

HANS VAN UDEN

BLAAST
DE
KETELS
AF

BLAAST
DE KETELS AF
HANS VAN UDEN

W. L. SALM & Co. AMSTERDAM 1946

AAN MIJN OUDERS

*en allen die zich Belchum herinneren
— al heeft het nooit bestaan.*

*Belchum en de Belchummers zijn Netten
en er past zelfs geen sleutel op, maar
achter in dit boek bevindt zich een
uittreksel uit de Burgerlijke Stand en
een plattegrond.*

EERSTE DEEL

EEN DORP
SLAAPT

I.

„Edelachtbare Heer Burgemeester! Ik mag wel zeggen, en ik ben er tróts op het te zeggen, dat u het hoofd geworden bent van een der meest rustige gemeenten van het land.”

Wethouder Kwakman draait een punt van zijn grijze snor op en steekt zijn buik met de gouden tonnetjes-ketting vooruit, in rechtmatige trots op zijn dorpsgenoten.

„Nergens heerst zulk een tevredenheid en zulk een arbeidszin als hier in Belchum. Nergens werkt men zó graag en zó goed — ja verdraaid, dat is waar, dat kan ik in eer en geweten zeggen. Nergens zult u zo'n nijvere bevolking vinden, die vanzelf — nee, van nature — die van nature dus....”

De wethouder kijkt met een ontevreden gezicht van zijn papier op en snuift eens. „Ik wou dat het hier niet zo stonk,” zegt hij. „Maar enfin, die van nature gehoorzaamt aan wet en gezag en die daarom met de grootste vreugde dit ogenblik van uw installatie heeft verbeid, — dit ogenblik, waarop zij.... nee hij, nee het, nee tóch zij....”

De spreker drukt zijn lorgnet wat vaster op zijn glibberige, transpirerende neus en kijkt met een vies gezicht ter zijde. „Ik wou, dat het hier niet zo stónk!” zegt hij nadrukkelijk. Zijn rode appelwanggetjes glimmen vrolijk, ondanks de misprijzende blik in zijn ogen en de verontwaardigde trek rond zijn mond. Hij schraapt zijn keel en kijkt weer op zijn papier.

„Dit ogenblik", gaat hij verder, „waarop zij u, den vertegenwoordiger van recht en orde, eindelijk in haar midden mag begroeten. U, dien we drie maanden verwacht hebben, maar wiens benoeming, een week geleden, ons nóg overviel. Ha! Ik zal jou! Ik sla je de benen onder je achterste uit!"

Wethouder Kwakman begint haastig door de broeikas te lopen, maar de kleine man in blauwe boezeroen en pilobroek, die bij de ingang heeft staan luisteren, heeft zich reeds met klossende klompen uit de voeten gemaakt. Zijn meester roept nu tegen de eenzame bomen en struiken van de grote tuin: „Joris, als je nu nog ééns stilletjes komt neuzen of op andere stoort.... op andere stijze.... op standere ijzeren...." De heer Kwakman hapt naar lucht. „....op andere wijze stóórt," schreeuwt hij bijna triomfantelijk, „dan kun je op staande voet vertrekken. En kom nu ogenblikkelijk terug en haal die emmer met b.....b.....beer weg, die je hierbinnen bij de deur.... bij de beer..... bij de deur hebt laten staan! Joris! — Joris kom hier, of ik br.... br.... breek je de nek!"

Maar wethouder Kwakman spreekt ook dit niet van buiten geleerd stuk uit, zonder ogenschijnlijk toehoorders te hebben. Hij slaat met een verwensing de kas-deur dicht, kijkt met intense verachting naar de emmer met mest, spuwt op de grond, trekt zijn gezicht in een vriendelijke plooi en hervat: „Nergens heerst zulk een tevredenheid en zulk een arbeidszin als hier in Belchum. Nergens werkt men zó graag en zó goed...."

De torenklok slaat half tien. Buiten op straat gaat Nolleke Oliemans voorbij, bijgenaamd de Paus.

Hij draagt vier aanplakbiljetten, een pannetje met stijf sel en een borstel.

Schuin tegenover de pastorie, uit de hoge tuimelramen van de fraterschool, klinkt een li zig maar schel kinderkoor:

„Welkom! schalt ons vreugdig lied,
Edelachtbre, door de lucht.
Welkom, doen wij blij weergalmen
Op der tonen snelle vlucht.
Onze vreugd verbergt zich niet,
Uit zich door dit jubellied”.

In het Witte Dorp, de buurt waar de witgekalkte — en lang reeds weer grau w geworden — arbeidershuisjes staan, zit Mie van Jantjes de zilveren papagaai en de keten te poetsen van haar man, die dit jaar koning van het handboogschuttersgilde „Sint Sebastiaan” is. Ze heeft ze opgehaald in het café van Sieske van Erven waar ze bewaard worden, want natuurlijk trekt het guld mee in de feeststoet.

Hendrix, de schrijnwerker, heeft de lantaarns van zijn landauer verguld en is nu bezig de dommen van de wielen in het goud te zetten. In zijn rijtuig — en ditmaal zal het niet verhuurd worden, maar gratis ter beschikking worden gesteld — zal de burgemeester aan de grens der gemeente overstappen.

De loodgieter Peters, teruggekomen van Villa Mimosa om een tang te halen, oefent een kwartiertje voor het open raam van zijn achterkamer. Hij moet op de uitvoering van de Fanfare, aanstaande Zaterdag, een piston-solo blazen die verdraaid niet gemakkelijk is. De nootjes huppelen nu langs het klimop van de bure n het dak op, vallen over de nok en

dartelen binnen door de openstaande balkondeur van de hulppostkantoorhouder Peluw.

De balkondeur slaat met een slag dicht. „Het lijkt wel of iedereen gek is geworden,” zegt Constant Peluw. Hij staat daar roerloos midden in het vertrek.

Constant Peluw doet niet mee aan de voorbereidselen voor het feest. Hij doet nooit ergens aan mee. Hij is een beetje raar geval in Belchum.

Op de fraterschool werd hij al „strooizak” genoemd. Dat had hij natuurlijk aan zijn naam te danken. Maar de dorpsjeugd gaf er ook mee aan, dat de kleine Stan in haar ogen stijf en weinig soepel was als een strozak. Toch is Peluw Jr. een vriendelijke en behulpzame jonge man, maar dat hij wat teruggetrokken is en zich buiten de gemeenschap houdt, komt voort uit zelfverdediging. Hij is nu eenmaal zo heel anders dan anderen. Hij heeft als het ware een wijdvertakte ziel en daarom is hij gauw verwond. Met de fijne twijgjes van zijn binnenste ik, tast hij naar allerlei dingen die groeien buiten het bereik van gewone dorpelingen, en hij plukt vaak wonderlijke vruchten. Die verslint hij — in de gewone litteraire betekenis, want hij haalt ze meestal uit boeken — en daaruit krijgt hij zijn wonderlijke ideeën.

Ja, Constant Peluw leest en studeert graag. Op dit ogenblik studeert hij plantkunde. Het is zelfs Pilzkunde. Zo staat het op het oude, versleten boekje, dat hij bij jood Salomon in de stad gekocht heeft. Hij spelt het uit, met behulp van een nog ouder

en losbladig geworden Hoogduits woordenboek. Hij heeft grote belangstelling voor paddenstoelen, die echter, zoals blijken zal, niet helemaal zuiver wetenschappelijk is. Vandaag of morgen zal hij een proef nemen, die een heel waagstuk lijkt. Dan gaat hij eetbare paddenstoelen zoeken en eet die op.

Als die vervloekte kerel met zijn piston nu maar wilde uitscheiden! Hoe kan men nu zijn hersens houden bij zerschnittene Pfifferlinge, die met schwach gesalzenem Wasser und etwas Kümmel — waar haal je kummel vandaan? — weich gedünst moeten worden? Die mit einen Löffel Mehl in Butter gelb geschwitzt moeten worden — het is om er zelf bij te gaan transpireren — en die met zwei in süsser Sahne klar gequirkten Eiern abgezogen moeten worden? — Huppel de huppel, hop hop hop.... Die loodgieter maakt een mens gek!

Peters staakt plotseling zijn oefeningen. Hij klopt de piston uit, met het mondstuk tegen zijn reusachtige handpalm die zwart ziet van het soldeer, grijpt een paar tangen van zijn werktafel en gaat de deur uit, terug naar zijn karwei.

De schoolkinderen zijn begonnen sommen te maken, en het is doodstil geworden in het dorp. Het lijkt nu of het dorp slaapt. Er loopt zelfs geen mens buiten, want iedereen die werken moet is aan de arbeid. Wethouder Kwakman heeft gelijk: Belchum ziet er rustig en tevreden uit. Het moet een vreemde die hier binnenkomt opvallen.

Daar heb je, bijvoorbeeld, aan de ingang van het dorp de fabriek van Park — A. W. Park's Textiel-fabrieken, Holland, is als adres voor een brief uit Argentinië voldoende —. De zon bestraalt de lange

zijmuur van het gebouw, een oud en een nieuw gedeelte, en het is geen wonder dat de metselaar Terens, die Maandag houdt en daar straks uit café De Hemel is gegooid, er tegen te slapen ligt. Vijftig meter verder staat een schooierig gekleed jongetje met zijn zwarte wangetje tegen dezelfde muur gedrukt. Deze kleine mens verheugt zich zeer bewust in het wonder dat deze fabrieksmuur toch eigenlijk is. Hij luistert naar de hartslag van het bedrijf. Voor wie zijn oor tegen die muur te luisteren legt, verandert het dreunen en zoemen dat men normaal op straat hoort, in een veelstemmige muziek van snorrende wielen, klingklangelende kamraderen, krakende poelies, zuchtende riemen en het opzwevend geklikklak van de heen en weer schietende schuitjes in de weefgetouwen. Daar tussendoor gaat een onafgebroken bonzen, als het met de vuist op tafel slaan van een man die altijd boos kijkt. Maar er is ook een glimlachende, kalmérende en nimmer uit zijn humeur te brengen zoemende hoge zangtoon. Al die geluiden dringen voelbaar in je door, want het warme lijf van de fabriek trilt of het echt leeft: als een spinnende poes in de ochtendzon.

Zoals de fabriek van Park hier zacht snorrend ligt, ligt natuurlijk, aan het andere eind van het dorp, ook de kleinere textielfabriek van Bremer. Als men van de ene fabriek naar de andere wandelt, komt men op de Markt, zonder iemand te hebben gezien. Over het zonnige, kale plein zelf loopt nu alleen de barbier Van Someren, die mijnheer den notaris gaat scheren, zoals hij elke ochtend doet. En als men de Kerkstraat inkijkt, ziet men aan het eind ervan nóg een levend wezen, maar dat is de bel-

gische hengst van den vrachtrijder Fick. Het dier staat aan de lege trog voor café Het Zwarte Trekpaard, en heeft zijn huifkar van de hoge keiweg getrokken, zodat de wagen scheef met één wiel in het zand staat. De open hangende achterklep staat daardoor helemaal schuin, en kijk, daar zit een derde levend wezentje op: een klein, spichtig meisje, dat haar blote benen voor evenveel laat bungelen en overigens doordrustig soest in de zon.

Als barbier Van Someren met zijn bespijkerde schoenen om de hoek is verdwenen, hoort men geen geluid meer. Zelfs het geneurie van de fabrieksmachines dringt hier niet door. Men zou op zijn tenen willen lopen, om het dorpje niet te storen. Het lijkt zelfs of de huizen in elkaar gerold liggen te rusten, maar dat komt omdat ze zo klein zijn. De meeste hebben het blauwgrijze pannendak direct boven ramen en voordeur. Slechts twee gebouwen zijn een beetje representatief, en dat zijn het raadhuis en de burgemeesterswoning — en deze zijn niet eens aantrekkelijk om te zien. Het zijn vierkante rode bouwsels met één verdieping, en het/meest bijzondere voor de dorpsbewoners is misschien wel, dat ze geen blinden hebben maar van die moderne rolluiken van brede houten latten.

Ook deze zijde van het onregelmatige pleintje ligt in de zon, en de bekendmakingen van de burgerlijke stand, in het ijzergazen kastje naast de ingang van het gemeentehuis, zien er bruin en verweerd uit, of ze er al wel honderd jaar hangen. Toch zullen ze wel niet ouder zijn dan een week, want ook in een rustig en door boslucht gezond dorp als Belchum sterft men — sterven zelfs angstwek-

kend veel kinderen nog in de wieg. Tinnen haakjes: dat is iets dat wethouder Kwakman in zijn toespraak niet zal memoreren; de burgemeester zal dit zelf mettertijd wel ontdekken. Verder moeten op het raadhuis de huwelijken bekend gemaakt worden, en natuurlijk trouwt men in Belchum op zijn tijd — of misschien niet helemaal op tijd — evenals elders. En er zijn ook geboorten aan te kondigen, en die zijn er vele — misschien om het voortdurend verlies aan kinderen te nivelleren.

Zo is het deze Maandagochtend dus gesteld in Belchum. Het dorp slaapt, met ingezonken daknoken als vermoeide ruggen, met doorgezakte gootlijsten als geloken oogleden, en met scheef hellende schoorstenen als doorgeknikte hoofden. Misschien is Belchum ook wel moe. Men werkt er op de fabrieken van 's morgens zes uur tot 's avonds zeven, en men zit thuis te weven zolang het daglicht schijnen wil.

Ja, de thuiswevers. Die passen niet in het schilderij van rust en slaap. Ze zitten achter hun houten getouwen, die de hele „grote” kamer in beslag nemen. Ze trappen onvermoeid de schachten en rukken met hun rechterhand aan de „zweep”, die de inslag-spoel heen en weer drijft: tik-tak-tik-tak, steeds maar door, alsof een staartklok voor doven tikt. De boom met kettinggaren knoerst en stroeft in zijn sponningen, terwijl hij zich langzaam ontrolt doordat de ketting voortschuift naar de schachten. Op-neer-op-neer dansen de hevels in de houten ramen bij elke voettrap, en heffen in hun maillons het ene stel kettingdraden, terwijl ze het andere neerdrukken en zó het vak vormen, waardoor bij elke zweepslag de spoel schiet. En onder de linkerarm

der wevers kruipt het grauwbroune linnen naar de doek-boom, inslagdraad voor inslagdraad, telkens aangedrukt door de kam van het „riet", die met de linkerhand bediend wordt.

Ook van dit eentonige geklapper der getouwen bij de thuiswevers is op het marktplein niets te horen. Men moet het gaan zoeken in het Oude Dorp, die schilderachtige buurt van popperige woninkjes met strodaken, met smalle scheve deurtjes, waarvoor men bukken moet bij het binnenkomen, en met lachwekkende schildwachthuisjes in de achtertuinjtes, die een deur hebben met een uitgezaagd hart of met No. 100 erop geschilderd.

Het oude dorp is een vriendelijke buurt. Er bloeien overal pioenrozen, theebloemen en snoffels — anjers — in de tuinjtes, en voor de ramen heeft iedereen zijn geraniums. De vrouwen doen er de was op de onbestrate weg en praten en lachen met moeders, die hun zuigelingen openlijk en bloot de borst geven. Halfnaakte kinderen, mager en met kromgegroeide beentjes, spelen er zwart als torren in het zand en genieten onbezorgd van de warme zon, die zijn genezende stralen laat spelen over zwevende hoofdjes en ontstoken oortjes. Wat de tevredenheid en de arbeidszin betreft, heeft wethouder Kwakman zéker gelijk.

De klok van de kerktoren, die tegenover het Zwarte Trekpaard staat, en, als over de schouders van zijn kudde, op het marktplein kijkt, slaat weer één slag, die rondtrekt door de straten, opstijgt boven het Witte Dorp met de huisjes der fabrieksarbeiders, rondcirkelt tussen de Maandagse wasdamp in het Oude Dorp, en dan wegademt naar de hei. Het

is nu vijf minuten over half elf, want de pastoor, die ook een waakzaam oog houdt op zijn kudde, meent het te laat ter kerke komen van zijn parochianen het best te kunnen bestrijden, door de fabriekssirenes met hun stadse tijd — waarnaar de huisklokken geregeld worden — vijf minuten voorsprong te geven.

Nolleke de Paus heeft zo juist zijn laatste oranjeleurig biljet geplakt tegen de grijs gesausde zijgevel van het huisje van Janneke Petoen, het oude vrouwtje dat naast de kerk woont en een winkel-tje heeft van bokking en petroleum en groene zeep en twintig andere dingen — zoals van toverballen en stroopsoldaatjes en van de aftrekplaatjes waarmee de jeugd van Belchum zich de armen en benen kleurig tatoueert.

Nolleke kan tevreden zijn over zijn werk. Hij veegt zijn stijfshanden af aan zijn bombazijnen broek en steekt een verse pruim achter zijn ruime wangen. Hij is maar een klein ventje, maar hij staat parmantig in zijn witgeschuurde klompen en hij kijkt met een zelfbewuste blik onder de klep van zijn hoog zwart petje op naar het affiche. Lezen kan hij het maar moeilijk, want verder dan spellen heeft hij het in zijn acht en zestig jarig leven niet gebracht.

Voerman Fick is met zijn gerij vertrokken en de kastelein van Het Zwarte Trekpaard, Sieske van Erven, heeft zich bezig gehouden bij het varkenskot op zijn erf. Maar nu komt hij terug de gelagkamer in en krijgt Nolleke en het aanplakbiljet in het oog.

Over het zandpad, dat, naast de blinde gevel

met het affiche, langs de kerk de hei invoert, komt een meisje met een grote strooien hoed op en een tas aan haar arm. Nolleke krijgt van twee kanten tegelijk bezoek. Hij tikt aan zijn petje, terwijl de herbergier eerbiedig groet: „Dag juffrouw Kwakman.” Dan kijken ze alle drie in stilte naar het oranje plakaat.

„Ze durven!” zegt Van Erven. Hij is een breed gebouwd man met een smal gezicht. Zijn blonde haren groeien een beetje wild uit zijn hoofd. Zijn kleine oogjes hebben iets stekends en loerends, of hij steedsdoor ergens voor op zijn hoede is. Hij kijkt juffrouw Kwakman onderzoekend aan.

Liesje Kwakman leest de aankondiging nog eens over. Ze heeft, ofschoon ze wat zwaar van boezem is en een beetje breed van heupen, geen onaanrekkelijk figuur. Want ze is in elk geval erg vrouwelijk en men kan hoogstens van de défauts de sa qualité spreken. Van Erven neemt haar goedkeurend op, zoals een man uit het volk een vrouw uit de hogere standen opneemt, dat wil zeggen met de voor-ingenomenheid, die het heimwee naar het onbereikbare geeft.

Liesje merkt de proevende blik niet. Ze is van een zeldzame ongevoeligheid voor het andere geslacht. Ze is groot geworden op een pensionaat en die opvoeding heeft een natuurlijk tekort nog vergroot. Waarschijnlijk heeft ze, dank zij de zorgvuldige cultivering door de nonnetjes, op de kostschool ook haar Madonna-gezichtje gekregen. Het is erg regelmatig en onschuldig, maar ook een beetje niets-zeggend en zelfs wat bête, zoals vele Madonna-kopjes geschilderd zijn.

„Enig,” zegt ze nu tegen Nolleke. Nolleke hoort tot dat soort „vreemde mannen”, dat ook door jongedames mag aangesproken worden. Men kan hem namelijk beschouwen als een ambtenaar in functie, een man die zeker tot bedoelde klasse hoort. Nolleke is immers in dienst van de gemeente. Niet zozeer van de burgerlijke overheid, maar werkelijk van het hele dorp. Nolleke doet boodschappen voor het raadhuis, hij is omroeper voor den pastoor, hij is hulp-postbesteller, hij brengt voor mijnheer de notaris bekendmakingen rond, hij wordt door mijnheer de dokter gevraagd om drankjes weg te brengen, en hij plakt kondgevingen aan van alle verenigingen die Belchum bezit. Hij is ook lantaarnopsteker en veegt ééns in de week de straten.

Nolleke geeft Liesje geen antwoord. Hij is van nature niet erg spraakzaam, maar hij zou bovendien niet weten wat hij zeggen moest.

En dan gaat Liesje weg, zonder naar het schijnt Sieske van Erven te hebben opgemerkt. Maar ze gaat niet naar huis, zoals haar plan was. Ze loopt eerst de Kerkstraat door om met de vriendin die het verste weg woont en dus nog wel niets gehoord zal hebben, om met Jeannette Palmén dus het nieuws te kunnen bepraten.

Sieske van Erven blijft een ogenblik alleen met Nolleke. „Dat geeft mot, Nol,” zegt Sieske en hij blaast een straal tabakssap door een gat in zijn rij bruine tanden.

Nolleke steekt zijn vingers van achter onder zijn zwart sjako-vormig petje, zodat het op zijn wenkbrauwen zakt. Hij krabt zich aandachtig het

zilverwitte haar op zijn achterhoofd en zegt slim:
„Zou het dat?”

„Dat begrijp je toch zó!” meent Sieske en hij kijkt spiedend naar Nolleke's rimpelig en door weer en wind roestig-rood gepatineerd gezicht. Hij weet dat Nolleke vrijwel niet lezen of schrijven kan en hij is van plan hem dat te laten bekennen ook.

„Waarom?” zegt Nolleke en schuift zijn petje resoluut terug. Van wat hij nu gaat zeggen is hij zeker. „Disco heeft toch al zo dikwijls uitvoeringen gegeven. Daar is nog nooit mot van gekomen.”

„Maar toen stond er op hun aanplakbiljet niet wat er nu op staat,” zegt Sieske met een scherp lachje.

„O nee?” zegt Nolleke als verongelijkt. „Dat weet ik natuurlijk ook well!”

En dan komt mijnheer pastoor. Hij heeft zo juist een praatje gemaakt met Liesje Kwakman en Liesje heeft hem verteld dat ze hanekammen heeft geplukt. Ze heeft mijnheer pastoor lachend uitgenodigd om er van te komen mee-eten. Maar mijnheer pastoor heeft bedankt. Hij is al elders gevraagd, zegt hij. En hij gruwet nog, terwijl hij Nolleke in het oog krijgt, van het idee paddenstoelen te moeten consumeren.

„Daar komt de pastoor!” zegt Sieske en hij gaat haastig terug naar de zijdeur van zijn café. Als de pastoor voorbij komt, staat hij naar hem te kijken vanachter het fijn gemaasde blauwe hor, dat aan de binnenzijde tegen de kruisramen is aangebracht.

„Wat heb je nu weer aangeplakt, Nol?” vraagt de pastoor. Sieske roept zijn twee dochters, die

op het erf met de was bezig zijn. Ze staan elk aan een tobbe en de een hanteert het wasbord terwijl de ander spoelt. Het zijn struise, sproetige deerns met roodachtig haar. Ze drogen armen en handen nog af aan hun boezelaars, terwijl ze al door het scheefhangend, groen uitgeslagen poortje de straat op worden gestuurd. Zo komt het, dat Sieske van het begin af aan de reactie van pastoor Mallens kent.

Zo door het hor gezien, staat Mallens daar als een opgetorende donderwolk naast het kleine Nol-leke. Hij is bijna dubbel zo groot. In zijn ene hand draagt hij de dikke wandelstok, in de knop waarvan hij eigenhandig een gebaarde kop met nim-bus heeft gesneden, die Sint Jozef moet voorstel-len, den patroon van de parochiekerk. In zijn an-dere hand houdt hij een korte Duitse pijp waaraan eeuwig de koperen dop bengelt, die hij nooit ge-bruikt. Het is al een oude doorroker, die, donker-bruin en haast zwart, eveneens het gelaat van den heiligen voedstervader te zien geeft. Maar het is een portret dat in het geheel niet lijkt op dat van de stok. Tussen deze karakteristieke zijvleugels, staat de toren van het lichaam opgetrokken. Het is dit lichaam waarvoor men in Belchum misschien nog meer ontzag heeft dan voor den persoon dien het bevat. Pastoor Mallens heeft een gestalte, die kracht aan waardigheid paart. Hij draagt een soort van jaquet' datsteeds van voren openhangt. Daar-onder ziet men zijn zwart laken vest met de dunne gouden horlogeketting. De zwarte lakense broek sluit met fraaie strikken onder de knieën.

Lange kousen, die om stevige kuiten spannen,

verlopen naar de lage schoenen met gesp. En dit indrukwekkend uiterlijk wordt bekroond door een groot hoofd van rozige tint, waarin een paar dwingende donkerblauwe ogen staan, ter weerszijden van een grote scherpe neus. Een brede mond met smalle lippen, waarvan de hoeken met een strenge trek naar beneden schieten, voltooit de merkwaardige indruk die dit gezicht maakt onder de peperen-zout-kleurige haardos. Het haar heeft iets zijdeachtigs, zoals het daar dun, maar zonder hiaten, over de roze schedel ligt, netjes in een kaarsrechte scheiding gelegd.

Het is zeker, dat de meningen in Belchum zeer verdeeld zijn, zodra men over pastoor Mallens spreekt. De een noemt hem streng, de ander goedig. Een derde vindt hem een aristocraat van de goede oude stempel. Een vierde, wiens mening slechts door weinigen gedeeld wordt, meent dat de pastoor een onnozele hals is, een schaap in wolfskleren. En twee of drie mensen, waaronder de fabrikant Park, houden Mallens voor een bruuft zonder karakter, een poseur, die weet wat hij met zijn figuur en een paar excentriciteiten kan bereiken. Mathieu Hellinghaus, de nieuwe correspondent op het kantoor van Park — hij is een vreemde eend in de bijt, want hij komt uit Amsterdam en is niet eens Rooms — heeft een eigen visie op Mallens ontwikkeld in de paar maanden die hij nu in Belchum is. Zijn opinie is, dat deze indrukwekkende pastoor een patertje-goedleven voor zich zelf is — daar zou zijn rozige teint op wijzen —, maar een inquisiteur voor zijn parochianen — en

daarvan zou de knuppelachtige wandelstok getuigen.

Jana en Drikske van Erven hebben den pastoor niet durven storen met een groet. Hun parochieherder leest. Zij stellen zich een paar passen achter hem en lezen mee. Zo doet Nolleke, die nu aan het spellen van de derde regel toe is.

„...Gala-toneeluitvoering geven,” leest hij. En: „toegankelijk voor dames en heren.” Verder heeft hij het niet gebracht, als de pastoor een soort van grauw uitstoot. Maar meer hoeft hij ook niet te lezen, want de quintessens van de aankondiging heeft hij hiermee begrepen.

„Gadverderriël!” zegt Nolleke hartelijk en nu neemt hij zijn petje helemaal af, om zich het hele kortgeknipte hoofd te kunnen bekrassen. Hij kijkt met grote ogen naar zijn pastoor op. Van zo iets schrikt ook Nolleke. In heel zijn acht en zestig jarig leven is zó iets nooit gebeurd. Vrouwen en mannen tegelijk in een zaal! Daar kan nooit iets goeds van komen.

„Wel allemachtig!” zegt pastoor Mallens en stamp met zijn stok in het zand. „Zijn ze nou helemaal gek geworden!” Hij kijkt Nolleke aan, die nog kleiner schijnt te worden dan hij al is. De pastoor moet ongetwijfeld ook vinden, dat de Paus daar staat als een heel klein jongetje dat verf heeft gesmeerd op zijn vaders voordeur, en pas nu het gebeurd is begrijpt dat hij een flink pak op zijn broek zal krijgen. Het doet den pastoor even nadenken, voor hij verder gaat met wat hij zeggen wil. En dan zegt hij iets anders.

„Nolleke," vraagt hij kalm. „Hoeveel van die biljetten heb je al aangeplakt?"

„Vier," zegt Nolleke snel en hulpvaardig. „Een bij Janneke de Wilde, een in den Ezelenhoek, een...."

„Het kan me niet schelen waar ze hangen," zegt de pastoor nu streng. „Maar je gaat ze daar ogenblikkelijk weer weg halen. Begrepen?"

„Ja mijnheer pastoor." De Paus salueert, merkt Sieske van achter zijn raam op.

„En van wie had je die biljetten gekregen?"

„Van Jaspers, mijnheer pastoor."

„Zo? Van Jaspers? Hoe durft ie!"

De pastoor doet een trek aan zijn pijp. „Nolleke", zegt hij dan. „Je hebt al een mensenleeftijd achter de rug. Maar de wereld is er in al die jaren niet beter op geworden, is 't wel?"

„Och", zegt Nolleke. Hij houdt er niet van iets te beweren, en zeker niet voor een groot gehoor. De meisjes Van Erven zijn naast hem komen staan, om maar goed te kunnen horen en om de gezichten der sprekers te kunnen zien. En eindelijk is ook Janneke Petoen uit haar huisje gekomen — van welks oude gevel nu zulk een schandalige stadse nieuwigheid verkondigd wordt — en ze staat vlak naast de pastoor. En er komt nog meer volk aan. Nolleke heeft vrede met de hele wereld — staat hij in het dorp ook niet boven alle partijen? — en hij vindt die jong meidjes van tegenwoordig helemaal niet onaardig, terwijl hij ook zo'n oud frommeske van zijn eigen leeftijd, als Janneke Petoen, wel mag. Daarom kan hij de goeie ouwe tijd niet afvallen, maar nog veel min-

der de tegenwoordige afkeuren. „Och,” zegt hij daarom.

„Dat komt allemaal van het vreemd volk dat stil-aan in Belchum binnen komt,” zegt pastoor Mallens en dan loopt hij zonder te groeten en met grote stappen in de richting van de markt terug.

De pastoor heeft geen naam genoemd, maar al wie het hoorde — en spoedig zal het hele dorp er van op de hoogte zijn — weet dat hij op Mathieu Hellinghaus doelde. En men begrijpt ook dat deze simpele opmerking van pastoor Mallens een oorlogsverklaring is.

Liesje Kwakman is intussen, op weg naar het huis van den notaris, weer door iemand anders staande gehouden. Ditmaal door Constant Peluw.

Constant Peluw is door zijn vader van zijn studie geroepen toen er een telegram kwam voor Park. Dit toneeltje op zich, dat Peluw zijn zoon roept, zou een bezienswaardigheid kunnen genoemd worden voor Belchum. Och, wat is Belchum ook voor een plaatsje! Het heeft geen enkel object dat voor den vreemdeling de moeite van het te gaan zien loont. Voor wie toevallig in Belchum verzeild raakt, is misschien het schilderij dat achter in de kerk hangt een kerkbezoek van enkele minuten waard. Misschien ook niet. Het is een donker en door ouderdom zwart geworden doek van een meter in het vierkant. Op een zonnige dag kan men er de naakte Christus-figuur op ontwaren, waarboven een witte duif de Heilige Geest ver-

zinnebeeldt. In de linkerbovenhoek is een Alziend Oog in een driehoek aangebracht, maar dit moet men uitgelegd krijgen. Zelf zal men dit symbool van God de Vader en van de Drievuldigheid, en de stralen die ervan op den Christus vallen, maar moeilijk ontdekken, zó verdonkerd zijn deze gedeelten van de oude schildering. Het duidelijkst te herkennen is, rechts, wel de figuur van Sint Jan den Doper, die met een vacht bekleed is en een staf draagt met een rood vaantje er aan. In zijn rechterhand houdt hij een schelp, waarmee hij water stort over het hoofd van Christus. Er zijn mensen uit de stad die, evenals notaris Palmes hier, beweren dat deze schildering van Dirk Bouts is of minstens uit zijn school. Pastoor Mallens zelf gelooft dit niet, maar hij spreekt er zich nooit over uit — hetgeen ongetwijfeld ook het juiste kerkelijk standpunt is.

Maar behalve dit twijfelachtige schilderij is er dus geen enkele merkwaardigheid in Belchum. En daarom kunnen de Belchummers onderling en met familie die komt logeren, over Peluw en zijn zoon spreken als van iets heel bijzonders.

Pa Peluw, die zijn bijnaam vanzelf kreeg, daar zijn voorletters P. A. zijn, is een magere man van kleine gestalte. Als men naar hem kijkt merkt men het eerst een grote donkerblauwe plek op, die zijn gehele linker wang in beslag neemt. Verder is hij het kortst beschreven door te zeggen, dat hij een afhangend gezicht heeft, — maar dat eist toch ook weer een verklaring. Hij heeft een grote witte snor, waarvan de punten naar beneden hangen. Hij draagt een lorgnet met smalle glazen, die ook

schuin omlaag verlopen. Verder dalen zelfs zijn wenkbrauwen buitenwaarts neer en geeft zijn neus de indruk, dat die gebroken is geweest en daarom naar beneden wijst met een veel te lange neuspunt.

Terwijl boven in de huiskamer Constant Peluw, geheel vervuld van zijn studie-object, met nerveuze vingers naar de losse bladzijde van zijn woordenboek zocht waarop moest staan hoe de hollandse naam voor „Reizker” was, kreeg zijn vader beneden bezoek van een besteller uit de stad. Deze bracht een telegram mee dat, volgens goed gebruik, niet gezegeld was. Och, natuurlijk had hij het, gezegeld en wel, direct zelf bij den geadresseerde kunnen bezorgen, maar zó bestelt men in Belchum nooit telegrammen. De bode brengt ze aan Peluw, die ze eerst leest omdat, volgens het niet geheel juist beredeneerd gevoelen van de betrokkenen, het hoofd van een hulppostkantoor toch hoort te weten wat er aan postzaken in zijn dorp omgaat. Terwijl Constant — of Nolleke — het door Pa Peluw gezegelde telegram wegbrengt, drinkt de bode uit de stad dan een glas bier met Peluw, teneinde weer op krachten te komen, en hij vertrekt weer op zijn fiets zodra de Belchumse besteller terug is.

De bode uit de stad is ditmaal weer de jonge, forse kerel met zijn brutale oogopslag. „Zeker iets over de nieuwe burgemeester?” vraagt hij.

„Ik denk het wel,” zegt Peluw bedachtzaam en trekt aan een punt van zijn witte snor. Hij leest het telegram nog eens door en iets in zijn ogen zegt, dat de inhoud ervan hem bijzonder

treft. Maar Peluw mag dan wel een nieuwsgierig man zijn, hij is ook iemand die geheimen weet te bewaren. „Natuurlijk,” zegt hij, „het zal over de nieuwe burgemeester zijn.”

Wat er staat is ook niet direct duidelijk voor zo'n boodschapper uit de stad. En misschien is dat maar goed ook. Misschien zijn zulke bodes niet even zwijgzaam als zo'n beheerder van een hulppostkantoor.

Terwijl Pa Peluw nog met het telegram open gevouwen in zijn hand zit, komt dan zulk een moment, waarover de bewoners van Belchum zo vrolijk kunnen spreken, en waarop ook de bode met genoeg gewacht heeft. Pa Peluw steekt zijn hoofd omhoog met zijn gezicht naar de zolder, als een haan die gaat kraaien. Zijn hoekige adamsappel treedt naar voren uit zijn keel. „Stá-à-á-àn!” roept hij met op elke „a” een andere noot. Het doet werkelijk aan als een veelkleurig gekraai. En nog eens zingt hij hees: „Stá-à-á-àn!” Dan moet hij hoesten van de ongewone muzikale inspanning.

En dan is er gebolder op de trap en komt Constant door het wachtzaaltje binnen. „Wachtzaaltje” noemt Peluw de kamer die men vanaf de straat betreedt. Het is een kleine ruimte met rode plavuizen. In een hoek is een trap die naar het woongedeelte boven leidt, en in het midden van de linkerwand is een deur met een loket erin, die toegang geeft tot het even grote kantoor waar Peluw troont. Ja, groot is het kantoortje niet. Maar dat is ook niet nodig. Het is er nooit druk, be-

halve op Zondagochtend na de hoogmis, als een dozijn mensen hun kranten komen afhalen.

Peluw reikt zijn zoon het telegram over. „Dat betreft de nieuwe burgemeester,” zegt hij met een knipoog, die de bode niet ziet. „Plak er maar een zegel op en breng het direct weg”.

Constant heeft ook een beetje grote ogen opgezet en nu loopt hij in gedachten de straat door.

„Verneem zo juist dat Balthasar Zaterdag tot het land der levenden is teruggekeerd. Leek me goed je te informeren. Ed.” Zo luidt het draadbericht dat hij nu naar Park brengt. Hij weet niet wie Ed is, maar hij weet wel wie Balthasar is. Dat is een man die in een gekkenhuis werd opgesloten en die nu blijkbaar daaruit ontslagen is. Dat is een feit dat door de onbekende Ed op een wel heel erg plechtige wijze wordt meegedeeld. Waarschijnlijk om de postbeambten met een raadsel te laten zitten. Maar kijk eens aan: reeds een hulppostkantoorhouder en zijn zoon in een plaatsje als Belchum, zien door zulk een rhetorische list heen.

„Dag juffrouw Kwakman,” hoort Constant zichzelf plotseling zeggen en meteen staat hij stil. Hij heeft het automatisch gezegd, terwijl hij haar ineens, midden in zijn gepeins, opmerkt. Maar waarom staat hij nu stil? Als hij niet zo in gedachten was geweest, had hij dat zeker nooit durven doen en zou hij zeker hebben gewacht tot zij blijk gaf een praatje te willen maken. Liesje staat ook stil. Ja, waarom is Constant blijven staan? De gedachte schiet door hem heen, dat hij haar onbewust heeft willen vertellen van het grote nieuws dat

hij nu naar Park gaat brengen. Maar natuurlijk kan daar geen sprake van zijn. Dat hoort tot het briefgeheim. Daarom slaat hij verlegen de ogen neer, en het lijkt of hij slaapt. Maar hij stamelt: „Zo juffrouw. Ja. U bent al vroeg....”

Liesje heeft zijn consternatie echter niet eens opgemerkt. Zij heeft zelf nieuws te vertellen, en als hij niet het eerst was blijven staan, had zij het een kwart seconde later gedaan.

„Hebt u het al gehoord?” breekt ze zijn woorden af. „Arte Vitam Disco geeft Zondagavond een uitvoering voor gemengd publiek!”

„Gemengd?” vraagt Constant. „Hoe bedoelt u?”

„Voor dames en heren tegelijk!” zegt Liesje vrolijk. „Gezellig hè? Het zal een hele vooruitgang zijn, als we voortaan niet meer met vrouwen apart en mannen apart na elkaar een toneelstuk hoeven te gaan zien. En het lijkt me ook voor de spelers zelf heel wat aantrekkelijker. Een gemengd publiek reageert zo heel anders, lijkt me.”

„Ja,” zegt Constant, „ja”. Hij kan dit niet zo direct begrijpen, maar juffrouw Kwakman heeft daar natuurlijk heel wat meer verstand van dan hij. Hij denkt nog over deze modernisering van de toneelavonden na, als Liesje vraagt: „En weet je wat ze geven?”

„Nee juffrouw,” zegt Constant.

„O, enig!” zegt Liesje. „„De Weesjongen van Praag”! Werkelijk een éinig blijspel! Ik heb het vroeger eens gezien, het is éinig!”

„En wordt dat stuk zelf óók gemengd gespeeld?”

vraagt Constant. Hij ziet opeens een perspectief met grote mogelijkheden.

„Welnee!” zegt Liesje gechoqueerd. „Nee, dat natuurlijk niet. Het zijn alleen heren die het spelen. Nee zeg, nou wilt u toch al te modern worden!”

Constant staat daar waarachtig weer met zijn ogen dicht, onder deze beschuldiging van frivoliteit. „Ik begrijp nog niet, dat de pastoor dat zo maar ineens goed heeft gevonden,” zegt hij haastig.

„Och,” zegt Liesje met een schouderophalen. „In de stad kunnen de mensen toch ook gemengd gaan kijken. Waarom zou het dan hier in Belchum niet mogen? Op de duur is zo iets toch niet tegen te houden. Evenmin als.... als gaslicht bijvoorbeeld.”

„Nee, dat is zo!” zegt Constant opgeruimd. Over het nieuwe gaslicht, dat lang nog niet iedereen in zijn huis heeft, is men in Belchum goed te spreken! Zo daglicht-helder als dat een kamer 's avonds maakt! En zo gemakkelijk! Je zou er de hele nacht bij blijven willen lezen — als je het had. „Hadden wij thuis maar gas!” verzucht Constant.

„Och, dat komt vanzelf,” beweert Liesje. „Over een paar jaar gebruikt er niemand in Belchum nog petroleum. En je kunt op gas koken ook!”

„Ja, dat is een wonderlijke uitvinding,” zegt Constant.

Maar nu moet Liesje verder. Ze heeft terwille van Constant een beetje enthousiast gedaan over dat gas. Maar iemand die vaak in de grote steden is geweest of die op pensionaat was, is al zó vertrouwd met gaskousjes en vlinderbranders, dat het nieuwe er voor hem of haar al lang af is.

„Kom," zegt ze. „Ik ga mijn cantharellen eens klaar maken." Ze laat Constant in haar tas kijken. „Veel hè?"

„Nou!" zegt hij bewonderend. „Ik... ik ga er van de week ook eens op uit. Ik heb een Duits recept gevonden voor die hanekammen. Ik zou dat wel eens willen proberen."

„Een Duits recept?" doet Liesje verbaasd. „Hoe is dat?"

„Ja," zegt Constant, voor de derde maal zijn ogen langdurig sluitend, om de bekentenis, die verraadt dat hij zich verdiept in háár liefhebberij, „ik weet het zo niet uit mijn hoofd. Maar ik zal het eens nakijken."

„Ja, doe dat als u wilt," vraagt Liesje. „Ik zou het graag willen weten." Dan loopt ze verder.

Zo, denkt Constant even later. Ja, natuurlijk, zo iets was te verwachten nu Hellinghaus, die Amsterdammer, president van Disco is geworden. En het is een goed ding ook. Misschien, heel misschien kan hij zorgen dat hij Zondag aanstaande naast of achter Liesje Kwakman in de zaal komt te zitten. Het zal er van af hangen in wiens gezelschap zij naar de uitvoering komt.

Het ligt aan Hellinghaus, natuurlijk ligt het aan Hellinghaus. Dat vindt iedereen. Het wordt ook door iedereen met waardering voor het nieuwste gemeentelid gezegd, behalve in de winkel van bakker Van Erven — Piet-ome, zeggen de dochters van Sieske, die er het nieuws direct zijn komen vertellen. Natuurlijk spreekt men ook in Het Zwarte Trekpaard laatdunkend over de nieuwlichterij van den Amsterdammer en evenzo in De Hemel en in De Drie Emmers en in de Barrier en in de Gouden

Posthoorn. Allemaal herbergen, waarvan de kasteleins weten, dat Melchior In 't Zand heel wat drank omzet als er in zijn concertzaal een uitvoering gegeven wordt — en dan ditmaal nog wel een gemengde.

Maar tegen Melchior valt nu eenmaal niet te concurreren. Sieske zelf moet het spijtig bekenen tegenover Dirk van Gorp, de vrachtrijder uit de stad, die zo juist heeft aangelegd. Tezamen met den zwart gebaarden man, dien hij als passagier heeft meegebracht, hangt deze in Het Zwarte Trekpaard tegen de toonbank. „Een bed heb ik niet,” zegt Sieske. „Wie in Belchum overnachten wil, kan alleen maar terecht bij Melchior. Zo is het nu eenmaal.” „Zo is het”, beaamt de voerman.

„Ja, dan zal ik wel naar Melchior moeten gaan,” zegt de vreemdeling aarzelend. Hij is een gedrongen man, gekleed in een zwarte trui en een donkere broek, zodat hij op een schipper lijkt. Hij draagt ook een pet met een glimmend gelakte klep. Maar een schipper is het toch niet, denkt Sieske, die al twee maal tevergeefs heeft getracht, te weten te komen wat deze man doet voor de kost. Hij heeft namelijk witte handen en die kunnen niet van een schipper zijn, die steeds in de buitenlucht vertoeft. Sieske kan helemaal geen hoogte van hem krijgen. De vreemdeling heeft een erg begroeid gezicht. Een dichte zwarte baard staat in een boog van oor tot oor. Men ziet alleen zijn neus en dat is een heel gewone neus, en zijn ogen — en die zijn zwart en grondeloos. Maar het onprettige ervan is, dat er een kleurloos vuur in lijkt te gloeien dat iemand verschroeit, maar dat hij, omdat de blik zo

dwingt, toch niet ontwijken kan. Melchior mag die gast hebben, denkt Sieske.

Intussen is Constant Peluw het hek doorgegaan naast de fabriek van Park. Een brede gang, ruim genoeg om er net met twee paard-en-wagens naast elkaar te rijden, voert, tussen de fabriek en de timmerwinkel van Sjekke de Lange, naar een binnenplaats, waarlangs het ketelhuis staat en waaraan het magazijn en het kantoor liggen. In een hoek van die binnenplaats ligt een berg grote steenkolen tegen de fabrieksmuur opgeslagen en Pietje de Stoker is net bezig een ijzeren kruiwagen vol met steenkoolbonken naar de ketels te rijden. Pietje de Stoker kan trots zijn op zijn bijnaam. Het kromme manneke in zijn blauwe kiel is helemaal geen stoker. Niets anders doet hij, dan de hele dag door steenbrokken scheppen, wegkruien en neerstorten 'op de vuurplaat. Het zijn anderen die er de vuren mee voeden.

„Zo stoker!” roept Constant. „Mijnheer!” reikt op zijn beurt Pietje een titel uit en staat stil om aan zijn vuil petje te tikken, dat zó zwart is, dat men het oorspronkelijke weefsel ervan, waarschijnlijk in wit-zwarte blokjes, niet meer kan nagaan.

Constant gaat de groen geschilderde dubbele voordeur door en komt in een gang die ook groen geschilderd is. Op de vloer liggen tegeltjes met een eveneens groen, inktvis-achtig patroon. Opzij van de gang is een loket, en daarnaast steekt een wit

bordje uit met het opschrift: „Hier aanmelden”. Constant meldt zich.

„Een telegram?” zegt de jeugdige bediende achter het raampje. „Breng het hem zelf maar even. Ik heb het te druk nu.”

En zo loopt Constant de gang door en klopt aan drie verschillende kantoordeuren. Daarna steekt hij de plaats over en gaat het ketelhuis in. Het is hier donker als men van buiten komt. Zwart doemen de twee ronde monsters van ketels op uit de schaduwen. Alleen als de vuurklep van de ene in gebruik zijnde ketel open wordt gehaakt — de andere is reserve —, blaakt een fel rode gloed tegen de zwartgeverfde stenen wanden op, die transpireren van het condenswater. Dan glinstert het peilglas en pinkt het koper van de manometers en van de injecteur, en glimmen de gezichten van de twee mannen die de vuren verzorgen. Het is er warm als in een bakkersoven.

„Nee, de baas niet gezien,” zegt een der zwarte kerels. Constant zegt: „Merci Sjaak,” en steekt over naar de fabriek zelf. Als hij de deur opent staat hij in de pakkerij. Het ruikt er fris en toch stoffig. Er hangt de weeïge en bitterzure lucht van jute en nieuw linnen, en de alom rondzwevende stofjes beleggen neus en keelholte met een prikkelend muf beslag. Op lange tafels liggen rollen goed, die door meisjeshanden in blauw pakpapier worden gehuld en van roodgerande etiketten voorzien. Het is rustig in de lange zaal. Men hoort er slechts het doffe bonzen van de stukken doek die omgegooid worden bij het gereedmaken, en het geklos van klompen op de stenen vloer, als een der pak-

sters een paar stappen zet. En natuurlijk is er op de achtergrond steeds het doffe gezoem van de lopende machines, dat uit de weverij en ververij tot hier doordringt.

Park is er. Hij staat met den magazijn-meester te praten. Hij maakt grote gebaren en zegt: „Die tafels blijven vrij, Tinus. Dan zetten we dáár de snijmachine, en dan laat je die twee meisjes van Donker maar de monsters klaarmaken. Of nee...” Park legt een grote hand in zijn brede nek. Het is een typisch gebaar van hem. Hij is een krachtig man, zoals hij daar wijdbeens stevig op de vloer staat. Misschien is hij een beetje te dik, maar hij heeft een opvallend rechte rug en maakt de indruk van lenig te zijn, ondanks zijn meer dan veertig jaren. Hij heeft een hoofd dat bij zijn figuur past, groot en vierkant. Hij is een blond type en zijn keurig gekamd haar krult een beetje, zodat hij op sommige ogenblikken aan een baby doet denken, als men hem van achteren of van opzij ziet. Maar wie de harde blik opmerkt in zijn lichte ogen en wie de korte stierenek ziet, denkt niet langer aan een baby. En toch kunnen de korte neus en de fraai gewelfde volle lippen doen vermoeden, dat deze machtige dorpspotentaat een heel beminnelijk mens zou kunnen zijn als hij wilde.

„Nee,” besluit Park en de hand komt terug van zijn achterhoofd. „Nee, we zetten die twee niet bij elkaar, dunkt jou niet, Meesters?” Hij kijkt magazijnmeester Meesters van uit zijn ooghoeken aan.

„Nee,” zegt ook Meesters, akelig beleefd en onderdanig. „Met twee zusters is de controle misschien weg en weten we nooit...” Hij staat daar

in zijn gele kantoortas als een recruit die een vraag van zijn kapitein moet beantwoorden.

„We doen het wèl,” zegt Park dan resoluut. „Dan zijn ze alle twee voor alles aansprakelijk. Zet ze er maar neer.” Er is een ontevreden trek langs zijn mond gekomen en ze is maar al te goed te zien op zijn glad geschoren gezicht. Het is duidelijk dat het gesprek met Meesters hem plotseling verveelt. „Ik laat het aan jou over,” besluit hij en komt met een kwieke stap naar Constant toe.

„Zo, de post!” groet hij en gaat met Constant naar buiten. „Een telegram?” vraagt hij met het innemende lachje, dat misschien nog meer berucht dan beroemd is. Het is een bedriegelijk lachje, een beroepslachje. Zo lacht Park ook vóór hij iemand ontslaat en als hij een arbeider ondervraagt alvorens hem uit te vloeken.

Hij scheurt het telegram pas open als Constant weer weg is. „Hier Frans,” zegt hij op het kantoor van de export-afdeling tegen den procuratiehouder Elderling, „lees dat eens.” Elderling is een magere, bijziende man, die ouder lijkt dan hij is al heeft hij zijn veertigjarig jubileum bij Park reeds gevierd. „Zo,” zegt hij terwijl hij het telegram teruggeeft en over zijn lorgnet heen naar Park opkijkt. „Die Ed is zeker Reymer?”

„Ja,” zegt Park half binnensmonds om voor de andere klerken onverstaanbaar te blijven. „Hij is er nóg arts. Hij is nu zelfs geneesheer-directeur. Aardig van hem, hé?”

„Wat wilt u er mee doen?” vraagt Elderling, even zacht.

„Niets,” zegt Park luider.

„Maar het schijnt toch wel, dat hij-hier....“ Elderling wijst naar het formulier in Park's hand, „.... gevaar ziet“.

„Och wat!“ zegt Park. „Die zal wel gekalmeerd zijn.“ Hij doelt op den ontslagen verpleegde. „En ik ben niet van plan speciale maatregelen te nemen. Ik wil met die kerel niets meer te maken hebben. Afgedaan!“

„Is het niet beter het bekend te laten worden?“ vraagt Elderling nog. Hij heeft het niet erg op een gek, zelfs niet als deze het alleen maar vijftien jaar geleden zou geweest zijn. En als het hele dorp op diens terugkeer verdacht is, heeft men meteen een algemene en vrijwillige bewakingsdienst. Maar Elderling is een te trouw employé om op eigen houtje het verhaal te gaan vertellen als de baas het niet goedkeurt.

„Ik zou het liefst willen dat niemand aan die zaak herinnerd werd,“ zegt Park nu luid. „Vooraf nu.“ Hij kijkt zijn oudste kracht veelzeggend aan. „Maar ik vrees dat iedereen het al weten zal. Die postbode zal het wel rondbazuinen.“ Park wijst het raam uit.

Daar buiten ligt, wat men het voorplein van Park's villa zou kunnen noemen. Twee brede oprijpaden die elkaar aan het bordes voor de deur ontmoeten, leiden van de straat af om een groot rozenperk heen. Aan de rand van dat rozenperk staat de koetsier-tuinman van de villa onkruid te wieden — hij mag die arbeid niet onderbreken, omdat men hem van uit het kantoor kan zien — en houdt al werkende een praatje met Constant,

die even binnengelopen is, omdat hij zoveel van rozen houdt.

De procuratiehouder heeft met opgeheven kin naar buiten gestaard en zegt: „Och, dat geloof ik niet. Constant en zijn vader kunnen een geheim bewaren”.

„Dien postman interesseert niets anders dan wetenschap,” mengt zich nu ongevraagd de correspondent Hellinghaus in de conversatie. Waar het begin van het gesprek tussen zijn chef en Park over liep weet hij niet. Maar hun laatste zinnen heeft hij gehoord. „Op het oogenblik heeft hij zelfs alleen maar belangstelling voor planten. In die jongen is een Linnaeus verloren gegaan!”

Park kijkt den correspondent aan. Hij weet zelf niet of hij dezen nieuweling mag of niet. Ontegenzeggelijk is het een goede kracht, en daarom ontziet Park hem, ofschoon hij doorlopend het verlangen heeft om hem op zijn nummer te zetten. Maar welk nummer? Park is geen slecht mensenkenner, maar tot Hellinghaus kwam heeft hij bij zijn personeel te maken gehad met mannen en jongens uit de plaats zelf of tenminste uit deze streek. Wat hij aan dezen noorderling heeft weet hij niet. Deze slanke man met zijn welverzorgd uiterlijk heeft iets, dat hem aan Park superieur schijnt te maken — vanaf zijn zwarte, geplakte haren, zijn beweeglijke donkere ogen in het smalle gezicht, en zijn hypermodern klein snorretje met het ronde plukje haar onder zijn onderlip, tot aan zijn breed vlinderdasje en zijn hoge boord met omgeslagen punten en zijn wit vest met grote ruiten toe. Die

Hellinghaus is van een andere klasse dan men hier in Belchum gewend is.

„Ja, doe maar geleerd,” zegt Park ineens wrevelig, en bot voegt hij erbij: „Je krijgt er toch geen opslag voor!” Dan loopt hij weg, en slaat de deur met het matglazen paneel hard achter zich dicht.

„Jongens,” vraagt Hellinghaus, niet het minst uit het veld geslagen, „wie heeft er nooit van Linnaeus gehoord?”

„Ik,” zegt de oude Elderling, „maar ik heb den baas wel eens om minder dan dit iemand horen uitkafferen en dat is geen prettig gehoor. Ik zou je aanraden, Mathieu, om hem nooit aan te spreken als hij je zelf niets vraagt. Dan maak je de beste kans om je stoel hier niet aan een ander te moeten afstaan.” Hij kucht eens en buigt zich weer over zijn kolommen.

„Je mag die rozen van het najaar wel eens een beetje lager snoeien,” zegt Constant intussen tegen Wedstra, den tuinman. „Anders zul je het volgend jaar een lelijk perk krijgen, man! En ik kan je wel op een briefje geven, dat Park zo iets niet door de vingers zal zien. Ik ken hem langer dan dit jaar!”

Wedstra richt zich nu toch een ogenblik op, terwijl hij met zijn ene hand zijn pijnlijke rug steun geeft. Hij is een knappe jonge kerel en het uniform van koetsier staat hem goed.

„Makkelijk is mijnheer Park niet, daar heb je gelijk in,” zegt hij, „maar ik heb gemerkt dat, als hij je lijden mag, je wel een potje bij hem kunt breken.”

„Dat kan waar zijn,” zegt Constant en hij zet

met zijn gespreide hand zijn stalen bril rechter op zijn neus, „maar dan zal het, om zo te zeggen, toch een potje moeten zijn dat niet tot het servies behoort waarvoor hij je betaald heeft!”

„Dat zeg je mooi!” lacht Wedstra, die als Belg Frans kent. Hij ziet in „servies” een woordspeling met „service”. „Maar het is zoals je zegt: mijnheer Park vraagt op de eerste plaats vervulling van je plicht. Contract is contract, zegt hij. Als jij wilt dat ik me houd aan het loon dat we overeen gekomen zijn, zul jij het werk dat je ervoor moet doen, goed moeten doen. En hééft ie geen gelijk?” Hij bukt zich, een stap verder, weer over zijn onkruid.

„Zeker,” zegt Constant, „en daarom zeg ik je dat van die rozen. Je bent een goeie koetsier, Willem, dat weten we allemaal — maar van tuinieren weet je niet veel.”

„Nee,” geeft Willem toe, „ik had het negen maanden geleden nog nooit gedaan. Maar het lijkt me dat jij er nog al wat van kent. Waarom word jij geen tuinman?”

„Och,” zegt Constant alsof hij onaangenaam getroffen is, „dat weet ik niet. Maar we zullen het nog wel eens over die rozen hebben.”

„Goed,” zegt Wedstra, „ik kom wel eens aanlopen.”

Als Constant het hek weer doorgaat vindt hij, verscholen achter de zij-heg, zodat zij vanuit de fabriek niet te zien is, het tweede meisje van de Parks staan.

„Constant,” zegt ze, „wil je dit briefje voor me meenemen?” Er is iets wilds aan haar. Zwart van

ogen en haar en donker van huid, doet ze denken aan een zigeunerin. Er is iets hartstochtelijks in al haar woorden en gebaren.

„Goed,” zegt Constant enkel. Maar Keeke Fournain dringt zich een beetje tegen hem aan, terwijl ze zegt: „Hij is voor Jan Petoen. En hij zou hem vóór twee uur nog moeten hebben. Kun je 'm niet apart brengen? Ik kan niet weg. Je doet het wel voor me, hè?”

Constant is een beetje bang van haar en hij wordt confuus van de vrije blik in haar grote bruine ogen, die onderzoekend en als tastend langs zijn gezicht glijdt. Haar lachje maakt hem van streek.

„Goed, goed,” zegt hij weer. „Ik zal het doen!” En als hij haastig verder gaat is het of hij de vlucht neemt. Pas dertig meter verder ziet hij dat er niet eens een postzegel zit op het beduimelde couvert.

Daar loopt hij dus, Constant Peluw. Een magere slungel met een bril op. Hij heeft blond, vreugdeloos haar, dat wel wat op touw lijkt. Zijn gezicht draagt een smalle, wat benige neus. Zijn ogen zijn flets blauw en lijken te groot voor de kleine ovale brilleglazen, maar dat komt omdat hij verziende is en de lenzen dus vergroten. Er is niets opvallends aan hem. Hij heeft een wat vale, nietszeggende kleur en men kan haast niet aan hem zien of hij geschoren is of niet. Hij loopt niet opvallend, en hij doet of praat niet op een bijzondere manier. Hij is zo maar een doodgewone jongeman van vooraan in de twintig. Uiterlijk tenminste. Innerlijk is hij wel een erg ongewoon exemplaar Belchummer. Wel zijn er meer van die jonge mensen, die rondlopen met een ziel, oud aan wetenschap

en misschien zelfs aan wijsheid. Maar in Belchum verwacht men toch niet zo iemand te vinden. Hij loopt hier een beetje verloren als een Ibn Roschd in de woestijn. Het zou allemaal nog zin hebben als zo'n Constant Peluw óók op weg was om een wijsgeer te worden met een wereld-reputatie — desnoods ook bij de Moren — of als hij tenminste tot een der ouderlingen van de plaats uit zou groeien: mettertijd een verstandig wethouder zou worden of althans raadslid. Maar Constant voelt niets voor de openbaarheid en zal die steeds blijven schuwen. Een geest als de zijne weet slechts in het verborgene te bloeien en dat is jammer.

Want hij zou, bijvoorbeeld, een beter loco-burgemeester kunnen zijn dan wethouder Kwakman. Niet, dat iemand iets ten nadele van wethouder Kwakman zou willen zeggen. Dat is een ijverig man. Zo weet iedereen, dat hij zich in deze dagen met hart en ziel voorbereidt op de speech, waarmee hij den nieuwen burgervader zal verwelkomen. Wethouder Kwakman is een slecht spreker, maar hij heeft zich voorgenomen ditmaal een toespraak te houden, die in de annalen der gemeente Belchum zal worden opgetekend — of laten we het een beetje minder hoogdravend en wat realistischer zeggen: die in de Anderdaagse Courant zal worden opgenomen en geroemd als „een der rhetorische hoogtepunten,” — aldus zal onze plaatselijke verslaggever schrijven (die niemand anders is dan Constant Peluw) — „in de geschiedenis van Belchum.”

II.

In de Trichterstraat — die oorspronkelijk Maas-trichterstraat heette omdat men, als men maar lang genoeg haar richting volgde, ééns in deze vestingstad uitkwam — ligt, halfweg de villa van Park en het marktplein, Hotel-Café-Restaurant Melchior.

Dat „Melchior“ doet een beetje Oosters aan, en het is ook Oosters. De oude In 't Zand, die al lang ter ziele is, was een eigenaardig man, die een uitspanning met theetuin bezat aan de grens der gemeente. Hij kreeg van zijn vrouw drie zonen tegelijk, en hij gaf hun de namen van Kaspar, Melchior en Balthasar, niet omdat hij zo vroom was en bij al zijn doen en laten de Schrift tot voorbeeld nam — laat het dan hier een Schriftcommentaar zijn naar volkse overlevering —, maar alleen omdat hij nooit vernomen had van drie andere mannen die bij elkaar horen. Kaspar stierf reeds een jaar na zijn geboorte aan een der vele kinderziekten, die geregeld als ware epidemieën in Belchum woeden. Melchior zette later het bedrijf van zijn vader voort, maar verplaatste het naar het centrum van het dorp; en bouwde het uit tot het, ook maatschappelijk gesproken, werkelijk een middelpunt vormde in Belchum. Laten we thans maar niet spreken over de reden die Balthasar van het toneel deed verdwijnen. Niemand in Belchum spreekt daar gaarne over: het geval of liever de zaak Balthasar vormt nog steeds een blauwe plek op het gees-

telijk lichaam van Belchum. Het is prettiger om eens binnen te stappen bij Melchior, vooral nu het tegen twaalfen loopt en de zon de straatkeiën heet stooft en de onbetegelde voetpaden langs de huizen als in stof doet verdampen. Want in de gelagkamer is het heerlijk koel.

„Melchior”, zoals ook het café zelf genoemd wordt, ligt hoog langs de straat. Zoals alles wat de eigenaar ervan onderneemt, getuigt ook de bouw van „De Gouden Ster” — maar vraag nooit naar de Gouden Ster in Belchum, want geen mens schijnt er ooit de werkelijke naam van het café gelezen te hebben, zoals die in kleine vergulde letters boven de veranda prijkt — de Gouden Ster dus getuigt in haar bouw van het vooruitstrevend en vooruitziend koopmanschap van Melchior In 't Zand. Natuurlijk zal Belchum ééns trottoirs krijgen en riolering. Dan zullen vele huizen blijken te laag te liggen — men heeft het in gemeenten in de buurt gezien — zodat men met zijn lage deuren en vloeren, onder het niveau van de straat, verlegen komt te zitten. Maar „Melchior” heeft drie hardstenen treden over de gehele breedte van de gevel en met die treden komt men op een overdekte veranda. Dit entree is gebouwd vóór er nog van rooilijnen sprake was. Als die mettertijd worden ingevoerd, zal het terras van Melchior naar voren geschoven liggen, zodat voorbijgangers zich geroepen zullen voelen er plaats te nemen en er op hun gemak het dan druk geworden verkeer, links en rechts de straat in, gade te slaan.

Laat dit genoeg zijn over Melchior's toekomstplannen. We kunnen dan zwijgen over de acht

frisse en luchtige logeerkamers boven, waar buisleidingen in de muren liggen, die gevoed worden door een reservoir op de zolder, dat echter zelf eerst met een hand-perspomp gevuld moet zijn, en die wachten op de aanleg van een gemeente-waterleiding; over de nooit werkende fontein in de tuin en zelfs over de als berghok gebruikte badkamer. Dat het hele gebouw voorzien is van gaslampen met kettinkjes, die A en Z gemerkt zijn, hoeft geen betoog.

Drie openslaande deuren geven vanaf het overdekte terras toegang tot de gelagkamer. Die deuren hebben hun nut al getoond op vele avonden als de gelagkamer ingericht was tot toneelzaal of concertzaal. Want Melchior heeft gezorgd.... Maar het moet nu werkelijk genoeg zijn over Melchior's ideeën. Het is waar dat men gemakkelijk en graag over het door dezen In 't Zand tot stand gebrachte komt te spreken — het is ook een Belchumse eigenschap. Maar op deze wijze zou men gaan menen, dat Melchior een hoofdrol in deze geschiedenis is toebedeeld, en die heeft hij beslist niet. Alleen is zijn zaak af en toe het toneel van belangrijke handelingen, en er mag een woord aan hem gewijd worden, omdat hij dit toneel heeft opgetrokken. Maar dit woord heeft hij gehad.

Zo staat Melchior zelf daar dus voor zijn tapkast, in hemdsmouwen en zonder boord. Hij heeft een gezet figuur, een rond hoofd dat al aardig kaal begint te worden, en een paar kleine maar uitgeslapen varkensoogjes. Hij is wat langzaam als hij zich beweegt en een vriendelijk man is hij niet. Maar hij weet het zijn bezoekers aangenaam te maken, terwijl hij zelf op de achtergrond blijft.

En daarin steekt misschien een groot deel van het geheim van zijn succes.

„Ja,” zegt Melchior tegen de enige bezoeker die hij op dit ogenblik heeft, „kan ik daar wat aan doen?”

Bert Jaspers, de sigarenwinkelier, zit aan een klein tafeltje naast het buffet. Hij heeft zijn stoel zó gedraaid dat hij met zijn rug tegen de muur leunt, recht onder de reclameplaat van een zee-rob, die met gespreide armen zit en zijn ene hand op Nederland en de andere op Engeland laat rusten. Wat doet hier zo'n propaganda voor deze scheepsverbinding over de Noordzee? Waarschijnlijk hangt de plaat er alleen, omdat ze een cachet van grootsteedsheid geeft en omdat de cliëntèle er zich door kan voelen beroerd met een adem van cosmopolitisme.

„Je had moeten zeggen dat er nu niets meer aan te doen was,” zegt Jaspers. Hij is een lange, slanke man met een groot, onbeweeglijk gezicht en bruin krullend haar. Hij zit ook een beetje stijf en recht op zijn stoel en heeft op dit moment iets ongenaakbaars over zich. Jaspers is woedend, maar hij is een man met zelfbeheersing.

„Had ik iets moeten zeggen?” vraagt Melchior. „Ik heb met de hele zaak niets te maken.”

„Als jij er niets mee te maken hebt, waarom komt de pastoor j o u dan verbieden om je zaal aan Disco te verhuren?”

„Ja, dát is nou ook het enige wat mij aangaat,” zegt Melchior kalm, „ik verhuur mijn zaal of ik verhuur ze niet. Men kan die huren en men

kan die later weer afzeggen. En dat is nu gebeurd."

"Maar niet door ons!" zegt Jaspers nu nadrukkelijker en luider. Tot nu toe hebben deze twee elkaar geen gelegenheid gegeven om te zeggen: „Man maak je niet kwaad en praat redelijk!" Maar het ziet er naar uit dat Jaspers zijn geduld niet veel langer bewaren zal.

"Gaat mij niet aan," zegt Melchior tergend rustig. „Jullie kunnen ze nu weer huren als je zin hebt — als je tenminste de toestemming van den pastoor meebrengt."

"Maar we hebben met den pastoor niets te maken!" schreeuwt Jaspers nu opeens en hij is rood geworden.

"Ik wel," zegt de ander.

"Die pastoor heeft zich niet met onze vereniging te bemoeien!" gaat Jaspers door. „Wij bemoeien ons toch ook niet met zijn kerk!"

"Beleg dan vanavond een vergadering," stelt Melchior voor, „en bepraat jij het bestuur en de leden om tegen den pastoor in te gaan. Als jullie unaniem de zaak doorzetten, kun je de zaal krijgen, anders niet."

"Ik kan dat niet doen," zegt Jaspers, ineens gekalmeerd. „De pastoor en de kapelaan en Bremer en de notaris zijn mijn beste klanten en als ik den pastoor tegen heb, blijft de rest ook weg uit de winkel."

"Zo, weet jij dat ook?" zegt Melchior met een fijn lachje. „En dacht je dan dat ik riskeren wil, dat de pastoor Zondag in de kerk afkondigt dat niemand meer bij mij over de vloer mag komen?"

Ze zwijgen nu alle twee. Wie zal tegen pastoor Mallens op kunnen staan? Eén woord van hem op de preekstoel — en de toneelvereniging Arte Vitam Disco hoort tot de verboden verenigingen en is meteen dood.

„Al mijn klanten hebben één hoofd,” zegt nu Melchior nog. „En als dat hoofd nee schudt, drinkt er geen anderhalf mens nog een glas bij me.” Hij loopt langzaam naar de grote staande klok die in het midden van de muur aan de overkant staat, om er de gewichten van op te trekken, zoals hij elke middag tegen twaalf uur doet.

„Waarom span je er Hellinghaus niet voor?” vraagt Melchior dan, terwijl hij de glazen klokke-kast weer sluit.

„Zat ik ook al over te denken,” zegt Jaspers. „Ik zal buiten op hem wachten.”

Jaspers gaat in een der rieten stoelen op de veranda zitten. De warmte van de straat kaatst hem in het gezicht, maar een klein windje speelt af en toe verkwikkend over het terras, gelukkig zonder het stof van de straat beroerd te hebben.

De toren wijst een minuut of zeven voor twaalf. Het is mogelijk dat Hellinghaus pas komt na het blazen van de fabriek, maar het is ook mogelijk dat hij eerder zal zijn, omdat hij zelf soms stukken naar de post brengt, die voor het buitenland bestemd zijn en die aangetekend moeten worden — een werkje waarbij de loopjongen van het kantoor en ook Peluw zich niet vergissen mogen.

De bruin gevlekte Deense dog van Melchior komt op kousevoeten de straat over gewandeld, blijft een ogenblik met groen lichtende ogen naar

Jaspers kijken en klimt, als deze een hand uitsteekt, de drie vaalblauwe treden naar de veranda op. Zo speelt Jaspers een beetje met de hond, dien hij af en toe een woordje toevoegt, en kijkt naar mevrouw Bremer, die hij schuin tegenover zich op de hoek van de straat ontdekt heeft toen hij de hond riep. Als hij het hoofd iets op zij houdt kan hij haar net zien, om de hoek heenkijkende van het oude, bouwvallige huisje van de weduwe Ooms, dat aan de andere kant van het gangetje naast het terras staat. Zijzelf kan geen erg in hem hebben, zoals hij daar verscholen achter die zijmuur zit, nog wel in de schaduw van het oude kavalje van schoenmaker Petersen aan de andere zijde van de veranda.

Wat doet mevrouw Bremer daar? Het lijkt wel of ze op iemand wacht. Haar handelwijze intrigeert Jaspers. Ze dribbelt een beetje heen en weer, in de beschutting die de huizen aan de overzijde voor de zon geven. Af en toe kijkt ze de Trichterstraat in. Telkens staat ze stil voor het raam met de kleine ruiten — étalages met spiegelruitjes zijn nog onbekend in Belchum — van de winkel van Pot op de hoek. Dan doet ze net of ze naar de potten en pannen kijkt of uitziet naar een nieuwe bezem of een plumeau. Tenslotte gaat ze dan de hoek om, om waarschijnlijk aan de andere zijde ook even voor het raam dáár te blijven kijken. En dan is ze weer terug. Want meestal blijft ze in de Trichterstraat.

Jaspers heeft alle gelegenheid haar op te nemen. Ze is helemaal in het wit gekleed en draagt een grote strooien hoed met enkele viooltjes erop.

Haar postuur is een tikje aan de zware kant, maar ja, mevrouw Bremer zal ook al in de veertig zijn. Toch heeft ze een figuur dat nog heel aantrekkelijk is, als men, volgens den geest des tijds, houdt van de weelde die de jeugdige gestalten van Rubens eigen is, een weelde die geaccentueerd wordt door een wespentaille.

Het kan niet haar man zijn dien zij verwacht, want de fabriek van Bremer ligt aan de andere zijde, en niemand kan veronderstellen dat Bremer van de kant van Park zal komen! Natuurlijk is het ook mogelijk dat zij Driek Pot zelf moet hebben en het binnen in zijn winkeltje te benauwd vindt om te wachten. Maar op hetzelfde ogenblik dat dit Jaspers invalt, hoort hij geratel van de kant van het marktplein. Mevrouw Bremer schijnt ook te denken wat Jaspers denkt. Ze staat stil en luistert, en gaat dan met een normale pas de hoek om. Jaspers ziet hoe het kant onder aan haar rok bij elke kwieke stap tegen de hakken van haar zwarte schoentjes slaat.

En daar heb je Driek. Natuurlijk was hij het. Je kunt je in de draf van zijn pienter paardje en het gerammel van de ketels en pannen op zijn karretje niet vergissen. De opgehangen stoffers en borstels klepperen hun eigen muziek tussen de zwijgende sponzen en zeemlappen, en in de kastjes op zij van het platte wagentje rammelen de flesjes met schoensmeer en lavendelwater en de grotere dito's met ammoniak, azijn en spiritus.

„Hei-ei-ei!” roept Driek en springt reeds van zijn karretje terwijl het nog rijdt. De zweep blijft met een sierlijke lus in de houder naast de bok

staan. Een ogenblik later heeft Driek de deuren van de grote poort naast zijn woning reeds opengezet en trekt het ponny-paard het gerij met de behendigheid der routine naar binnen.

En daar heb je dan mevrouw Bremer weer. Ze komt de hoek om, loopt Pot voorbij, maar keert terug alsof haar oog nog juist viel op een lampetkan met een modern ornament in Giraldonstijl, dat aan een boekvignet doet denken. Ze lijkt wel een jong meisje dat een afspraakje heeft. Jaspers vindt deze dame een beetje raar en dat vindt vrijwel iedereen in Belchum. Men weet niet precies wat men aan haar heeft. Dat wordt in het algemeen uitgedrukt door te zeggen dat zij te modern is. Zij mist de gereserveerdheid die de andere vrouwen van notabelen kenmerkt. Er is niemand in Belchum die zo vaak buiten het dorp vertoeft als zij. Zij loopt alle feesten in de verre of nabije omgeving af, die zij waar kan nemen. En zij maakt zich graag het middelpunt van de publieke aandacht. Bij het ringsteken, dat elk jaar met de kermis plaats vindt, komt zij telkens weer uit met de dogcar die zij zelf bestuurt en schaart zich als mededingster in de rij der door hun vrijers gereden boerenmeiden, die met een stokje in de hand haar geluk gaan beproeven. Jaspers weet nog dat Anna Bremer, als pas gehuwde vrouw die nog geen jaar in het dorp woonde, óók tijdens een kermis als een ruiter te paard in de malle-molen heeft rondgereden, zodat het een openbaar schandaal was. Jaspers glimlacht terwijl hij dit bedenkt. Deze dame heeft toch wel iets sympathieks. Dat is een soort van kinderlijke spontaneïteit, die

ze wel niet verliezen zal, al wordt ze negentig.

En nu gaat er ineens een vervaarlijk gesis door de lucht en dan schiet de sonore bazuinstoot van twee fabrieken tegelijk over de huizen. De sirenes loeien twintig seconden lang samen de rust weg uit Belchum, om op vrijwel een en hetzelfde moment weer te stoppen. Het is een goed getimed spelletje van de twee machinisten, die aan weerszijden van het dorp de seconden op hun klok zitten te tellen.

Nu is er aan alle zijden geklos van klompen. Mannen schreeuwen tegen elkaar, kleine fabrieksjongens lachen en tonen dat ze vloeken kunnen. Meiden giechelen en roepen met hoge stemmen de straat over. Er bellen fietsen van hen die verder weg wonen of die zo maar laten zien dat ze een fiets rijk zijn. En van de Markt en uit de Klaverstraat klinkt ineens uitgelaten kindergejoel, want de grote poort van de fraterschool heeft zich geopend en uit het nauwe gangetje naast de zusterschool stormen de meisjes. Tien minuten lang zal Belchum nu een mierenhoop lijken, en daarna zullen de straten weer leeg zijn, en zal er uit alle huizen het getik van lepels op borden klinken.

En daar heb je Remmelsma, de facturist op het kantoor van Park. Hij heeft Jaspers al in het oog gekregen nog voor deze hem ziet. Terwijl hij de stoep opkomt zegt hij reeds: „Weet je, dat Nolke Oliemans geen biljet heeft opgehangen bij de fabriek?”

Jaspers kijkt den schralen jongeman, met de tot een borstel rechttop gekamde kuif, een ogenblik spottend aan voordat hij de wedervraag stelt:

„Weet jij, dat de pastoor de uitvoering verboden heeft, en dat Melchior de zaal niet aan ons mag verhuren?”

„Wat?!” zegt Remmelsma met grote ogen en het klinkt of hij blaffen en bijten wilde tegelijk. Dan laat hij zich in de rieten stoel tegenover Jaspers vallen, maar springt onmiddellijk weer op. „Hellinghaus!” roept hij en steekt een arm uit. Hellinghaus maakt zich los uit een groep collega's en komt met een lenige sprong naast de twee bestuursleden van Disco staan. Maar de Amsterdammer heeft, hoe dan ook, reeds van het ingrijpen van den pastoor vernomen. Hij is heel kalm en niet het minst onder de indruk.

„Bert,” zegt hij bijna vrolijk tegen Jaspers, „maak je niet kwaad. We moeten met beleid te werk gaan en mogen zeker niet met de vuist op tafel slaan. Ik loop al op een uitweg te broeden, want natuurlijk zullen we toch proberen onze zin te krijgen. Nu dacht ik zo, dat de eerste zet die we doen moeten is, de pastoor gerust te stellen. Met een boze pastoor begin je niets. We zullen hem met zachte handschoenen aanpakken en dan geloof ik dat we dit varkentje wel gewassen krijgen.”

Remmelsma lacht. Jaspers is meer nieuwsgierig dan geamuseerd. En nu gaat hij zelfs benauwd kijken. Want Hellinghaus gaat verder: „Bert, jij moet naar hem toe. Jij kent van ons allen den pastoor het best en de pastoor kent jou het best. Jij gaat hem weer in een goede stemming brengen, want je moet hem gaan zeggen dat die aankondiging op het aanplakbiljet een vergissing was. Niet van ons, maar van de drukker. Je maakt er maar iets van.

Deze drukker had nog nooit voor ons gewerkt en hij is niet op de hoogte van de plaatselijke toestand, enzovoorts. Je zegt maar, dat de goeie man zich niet ongerust hoeft te maken, want dat wij helemaal niet van plan zijn een uitvoering te geven voor 'gemengd publiek.'

„Ja maar....” zegt Jaspers met een lang gezicht.

„Niets te jamaren,” doet Hellinghaus alsof hij een onwillig kind vermaant. „Jij gaat dat doen en je zult zien dat het allemaal in orde komt. En ik verzeker je, dat jij je er in geen geval door kunt compromitteren bij de pastoor. En blijf niet langer dan nodig is om je boodschap te doen. Want op de eerste plaats moet je ook nog naar Schelkens gaan, om hem te zeggen dat hij om half drie bij jou moet wezen, en als je te laat bij hem komt is hij misschien naar de stad of de boer op. Ik zelf zal wel even bij Nijkerk aanlopen, want die moet ook om half drie present zijn. We gaan dan met z'n allen wéér naar de pastoor en zullen zijn toestemming voor de gemengde voorstelling zien te krijgen. Maar je mag hem nu nog niet laten merken dat we vanmiddag terugkomen! Dat is de tweede reden waarom je maar niet te lang bij hem moet blijven kletsen. We moeten hem bij verrassing nemen straks. En nu praat ik verder niet over mijn plan. Jij gaat nu eerst naar de pastorie vóór de pastoor aan zijn zuurkool met spek begint. Want je moet een man nooit onder zijn eten storen en het eerste uur daarna ook niet. Dat is niet goed voor de spijsvertering, zie je!” Hij geeft een zwaai

met zijn hand en schuifelt met elegant voetbeweeg weer de drie treden af.

Om de hoek loopt hij bijna tegen mevrouw Bremer aan, die zich juist omwendt na een beschouwing van het uitstalraam van Pct. Ze verontschuldigen zich beiden zeer beleefd en als Hellinghaus door wil lopen zegt zij: „Och, misschien mag ik wel een eindje met u mee gaan. Ik moet naar Gerda Winters, de naaister die bij u in de straat woont, en dan heb ik meteen gelegenheid om u te spreken over het feest. Ik zou namelijk graag een steentje bijdragen tot de algemene feestvreugde bij de installatie van onzen nieuwen burgemeester, en misschien heb ik een verrassing voor het feestcomité. Ik heb namelijk een klein ideetje. Misschien zal het zelfs een onbescheiden voorstel lijken. En daarom zou ik u er eerst eens over willen polsen vóór ik het bekend maak. U hebt u immers in korte tijd tot de ziel van het amusementsleven in Belchum gemaakt, en u, met uw ervaring als groot-stedeling, kunt beter dan iemand anders beoordelen...”

Hellinghaus die naast haar voortgaat en het hele mens naar de andere wereld wenst, kijkt haar nu zó pal in het gezicht, dat zij haar loftuiting niet ten einde kan brengen en een kleur krijgt. Hellinghaus merkt tot zijn eigen verbazing dat haar dat blosje heel lief staat en hij glimlacht ineens. Och, hij kan wel een paar minuten belangstelling tonen voor Anna Bremer. Het zal niet zo heel erg zijn als hij wat later bij Mientje Jaspers komt. Haar vader zal wel even aan de praat worden gehouden door molenaar Schelkens.

„Maar mevrouw Bremer,” zegt hij, „u maakt

me verlegen!" Alsof hij het was die een kleur kreeg. „Maar u maakt me óók wel erg nieuwsgierig. Als u een ideetje hebt, zal het zeker wel een áárdig ideetje zijn!"

„Foei, mijnheer Hellinghaus!" zegt mevrouw Bremer, maar haar ogen tintelen. „Vleiers zijn vaak verleiërs!" En dan kleurt ze opnieuw en heviger, omdat ze zelf begrijpt dat deze spreuk een beetje overdreven te pas is gebracht en Hellinghaus nu rare dingen van haar kan denken.

Ze begint te vertellen, dat ze gehoord heeft hoe het comité Zondagavond besloten heeft een stoet te vormen, waarin ook praalwagens kunnen meerijden. Nu leek het haar heel toepasselijk als er ook een wagen bij was met de Nederlandse Maagd. „De burgemeester vertegenwoordigt immers het land, het Nederlands gezag.... enfin, ik weet niet precies hoe ik me uit moet drukken, maar u zult me wel begrijpen."

„Natuurlijk, mevrouw Bremer," zegt Hellinghaus. „Een wagen met de Nederlandse Maagd is altijd op zijn plaats."

„Juist, dat dacht ik ook," zegt mevrouw Bremer opgelucht. En nu gaat ze veel vrijer en gemakkelijker dan eerst verder: „U moet weten, dat ik een práchtig costuum van de Nederlandse Maagd bezit. Ik had het laten maken voor het carnaval in Brussel, vorig jaar. Ik heb er werkelijk groot succes mee gehad. Het is van witte zij, met vergulde platen van voren en met een schitterende helm. Er is ook een lans bij en een groot schild. Enfin, u moet het zelf maar eens zien. Ik wil dat graag voor deze gelegenheid ter beschikking stel-

len. En.... en ik weet zéker, dat geen enkele dame in het dorp zal weigeren om als een godin in dat costuum bewonderd te worden!"

Natuurlijk vindt Hellinghaus het een uitstekend idee. En het is dat ook werkelijk. Hij maakt haar weer een compliment en betuigt haar vast, namens het feest-comité, zijn hartelijke dank voor het edelmoedig aanbod. Hij begrijpt natuurlijk ook best wie mevrouw Bremer zich als Nederlandse Maagd gedacht had. Maar hij heeft daarover in een-twee-drie reeds een eigen besluit genomen. En ook daarom mag hij zich nu niet langer op laten houden. Maar zó gauw komt hij niet van haar af. Moet mijnheer Hellinghaus het costuum niet eerst eens zien? Kan hij vanavond niet eens komen kijken? Er is vanzelfsprekend enige haast bij. Het is nog maar zo kort dag: Zaterdag is het al de installatie. Eigenlijk moet zij vanavond wel uit. Maar haar man kan ook wel alleen gaan. Zij heeft toch het land aan al die visite's. Ze houdt er veel meer van om eens gezellig met iemand alleen te praten. Je hebt hier in Belchum anders zo weinig aanspraak. De mensen zijn hier zo dorps. Maar wat wil je? Haar man kan moeilijk ergens anders dan bij de fabriek wonen. Ook al heeft zij zelf doorlopend heimwee naar de grote stad. Amsterdam, bijvoorbeeld. Zij houdt dol veel van Amsterdam. Mijnheer Hellinghaus is toch een echte Amsterdammer? Er geboren ook? Nou, dan verwacht ze hem vanavond zéker!

Ja, het beste is nu maar toe te stemmen. En bovendien, wie weet of hij het bij deze weelderige, een beetje flirtzieke tante niet erg gezellig zal

hebben. Minstens zullen er wel goede sigaren in huis zijn, en zal er ook wel iets behoorlijks onder de kurk wezen. Zijzelf trekt hem maar matig aan, want hij houdt niet van haar type, maar een mens weet nooit waar zijn fortuin ligt. Van het een kan altijd het ander komen. Natuurlijk zal hij op moeten passen. Je zit op een dorp niet in de stad, en je kunt niet met de vrouw van een dorps-grote omgaan, als haar man de gezworen vijand is van je eigen baas. Maar in elk geval mag hij met haar kennis maken bij deze gelegenheid die de Nederlandse Maagd hem biedt. Geen mens kan tegen dit contact bezwaar hebben.

„Graag, mevrouw Bremer,” zegt hij dus. „Tot vanavond!”

Hij loopt nu haastig verder, en zij kijkt nog even zijn ranke, correct geklede gestalte na. Ze moet vooral niet vergeten om Jules dadelijk vast een paar flessen van die oude cognac boven te laten brengen.

Hellinghaus voelt, dat mevrouw Bremer hem nakiijkt. Wie weet hoe lang dat mens er over doen zal voor ze bij die naaister binnen is. Daarom loopt hij door, ofschoon hij nu om moet keren, en gaat langs de kortste omweg terug naar de Markt. Wat zij zal denken als zij hem zijn eigen huis ziet voorbij benen, moet zij weten.

Zo komt het, dat pastoor Mallens enkele minuten later uit het Fratersgangetje tegenover de pastorie den nieuwen correspondent van Park ziet komen, — hij zal „nieuw” blijven, tot er, wellicht pas over vijf of tien jaren, een ander komt om die titel over te nemen; en als dat niet gebeurt

is het mogelijk dat Hellinghaus op honderdjarige leeftijd sterft als De Nieuwe. Want zó ontstaan bijnamen.

Maar het is dus zo, dat de pastoor toevallig voor zijn raam staat nadat hij Jaspers heeft uitgelaten. Hij staat daar méér, en kijkt dan naar het beeld van Sint Jozef boven de ingang van het fratershuis — niet de schoolingang dus. Dat is een knappe en gedistingeerde Jozef van lichte kalksteen, die zijn toga — of hoe zijn gewaad moge heten — met een bestudeerde nonchalance bijeenhoudt, zodat een waaier van fraaie plooien om zijn voeten valt. In zijn vrije hand houdt hij een lelietak, zoals een juffrouw uit de „Courier de la Mode” de stok van haar parasol draagt. Pastoor Mallens weet het niet: hij kan zich indenken dat iemand den heiligsten man ook als den mooisten man wil voorstellen, maar hij aarzelt te geloven dat Sint Jozef de knapste man is geweest van Nazareth en van ver in de omtrek. Hij zal er de exegetische en de theologie bij halen om zijn mening te staven, maar hij verzwijgt zijn voornaamste motief: pastoor Mallens houdt niet van mooie mannen. Daarom zou hij het liefst zijn blik terugnemen als hij Hellinghaus ziet. Toch kijkt hij hem zo lang mogelijk op zijn beurt na, met het zware glasgordijn voorzichtig tot een kier uiteen geschoven.

„Jan,” zegt de pastoor met een gezicht of de aardappelen op zijn bord niet gaar zijn, „wat dunkt jou van die Hellinghaus?”

„Och, het lijkt me een pientere kerel,” zegt kapelaan Schouten. Met „pienter” miszegt hij in elk geval niets. „Ze schijnen hem in het dorp nogal

te mogen. Hij is president van Disco, voorzitter van het feestcomité, secretaris van de pijpenclub, en ik geloof dat hij ook in het bestuur zit....".

„Ja, dat weet ik allemaal wel," zegt pastoor Mallens. Hij komt terug van het raam en steunt met zijn ellebogen op de hoge leuning van een der zware eetkamerstoelen. De kleine kapelaan Schouten leest het bisschoppelijk weekblad „De Sint Jansklokken" in een der twee grootvader-stoelen met verstelbare leuning, die in de achterkamer staan. Hij steekt zijn smal gezicht, dat hij vandaag nog niet geschoren heeft, achter de piano uit, en kijkt zijn chef langs de waskaars in de vergulde piano-lustre aan.

„Ik ben maar bang," bekent pastoor Mallens, „dat die man een nieuwlichter is, dat hij de geest in het dorp bederven zal". Hij staart peinzend naar het voorsnijmes op de reeds gedekte tafel. Vandaag krijgt hij de eend, die mijnheer Bremer gisteren liet brengen. De man moest onderhand maar weer eens een haas sturen. „Iemand die uit de grote stad komt, uit Amsterdam nog wel, houdt er natuurlijk andere begrippen op na dan de mensen hier. Ik wil niet zeggen, dat het slechte beginselen zijn of verkeerde ideeën, maar ze kunnen slecht zijn voor onze eenvoudige boeren en arbeiders. Weet je, ik heb de laatste weken voortdurend het gevoel, dat er iets gebeuren gaat. Wát weet ik niet. Maar vanmorgen, toen ik dat aanplakbiljet zag, kreeg ik een schok. Ik dacht: daar heb je het! Men wil de teugels gaan vieren. En ik kan je verzekeren, dat het een hele opluchting voor me was toen Jaspers daar net kwam vertel-

len dat het een vergissing van den drukker was. Die had niet begrepen, dat er eerst een voorstelling zou zijn voor de dames en daarna voor de heren."

„Daar is het dan ook een jood voor," zegt kapelaan Schouten, meer als een aardigheidje om wat te zeggen, dan omdat hij de joden een kwaad hart toedraagt.

„Och, ik kan me voorstellen dat deze drukker, die nog nooit zo iets bij de hand gehad heeft, de toestand niet begrijpt," zegt de pastoor.

„Het was natuurlijk beter geweest als ze tot vandaag gewacht hadden, dan had Van Delft voor hen kunnen drukken. Maar ze stelden er prijs op een kunststukje uit te halen: Zaterdagavond laat werd de benoeming bekend, Maandagochtend is er al een aankondiging voor het feest, — zo iets kan alleen Disco! Ja, ik begrijp dat ze naar Gerson gingen. Hij is de enige in de stad die zulke karweitjes op Zondag doet. — Ja, kom maar binnen Trui. Ha, het ruikt goed!"

De tanige pastoorsmeid die, ondanks haar zestig jaren, het smetteloze neepjesmutsje nog fier draagt boven haar wat verzuurd gezicht, torst een groot houten dienblad voor haar stijf gesteven witte boezelaar. De wierook van haar keuken dampst zichtbaar uit de verschillende offerschalen, en kapelaan Schouten is al opgesprongen om zijn aandeel in de hulde van dit entree niet te missen.

„Zo zie je," zegt pastoor Mallens naar de schotels kijkende, „dat als er geen joden waren, dit een gebrek zou zijn in de maatschappij." Hij zegent de spijzen, nog vóór Schouten tegenover hem

heeft plaats genomen en begint het tafelgebed:
„Benedicite. — Oculi omnium....”

Mientje Jaspers strijkt een loshangend bruin haarvleugeltje naar het knoetje achter haar oren. „Nee, die Russische sigaretten zijn er nog altijd niet,” zegt ze. „Maar ze kunnen om twee uur met de tram komen.”

„Jammer,” zegt Hellinghaus. „Maar het is niet zo erg,” glimlacht hij. „Ik heb alleen niet graag tabak tussen mijn lippen. En bij die Russen heb je zo'n lang loos mondstuk, met voorin een watje om de tabak tegen te houden, begrijp je?”

„Lijkt me erg sjiek,” zegt Mientje. „Net iets voor u!”

„Voor jou!” zegt Hellinghaus.

„Nou, voor jou dan,” zegt Mientje en haar ronde gezichtje wordt één vlam van verlegenheid, terwijl haar bruine ogen als beschaamd achter een sluier terugtrekken. Maar ze stralen direct daarop al weer even levendig als eerst. Hellinghaus kijkt naar haar smalle middeltje in het bruin fluwelen jakje. Dan stijgt zijn blik tot aan de door het corselet hoog opgedrukte boezem. „Je ziet er vandaag schattig uit,” zegt hij. „Iemand in Amsterdam zou niet geloven dat hij zo iets moois in Belchum kon vinden.”

Mientje draait een beetje heen en weer achter haar toonbank. Ze voelt nu aan de andere zijde van haar hoofdje naar een vleugeltje dat er niet is en vraagt met achterover gebogen hoofd en in-

getrokken kin: „Zijn de meisjes in Amsterdam mooi?”

„Er zijn in Amsterdam een hele boel schattige meisjes,” zegt hij, „maar dat wil niet zeggen, dat er ergens anders niet nóg liever en mooier zijn”.

„Nee, het zou natuurlijk kunnen,” zegt Mientje met een strak en ernstig gezichtje en ze begint het ruitje af te stoffen dat over een openstaand kistje sigaren op de toonbank ligt.

„En het is ook zo,” zegt Hellinghaus. „Er zijn hier in het Zuiden meisjes, die veel mooier zijn. Die hebben meer het donkere Franse type weet je, en daar houd ik van. Die hebben meer temperament, meer gevoel — en ze durven meer,” voegt hij er listig bij.

„Zo?” zegt Mientje met grote ogen en alsof ze verbaasd is over deze beschrijving van haar eigen klasse. Ze ziet er erg naief en onschuldig uit zo, maar haar ogen hebben een koud lichtje dat daar niet helemaal bij past — als een blikke doos die het daglicht weerspiegelt. „En zijn donkere mannen net zo als zulke donkere meisjes?”

Hellinghaus staat één ogenblik in beraad, dan is hij met drie stappen om het kleine toonbankje heengelopen en neemt Mientje in zijn armen. Ze weerstaat hem niet als hij haar zoent.

Ze heeft dit experiment gewild, maar ze kon niet vermoeden, dat het aan haar controle zou ontsnappen. Als Hellinghaus haar weer loslaat, staat ze daar hijgend en een beetje duizelig en wordt eerst rood en dan bleek. Hellinghaus wordt er ongerust over, want elk ogenblik kan Jaspers terugkomen. Hij gaat kijken bij de deur, maar het plein

ligt leeg en er is niemand te zien. Een straathond speelt bij de tramhalte met een garentuit.

„Je moest me maar een doosje Sphinx geven”, zegt hij. Ze staat daar of ze half slaapt. „Die smalle blikken doosjes daar achter je, net boven je hoofd”. Als zij haar arm heft, is duidelijk te zien dat haar ademhaling nog jaagt. „Die Sphinxen zijn heel goed”, praat hij. „Maar ja, ze kosten ook zes cent de tien, al moet je met de verpakking rekening houden. — En wat denk je van de feestelijkheden? Het kan wel aardig worden, geloof je niet? Versieren jullie de gevel ook?”

„Och, ik denk het wel,” zegt ze een beetje mat.

„Ja”, zegt Hellinghaus, „we zullen het allemaal wel druk krijgen. Mijn hoofd loopt om. Weet je,” — hij komt weer tegenover haar op de toonbank leunen, „ik moet je nog iets vragen. Ik zit met een moeilijkheid. Moet je eens luisteren.” Hij heeft het nu toch zo ver gekregen, dat ze weer een natuurlijke belangstelling toont. „Ik vertel je dit in vertrouwen, en je moet er nog maar niet met je vader over spreken. Ik praat er eerst liever zelf met hem over straks. Maar het gaat over de feeststoet. Ik wilde daarin een praalwagen laten meertrekken met de Nederlandse Maagd erop. Ik kan aan een pracht costume komen, een fraai wit kleed, heel elegant, met een gouden borstpantser, een gouden helm, gouden schild, gouden speer enzovoorts. Alles even schitterend. Maar ik weet niet, wie de Nederlandse Maagd moet zijn.”

Mientje is nu weer de oude. Ze wacht wat hij verder gaat zeggen.

„Ik dacht aan jou," zegt Hellinghaus.

„Aan mij?" vraagt ze, met echte schrik. Dan moet ze ineens lachen. „Ik zie me al als zo'n godin boven op een kar staan en door het dorp rijden!"

„Er zouden heel wat dames scheel zien van jaloersheid", zegt Hellinghaus ernstig. „Je zou gewoonweg de koningin van de dag zijn en alle jongens die je zagen, zouden verliefd op je worden."

Mientje wordt verlegen van het idee alleen. „Nee, dat is niets voor mij," zegt ze en slaat haar ogen neer.

„Waarom niet?" dringt hij aan. „Je hebt precies de juiste maat voor dat costuum en je hebt een pracht figuur. Je bent stevig en toch niet te dik. Je heupen zijn niet te breed, zoals bij de meeste meisjes hier — denk maar eens aan Liesje Kwakman of Jeanette Palmen. Die zouden willen dat ze zo gebouwd waren als jij. En je hebt een prachtige boezem om er twee van die ronde gouden platen op te dragen..." Hij stopt nu toch met zijn beschrijving, omdat Mientje kleurt. Dat een man ook zo maar over die anatomische bijzonderheden praat!

„Je gelooft me niet?" gaat Hellinghaus door. Hij wordt, onder zijn eigen enthousiasme, een beetje licht in zijn hoofd en voelt zich wat roekeloos. Jaspers is hij vergeten. „Je denkt dat ik van zo iets geen verstand heb? Nou, laat ik je dan vertellen..." Maar hij is toch nog verstandig genoeg om zijn woorden te corrigeren voor hij ze uitsprekt, „...dat ik heel wat optochten heb gezien met mooie vrouwen." Welja, dit is een on-

derwerp, waarop hij gerust wat kan doorfantaseren. „Vorig jaar nog voor het laatst. In Rouaan.. Prachtig was dat! De mooiste vrouw daar stelde de godin van Frankrijk voor, Marianne, weet je wel? Ze droeg net zo'n costuum als dit wat ik voor je heb." Wat hij zegt is volkomen onwaar. Hij heeft onlangs in een oud nummer van l'illustration houtgravures gezien naar schetsen van een carnavalsoptocht in Nice en put daar inspiratie uit. Hij is zelfs nooit in Frankrijk geweest. „Het was een wonderlijk mooi meisje. Ze leek bijna sprekend op jou. Wat zo'n meisje in Rijssel durft, durf jij toch ook wel?"

„Ik dacht dat je zei dat het in Rouaan was?" zegt Mientje en ze kijkt eventjes schichtig naar hem op. Direct daarna laat ze haar ogen echter weer vallen op het wit gemarmerd zeiltje dat over de toonbank is gespannen.

„Nou ja," zegt Hellinghaus een beetje verwonderd en ontнуchterd. „Dat bedoel ik ook. Ik versprak me. De namen van die steden beginnen ook allebei met een R."

„Waar een R in zit, deugt niet", zegt Mientje onlogisch en dwaas, maar nog steeds naar het zeiltje kijkend. Ze begint weer heen en weer te draaien, alsof ze zichzelf om haar verticale as staat te wiegen. Ze lijkt vreselijk ernstig, en dat is het juist, wat Hellinghaus zo opwindt en wat hem het hoofd op hol brengt.

„Daarom is er in jouw naam ook geen R," zegt hij.

„Jawel," knikt Mientje. „Ik heet eigenlijk Maria."

Het is ongetwijfeld maar heel goed, dat op dit ogenblik de deur eenklaps open gaat. Geen van beiden hebben ze de stappen gehoord van den man die nu binnenkomt.

„Zo Mathieu!” zegt Jaspers en hij lijkt erg tevreden over het resultaat van zijn volbrachte zending. „Een beetje met mijn dochter aan 't vrijen? Zeg, die eerste boodschap is in orde en Schelkens zal vanmiddag komen. Hij wilde alleen perse weten waarom het ging en ik heb hem dus maar het plan verteld.” Hij werpt een blik op zijn dochter, die een paar kistjes en dozen staat te verplaatsen op een plank achter de toonbank. „Mien,” zegt hij, „ga jij je moeder maar eens helpen in de keuken. Zeg haar, dat ik over vijf minuten aan tafel kom.” Hij trekt de deur naar het achterkamertje, waarin een ruit zit met een gordijntje van grove kant, achter haar dicht, nadat zij met een lachje tot groet is verdwenen.

„Zeg,” zegt Jaspers geamuseerd en wrijft zijn handen, „de pastoor is volkomen gerustgesteld. Dat excuus van je was goed, Mathieu! Ik was eerst bang om met zó'n kluif die leeuw in zijn hol op te zoeken!” Hij dempt zijn verdragende stem ineens. „Hij ontving me erg koel en deed erg op een afstand, maar toen hij hoorde dat het een vergissing was werd hij heel vriendelijk. Hij zei alleen ernstig, dat hij hoopte dat we nooit aan zó iets zouden denken! Hij begreep best dat er mensen waren, die het allesbehalve prettig vonden nooit eens samen met hun vrouw naar het toneel te kunnen gaan kijken, maar dat het belang van jeugdige personen die maatregel van het

scheiden van bokken en schapen eiste. Hijzelf zou nog zo ver niet gaan, zei hij, maar het was een voorschrift van den bisschop en...."

„Dan schrijven we naar den bisschop," zegt Hellinghaus. Hij is een half hoofd kleiner dan Jaspers en hij vindt het vervelend dat die man zo dicht op hem staat terwijl hij spreekt. Hellinghaus voelt duidelijk Jaspers' fysieke overwicht. Hij heeft aandachtig naar hem geluisterd, terwijl hij opkeek naar het grote, egaal oker-getinte gezicht, maar tegelijkertijd ging de gedachte door hem heen: oppassen met Mientje, vader! Die man hoeft maar één slag te doen met die kolenschop-hand van hem, en hij maakt appelmoes van me. Het was meer om, zo maar uit pure wrevel, Jaspers een geestelijke tik toe te dienen, dat Hellinghaus nu ineens dat zegt van de bisschop. Hij moet het voorstel zèlf overwegen nadat hij het geuit heeft.

Jaspers staat inderdaad een ogenblik verbluft. Hij zet van diezelfde grote ogen op, als Mientje op kan zetten. „Schrijven naar de bisschop?" vraagt hij.

„Natuurlijk," zegt Hellinghaus en doet een stap terug. „Daar kan de pastoor toch niets op tegen hebben?"

„Jamaar," zegt Jaspers en strijkt met een van zijn grote handpalmen langs zijn wang. Het klinkt of hij zich raspt. „We zullen den pastoor daar toch in moeten kennen?"

„Vanzelf," zegt Hellinghaus. „We zullen het hem vanmiddag meteen meedelen." Hij wrijft zich nu op zijn beurt in de handen. „Het gaat nog veel mooier worden dan ik dacht," zegt hij.

En nu is Mathieu Hellinghaus dus eindelijk op weg om te gaan middagmalen. Eerst loopt hij echter toch nog even aan bij den winkelier Nijkerk, die enkele huizen van hem af woont. Dat hij geen aangebrande aardappelen krijgt, heeft hij te danken aan Dientje Donker. Ze heeft een zwak voor den knappen nieuwen correspondent. Maar hij zal het nooit merken. De meisjes Donker weten waar ze staan moeten. De weduwe Donker heeft haar dochters degelijk opgevoed. Ze weten wat fatsoen en plicht is. Daarom heeft Park haar nu ook het maken van stalen-boekjes toevertrouwd. Ze zullen het zeker zo goed doen als Jan Petoen, ook al zijn ze niet zo sterk als hij, dat zij vijf mapjes tegelijk af kunnen kartelen. Maar vrouwenvingers zijn vlugger en ze kunnen dus het snijmes wat vaker neerdrukken. Bovendien hoeven twee meisjes niet zo veel te verdienen als een zo'n man, die aan een weefgetouw beter op zijn plaats is.

Maar moeder Jaspers is uit haar humeur omdat ze het eten later op tafel moet brengen. Doch daar trekt niemand zich veel van aan. Moeder Jaspers is zó hardhorig, dat ze praktisch stokdoof is. Ze is ook een beetje vreemd en heeft voor weinig anders belangstelling dan voor de huishouding in het kleine huisje, dat de Jaspers' achter de winkel bewonen. De zaak laat ze geheel over aan haar man en haar dochter. Misschien weet ze meestal niet eens dat ze een man en een dochter heeft. Vermoedelijk denkt ze bijna uitsluitend aan haar zoon, die vijf of zes jaren geleden op de fabriek van Park door een drijfriem gegrepen werd. En dáárom zal het wel zijn, dat het

kleine oude mensje zo voortdurend met een rozenkrans tussen haar vingers zit. Het leven, het volbloedige, warme leven gaat langs haar heen.

De familie Bremer is met de familie Palmen de enige die, op buitenlandse wijs, niet om twaalf uur maar 's avonds middagmaalt.

Ook mijnheer Bremer is wat later dan anders aan de lunch verschenen. Maar zijn vrouw en zijn twee kinderen hebben op hem gewacht. De heer Bremer heeft een ernstige bespreking gehad met de chef van zijn weverij en met zijn procuratiehouder.

„Als het zó doorgaat loopt het onherroepelijk spaak,” vertelt hij met een zorgelijk gezicht, terwijl hij zich bedient van de gefruite hanekammen die zijn dochter van haar vriendin en buurmeisje Liesje Kwakman gekregen heeft. Hij is een klein mannetje, wien de kleren op een eigenaardige manier losjes om het lijf schijnen te hangen, zonder dat men kan zeggen dat zijn costuum te groot voor hem is. Hij heeft een kort grijs baardje met afgeknipte punt, waarboven een nog lichtbruin gekleurde snor hangt, die er uit ziet of ze niet van hem zelf is. Ook zijn dunne haren hebben nog kleur, al zijn ze aan de slapen zilverwit. In die haren ligt een scheef getrokken scheiding.

Och, alles aan deze mijnheer Bremer lijkt een beetje scheef in elkaar gezet en uit stukken te bestaan die niet bij elkaar horen. Hij heeft zelfs twee blauwe ogen die in kleur verschillen. Ze staan achter een gouden pince nez, die door het gewicht van het kettinkje ook weer een beetje scheef

staat op de dunne, benige neus. En zoals het met hem is, is het ook met zijn fabriek — en misschien ook wel met zijn gezin. Zeker is dat zo, als men dit alles vergelijkt met de toestand van den concurrent, Anton Park.

„Och vader, ga nu niet over zaken zeuren,” zegt zijn zoon. René Bremer is een grote blonde jongen van bijna twintig. Hij heeft iets kinderlijks over zich en zeker mist hij nog de ernst die hij toch, als zoon van den directeur en diens opvolger, wel spoedig krijgen mag. Ook dit is een zorg voor zijn vader. René is een echte zoon van zijn moeder.

„Jawel,” zegt de oude heer. „Ik moet daar toch even over spreken. Het is een zaak die ons allen aanbelangt. En als jullie er geen belangstelling voor hebben, wie moet dat dan wel? Alleen Park maar?”

„Och, is het weer iets met dien Park,” zegt mevrouw Bremer. Het klinkt verveeld. Haar man verstaat het als een klacht over de eeuwige list en intrigues van den concurrent.

„Natuurlijk is het weer Park,” zegt hij. „Altijd is het Park. Die man zal niet rusten tot hij ons faillissement bewerkt heeft — en mijn dood.”

Het is inderdaad dooernstig bedoeld, maar het klinkt zo melo-dramatisch en de grote gezonde hap die de spreker nu van zijn paddestoelen neemt maakt zo'n komisch effect bij die doodsgedachte, dat mevrouw Bremer in een lach schiet. Haar heldere stem vrolijkt langs de glazen wanden van de serre waarin de familie zit te tafelen.

Treesje Bremer, die met een gefronst voor-

hoofd heeft zitten nadenken, krijgt er een glimlach van om de lippen. Ze ziet naar haar vader aan haar linkerhand en dan naar haar moeder aan haar andere zijde, en ze verliest haar sombere gevoelens. Ze is van nature ernstig aangelegd, maar ze is toch niet zo doorlopend pessimistisch gestemd als haar vader op wien zij, met haar weinig sprekend of aantrekkelijk uiterlijk, overigens wel erg lijkt. Met haar sterk bijziende ogen, waarvan de pupillen tot puntjes vernauwen, nu ze van onder haar borstelige bruine wenkbrauwen de serre rondkijkt, schijnt ze de lach van haar moeder te zoeken. Voor haar wazige blik zijn de grote bloemen op het behang klodders verf op het palet van een schilder, en de openstaande tuindeuren vormen een lijst van wollig gele watten om het schilderij van de tuin zelf, dat een fantastisch gamma is van alle schakeringen groen, tussen gele en bruine en zelfs blauwe tinten, want in de richting van de stallen staan er ook enkele grote mammout-dennen en „witte” sparren, met haast Pruisisch-blauwe naalden. Ze moest nodig een lorgnet dragen, maar haar moeder zegt, dat, zodra ze begint met zo'n kruk op haar neus te zetten, er nooit een vrijer voor haar zal komen opdagen. En ze wordt in het najaar al achttien. Treesje zelf vindt het best. Ze is nooit een bril gewend geweest en ze kent de wereld niet anders dan als een mozaïek van kleuren en sprookjesachtige vage contouren. Ze ziet de wereld beslist veel mooier dan die is. Ze is een half-blinde, die meer aanschouwt dan een normaal mens.

Bremer heeft zijn volle mond verwerkt en nu

legt hij vork en mes neer. Hij veegt zijn lippen af met zijn servet en het is of hij een toespraak zal gaan houden. Maar hij zegt alleen, met nog meer bitterheid om de lach van zijn vrouw: „Park heeft onze export naar Zuid-Amerika afgesneden.”

Ja, de heer Bremer houdt van dramatiek. Hij heeft er een genoeg in zichzelf als slachtoffer van de machinaties van Park voor te stellen. Wellicht was het gezonder voor zijn zaak, als hij dit welbehagen miste. In elk geval bereikt hij het effect dat hij verwacht heeft. Zijn hele gezin zit daar met roerloze handen en ogen.

„Hoe is dát nou mogelijk,” zegt mevrouw Bremer dan. Ze is nog meer verbaasd dan geschrokken.

Bremer springt op. Hij loopt door de serre heen en weer. „Ja, zo is Park,” zegt hij met een handgebaar en steekt dan zijn beide mouwen onder zijn wijde jasje, dat hij van achteren optilt. Hij lijkt nu net een krielhaantje. Had hij maar meer van een kempiaan, denkt zijn vrouw. „Park kan zo iets doen,” zegt Bremer. „Wij hadden de fabriek al,” — hij bedoelt zijn vader en grootvader — „toen Anton Park nog met zijn vader meetrok en op de hondenkar zat, om stukken keper aan de boeren te verkopen. Nu heeft mijnheer een fabriek die groter is dan de mijne. En hij heeft geld. Hoe hij er aan gekomen is weet ik niet. Maar hij hééft het. Hij kan den exporteur voor Argentinië twee procent méér bieden. Ik kan het niet.”

Dit is inderdaad ernstig. Dit staat inderdaad gelijk met een stopzetten van de export naar dat land.

„Waarom stuurt u mij dan ook niet naar Zuid-Amerika om voor ons zelf te importeren?" vraagt René. Het is een voorstel dat hij al vaker gedaan heeft, en het is helemaal niet gek. Maar de oude heer is gewend op minder experimentele en voortvarende wijze zaken te doen en hij zal zich door Park niet van zijn pad laten voeren. Daarom verwaardigt hij zijn zoon ook geen antwoord.

„Ik kan niet begrijpen hoe Park zo goedkoop kan produceren," zegt nu Treesje, een beetje schuchter. Ze kijkt naar het tafellaken, waarop ze de voorwerpen tenminste duidelijk kan onderscheiden. Het licht speelt in de facetten van de geslepen messenleggers en schiet er rode en groene stralen uit.

„Ik ook niet!" valt haar vader uit. „En niemand kan dat. Hij moet met verlies werken!"

„Dat is krankzinnig," zegt René, met verachting voor dit simplistisch idee. „Ik durf wedden dat we er gauw genoeg achter zullen komen hoe Park het levert. Die heeft natuurlijk weer een verbeterde weefmethode ontdekt of zo iets." En omdat zijn vader afwijzend even de schouders ophaalt: „U zult het zien. Ik weet het zeker, dat ik gelijk heb. En na een ogenblik zwijgen voegt hij erbij: „En ik geloof ook, dat ik wéét wat hij binnenkort weer gaat doen. Weet u wel dat hij honderd getouwen ongebruikt heeft staan?"

Zijn vader staat eensklaps stil. „Zoveel?" zegt hij zacht en op zijn beurt geschrokken.

„Ja," zegt René nonchalant. „En ik heb het idee, dat hij die heel binnenkort zal laten lopen — zonder méér werkvolk aan te nemen".

„Wat?!" zegt Bremer en komt naar zijn zoon toe. Hij wordt bleek en ziet er wanhopig uit. Maar plotseling begint er iets wat op blijdschap lijkt in zijn ogen te komen. „Wil hij één man aan twee machines zetten?" Het heldere licht in zijn ogen groeit. Er komt zelfs een glimlachje te voorschijn uit het vele haar dat de onderste helft van zijn gezicht bedekt. „Weet je wat dat betekent? — Dat hij dan een staking krijgt!"

„Ik hoop het!" zegt Treesje opgewonden.

„Ja," zegt René peinzend, en zwijgt even voor hij langzaam vervolgt: „En we kunnen misschien wel een handje helpen om het zo ver te krijgen." Hij kijkt zijn vader strak aan.

En dan zegt zijn moeder: „Jullie zijn gek!" Het wordt met zulk een hartstocht gezegd, dat de anderen ervan schrikken. „Waarom sta je niet aan Park's kant?" vraagt ze.

„Anna!" roept Bremer. En Treesje zegt: „Maar moeder!"

„Ik meen het," zegt Anna Bremer. Ze heeft een kleur gekregen en zoals ze daar zit is ze niet alleen een mooie, maar ook een indrukwekkende verschijning. Ze heeft op dit ogenblik iets vorstelijks over zich, alsof ze haar onderdanen steun moet geven door de kracht die van haar uitstraalt. „Wat hebben jullie eigenlijk voor ideeën? Een staking helpen uitlokken bij Park. Goed, dan kan onze fabriek enkele weken en misschien zelfs enkele maanden zonder concurrentie doordraaien. Maar dan? Kennen jullie Park niet? Weten jullie nu nóg niet, dat hij op de een of andere wijze altijd gelijk krijgt? Denk eens na, Willem. Is het niet be-

gonnen met de kwestie van die blauwsloot? Hij liet zijn fabriekswater in de Erft lopen, zodat wij in de zomermaanden niet meer op ons buiten konden wonen, vanwege de vieze stank die het water gaf. Weet je nog? Weet je nog de processen die je gevoerd hebt? Weet je nog hoe je overtuigd was het te zullen winnen? De Provinciale Staten waren op je hand, dacht je. En wat was het resultaat? Dat het jou geld gekost heeft om die sloot te verleggen. Hij kreeg voor de wet gelijk. Je bent er nóg niet over heen, na al die jaren. En maak je zelf maar niets wijs. Het is, omdat dát je dwars zat en nóg zit, dat je Park niet luchten of zien kunt. Maar de man is gewiekst. Hij zit vol nieuwe ideeën. Hij heeft zich, van niets, in korte tijd opgewerkt tot een concurrent die bezig is jou langzaam dood te drukken. Je hebt het zelf gezegd: hij zal niet rusten tot hij ons faillissement bewerkt heeft — en jouw dood!"

„Anna," zegt Bremer uiterlijk kalm. „Ik begrijp niet dat je me hier bedekte verwijten kunt maken, waar de kinderen bij zijn."

„Jongens," zegt Anna Bremer, „gaan jullie even de kamer uit. Ik wens mijn mening over deze zaak nu tegenover je vader uit te spreken. Maar ik kleineer hem niet en maak hem geen verwijten. We hebben de oudste rechten in Belchum en het enige wat ik wil is die verdedigen. Misschien loop ik een beetje heftig van stapel, maar jullie moet begrijpen dat ik alle respect heb voor de wijze waarop vader de zaak drijft — zonder zijn arbeiders uit te buiten zoals Park doet. Ga nu maar."

De maaltijd blijft daar haast onaangeroerd staan.

„Willem," zegt mevrouw Bremer, „ik heb me nooit met de fabriek bemoeid en ik ben ook niet van plan het te gáán doen. Nee, laat me nu uitspreken en laat me voor deze ene keer eens zeggen wat ik van alles denk. Dan hoef ik me tenminste later nooit te verwijten, dat ik je niet gewaarschuwd heb of dat ik je geen betere ideeën aan de hand heb gedaan. Betere ideeën, ja. Ik ben zo verwaand dat te denken. Jullie — jij — wilt dat ze bij Park gaan staken. Je hebt er korte tijd een voordeel aan. En dan haalt Park zijn schade in. Hij zal tot een accoord komen met de arbeiders. Hoe, weet ik niet. Maar hij zal het zó weten te plooiën, dat hij er niet op achter uit gaat. We kènnen hem toch? Nee, ik zal geen herinneringen meer ophalen. Ik weet, dat jij niets vergeten bent. Ik zal je ook niet lang bepreken. Het enige wat ik zeggen wil is dit: waarom doe je niet met Park mee? Ja, het zou je nu heel wat zelfoverwinning kosten. Maar als jij en hij één lijn trekken, zouden jullie beiden sterk staan. Je kunt voorwaarden stellen. Over dat contract met die exporteur voor Zuid-Amerika bijvoorbeeld. En als hij de werklui aan twee getouwen gaat zetten, doe jij het ook. Er is plaats genoeg in de wereld voor allebei de fabrieken. Moet het dan zó ver komen, dat wij door hem uitgeschakeld worden? Denk aan de kinderen. John komt met Augustus ook al van kostschool terug. Je wilt je zaak toch aan de jongens nalaten? Je wilt toch niet, dat zij een báán gaan zoeken — bij mensen als Park, die er overal in het land zitten? Je moet met je tijd mee!"

Bremer zit daar naast zijn koud geworden bord, waarop de cantharellen hun smakelijke kleur verloren hebben en dof zijn geworden in een plasje van gestolde, grijze saus. Hij hoort echt naast dat bord, zoals hij daar zit als een schooljongen die een strafpredicatie krijgt. Hij lijkt nog kleiner dan hij is, en zijn jasje schijnt nu werkelijk te groot voor hem. Hij zit wat in elkaar gedoken en hij knippert telkens met de ogen, omdat ze, zonder dat hij het weet, vochtig zijn geworden.

„Anna,” zegt hij, „hoe kan ik dat doen? Ik heb het altijd goed met de mensen van Belchum kunnen vinden. Ik kan er toch geen slaven van maken? Park maakt er fabrieksslaven van.”

„Klets!” zegt mevrouw Bremer nu, zeer ondamessachtig. Ze gaat werkelijk boos worden. „Park is toch geen ónmens! Was hij dat, dan zouden zijn arbeiders toch zeker zó al staken? Hij betaalt een goed loon. Vaak hoger dan wij, je wéét het. Je maakt jezelf maar wat wijs, om hem te kunnen haten. Zijn gebouwen zijn moderner, luchtiger dan de onze. Ja, natuurlijk zijn die zoveel later gebouwd en spreekt het wel vanzelf dat ze dat zijn. Maar in elk geval is het een feit dat in het voordeel van zijn mensen is. En het bewijs, dat tenslotte alles omvat, is, dat de lui Park heel goed mogen, ook al kaffert hij ze vaak uit op een werkelijk onbehoorlijke manier en al is hij streng op het werk.”

Bremer heeft zich wat opgericht. Hij ziet er nu niet meer zo verslagen uit. „Maar wat wil je dan?” vraagt hij. „Ik kan toch niet beginnen met naar hem toe te gaan. Ik kan toch geen contact

zoeken? Dan — dan steek ik nog liever mijn eigen fabriek in brand," zegt hij verbeterd.

Er gaat sinds enkele tientallen seconden van alles om in het hoofd van Anna Bremer. Ze heeft gedacht aan Park en haar man, aan tussenpersonen die het contact tot stand moeten brengen, ze dacht aan Hellinghaus, en nu denkt ze aan haar carnavalscostuum. Ze is ook werkelijk een beetje onberekenbaar, en misschien heeft ze meer koopmansgeest dan haar man en haar zoons samen. In elk geval zal zij trachten haar strikt persoonlijk voordeel tegelijk met het algemene te bevorderen.

„Luister eens Willem," zegt ze. „Ik heb nóg een idee. Jij blijft voorlopig buiten elke poging tot toenadering met Park. Ik zal eerst zelf mijn voelhorens eens uitsteken. Een vrouw kan soms meer bereiken dan een man. Ik weet namelijk een middelje om met sommige personen uit het vijandelijke kamp in aanraking te komen, zonder dat het opzien zal baren. Je weet dat ik dat costuum bezit, dat ik in Brussel droeg als de Nederlandse Maagd. Het is heel geschikt om nu bij de installatie van den nieuwen burgemeester gebruikt te worden. Op een praalwagen bijvoorbeeld. Ik zal het aanbieden aan het feestcomité. De meerderheid daarvan bestaat uit personeel van Park, zoals je zult weten. Laat mij zo maar eens, langs een grote omweg, met die lui in kennis treden."

Willem Bremer heeft er weinig op te zeggen. Als hij zelf niets hoeft te ondernemen, vindt hij het best. „Goed," zegt hij, „als je maar niet vergeet, dat er nog geen sprake is van een staking. We

hebben iets verondersteld. Het is nog de vraag of het zo lopen zal."

„Daarom is het juist zo goed," zegt Anna Bremer, „dat ik nú met die He.... hele bende in contact kom." Ze draait zich eensklaps om naar de kanarie in de koperen kooi, die naast een palm in de hoek van de serre staat. Ze voelt dat ze een kleur krijgt en dat is juist op dit ogenblik erg vervelend. „Als het eenmaal zover is dat een conflict uitbreekt, is het waarschijnlijk onmogelijk om met hem samen te werken — tenminste niet, zonder dat het lijkt of jij een knieval voor hem doet, en zonder dat men zal denken dat jij wilt mee profiteren van de kastanjes die hij uit het vuur haalt. Dán kun je geen voorwaarden meer ter sprake brengen."

„Nee, dat is zo," zegt Bremer en staat op om een sigaar te gaan halen uit de droogtrommel in het gebeeldhouwde kastje in de salon.

„Ik ben benieuwd, of ik succes heb," zegt mevrouw Bremer een tikje dromerig.

III.

Mathieu Hellinghaus heeft een meisje in Amsterdam, Bernardine, die van plan is met hem te trouwen. Ze heeft hem een brief geschreven, die thuis voor hem klaar lag en die hij gelezen heeft nog vóór hij begon aan het karbonaadje en de nog altijd niet aangebrande aardappelen, die Dientje Donker zo goed verzorgd heeft. „Ik lees zo juist in de Courant,” schrijft ze, „dat jullie aanstaande Zaterdag den burgemeester gaan inhalen. Dat wordt zeker een heel feest in het dorp? Ik ben van plan te komen kijken. Ik ben Zaterdagmiddag tegen twaalf uur aan het station. Maar schrijf me direct even terug, hoe ik dan in Belchum kom.”

Hellinghaus heeft „verdomme” gezegd en is toen haastig op zijn bord aangevallen.

Voor hij om twee uur naar het kantoor gaat, loopt hij aan bij het kleine postkantoor. Constant Peluw heeft er de wacht. Na het eten slaapt zijn vader.

„Constant,” zegt Hellinghaus tot groet. „Mathieu”, zegt Constant en komt naar het loket. „Ik heb een telegram,” zegt de correspondent, „maar wanneer je het weg doet kan me niet schelen. Als het uiterlijk morgen maar verzonden wordt.”

„Voor je meisje,” constateert Constant die het papiertje voor zich neer heeft gelegd. „Maar je hebt nog alle tijd! Je kunt haar nog uitvoerig per brief berichten hoe laat de tram gaat en dat ze op de Markt uit moet stappen.”

„Weet ik wel,” zegt Hellinghaus en het klinkt wat ongeduldig. „Maar ik heb in deze dagen zóveel aan mijn hoofd, dat ik er niet toe kan komen brieven te schrijven. Stuur jij dat telegram maar weg, dan is het dik in orde.”

„Goed,” zegt Constant. „Ik zal er voor zorgen. Ik geef het vanavond met de bode mee.”

„Dat is mij best.” Ze zwijgen. Constant denkt erover dat hij het toch vreemd vindt, als iemand geen tien minuten kan vinden om aan zijn eigen meisje te schrijven. Dan hapert er iets, dunkt hem.

„Ik ben benieuwd om je aanstaande vrouw te zien,” zegt hij. „Zo'n stads dametje zal wel heel wat meer aantrekkelijkheid voor je hebben, dan onze meisjes hier.”

Hellinghaus glimlacht. Hij voelt zich geveid, en te meer omdat hij weet dat Constant geen compliment bedoelt. „Och,” zegt hij, „ik geloof dat alle vrouwen en meisjes over de hele wereld hun aantrekkelikheden hebben. En ik vind dat jullie hier ook niet zo slecht met vrouwelijk schoon be-deeld zijn.”

Constant verzet zijn stalen bril met het typisch gebaar van de gespreide hand, waarmee alle brille-dragers zich op zo'n ogenblik het gezicht bene-men. Alleen duurt het bij hem nu wel erg lang. Constant is geen man die ooit kleurt. Hij kan alleen een verlegen blik krijgen, en die maskeert hij dan aldus.

„Nee,” zegt hij nu, weer meester van zichzelf. „Er zijn hier beslist wel aardige meisjes. En er is stuk voor stuk een groot verschil tussen hen. Daar heb je bijvoorbeeld Mientje Jaspers.” Hij kijkt

Hellinghaus aan, maar die kent op sommige punten helemaal geen verlegenheid. „Ja?” zegt hij enkel, en alleen wie heel goed opmerkt, zou kunnen zien dat zijn pupillen zich iets vernauwd hebben. „Dat is nou het type van een temperamentvolle vrouw, die met een jaloerse liefde aan haar man zal hangen en die haar kinderen streng zal opvoeden — strenger dan zij voor zich zelf ooit geweest is, misschien.”

Hellinghaus heeft moeite om niet te lachen. Hij plaatst zijn beide ellebogen op het plankje voor het loket en laat zijn kin tussen zijn vuisten rusten, zodat zijn wangen opbollen. „Ja,” doet hij heel ernstig.

„Een heel ander meisje is dan weer Jeanette Palmen. Nogal groot van stuk, nogal knap, blond, lacherig en tamelijk dom. Dat zal een vrouw worden waar een man, die zelf wat betekent, niet veel aan zal hebben. En haar kinderen zullen haar al gauw boven het hoofd groeien.”

„Ga door,” zegt Hellinghaus. Zijn wenkbrauwen zijn vertrokken van ernst. Maar als hij zijn mond minder strak tussen zijn vuiststruggen zou spannen, zou hij schaterlachen.

„Weer een ander type is Liesje Kwakman. Dat lijkt me een erg lief en zacht karakter. Maar het is een type waar ik geen kijk op heb. Ze houdt erg van de natuur en gaat in het bos paddestoelen plukken,” zegt Constant, „maar waar wijst dat op? Zeg jij eens wat zij volgens jou voor een meisje is.”

Hellinghaus blijft Constant een ogenblik zwijgend aankijken. De jongen is waarachtig niet gek,

en zijn diagnoses zijn er, God weet het, niet ver naast. Hij is natuurlijk verliefd op dat kind van Kwakman maar durft er tegen geen sterveling over te kikken — en nog het minst het haar zelf te laten merken — omdat hij geen partij voor haar is. Hellinghaus heeft opeens medelijden met dit zielige jongemannenleven, dat hier dor en droog verkwijnt tussen brieven en formulieren, of dat boven, op die kamer van hem, zich begraaft in boeken, juist om dit vreugdeloze en vooruitzichtloze bestaan te ontlopen.

Hij neemt zijn handen weg van zijn hoofd en legt ze naast elkaar voor zich neer. „Mijn mening, Constant,” zegt hij, „is deze, dat Liesje Kwakman geen schoonheid is in de gewone betekenis. Maar ze is verstandig en ontwikkeld en zacht en lief. Ik kan me voorstellen dat zij een ideale vrouw is voor een ontwikkeld, gelijkmoedig man. En ze zal zich zeker geheel wijden aan haar echtgenoot en haar kinderen.”

Maar als hij dat gezegd heeft, vindt hij het zelf toch welletjes. Ieder moet tenslotte zijn eigen boontjes maar doppen. En als die Constant een vent is, dan brengt hij, ondanks standsverschil, dat kind het hoofd op hol en desnoods schaakt hij haar. Papa Kwakman kan hem altijd wel een plaats geven in zijn kwekerij. Terwijl Hellinghaus over straat loopt, ontdekt hij, dat dit helemaal nog zo gek niet van hem bedacht is. Hij moet het Constant toch eens vertellen. Die ouwe Kwakman mocht blij zijn een schoonzoon te krijgen die zich voor planten en tuinieren interesseert. Aan wie moet hij

anders zijn gedoentje nalaten? Zoons heeft hij niet.

Hellinghaus loopt nu met velen op straat. Belchum gaat weer aan het werk. Vóór hem klossen arbeiders met rood gekleurde klompen aan. Dat zijn mannen die aan de verfkuipen staan en de stukken Turks-rood verven, voor de export naar Indië vooral. Anderen dragen klompen die donkerblauw bemorst zijn. Dat zijn de blauwververs, die de kleur leveren voor werkkielen en donkere boezelaars. Zich een weg bellend, rijdt dokter Pruising op zijn fiets naar huis toe. Zijn gladgeschoren mager gezicht, dat gebruid is door zon en wind, ziet er moe en zorgelijk uit. Hij zal wel weer van een bevalling komen. „Dag, dag“, zegt hij voortdurend en afgetrokken tegen alle petten die afgenomen of betikt worden, maar hij kijkt naar niemand op.

Op het eind van de Trichterstraat, vlak bij de fabriek, daar waar het nieuwe Witte Dorp begint, staan ook een paar oude huisjes met strodaken. Een voortuintje zijn ze al lang verloren, omdat ze buiten het gareel staan en de weg nu vlak langs hun vensters loopt. Soms blijft Hellinghaus daar even kijken. Daarbinnen hakt onophoudelijk de slag van het handweefgetouw en voor het meest rechtse venster kan men een primitieve spoelmachine zien staan, waarop de thuiswevers hun strengen inslaggaren winden, teneinde die op papieren tuiten over te spoelen.

Maar als Hellinghaus heden de woninkjes passeert, staan de deuren er van open zonder dat het getrap van een wever is te horen. Wel klinkt

er een driftige stem naar buiten, die Hellinghaus, vooral omdat ze dialect spreekt, niet volgen kan. Maar een groepje fabrieksgangers staat stil. Hellinghaus loopt om hen heen. Hij meent daar binnen een arbeider te zien staan van de fabriek. Het is die man bij wien hij gisteren nog stalenboekjes heeft gehaald in de pakkerij. Petat... Petoet... nee, Petoen heet hij. Jan Petoen. Moet je hem horen te keer gaan! Het lijkt wel of hij revolutie preekt.

En nu Hellinghaus het huis gepasseerd is, kan hij ineens iets van de toespraak verstaan. Onder het voortlopen vangt hij deze zin op: „Ik weet het zéker! Maar ik zeg jullie dat we dan stáken!”

Hellinghaus staat met een ruk stil. Staking? Dreigt er een staking? Waarom in 's hemelsnaam? Hij moet van die dingen niets hebben. Hij heeft in Amsterdam wel eens meer van zijn leven een staking meegemaakt. Dat draait altijd uit op vernielingen, scheldpartijen, marechaussees, messentrekkerij, charges met de blanke sabel, schietpartijen, — en een ongemakkelijke positie voor het kantoorpersoneel, dat er eigenlijk niets mee te maken heeft.

Hij kijkt naar „Villa Cara”, de villa van Park, die aan de overzijde van de straat ligt. Er is niemand aan de ramen te zien. Alleen staat opzij van het huis de dienstbode. Zij is de enige die zou kunnen vertellen, waarom Jan Petoen zo ineens met een staking dreigt en waarom hij zegt zo zeker te zijn van zijn wetenschap. Hij heeft die van haar, en ze behelst het besluit van Park om in de loop van deze week alle thuiswevers te ontslaan. Mijn-

heer Park heeft er gisteravond-laat over gesproken met den ouden Elderling, die een glas wijn bij hem kwam drinken.

Ook aan het andere eind van het dorp klinkt op dit ogenblik de taal van de opstand. Hier is geen enkele arbeider meer aan het werk. Janneke Petoen heeft haar zoon het briefje van Keeke Fourain zien openmaken en ze heeft hem zó horen vloeken dat ze drie kruisjes achter elkaar heeft gemaakt. Maar ze heeft het gevloek achteraf gebilijkt. En nu gaat ze rond in het Oude Dorp. Een der jammerende dochters van Sieske van Erven volgt haar op de hielen. Als haar vader straks zal horen dat zij hem zo, tegen zijn wil en bij voorbaat, partij laat kiezen in het komende conflict, zal hij haar met een sponning-kraan op de billen slaan tot ze blauw zien.

Janneke Petoen waart rond als een doodsengel en waar ze passeert is geschrei en geklaag. Ze is helemaal in het zwart, omdat ze altijd in het zwart loopt, volgens het oude gebruik van de streek. Ze draagt ook een zwarte doek over hoofd en schouders, zodat ze er uit ziet als de een of andere kloosterzuster. Maar onder die doek schuilt geen kap, daar hangen haar witte haren als spinrag neer. Ze heeft vooruitspringende jukbeenderen, waarover het witte oude vel spant. Ze heeft een benige, haakvormig gebogen neus, die echter niet het afschrikwekkende heeft van die van de heks van Hans en Grietje. Daarnaast staan haar waterige lichte ogen als in voortdurende verwondering, want ze puilen een beetje uit. Haar mond is klein en smal en rimpelig en het is of er van alle zijden

van haar hoofd plooiën trekken naar de spitse kin. Ze heeft werkelijk niet veel van een toverkol. Het is in het dagelijks leven een heel vriendelijk vrouwtje, bij wie de kinderen van het Oude Dorp graag hun cent komen inwisselen voor snoep. Maar nu ze daar gaat van deur tot deur, zo helemaal in het zwart, met haar wat starende bolle ogen en met de tandeloze mond scheef vertrokken in een radde verontwaardiging, nu lijkt ze toch werkelijk een schim die opgestaan is om ondergang te verkondigen — of opstanding.

Als Janneke Petoen bij haar rondgang door het Oude Dorp bij de smidse van den ouden Morke is aangeland, schijnt er in de hele buurt geen mens meer binnenshuis te zijn. De huiswevers hokken in groepjes bij elkaar. Ze zijn meer verslagen dan opgewonden en spreken bedachtzaam. Vrouwen met harde stemmen lopen rond met hun kinderen op de arm, of staan in de voortuintjes en roepen elkaar over drie, vier hekjes en poortjes toe. Het is vooral een vreemd gezicht, dat de volwassen mannen bieden — sommigen kaal, anderen grijs of wit — met de juten zakken nog voorgebonden waarmee ze, bij wijze van voorschoot, aan het getouw plegen te zitten.

Smid Morke is een oude, kromme man. Hij is geen Belchummer van geboorte, maar hij woont hier al zo lang als de meeste wevers zich kunnen herinneren. Maar aan zijn tongval hoort men nog direct dat hij uit meer noordelijke streken afkomstig is. Morke loopt krom en met een pas die wankel lijkt. Hij gaat steeds met grote stijve stappen, en zijn gang heeft iets schokkends, alsof zijn gewrich-

ten moeilijk draaien en er gevaar is dat ze elk ogenblik voorgoed vastgeroest zullen blijken. Maar ondanks deze schijn staat hij stevig op zijn benen. Hij kan een paard, dat hij beslaan moet, áán. En als hij hamert op zijn aanbeeld, weet hij zich aan de zwaai van zijn voorhamer zover op te richten, dat er weinigen zo'n kracht zouden kunnen tonen als hij. Hij draagt een stalen bril en ziet daarmee scherp, en zijn gehoor is even goed als van wie ook.

Hij heeft de opwinding als het gonzen van een muggenzwerm nader horen komen, en, nu hij de radde stem van de oude winkelvrouw kan onderscheiden, komt hij uit de houten, scheefgezakte stal die hem al bijna een halve eeuw tot werkplaats dient, naar buiten. Hij draagt zijn lange, zware hamer met zich mee, zoals een ander zijn wandelstok vasthoudt, en laat bij elke krampachtige stap de slofvormige kop op de grond stoten. Het droge donkere zand van de ongeplaveide weg stuift om zijn voeten bij het voortgaan. Hij houdt stil bij de vlierstruik aan het poortje van Jans Vrouwen. Deze staat in haar voordeur — men staat niet veel in zijn voordeur in het Oude Dorp — met Janneke te praten. Haar man is niet thuis. Hij is om goed halftwee met de kruitwagen naar de fabriek getrokken om het afgeweven goed weg te brengen. Haar drie dochters groepen, in gezelschap van een half dozijn andere meisjes, een eind verder op straat. Deze meisjes zien er niet erg smakelijk uit. Ze zitten slordig in de kleren en het haar hangt in pieken of met slingers naast het hoofd. Maar het zijn goed en stevig gebouwde

deernen. Bijna allen in de groep zijn donker en ze bezitten de wilde markante schoonheid van regelmatige, gave gezichten — als men van eventuele uitslag afziet — en donkere ogen. Als men die meisjes zo aankijkt, die daar allen met juten lappen voor het lijf gebonden staan, moet men het verhaal wel geloven, dat hier, lang lang geleden, spaanse soldaten van Alva gelegerd hebben.

Al deze kinderen, van twaalf tot twintig jaar, zijn nopsters. Op geregelde tijden halen ze fijnere weefsels, drills en kleermakersvoerings, mantellinnens, kepers en satins, van de fabrieken van Bremer en Park, en pluizen er thuis alle noppen af. Ze werken op stukloon, en dat brengt heel wat geld in het laadje. Het is wel niet zoveel als een meisje op de fabriek kan verdienen, maar voor de drie en een halve gulden die zij dáár wekelijks krijgt, moet ze dan ook in het gareel lopen en onder toezicht van den werkmeester staan. Wie thuis blijft is vrij-man en kan, als hij of zij wil, de straat op gaan — zoals nu. Maar hoe lang nog?

„Zullen ze ons misschien óók zonder werk zetten?" vraagt Jansje Vrouwen. „Nou, is dat zo gek gedacht? Als ze onze vaders niet meer willen laten weven, kunnen ze ons ook wel niets meer te pluizen geven".

„Maar hoe je 't ook neemt," zegt de vriendin, „geplozen zal er altijd moeten worden, zolang als er zal geweven worden — en dat is zo lang de wereld zal draaien!"

„Goed. Maar dat kunnen ze ook op de fabrieken doen!"

„Kan mij wat schelen," meent een kittig zwart

meidje, „ik ga net zo lief naar de fabriek. Daar zie je ook de jongens!”

Algemeen gelach. „Hoor haar met die jongens!” zegt Jansje. „Het lijkt wel of ze die in het groot wil opdoen. Ik dacht dat jij ging met Tinus, dien zoon van Terens den metselaar?”

„Niks voor mij,” zegt het zwartje. „Die verdient niet genoeg. Ik heb nog liever een vetpotje!” Weer wordt er gelachen. Vetpotje is de algemeen gebruikte scheldnaam voor de fabrieksjongens.

„En jouw man zal óók naar de fabriek moeten,” zegt Janneke Petoen intussen tegen vrouw Vroumen. „Hij zal óók de hele dag van huis zijn. Jij zult óók niet meer weten of hij niet naar andere vrouwen kijkt. Hij kan óók tussen een machine komen en een vinger of een hand of een arm of zijn hele lijf kwijt zijn. Hij zal óók uitgevloekt worden door Park en door den meesterknecht en door den boekhouder en door den jongen van het magazijn — door allemaal!” Ze moet nu even adem scheppen. Bij elke zin heeft ze nadrukkelijk met haar hoofd geknikt, alsof ze haar woorden met haar neus in het geheugen van vrouw Vroumen wilde hakken. Het hindert haar, dat deze juffrouw zo kalm blijft en bij de Jobstijding niet in gejammer of tranen uitbarst. Als iedereen zo deed, was er aan het rondvertellen van een nieuwtje helemaal geen aardigheid.

„We zullen zien,” zegt vrouw Vroumen telkens weer. „Het is nog zo ver niet.”

„Je zult het zien!” zegt Janneke Petoen nijdig. En dan draait ze zich om en gaat. Die Vroumens krijgen het langzamerhand te hoog in hun bol. Er

zijn er meer die dat denken dan Janneke Petoen alleen. Ze komen in de grote kinderen. En daardoor komen ze in het geld. Haar man zal een gulden of acht per week verdienen als huiswever — want, eerlijk is eerlijk, hij is een bekwaam vakman, dat moet gezegd. Haar drie dochters brengen met noppen geld in en ze heeft een jongen als knecht bij timmerman De Lange, waar hij ook een daalder per week verdient. Dat is alles bij elkaar een heel loon! Je kunt het aan het huis zien. Janneke Petoen kijkt nog even om, vóór ze de straat oversteekt. Het ziet er allemaal proper uit en alles is heel en staat recht. Er mocht wel een verfijsje op, maar dát hoort de eigenaar te geven. In elk geval is het gaas voor het kelderraam heel — het lijkt zelfs nieuw kippengaas te zijn — en de tuin achter het huis, die je van de straat voor de helft kunt zien liggen, ziet er welverzorgd uit. Zelfs de bestekamer op het erf staat recht en alle planken ervan zijn heel.

„Zo Morke,” zegt Janneke, die den smid ontdekt achter zijn vlierboom. „Heb je 't al gehoord? Park wil alle huiswevers het brood uit de mond nemen. Hij gaat volgende week....”

„Ik weet het,” zegt de smid met zijn, rauwe, rasperige stem. „Ik heb er alles van gehoord, vrouw Petoen. Maar waarom maak jij daar zo'n herrie over? Je deed beter met in je winkel te blijven en deze zaak aan de mannen zelf over te laten.”

„Aan de mannen overlaten?” zegt Janneke verbaasd. „Man, ik kan zien dat jij een vreemdeling bent. Ja ik weet het. Jij gaat thuis over de cen-

ten. Maar dat is bij óns geen gewoonte! Ja, we zullen de beurs aan de mannen geven! Is het nou goed? Als er iemand hierin iets te zeggen heeft, dan zijn het juist de vrouwen, Morke. Dacht je dat het de vrouwen niet aangaat, als haar mannen op de fabriek worden afgebeeld? Als ze voor hun tijd naar het graf gaan? Als ze elkaar met de machines het werk afnemen, omdat zo'n stom ding méér werk kan doen dan twee mannen samen? Morke, man, je bent toch oud genoeg geworden om te weten dat de fabriek ons allemaal op zal eten, als we er niets tegen beginnen. Daarom mag Park zijn zin niet krijgen. Daarom moeten de mannen allemaal staken, als de huisweverij gaat afgeschaft worden".

„Maar luister nou eens...." begint Morke.

„Ik luister niet naar jou. Jij moet naar mij luisteren en je moet begrijpen, dat onze vaders en grootvaders en overgrootvaders allemaal thuis gezeten hebben achter hun weefgetouw. De kleren die ik draag zijn thuis geweven. En het zijn g o e i e kleren. Waarom moeten de mannen, waarom moeten onze zoons naar zo'n nieuwerwetse fabriek gaan? Waarom moeten ze een machine laten doen wat ze zelf kunnen?"

„Maar vrouw Petoen...."

„Nee Morke. Blijf jij maar bij je aanbeeld. Jij hebt je hier niet mee te bemoeien. Jij bent óók een vrij man. Wat zou je er van zeggen als die mijnheer Park jou volgende week eens commandeert om voortaan op de fabriek te komen smeden? Wat zou je daarvan zeggen, zeg? Daar heb je niet van terug, hè? Dat zie ik aan je gezicht.

Nou dan. Ga jij maar smeden. In je eigen werkplaats. En laat de vrouwen van de wevers maar zorgen voor hun mannen. — Dag vrouw Ottermans. Heb jij al gehoord...."

De oude Morke stampet een paar maal driftig met zijn hamer in het zand. Die ouwe koffiemolten! Geen woord kun je er tussen krijgen. Hij sloft weer terug naar zijn smidse, schokkend als een krakende boerenkar in een karspoor. In de zwarte schaduw rond het aambeeld, waar de nootjeskolen gloeien in de luchtstroom, die een halfnaakt jochie van een jaar of vijf uit de grote blaasbalg trapt, slaat Morke uit louter kwaadheid drie maal een geweldige slag op de koude pompzwengel waaraan hij een krul moet smeden. Wat een ouwe pook-in-het-vuur! Wat een toverkol, met haar waarde-moeder gezicht! En dan te bedenken, dat haar eigen enige zoon bij Park in de pakkerij staat!

Zo flitsen tegen twee uur op deze zonnige Maandag de eerste weerlichtstralen boven Belchum, die het naderend onweer aankondigen. Misschien vormde het plakaat van Arte Vitam Disco vanmorgen het eerste, nog onherkenbaar, gerommel. Maar de donderkoppen moeten zich al eerder gevormd hebben. Pastoor Mallens is misschien de enige die ze tijdig opgemerkt heeft. Hij is ongerust geweest. Maar wat kon hij doen? Hij is nu, op dit ogenblik, weer volkomen zonder zorg. Hij slaapt zelfs de geruste slaap der tevreden. Want hij heeft smakelijk gegeten en knapt nu een uiltje in

zijn grootvaders-stoel met de achterover gestelde leuning, rechts vóór de piano. Kapelaan Schouten houdt hem met dezelfde bezigheid gezelschap in de andere luie stoel, die achter de piano staat. Een tweestemmig gesnork, dat telkens uit de maat is, ronkelt sonoor door het vertrek. Er hangt een zwakke geur van gebraden vlees, vermengd met een zoet-zurige wijn-vleug. De zon valt schuin door de nog gesloten tuindeuren en door de grote glasruiten ernaast. Tegen de vliegenvanger, die als een uitgerolde tong aan de gaskroon hangt, zoemt de hoge sirenatoon van een vlieg in doodsangst. In de verte klinkt de holle fluitgalm van de stoomtram, die nu Belchum binnenrijdt.

Maar niet alleen op de pastorie, in verreweg het grootste deel van Belchum heerst weer volkomen rust, als eerst om vijf minuten voor twee en dan om twee uur de fabriekshoorns opnieuw het begin van de werktijd aangekondigd hebben. Als twee minuten daarna van over de muren van de speelplaats der fraterschool — en nog een minuut later, flauw hoorbaar, uit de richting van de meisjesschool bij de nonnen in de Klaverstraat — het koperen klepelen van een grote handbel geklonken heeft, ligt Belchum daar ogenschijnlijk weer even slaperig als vier uur geleden. De schaduwen zijn wat verlegd en lijken, nu de zon hoger staat, zwarter dan eerst, en ook is het wat warmer en stoffiger — nu zoveel voeten het zand der straten betreden hebben. Maar verder is het uiterlijk beslist wel hetzelfde.

Echter niet helemaal binnen al die muren. Daar is bijvoorbeeld mevrouw Bremer, die verondersteld wordt op haar kamer te rusten. Zij is bezig het costuum van de Nederlandse Maagd te passen. Ze heeft een naald met een witte draad tussen haar lippen en met haar nagelschaartje tornt ze enkele drukkertjes los van het glanzende zijden gewaad.

Daar is ook Mientje Jaspers, die de sleutel van haar kamertje heeft omgedraaid en nu naakt boven op een stoel voor de spiegel van haar wastafeltje staat, om zichzelf helemaal te kunnen beschouwen. Maar het is beter om dit, en de rode kleur die zij heeft, maar niet gezien te hebben. Men kan, om nog een ander voorbeeld te nemen, beter gaan kijken op de gildewei aan de Dorpstraat, waar Sieske van Erven begonnen is het gras weg te maaien rond de schuttersboom, schuin tegenover zijn café. Of misschien is het wél zo interessant te zien wat frater Ferventius nu begonnen is te schrijven, terwijl zijn leerlingen een opstel zitten te maken over een plaat die op het bord hangt, en die een boerenfamilie bij de hooioogst voorstelt. Het is wel niet de gebruikelijke dag en het gebruikelijke uur om opstellen te maken, maar de eerwaarde frater moet toch tijd vinden om de oorkonde voor den burgemeester te calligraferen, die het dochttertje van onderwijzer Helder aan zal bieden, nadat ze het geschrevene zal hebben voorgedragen. Op het kladblaadje, dat hij vastklemt onder de pink van zijn uitgespreide linkerhand, staat in potlood een vers. De frater spelt het al schrijvende, terwijl hij af en toe vanuit

zijn kromgebogen houding naar de zwoegende klas
een blik werpt, over zijn hoge lessenaar heen. Dit
is het vers:

Welkom, welkom hier in Belchum
O, Weledelachtbre Heer,
God schenk' Zijnen mildsten zegen
Op uw nieuwen werkring neer.

Neem dit bouquetje heden van mij,
Neem mijn kinderlijke wenschen daarbij,
Frisch als deez' bloemen blijv' uw geluk,
Nooit breke de ramspoed 't stengeltje stuk.

En als het bloempje des avonds zich sluit,
Spreidt 't zich 's morgens te schooner weer uit.
Zoo hoop 'k, Edelachtbre, zal 't U ook gaan
Op Uwe nieuwe levensbaan.

God schenke U een langen levensduur
En geve U wijsheid in Belchum's bestuur.
Dit is de wensch, die welt er
Uit het hart van het dochttertje van meester
Helter.

Op de meisjesschool zijn de zusters nu begon-
nen met de instudering van het welkomstlied. Het
is hetzelfde lied, dat bij de Fraters dezen morgen
gezongen werd. De kinderen van beide scholen zul-
len het gezamenlijk uitvoeren. De nonnetjes heb-
ben haar leerlingen op de zonnige speelplaats op-
gesteld en het is Zuster Overste zelf die nu, met

vliegende zwarte mouwen en aldoor knikkende witte kap, het tweede couplet dirigeert:

Heden zijt ge in ons midden,
Edelachtbre, lang verbeid,
Groen en wapperende driekleur
Toonen hoe G' ons welkom zijt.
Onze vreugd verbergt zich niet,
Uit zich door dit jubellied.

Hellinghaus glimlacht om het gezang der lichte meisjesstemmen. Hij loopt met kwieke pas door de Trichterstraat. Bij Melchior is het leeg en verlaten. Op de Markt piept de oude hardstenen pomp. De vrouw van Driek Pot is water aan 't putten om de vele borden af te wassen, die zij zo juist uit het stro gepeld heeft en die door Melchior zijn besteld voor de feestmaaltijd.

Jaspers staat al voor zijn deur en bij hem zijn reeds Nijkerk, — die de winkel van kruidenierswaren en ellegoed drijft, welke Park exploiteert en waarin zijn arbeiders verplicht zijn te kopen — en Schelkens de molenaar, die allen lid zijn van het bestuur van Disco. Remmelsma, de facturist bij Park, had het te druk om vrij te kunnen krijgen. Mientje heeft haar vader van boven toegeroepen, dat ze op de winkel zal passen. Want wie komt er nu op dit uur? Als ze door haar dakvenstertje echter de mannenstemmen hoort en Hellinghaus' geluid herkent, duikt ze opeens in elkaar alsof hij haar zien kon. Dan haast ze zich in haar kleren.

De vier mannen lopen nu de Kerkstraat in. Bij

de pastorie belt Jaspers aan. Het duurt even voor de deur opengaat, want ook de oude Trui zit naast den eten graag een poosje met de ogen dicht, naast haar Brabantse kachel. Ze is geschrokken van de bel en kijkt niet erg vriendelijk.

„Maar heren,” zegt ze, „mijnheer pastoor is nu niet te spreken. Komt u over een uurtje eens terug.”

„Dat kunnen we niet, juffrouw,” zegt Jaspers. „Mijnheer-hier heeft vrij moeten vragen op de fabriek en hij kan zo lang niet wegblijven.”

„Komt u dan vanavond of morgen direct om twaalf uur.”

„Dat kan helaas ook niet. De zaak is erg dringend. Er zal vanmiddag nog een brief over geschreven moeten worden.”

„Ja,” zegt Trui een beetje radeloos. „Dan zal ik eens gaan kijken of mijnheer pastoor misschien al te spreken is.” Ze laat de heren buiten op de kleine stoepsteentjes staan, want als zij hen binnenlaat zullen ze met hun zware stemmen mijnheer pastoor zéker wakker maken. Trui loopt door haar keuken en gaat achter op de plaats door de ruiten van de tuinkamer kijken. Mijnheer pastoor zit net te geeuwen en is bezig met luie bewegingen een pijp te stoppen. Mijnheer kapelaan kijkt nog met zijn neus naar het plafond en heeft, in verbazing over wat hij daar ziet, zijn mond half open. Hij zal wel niet meer hoorbaar dutten, anders liet de pastoor hem zeker ontwaken. Zoals alle snurkers, houdt mijnheer pastoor zelf niet van boom-zagende slapers. Trui gaat terug naar de donkere koele gang, met zijn zwart marmeren pla-

vuizen waarover een versleten rode loper ligt, en met zijn in grijs marmer geverfde muren. Ze klopt bescheiden aan. En nu moet kapelaan Schouten tóch wakker worden, want de grote schuifdeuren rollen dicht. Het bestuur van Disco zal in de eetkamer-salon ontvangen worden en niet in het kale spreekkamertje aan de andere zijde van de gang. Mijnheer pastoor heeft al een kistje sigaren op tafel staan — dat hij nog gauw ruilt voor een door Jaspers zelf geleverd exemplaar — als de heren binnen schuifelen. „Dag heren, neemt u plaats.”

Nu is het Hellinghaus die het woord doet. Het plan tot dit bezoek is van hem uitgegaan. „Mijnheer pastoor, mijnheer Jaspers heeft u vanmorgen al uiteen gezet, dat er met dat aanplakbiljet van Disco een vergissing begaan was door den drukker”.

„Jawel, mijnheer Hellinghaus. Tot mijn groot genoegen. Ik was al bang dat uw toneelvereniging met een goede gewoonte ging breken.” Dat „uw toneelvereniging” is netjes gezegd. Sinds Hellinghaus er de leiding van heeft, is de geest er beslist aan 't veranderen. Hellinghaus verstaat het ook zo. Het doet hem een beetje rechter op zijn stoel zitten.

„Die gewoonte, als ik het verslag van mijnheer Jaspers' bezoek goed begrepen heb, mijnheer pastoor, berust minder op een gebruik dat het volk in ere wil houden, dan op een voorschrift van den bisschop, is het niet?”

In de rook van de snel om zich heen grijpende sigarenbrand is de uitdrukking in de ogen van

pastoor Mallens niet goed te zien. Maar hij houdt het hoofd iets achterover als hij zegt: „Gewoonten kunnen aan velerlei oorzaken hun ontstaan te danken hebben. Maar bij een goede gewoonte is de oorzaak zelf van minder belang.”

„Natuurlijk. Daar hebt u volkomen gelijk in, mijnheer pastoor. Goede gewoonten moeten we eerbiedigen al zou, bij wijze van spreken, de duivel zelf ze ingevoerd hebben. Bij wijze van spreken,” zegt Hellinghaus nog eens, als hij ziet dat de pastoor de wenkbrauwen fronst. „Ik — eh — wij allen zijn door die vergissing van den drukker echter op een idee gebracht.”

De pastoor gaat nu ineens achteruit leunen in zijn stoel.

„Het is eigenlijk meer een vraag,” verbetert Hellinghaus. „We hebben ons namelijk afgevraagd, of het niet beter voor Belchum zou zijn, als de mensen met de geest van de tijd mee zouden gaan, voor zover die geest in zich niet slecht is.”

Jaspers knikt goedkeurend. Dat heeft de spreker verduiveld delicaat gezegd.

„Dat zou namelijk in de toekomst conflicten vermijden. De ontwikkeling van de samenleving valt nu eenmaal niet tegen te houden, en het is beter dat de bevolking die geleidelijk ondergaat, dan dat zij later ineens een sprong zal moeten maken, die misschien te groot voor haar zal blijken. Het is, wat dit geval betreft, namelijk zó, dat op andere plaatsen — vijf kilometer hier vandaan in de stad, bijvoorbeeld — het publiek naar een toneelvoorstelling kan gaan, zonder dat mannen of vrouwen geweerd worden.”

Dat „geweerd worden” geeft een fijne suggestie van machtsuitbuiting en toont aan, dat de „goede gewoonte” het publiek van hogerhand wordt opgelegd.

„Belchum is een moderne, vooruitstrevende fabrieksplaats. Wij, het bestuur van Disco, vragen ons af of de tijd niet rijp is — nee, of die niet dwingt, teneinde de geestelijke achtergrond niet te laten verouderen — om de bakens te verzetten en dit voorschrift van de geestelijke overheid inzake toneelbezoek te herzien”.

Pastoor Mallens doet bedachtzaam een paar trekken aan zijn sigaar. Zijn linkerhand speelt met zijn dunne gouden horlogeketting. Hij zit daar werkelijk als een baron, die een smeekschrift van zijn vazallen krijgt voorgelegd. „Mijnheer Hellinghaus,” zegt hij dan. „U vergeet, en misschien is het u niet bekend, ja waarschijnlijk hebt u er nooit over gehoord, dat morele voorschriften altijd achter zijn — om me nu eens in uw geest uit te drukken — bij de vooruitstrevende ideeën van de maatschappelijke ontwikkeling. Ze zijn namelijk juist als een rëm bedoeld op de altijd groeiende zucht naar vrijheid, op het streven zich van alle banden los te maken. Geloof u werkelijk, dat het zo'n groot voordeel voor Belchum zal zijn, als we de scheiding der geslachten gaan opheffen?”

Hellinghaus weet hier nu toch niet direct een antwoord op te geven. „Maar het is niet natuurlijk,” zegt hij dan. „Een man hoort toch samen met zijn vrouw uit te kunnen gaan? Het lijkt me juist in strijd met de moraal als ze dat ieder voor zich doen. En waarom mogen de leden van een huis-

gezin in zijn geheel: man, vrouw, jongens en meisjes, niet samen in een zaal zitten? Men mag zo toch ook in een café zitten, in de trein, in de tram hier?"

„U denkt er weer niet aan," zegt pastoor Malens — en deze herhaalde beschuldiging van kortzichtigheid begint Hellinghaus nu toch te hinderen — „u denkt er weer niet aan, dat een verblijf in een vervoermiddel of in een café iets heel anders is dan het zitten in een halfdonkere zaal, waar men luistert naar grappen over gewaagde situaties, waar pikanterieën worden gedebiteerd op het toneel en waar, kortom, de hartstochten worden geprikkeld."

Hellinghaus zal het verliezen. Als het op dialectiek aankomt, slaat zo'n pastoor hem natuurlijk op vele punten. Maar er komt onverwachts hulp van den molenaar Schelkens. Deze kan wel geen debater zijn, maar hij is een praktisch man. „Mijnheer pastoor," zegt hij, „als ik ook eens een woordje mag zeggen. Wij, als mensen van Disco, kunnen verklaren dat er op een uitvoering voor de mannen heel wat minder jonge jongens verschijnen dan men zou kunnen verwachten. En hetzelfde geldt voor de meisjes bij de uitvoering voor de vrouwen. De jongelui gaan met elkaar uit, op de tijd dat de toneelvoorstelling gegeven wordt, en ze liggen buiten in het veld in de rogge of in de hei. Ik kan er bij mij uit de molen heel wat van zien als ik wil." Hij is een bedachtzaam man en heeft langzaam en zonder veel nadruk gesproken. De anderen kijken opmerkzaam naar zijn markante boerenkop met de krachtige kin en de gebruinde,

glimmend glad geschoren kaken. Hij is zeker naar den barbier geweest omdat hij bij den pastoor op bezoek moest.

„Inderdaad,” valt nu Jaspers bij met zijn forse stem. „Dan lijkt het me beter dat de jongelui twee aan twee in een zaal vol mensen komen zitten, dan dat ze getweeën de eenzaamheid zoeken.”

Misschien weet mijnheer pastoor nu op zijn beurt hier niets op te zeggen — misschien ook wel. Maar hij wordt op dit kritieke ogenblik van een antwoord ontheven door een abrupte vraag van den kleinen, pezigen Nijkerk, die al die tijd zwijgend naar de conversatie heeft geluisterd.

„Jaspers vertelde ons, dat u zèlf niets hebt tegen een voorstelling voor gemengd publiek, maar dat u zich moest houden aan wat de bisschop voor Belchum het beste achtte. Is dat juist, mijnheer pastoor? Dan zouden we u willen vragen of u het goed kunt vinden, dat wij den bisschop om opheffing van het verbod inzake gemengd publiek verzoeken.”

Het is kort en krachtig en bevat het hele doel van dit bezoek. Laat er tact en voorzichtigheid aan ontbreken. In elk geval is er mee op te schieten en zal de pastoor nu kleur moeten bekennen.

„Eh — já,” zegt Mallens, nadat zijn ogen een ogenblik nerveus de vier gezichten daar tegenover hem hebben opgenomen. „Wat u aan den bisschop wilt vragen, moet u natuurlijk zelf weten. Als Zijn Eminentie uw verzoek goedkeurt, zal ik me er met genoeg mee verenigen natuurlijk.”

„Zou het te veel gevraagd zijn, als we u ons verzoekschrift ter mede-ondertekening voorlegden?”

vraagt nu Hellinghaus, en het klinkt zo brutaal, dat zijn medebestuurders hem geschrokken aankijken.

Pastoor Mallens glimlacht. „Ik vrees van wel,” zegt hij. „Het zou in zekere zin partij-kiezen zijn tegen den bisschop. Minstens zou het betekenen dat ik het niet met Zijne Eminentie eens ben. Dat kunt u niet van mij vragen. Ik houd me liever helemaal buiten deze kwestie.”

„Nou, dan geloof ik dat we u kunnen danken voor het onderhoud,” zegt Jaspers en steekt een grote hand uit. „We wilden niets ondernemen zonder uw voorkennis, en we zijn blij dat u ons standpunt begrijpt.” Het is een beetje niets-zeggend, maar het klinkt goed.

De heren wandelen samen terug, en Jaspers gaat met Mathieu Hellinghaus mee naar het kantoor, waar deze nu meteen een brief zal schrijven aan Zijne Eminentie. Dan neemt Jaspers die mee naar de post. Hellinghaus zelf komt niet meer van het kantoor vóór de tram gaat.

Jaspers slentert buiten voor de fabriek al rokend heen en weer. Het is beter, niet in het kantoorgebouw te wachten, waar hij Park kan tegenkomen, dien hij de reden van zijn aanwezigheid misschien zou moeten verklaren. Hij blijft staan bij het begin van het Varkenspaadje, dat in de richting van de waterpoel Het Verdronken Gat de hei inloopt. Dan slaat hij de Veldweg in, waarlangs de weverij ligt, en wandelt tot het bruggetje over de Kleine A. Hier staat men in de vrije ruimte. Aan de rechterhand heeft men rogge- en haver-velden, die liggen te broeien in de zon. Het is een beetje mager koren — want de zandgrond is arm,

zoals Belchum zelf is — en er is te veel kleur in, door het onverantwoordelijk feest van rode klaprozen en blauwselblauwe korenbloemen, maar het is een onbezorgde en blijde armoede en daarom is het prettig er naar te kijken. Jaspers ziet over het stovende korenveld heen, dat daar slaapt met bloemen in zijn schoot. Er is geen golvende wind die het beroert. Slechts af en toe trillen de hoogste dunne aren op een zuchtje, dat over sluipt uit het bos op de achtergrond. Daar ginds ligt weer de hei die Belchum, als de zee een eiland, omgeeft. Een weinig links van de weg, die verderop bij de Moordhoek — een door wegen omgeven driehoek van wild groeiend gras — een bocht maakt, groeppen rond café de Gouden Posthoorn enkele lage, met riet en mos bedekte huisjes. En links, vanaf het pas voltooide nieuwe gedeelte van de fabriek tot aan die driesprong, strekt zich het weiland uit dat de blekerij is van Park's fabriek. Op het grote grasveld liggen, rij aan rij, bleke touwkleurige weefsels uitgerold. Sommige wat bruiner van tint, sommige al blank en wit. Het zijn lange banen van linnens en halflinnens die gebleekt worden in lucht en zon.

Doriske Nieuwenhuis, bijgenaamd De Pad, is zo juist uit het wit gekalkte schuurtje gekomen, dat op een hoek van het bleekveld staat. Hij gaat met een grote groene gieter naar de sloot en schept, vanaf het vlondertje dat er ligt, zijn enig werktuig vol. Dan gaat hij, langzaam en sjokkend met de gewoontebewegingen die hij in twintig jaar verkregen heeft, de lange banen doek langs en besproeit ze met fijne zeefstraaltjes. Niets anders doet

die man, dan dag in dag uit waterscheppen en gieten, stukken op- en afrollen, en die om de paar dagen keren. Tussen die werkzaamheden in zit hij op een stoel in zijn wachthuisje en slaapt. Het lijkt Jaspers het meest geschikte werk om er honderd jaar oud bij te worden. Altijd in de buitenlucht; slapen en zonnen. En de hele dag door kijken naar het koren, naar de dennenbossen aan de horizon, naar de kerk, het dorp en de molen. Op dit ogenblik loopt de kruisarm van de molen, de witte zeilen geheel uitgespannen, met grote passen door de lucht. Schelkens, met zijn zondags-geschooren gezicht, is dus alweer aan het werk. Ook een molenaar heeft een mooi rustig leven, denkt Jaspers. En een molenaar en een bleker móéten wel kalme, rustige mensen worden, zo met steeds de vrije natuur, de hemel en de verten om zich heen. Maar ook een molen zelf is een mooi ding, en deze molen doet het bijzonder goed als achtergrond van de groene blekerij. Hij ziet er goed onderhouden uit en zit netjes in de verf. De kap is diep zwart met een vrolijke rode band eronder. De kozijnen der vensters en de wieken, evenals het hek, zijn spierwit. Ook het hart van de wieken is rood en de luiken van de kleine ramen zijn hemelsblauw. En daaruit moet men besluiten, dat de wind dezen Schelkens geen windeieren legt, denkt Jaspers en glimlacht om zijn woordspeling.

En nu klinken er stemmen en komen er mensen uit de fabriek, door de zijdeur vlak bij de schoorsteen. Jaspers hangt over de leuning van het bruggetje en mikt zijn sigarenstompje naar een schrijver, die met zijn lange poten voortschuift over het

gladde oppervlak van het traagstromend beekje. Dan kijkt hij weer naar de huiswevers, die hun vracht geweven behangsellinnen zijn komen afleveren en nu met hun kruiwagens vol strengen weer naar huis toe trekken.

Nee — de kruiwagens zijn leeg, ziet Jaspers. Dat is iets ongewoons. Misschien is de voorraad garen toevallig uitgeput.

Maar er is helemaal iets vreemds aan die wevers. Zij blijven daar buiten het groene poortje staan. Hun voertuigjes zetten ze bijeen, sommigen smijten zelfs de kruiwagens zonder meer neer.

Jaspers staat recht. Er is beslist iets bijzonders aan de hand. De mannen staan nu bijeen, tegen de lange fabrieksmuur, opzij van het hek. En nu maakt zich één man uit de groep los. Hij gaat langzaam weer terug. Nee, hij gaat de poort niet door. Wat doet hij nu? Is die kerel gek geworden? Hij heeft met zijn beklompte voet een paar forse trappen tegen de ene helft van het poorthek gegeven, dat altijd vaststaat met een grendel in de grond. Natuurlijk, dat móést zo wel kapot! Het is ook maar een licht poortje. De helder groen geverfde latten zijn gebroken en het hekje hangt schuin in tweeën aan de hengsels. En nu rukt die vent het hele ding uit elkaar en het ligt, totaal geruïneerd, tegen de muur. De andere helft staat daar nog steeds wagewijd geopend. Het is een dwaas, maar ook een verontrustend gezicht. Het heeft vooral iets sinisters, dat de andere arbeiders zo rustig hebben staan toekijken bij deze vernieling. Ze hebben geen woord van aansporing gezegd, maar ook geen enkel van afkeuring. Na zo

juist de invloed van het zonnige, vredige landschap ondergaan te hebben, wordt Jaspers door dit incident getroffen als door een vloek van de preekstoel. Hij is er van geschrokken, maar hij kan nog niet goed geloven aan een gewelddaad. Hij zegt bij zich zelf dat, hoe vreemd het ook moge zijn, die man misschien handelt in opdracht van Park zelf. Of mogelijk heeft deze vandaal een gezegde van Park verkeerd verstaan. Jaspers komt, in elk geval nieuwsgierig, naar de groep mannen toe. En daar heb je Park ook.

Park is uit de deur van het magazijn gekomen. Hij staat daar vóór zijn schoorsteen met zijn handen in zijn broekzakken. Zijn wenkbrauwen trekken samen en hij wordt een beetje rood. Hij komt zijn hek verdedigen, denkt Jaspers en blijft staan, midden op de weg. Het is niet goed als Park hem bij de arbeiders ziet. Er komen nog een paar mensen uit de deur. Maar Park staat daar slechts stil te kijken en boos te worden. Natúúrlijk zal Park elk onderdeel van zijn fabriek verdedigen. Het is Jaspers ineens, alsof Park daar voor zijn lange schoorsteen staat, zoals een vader een hem boven het hoofd gewassen zoon beschermen wil. Maar dan is er plotseling een glimlach op het gezicht van den fabrikant en hij slentert, nog steeds met zijn handen in zijn zakken, naar de groep buiten het weggevaagde hek. De mannen staan daar met donkere, sombere gezichten. Waarschijnlijk zijn ze het nu allemaal oneens met hun vernielzuchtige kameraad. Park staat stil bij het ineengezegen hek en geeft grinnekend ook zelf een trap tegen de groene latten. „Een hek van niets!” zegt hij dan

luid tegen de paar leden van het personeel die hem achterna zijn gekomen en nu bij het magazijn staan met angstige ogen. En dan loopt hij de poort door.

„Ik zie dat jullie de baan vrij hebben gemaakt,” zegt hij lachend tot de wevers. „Waren jullie bang dat je morgen niet met z'n allen naar binnen zoudt kunnen? Maar jullie hoeft hier niet door.” Hij steekt lachend en neen-schuddend het hoofd vooruit, alsof hij op speelse wijze iets benadrukt voor een groep onwillige kinderen. „De ingang naar de weverij is aan de andere kant, en die is groot genoeg!”

En nu lacht Park luid en hij staat daar als iemand die uitbundig plezier heeft om een mop die hij zelf vertelt. Maar het is ook een agressieve lach, en Jaspers vindt, dat als er om hem zo gelachen werd, hij zich beledigd zou voelen. Maar Park lacht niet zonder reden. De arbeiders hebben hun kruitwagens genomen en rijden in een groep heen, terwijl ze de hele breedte van de weg in beslag nemen. Het is een verslagen leger dat aftrekt. Ja, Park kan lachen. Maar kijk, daar is één man die wat langer gewacht heeft dan de anderen. Hij heeft zijn kruitwagen nog niet opgezocht, die daar als vergeten langs de berm ligt. Nu komt de man naar Park toe. Ook hij heeft zijn handen in zijn broekszakken. Maar nu hij voor Park staat haalt hij ze toch te voorschijn en hij trekt zelfs het zwarte scheve petje af, dat hem boven op het hoofd stond. Park lacht niet meer, maar hij kijkt den man niet onvriendelijk aan. „We doen het niet,” zegt de arbeider luid en

bot. En nu worden daar verder op de weg ook weer de kruiwagens neergezet.

„Zo,” zegt Park met zijn beroemde glimlach, „dan kan ik niets anders zeggen, dan dat ik het niet verstandig van jullie vind. Twaalf gulden per week is toch meer, dan de beste van jullie ooit verdiend heeft? Als je rekent dat Vrouwen-daar — en je moet toch toegeven dat hij de beste wever is van allemaal — als je rekent dat Vrouwen nooit meer dan negen gulden gehaald heeft! Man, ik begrijp niet, dat je niet vraagt om metéén naar binnen te mogen!”

„Het geld is mooi,” zegt de arbeider. „Maar we zijn nú eigen baas.”

En nu moet Park weer lachen en nog harder dan eerst. „Eigen baas,” zegt hij dan en weer schiet hij in een lach. „Hoe kom je er bij! Moet je eens naar die gezichten van die „eigen-bazen” kijken, nu ik ze geen strengen meegegeven heb!” Hij lacht weer.

„In elk geval doen we het niet,” zegt nu de arbeider bitter. „We laten ons niet commanderen. Dat doen we niet.” En nu zet hij met een ruk zijn pet weer op, neemt zijn kruiwagen en voegt zich bij de anderen op de rijweg.

„Maar luister nou eens, Kees Bax!” roept Park hem na, en hij komt al naar de mannen toe. Maar deze grijpen nu allen de burries van hun karretjes, en onregelmatig klossend gaan ze met grote schokkende stappen achter hun piepende en op de keien hotsende kruiwagens aan. Park blijft stil staan en kijkt hen na. En dan draait een der kerels zich al lopende om en roept hard: „En als we weer

terug komen, trappen we méér in elkaar dan alleen zo'n oud hek!" En nu ineens, ze zijn al bijna bij de kromming van de weg, gaat er een luid gelach op. Nu lachen zij om een mop. Park wendt zich met een schouderophalen af en ziet Jaspers.

„Dag mijnheer Jaspers," zegt hij en neemt zijn handen uit de zakken, „u zult wel plezier gehad hebben in de vertoning!" Het is dus zo, dat Park Jaspers van het begin af gezien heeft, al was het straks of hij hem niet opmerkte. „Begrijpt u iets van die stomme kerels?"

„Och, begrijpen doe ik er wel wat van," zegt Jaspers met enige terughouding. „Maar ze zullen verstandig doen met zo gauw mogelijk toe te geven. Het is in hun eigen belang. Ze kunnen de ontwikkeling van de techniek toch niet tegenhouden."

„Precies," zegt Park. „Precies! Dat is het! Ze denken dat ik hun voor mijn plezier het werk thuis afneem. Maar ik moet wel. De concurrentie werkt elders ook niet meer met huisarbeid. Ik heb te weinig afzet meer voor dat onregelmatig geweven goed. Enfin, ze zullen het bij enig nadenken zelf ook wel inzien. Een paar van die kerels, zoals die Vrouwen en die Jan Ottermans, zijn verstandig genoeg om ook de anderen te kunnen overtuigen." Hij wil de poort weer ingaan, maar wijst dan ineens naar het vernielde hek. „Wat een heetgebakerd heerschap," zegt hij lachend. „Dat heeft zeker die Raay gedaan?"

Het vermoeden is juist, maar Jaspers vindt het niet zijn taak dat te zeggen. „Ik weet het niet,"

zegt hij. „Ik kwam net aanwandelen en was nog vóór de brug toen ik het lawaai hoorde. Ik zag een groep mannen bij elkaar staan, maar wie de dader is heb ik niet kunnen uitmaken.”

„Nou ja, geeft ook niet,” zegt Park. „Dan heeft De Lange tenminste weer eens wat te doen.” Dan gaat hij met een groet naar binnen.

Jaspers wandelt de fabriek langs, de hoek om. De donkere groep mannen met kruiwagens is reeds halfweg de Trichterstraat. Jaspers gaat de grote poort in die naar het kantoor aan de binnenplaats leidt. Als hij even later met de door Hellinghaus geschreven brief terugkomt, zijn de huiswevers niet meer te zien. Maar bij het oversteken van de Markt ziet hij hun kruiwagens in de Kerkstraat als een groep honden bij elkaar staan, in de hoek vóór het Zwarte Trekpaard. Misschien is dit nog het minst prettige wat Jaspers deze middag gezien heeft. Die mannen hebben zo juist allen geld gebeurd voor het afgeleverde werk, en Sieske die, door de ligging van zijn café alleen al, de beschermheer is van het Oude Dorp, zal geheel op hun hand zijn en hun nog wel een rondje extra geven. Een troep dronken kerels, met zo iemand als die Raay aan het hoofd, is tot onverstandige dingen in staat.

Ook Pa Peluw kijkt bedenkelijk, als Jaspers hem van de kruiwagenverzameling aan het Zwarte Paard vertelt. Overigens kent hij de geschiedenis al, want de mare ervan is nog sneller dan zij, die de historie maakten, door het dorp gegaan. „Wat wil je?” zegt Peluw. „Op de eerste plaats leggen

de wevers altijd aan, als ze van de fabriek terugkomen."

„Maar niet bij Sieske," zegt Jaspers. „De gewoonte is altijd geweest dat ze die éne keer in de week bij De Hemel binnen gingen."

„Ja, da's waar," geeft Peluw peinzend toe. „En Sieske is een onbetrouwbaar man. Hij zal het met zijn klanten eens zijn, zelfs als ze moord en brandstichting willen, als hij maar verdienen kan, of schoon hij openlijk nooit partij zal kiezen om ook de fabrikanten te vrind te houden, die bij het een of ander feest zijn diensten kunnen gebruiken. Ik wil alleen hopen, dat niemand gekke dingen zal doen. En misschien," zegt hij en trekt aan zijn snor, „misschien is het ook wel goed, als de kerels zich wat sterkte indrinken. Want op de tweede plaats," — Peluw is een accuraat man en hij weet dat hij „op de eerste plaats" gezegd heeft, maar hij is vergeten in welk verband, — „op de tweede plaats ben ik het eigenlijk met die wevers ééns. Waarom kan Park hen niet met rust laten? Het zijn allemaal oudere mensen met gezinnen. De jongelui gaan vanzelf al naar de fabrieken — op enkele na, die zo'n thuiswever van de oude stempel tot vader hebben. Maar dit geslacht van huiswerkers sterft vanzelf uit. Nee, Park moest hen met rust laten."

„Ik weet het niet," zegt nu Constant. Hij staat reeds klaar met een postzegel van vijf cent — zo'n blauwe, met het jonge Willemientje erop — en hij houdt die in zijn open handpalm of hij er het gewicht van taxeren wil. „U moet ook aan Park denken, vader. De machines weven veel regelma-

tiger, goedkoper en... nou ja, beter. In alle opzichten beter. Wat moet hij met dat thuis geweven linnen gaan aanvangen? Ik kan me voorstellen, dat langzamerhand niemand het meer hebben wil."

"Jongen, praat jij over dingen waar je verstand van hebt," zegt zijn vader. "En laten wij er ons ook maar niet mee bemoeien. Tenslotte gaat het ons niet aan." Hij bekijkt nu de brief die Jaspers brengt. "Zo, ook al voor de bisschop?" zegt hij. "Er ligt er hier ook nog een van de pastoor."

"Waarschijnlijk gaan ze over hetzelfde onderwerp," zegt Jaspers. "Het bestuur van Disco is vanmiddag bij hem geweest, en we hebben afgesproken dat wij den bisschop om toestemming zullen vragen voor uitvoeringen voor gemengd publiek. De pastoor zelf had er niets op tegen, zie je, maar het betreft hier een bisschoppelijk voorschrift."

"Ben benieuwd," zegt Peluw alleen, maar Constant kijkt bedenkelijk. "Had de pastoor er niets op tegen?" vraagt hij. "Nou, het is misschien maar goed, dat we niet kunnen lezen wat hij geschreven heeft."

Maar nu wordt Pa Peluw toch echt boos. "Constant, hou je mond!" beveelt hij. "Jij hebt over den pastoor zo niet te „sinueren" en bovendien is dit óók een geval dat jou niet in het minst aangaat. Begrepen?"

Constant geeft geen antwoord. Het is natuurlijk heel goed, dat hij door zijn vader geleerd wordt waar hij staan moet, en Jaspers krijgt nog eens een bewijs voor wat hij altijd gezegd heeft: dat

die Peluw een keurig nette kerel is. Maar niemand weet ook dat die erg-denkende Constant behalve een lelijk ook een erg wijs jong eendje is. Zo'n Wijze Maraboe, die veel te veel mensenkennis en scepticisme bezit voor het ondergeschikte, geestdodende baantje dat hij heeft.

Want hoe komt het, dat pastoor Mallens heidenmiddag zo goed gemutst is? Het gebeurt toch alleen op feestdagen-van-blijdschap, dat hij zijn kapelaan uitnodigt om wat te musiceren. En op hetzelfde ogenblik heeft kapelaan Schouten op het rood fluwelen draaikrukje voor de piano plaats genomen, en zit de parochieherder, met zijn cello tussen de knieën, op een eveneens rood fluwelen stoel en strijkt diepe mannelijke tonen uit de buik van zijn instrument. Hij speelt zijn lievelingsnummer, de Largo van Händel. Daarna zal straks volgen een eigen compositie: een cello-fantasie bij de Fremersberg. Wat pastoor Mallens daarbij aan onweer, regen en bliksem uit de snaren haalt, grenst aan het ongelooflijke. Kapelaan Schouten is de enige, die daarvan getuigenis zou kunnen afleggen. Maar hij vertelt niemand iets. Jan Schouten is geen spraakzaam man — men hoeft maar ééns een van buiten geleerde preek van hem gehoord te hebben om dat te weten — en hij is niet erg getapt en is dus nooit in de gelegenheid om op familie-avondjes bekentenissen uit de pastorie te doen. Natuurlijk zou ook Trui kunnen spreken. Zij staat reeds op haar kousen aan de deur in de gang, en vóór straks het dankbaar jagerskoor zijn Ave Maria zal uitjubelen, zal zij reeds snikend naar de keuken terug zijn gevlucht om op

haar gemak uit te kunnen huilen. Maar Trui vertelt nooit iets. Pastoorsmeiden hebben haar ambtsgeheim evengoed als haar herder dat heeft. En zij nemen het, evenals hij, mee in het graf.

IV.

Even over half zes kan men in het dorp ergens ver weg weer de stoomtram horen fluiten. Ingewijden weten, dat hij nu door het laatste stuk van de Braamhei rijdt en een waarschuwing uitzendt voor alwie over het zandpad aan het eind van de hei komt. Vlak daarop laat de machinist de fluit wéér gaan. Nu is het voor de bewoners van de Wilde Hoef, de boerderij van het keuterboertje wiens magere akkers de trambaan doormidden snijdt. Een halve minuut later is de hoge stem van de locomotief in Belchum al veel duidelijker te verstaan. Dan nadert de tram het bruggetje over de Erft. Bij en onder dit bruggetje zijn altijd wel enkele jongens en meisjes te vinden, die daar pootje baden, kikkerlarven vissen of gymnastische toeren maken aan het ijzeren brughek. Natuurlijk is de toegang tot de spoorweg verboden en de jeugd weet dit ook. Maar in de jeugd steekt nu eenmaal al veel van de volwassen mens. Vooral in Belchum waar men gauw de kinderschoenen ontgroeid is. Even rijdt de locomotief nu zwijgend, maar puffend en heen en weer slingerend tussen de smalle rails, langs de blekerij van Bremer. Dit grasveld heeft wel geen afrastering langs de trambaan, maar op dit gedeelte komt nooit iemand, op boer Brauwens na, die er bij tijd en wijle gaat maaien. Want sinds de tram hier loopt en smook en roet verspreidt, heeft Bremer een ander en nog groter bleekveld in gebruik genomen achter

zijn villa, helemaal bij de kwekerij van Kwakman. De grond langs de tramlijn blijft bestemd voor fabrieksuitbreiding — als het nog ooit zover komt. Voorlopig ligt er alleen een mager streepje rails, waarover de arbeiders enkele malen per week een wagon met goederen of garens duwen, tussen de fabriek aan de Bosserd en de wissel hier aan het eind van het bleekveld. Dat spoorlijntje is de enige bezitting van Bremer waar Park een paar jaar lang erg jaloers op is geweest. Maar sinds kort heeft hij zijn eigen tramverbinding gekregen. Het Rijk heeft eindelijk toestemming verleend om rails te leggen dwars over de Klinkerstraat, die een rijksweg is.

Zodra de tram aan het schuttersveld, de gildewei komt, mindert zij vaart, want ze zal nu ineens het dorp in stomen. De locomotief gilt nu onophoudelijk, en ze blijft het doen terwijl ze door het smalle Tuinpad snuift en tot ze de Markt oprolt en daar knarsend en piepend en wielstroevend tot stilstand komt.

Op de Markt staat Constant Peluw met twee postzakken en hij steekt groetend een hand omhoog. De machinist komt zwetend en zwart uit de bovenste helft van de ijzeren doos hangen, die het uiterlijk vormt van de locomotief, en grijnst een groet terug, waarna hij een straaltje tabakssap op de hobbelige keien van het plein deponiert.

Er staan méér mensen op de tram te wachten. Op de eerste plaats is daar altijd een groep kinderen, die naar het wonder van „het” locomotief komen kijken. Natuurlijk is dat maar een vierkante kast, glad en recht, met van voren en van

achteren een grote brede buffer. Maar in de étalage, die de bovenste helft van de zijkant vormt, kan men toch een stuk van de ketel zien en allerlei geheimzinnige buizen, handvaten, wijzerplaten en stangen. Huiselijk en knus doen de twee kleine deurtjes aan, links en rechts, met de grappige trede eronder, die niets anders is dan een halfronde inkeping in het ijzeren karkas. De glimmende zwarte stoker weet wat de jeugd wil. Hij zet een der deurtjes open, en nu ziet ze hoe hij de vuurklep licht en weer wat eten schept in de roodgloeiende maag van het monster. Uit de korte pijp, boven op het platte dak, braken nu eensklaps dikke, donkere rookwolken. De lucht trilt boven de kap, evenals langs de donkergroen geverfde voorzijde van de machine. Je kunt dat goed zien, als je er vlak langs kijkt naar de winkel van Driek Pot. Het water in de ketel zingt. Tussen de huizen op de Markt hangt de zurige stoffig-muffe lucht van kolendamp.

Een tiental mannen en een paar vrouwen staan ook nieuwsgierig naar de tram te kijken. Maar slechts een enkeling onder hen heeft belangstelling voor de locomotief. Neen, de groten hebben meer oog voor de wagons. Eerst is daar de tweede-klas-wagen, waaruit de conducteur nu een postzak sleurt, die Constant in ontvangst neemt. Zijn eigen twee zakken gaan het balconnetje op naar binnen. In die tweede-klas-wagen hebben, bij het half dozijn mensen dat op doorreis is, reeds de vrouw van kruidenier Willemse en haar dochter plaats genomen. Die gaat zeker weer voor een paar dagen naar haar moeder in Nijmegen. Ook juffrouw

Patman zit er, de zuster van de vrouw van schoenmaker Nikkels, die alle Maandagen uit de stad overkomt, om met naai- en verstelwerk te helpen, en die nu dus weer naar huis gaat.

Uit dit tweede-klas rijtuig is zo juist vrouw Ooms gestapt, die een kindje van haar zuster is gaan begraven, twee dorpen verder. En kijk, daar van het achterbalkon van de tweede wagon, waarvan het voorste gedeelte ook „tweede” maar het laatste „eerste klasse” is, klautert notaris Palmen. En nu fluit de conducteur al weer een rollend signaal — hij heeft een erwtje in zijn fluit gedaan — en de machinist laat zijn stoompaard een door-dringende schreeuw geven. En daar komt zowaar nóg een passagier. Die mag de hemel danken dat hij het nog net halen kan! Hij komt hijgend en transpirerend uit de Marktstraat en torst een monsterachtige ronde honingraat van cellen die uit blauwe wikkels bestaan. In elke cel zit een witte streng garen en de pakjes worden bijeen gehouden door een er rondom lopend dik touw. Hij hijst zich op het balkon der eerste klasse, waarvan hij alle met olijfgroen trijp beklede zitplaatsen nu voor zich alleen heeft.

En nu hijgt en snuift en siddert de locomotief en zet zich in beweging. De stoker schept weer een lading steenkool, want de machine heeft bij haar intocht in Belchum met al haar gegil heel wat stoom verloren. Zwart en grauw dampen de hete roetwolken in de richting van het raadhuis en de nog leegstaande burgemeesterswoning. Het is imposant. Natuurlijk is het ook wel vies, maar de mensen in Belchum vinden die smook niet erg. Men zou haast

kunnen zeggen, dat zij die niet graag zouden missen. Want ze is het symbool van de moderne vooruitgang van Belchum. Belchum is trots op haar tram, die zij, dank zij de bemoeiingen destijds van de heren Park en Bremer, heeft gekregen, ofschoon vele plaatsen groter dan Belchum het nog steeds zonder dit vervoermiddel moeten stellen.

En nu de tram wegrijdt, met twee goederenwagens aan de staart — waarvan er minstens één wel op de wissel achter de Molenstraat zal blijven staan —, nu blijkt dat aan de andere zijde van de tram nóg een passagier is uitgestapt. En het moet juffrouw Buurtmans zijn. Zeker, dat is juffrouw Buurtmans. Constant kan zich in haar figuur niet vergissen. Hij ziet het goed, en het half dozijn mensen dat nu nog op de Markt is ziet het ook, evenals natuurlijk de vele ogen het merken, die, zelf onzichtbaar, van achter de gordijnen het drukke gedoe bij de tram hebben gevolgd. Maar de vrouw van Driek Pot is de enige geweest, die tegenwoordigheid van geest genoeg bezat om met een excuus de straat op te schieten. Ze gaat juist naar de pomp met een emmer als juffrouw Buurtmans haar passeert, op weg naar de burgemeesterswoning.

„Wel, juffrouw Buurtmans!” zegt Jana Pot en doet zeer verbaasd. „Bent u weer terug in het dorp?” Ze zet haar emmer ijverig neer en plaatst een brede hand op haar omvangrijke heup. Het is jammer dat ze haar smerigste werkschort nog aan heeft, maar daar is niets aan te doen. Ze ziet dat de ogen van de juffrouw over de vlekken glijden op de bollende boezem van de schort, die met een

bandje om het middel is ingesnoerd. „Ja, kijkt u maar niet naar me,” zegt ze, toch een beetje verlegen, „ik ben zó druk bezig, mens, dat ik nog geen tijd heb gehad om om vier uur een boterham te eten. Allemaal voor de installatie van den nieuwen burgemeester. Daar komt zo veel bij kijken! Melchior heeft glazen nodig, en borden en schalen en vorken en messen en lepels en zoutvaatjes en drie soepterriens en weet ik wat niet al. Het wordt een reusachtig feestdiner en hij heeft, voor zóveel mensen ineens, natuurlijk geen spullen genoeg. Mijn hele winkel leent ie leeg. Maar het is maar voor één dag. Ja ja, we zullen er een feest van maken. We zijn blij met den nieuwen burgemeester. Maar onder ons gezegd, juffrouw Buurtmans, zó'n goeie beste brave man als burgemeester Rootveld was, zullen we wel nooit meer terug krijgen. Komt u nog eens naar het huis kijken?”

„Ik kom hier wonen, juffrouw Pot,” zegt de gewezen huishoudster van den overleden burgervader, die weduwnaar was. „Ik hoorde toevallig, dat mijnheer Van Renen — burgemeester Van Renen moet ik eigenlijk zeggen, als is hij dan nog niet geïnstalleerd — een juffrouw voor de huishouding zocht en dus heb ik me weer aangeboden. Dat komt zo....”.

De tram verdwijnt in de Molenstraat. Met een scherpe, muzikale stroef-toon janken de wagens door de bocht op weg naar de molen. Midden op het plein staan de twee pratende vrouwen, alleen. Maar in verschillende ramen blijven aandachtige gezichten wacht houden over het gesprek. Het zou natuurlijk het prettigst zijn, als men nu zelf ook

met het een of ander voorwendsel naar het tweetal toe kon gaan. Maar dat zou toch wel erg opvallen en brutaal schijnen. Aan Jana Pot is het nieuws echter best toevertrouwd, en zij zal het aanstonds in haar winkel zonder enige terughouding van A tot Z oververtellen. We moeten dus zorgen dat we direct naar Pot gaan, als Jana terugkeert. Wat zou die juffrouw Buurtmans hier komen doen? Ze is nu toch zeker acht weken de plaats uit geweest. Overigens wel een net mens, al is ze een beetje stijf. Ze heeft — hoe zullen we het zeggen — houding. Maar dat moet je dan ook wel hebben als huishoudster bij een burgemeester. Maar uit de hoogte is ze niet, nee, dat in geen geval. Een net mens, die weet waar ze staan moet en die, nou ja, het is een groot woord, maar die waardigheid heeft. Zoals ze daar nu staat ook. Ze is dun, dat zie je zo. Maar ze ziet er nog even kaarsrecht uit als toen ze kwam en geen jaar ouder. En dat is nu drie jaren geleden. Ze is zo van het soort dat er altijd eender uit blijft zien, al wordt ze tachtig. Nou ja, dan heeft ze de tijd nog. Ze zal nog geen zestig zijn. Maar die zwarte kanten mantel staat haar goed en dat zwarte veertje, op haar kapotje met de zwarte glimsteentjes, staat nog even rechtop en ongebroken als vroeger. Dat veertje lijkt wel iets op de juffrouw zelf....

Mijnheer pastoor komt de Markt op. Je kunt het zeggen zonder het te zien. Je hoort het aan zijn stok. Hij kijkt aandachtig naar de twee vrouwen in de buurt van de oude pomp en groet ze vóór hij de Molenstraat in gaat. Pastoor Mallens is ten eten gevraagd bij notaris Palmen. Het zal

maar een eenvoudig dinétje zijn. De notaris houdt niet van warm eten 's avonds en hij doet het alleen als hij soms het dorp uit is geweest. Het bezoek geldt dan ook niet direct de maaltijd, maar de notaris zal misschien iets mee kunnen delen over een testament dat hij heden is gaan openen, en waarin naar alle waarschijnlijkheid wel een en ander zal zijn voorgekomen dat den pastoor, als gewezen biechtvader van den overledene, interesseren zal.

In het kleine winkeltje van Janneke Petoen heeft zo iets als een vergadering plaats. Janneke zelf staat op de achtergrond en leunt, met de armen over elkaar geslagen onder de zwarte omslagdoek, tegen een ristje zeemlappen aan de muur achter de toonbank. Op die toonbank hangt een kleine, breedgebouwde man die een zwarte trui draagt, waarmee zijn even zwarte brede ringbaard haast een eenheid vormt. Hij staat daar bij Janneke, alsof hij de eigenaar is van de zaak. Van zijn gezicht is niet veel te zien. Het is hier binnen niet erg licht, en de man draagt zijn pet met glimmend zwarte klep diep over het voorhoofd. Zeker is, dat hij felle donkere ogen heeft en een bleke, wat brede neus van het gewone soort. Hij is een temperamentvol man. Als hij spreekt beweegt hij voortdurend het hoofd, zoals hij ook zijn handen doet. Soms slaat hij met dat hoofd van rechts naar links, als hij zegt: „Laten die fabrikanten maar eens beginnen!” of „Denk je nou heus dat ze jou niet nodig hebben?” en dan vliegt de gedroogde bokking, die boven zijn hoofd aan een touwtje hangt en net de pet raakt, met een zwaai

heen en weer — zonder dat iemand zich iets van die bokking aantrekt.

Er zijn nog vier mannen in de winkel. Ze zitten op een haringtonnetje, op een zeepkist, op een stapel klompen — die met een touw bijeen zijn gebonden — en op een baal zout. Het zijn vier arbeiders: de huiswevers Jan Ottermans en Frans Raay, die vanmiddag op de fabriek gedaan hebben gekregen; Harrie van Erven, ook een huiswever, een broer van den waard uit Het Zwarte Trekpaard, die nog linnen op zijn getouw heeft staan en dus pas morgen of overmorgen zijn lot vernemen zal; en de jonge Tinus Terens, de zoon van den metselaar, die wel niet bij de weverij betrokken is daar hij het vak van zijn vader heeft, maar die daarom toch niet minder fel partij kiest in de kwestie.

„Staken moeten jullie, allemaal!” zegt de donkere man aan de toonbank. „Allemaal! versta je? Niet alleen de huiswevers, maar ook de arbeiders op de fabriek. Niet alleen de arbeiders bij Park — ook de arbeiders bij Bremer. Niet alleen de arbeiders bij Bremer — óók zijn huiswevers!”

„Maar die hebben er helemáál niks mee te maken!” zegt de jonge Terens verbaasd. Hij is het natuurlijk met een staking van de betrokkenen eens. Natuurlijk moet bij Park iedereen staken uit sympathie met de huiswevers. Maar wat hebben de thuiswevers van Bremer in 's hemelsnaam met deze zaak uit te staan?

„Ze hebben er wèl mee te maken!”

„Bauwman heeft gelijk,” zegt kalm Janneke Pe-toen.

„Natuurlijk heb ik gelijk,” zegt de man met de schippersbaard. Het klinkt niet verwaand, het lijkt eerder het droevig constateren van een vanzelfsprekende maar miskende waarheid. „Jullie zijn allemaal arbeiders. Jullie vormen samen het zogenaamde proletariaat. Jullie moeten elkaar helpen. Samen zijn jullie machtiger dan welke kapitalist ook. Als jullie niet werken, staan alle fabrieken stil. Als het proletariaat eensgezind is, kan het alle machines stil zetten, allemaal, niet alleen in Belchum, niet alleen in Nederland, maar over heel de wereld als het moet! Zó machtig is het proletariaat! En dan draait er geen enkele fabriek meer! De kapitalisten zullen zelf niet gaan werken. Ze kunnen het niet eens. Ze hebben er geen handen en geen kracht voor. En ze zijn met veel en veel te weinigen. Tegenover honderden arbeiders, staat één Park. Dacht je, dat hij op zijn fabriek kon doen wat hij wil, als jullie het niet willen?” Bauwman schraapt zijn keel en spuwt verachtelijk op de rode plavuizen van de vloer. „Hij hééft niets te zeggen. Jullie alles!” Hij geeft een slag met zijn hoofd en de bokking zwaait alsof hij den spreker ónder-hem applaus toeslingert.

„Het kan waar zijn,” zegt nu Van Erven langzaam. „Je zult wel gelijk hebben, Bauwman. Maar waarom zouden we eigenlijk staken? Ik wil best naar de fabriek. Dan verdien ik drie gulden meer dan ik thuis heb. En ik ben vrij man. De hele dag bij de vrouw zitten valt om de verdoemenis niet mee!” Hij lacht niet en ook de anderen kijken ernstig.

„Vrij man!” roept Bauwman als in vertwijfe-

ling en slaat zó hard met de platte hand op de afgesleten vervelozе toonbank, dat de bak met cents-snoep, die er staat, opspringt en de toverballen, jujube-vormpjes, dropstangen, kaneelstaven en ulevellen door elkaar rammelen. „Van het een komt het ander!" heeft Frans Raay tegelijkertijd gezegd.

„Vrij man!" zegt Bauwman nog eens. „Dacht je, dat je een vrij man bent, als die Park zegt: kom hier! en je komt? Dacht je dat je een vrij man bent, als je werken wilt en die Park zegt: je krijgt geen garens meer? Van het een komt het ander, zegt Raay, en hij heeft gelijk. Als Park jullie eenmaal in zijn klauwen heeft, allemaal, en er zijn geen huiswevers meer, wie kan hem dan verhinderen om te zeggen: ik kan het niet langer betalen, jullie krijgt voortaan maar het halve loon? Wie zal hem dat dan verhinderen? Dan nemen jullie het halve loon, want je moet tenminste iets eten om niet te kreperen. Vrij man!" Hij spuwt weer verachtelijk .

„Maar je zegt het zelf al, Bauwman," komt Van Erven weer op zijn wat lijzige manier, „wij zijn tóch al geen vrij man meer. Ook al zijn we huiswever. We hangen nou toch óók al van Park af. Als hij geen garens geeft, net als vandaag, zitten we vast. Nee, je ziet het verkeerd. Het heeft werkelijk niets te betekenen of we nou thuis zitten of achter de machine staan. Alleen gééft het meer achter de machine!"

Bauwman gaat ineens recht staan. Hij ziet er uit, of hij zo aanstonds dien Van Erven bij de strot zal grijpen. „Man!" zegt hij dan heftig. „Be-

grijp je er nou helemaal niets van? Dit is een pracht gelegenheid om te tonen wat jullie waard zijn. Die Parks, die Bremers en al die kapitalisten moeten leren, dat ze met jullie rekening moeten houden. Ze moeten leren om niet eerder een beslissing te nemen, dan nadat ze met jullie overleg hebben gepleegd." Nu schieten Raay en de jonge Terens in een lach. Het is ook een tè lachwekkend idee, dat mijnheer Park eerst aan hèn zou moeten komen vragen wat hij in zijn eigen fabriek doen en laten mag! „Ja, lach maar!" schreeuwt Bauwman. „Maar dáár zal het toch naar toe moeten. Denk er maar eens goed over na, praat er met elkaar over. Het is helemaal niet gek of onmogelijk. Het proletariaat is machtiger dan het kapitaal en daarom zal het ook méér, of voorlopig minstens evenveel, te zeggen moeten krijgen. Maar daarvoor is nodig, dat jullie allemaal van jullie macht overtuigd zijn. Je moet niet bang zijn! Niemand van jullie heeft iets te vrezen, als jullie elkaar maar steunt. Als Park of een ander iets tegen een arbeider begint, moet de rest direct weigeren om door te werken. Dan zijn we waar we zijn moeten. Staking! Dat is ons machtige wapen. Begrijp je niet, dat als de fabrieken stil liggen, het den fabrikant honderden en duizenden guldens kost?" Bauwman komt weer over de toonbank hangen, als een leraar die een les gaat uitleggen. Maar Van Erven is hem voor.

„En begrijp jij niet, Bauwman, dat wij ineens zonder centen zitten als we staken? Wij zijn geen kapitalisten! Als ik morgen staak, heb ik overmorgen geen eten meer voor de vrouw en de kin-

ders." Hij geeft met twee handen een ruk aan de lapellen van zijn vettig, versleten jasje en het is of hij de riemen van een last over de schouders hijst. Dan draait hij zich om en gaat, zonder groet, met zware stappen de deur uit. De zwijgzame Ottermans zegt: „Avond samen," en volgt Van Erven op de hielen. Wat hun beiden betreft is het laatste woord gesproken.

Als de deur dicht gevallen is, lacht Bauwman verachtelijk. Dan komt hij achter de toonbank vandaan en gaat tussen de twee achtergebleven mannen op het verlaten haringtonnetje zitten. Hij begint een praatje over alledaagse dingen.

Om zeven uur blazen de fabrieken het einde van de werkdag. Om half acht reeds begint de vergadering van het feestcomité in het kleine zaaltje op de eerste verdieping bij Melchior. Tegelijkertijd wordt er ook vergaderd in het toneelzaaltje — dat is de ruimte achter het café, waarin het toneel gelegen is en die, door het wegschuiven van vouwdeuren, bij de gelagkamer kan worden getrokken zodat er dan één behoorlijk grote toneelzaal ontstaat. In dit achterzaaltje komt het bestuur van de toneelvereniging Arte Vitam Disco bijeen. Sommige leden van het Comité zijn tevens bestuurslid van Disco. Zij hebben het druk en raitelen telkens de trap af of nemen de treden met drie tegelijk. Er is de nauwste samenwerking tussen de beide zaaltjes.

Mathieu Hellinghaus is niet aanwezig. Het is jammer. Maar hij heeft het nog drukker dan zij,

die telkens de trap nemen. Hij moet elders belangrijke besprekingen voeren, zoals hij heeft laten weten, en zal mogelijk later op de avond toch nog verschijnen — met wellicht verheugend nieuws over het aanstaande feest.

Maar voorlopig is Mathieu nog thuis. Hij staat zich daar te scheren en trekt zijn beste pak aan. Als de schemering reeds gevallen is, tegen acht uur, belt hij aan bij Villa Mimososa. Hij wordt door een gediensstige in de salon gelaten en hij heeft nog even tijd om het interieur goed in zich op te nemen, voor Anna Bremer binnenkomt. De Bremers zijn in elk geval mensen van smaak. De hele kamer is in rood gehouden. In een hoek staat een piedestal met een palm erop, waarvan de pot in rood crêpe papier verborgen is. Daarnaast de piano. Een canapé met veel kussens en er tegenover een étagère-tafeltje en stoelen met antimakassars. Nog een piedestal, met een marmeren meisjeskopje erop. Een schoorsteen met een gasgaard ervoor. Een tafeltje met gedraaide poten. Een grote mahoniehouten tafel in het midden van de kamer, mahoniehouten stoelen met rood trijp. Een secretaire tegen de andere muur, een buffet, en een penant-tafeltje met spiegel. Op de grond een dik Smyrnatapijt en aan de wanden een paar dozijn portretten en enkele schilderijen in gouden lijst. Hier en daar tussen de grotere meubels staan tegen de muur nog van die zelfde stoelen als er rondom de tafel staan. Boven de tafel, waarop een rood pluchen kleed ligt, hangt een grote koperen gaslamp met veel krullen. Tussen die krullen ligt een bolvormige kap van wit melkglas, en rondom aan de

kap hangt een franje van aaneen geregen rode en groene kraaltjes.

Als Anna Bremer binnenkomt, nodigt zij Hellinghaus uit om op de canapé plaats te nemen. „U wilt wel een kopje thee?” vraagt ze „Graag,” zegt hij verrast. „Ja, dat dacht ik wel,” zegt zij en ze lacht een beetje zenuwachtig. „Mensen uit het Noorden zijn minder gek op koffie dan wij zuiderlingen. Ik zelf houd ook erg van thee.” Ze gaat naar de achterkamer, waar hij, tussen de zware rode gordijnen door die in de doorgang hangen, het blauwe vlammetje ziet schemeren van een spirituslampje. Achter die kamer zal nog wel een serre liggen. Op de achtergrond ziet hij tenminste in een hoek het koper glanzen van een kanarie-kooi op standaard. Anna Bremer trekt aan een kettinkje van de hanglamp in de huiskamer en nu floept het gas aan en straalt er een vriendelijk licht over haar gestalte.

Anna Bremer draagt een japon van paarse zijde. Boven de wespentaille is die bloezend, met een vestje van witte kant. De gebombeerde bovenmouwen zijn eveneens van witte kant, terwijl de strakke bekleding van de onderarm weer in de kleur is van de japon. Heel smaakvol, vindt Hellinghaus. Hij voelt zich ineens op zijn gemak en heeft het erg behaaglijk. Er is een stilte nu, en hij luistert naar het suizen van het gas in de lamp, naar het rinkelen van het porselein en de lepeltjes op het theeblad, en naar de zachte tingelende muziek van de zilveren armband die Anna Bremer draagt. En nu komt zij met de kopjes, en op de grote bloemen van het stenen blad met de

zilveren rand staat ook een kistje sigaren. „Ze zijn uit een speciaal kastje van mijn man,” zegt ze. „Maar hij zal het wel goedvinden. En misschien merkt hij het niet eens!” Zij lacht weer. „Want hij is met de kinderen weg in het rijtuig en komt voorlopig niet terug”.

Hellinghaus weet niet goed, wat hij van die mededeling moet denken. Misschien zit er ook niets achter en is Anna Bremer werkelijk alleen maar naïef. Nee, helemaal op zijn gemak is hij nu toch weer niet. Eerlijk gezegd is hij een beetje bang van deze fabrikantsvrouw. Zijn ervaring van dames gaat niet veel verder dan winkeljuffrouwen en kelnerinnen. Háár gedachtengang begrijpt hij in de regel heel best. Maar zo'n mevrouw Bremer is van een andere klasse en haar ideeën hebben een heel andere opvoeding tot ondergrond. Zij behoort tot een stand waarin hij niet thuis hoort, en waar tegen hij altijd met een gevoel van minderwaardigheid heeft opgezien. Natuurlijk, men zal hem dat niet zo direct aanzien. Hij weet zich vlot te bewegen en hij weet ook dat men, in een kleine provincieplaats als Belchum, respect heeft voor iemand die uit de hoofdstad komt. Het is niet moeilijk om de dorpsbewoners, die gemoedelijk en rondborstig zijn, te imponeren door aangeleerde manieren, mits die de mensen niet aanstellerig voorkomen. Maar zou zo'n Anna Bremer niet meer wijsheid bezitten? Hellinghaus krijgt ineens het nerveus verlangen om zich — al is het maar voor het halve uurtje dat dit bezoek zal duren — tot de gelijke van zijn gastvrouw op te werken. Morgen mag zij in hem, voor zijn part, weer de kan-

toorklerk zien. Vanavond zal hij proberen wat hij met zijn persoonlijkheid en zijn intuïtie kan bereiken. Daartoe, hij beseft het, is het nodig dat hij niet tē correct en beleefd doet. Hij moet een zekere nonchalante beheersing der omgangsvormen tonen.

Hij leunt achterover, knipt het puntje van zijn sigaar en begint zelf het gesprek. Natuurlijk over Amsterdam. Zij heeft vanmiddag van haar belangstelling voor die stad laten blijken. Hij heeft zich dan ook op deze conversatie voorbereid en nu steekt hij van wal, bij tijd en wijle pauserend om haar gelegenheid te geven een voor de hand liggende opmerking te maken. Ze springen van de hak op de tak en alle belangrijke bezienswaardigheden van de hoofdstad passeren de revue: Artis, het Panopticum, de pas gebouwde nieuwe Stadschouwburg, het Paleis van Volksvlijt en de uitgaansgelegenheden in de Nes. „O ja! Tivoli en Victoria!” zegt Anna Bremer enthousiast. Ze doet opgewonden als een jong meisje en Hellinghaus krijgt het idee, dat zo'n deftige dame eigenlijk toch maar een heel gewone vrouw is. En Anna Bremer denkt beslist niet aan zijn kom-af of over zijn rang op de maatschappelijke ladder, zoals hij verondersteld heeft. Ze vindt hem interessant en bekijkt goedkeurend zijn zwarte snorretje, het plukje haar op zijn kin dat „potverdommetje” wordt geheten, en de blanke gesteven hoge boord met de omgeslagen punten. Maar het zijn vooral zijn ogen, donker, beweeglijk en intelligent, die haar boeien.

Beiden gaan op in hun onderwerp en Anna Bremer speelt het klaar om in Hellinghaus, naast

trots over zijn vaderstad, ook een heimwee ernaar op te wekken dat hij zichzelf verboden heeft. Hij wordt er een beetje sentimenteel van en er groeit een snelle sympathie in hem voor deze vrouw. Het heeft zelfs iets weg van zo'n vlaag van verliefdheid, als men een paar uur lang kan hebben voor een onbekende, waarmee men gedanst heeft op een bal. Omgeving, gaslicht-schijnsel, de geur van een sigaar, het aroma van een glas cognac dat hij nu krijgt, het werkt allemaal mee om deze gevoelens, die roekeloos zijn, te doen opbloeien. Hij heeft gemeend zakelijk en nuchter met deze mevrouw Bremer te zullen praten, en, met alle correctheid, koel en afwijzend te zullen zijn als zij mogelijk de flirt mocht blijken, die hij haar vanmiddag dacht te zijn. Want deze keurige mijnheer Hellinghaus, die hier in het dorp zo'n man van de wereld lijkt, is allesbehalve een Don Juan. Och, hij heeft wel graag een avontuurtje, een ongevaarlijk en goedkoop avontuurtje, zoals men dat bijvoorbeeld meent te kunnen hebben met een meisje als Mientje Jaspers. Maar voor het grote avontuur is hij niet geboren. Hij zal over niet al te lange tijd trouwen — waarschijnlijk na Nieuwjaar als hij opslag heeft gekregen — en dan zal hij een respectabel burger zijn en hopelijk een goed huisvader worden. Natuurlijk zal hij dan nog wel eens naar andere vrouwen kijken, maar hij zal zich dan vergenoegen met het spel der fantasie en hoogstens een beetje aanhalerig doen, vooral tegenover jonge meisjes, maar hij zal zijn vrouw nooit daadwerkelijk ontrouw worden. Maar nu is hij nog niet onder de remmende invloed van een echtgenote, en

daarom zijn zijn gevoelens nu op gewaagd terrein verlokt. Het zou Anna Bremer heus niet zwaar vallen hem te verleiden, als zij dat wilde.

Maar mijn hemel! Anna Bremer wil hem helemaal niet verleiden. Zij wil hem alleen een nummertje muziek laten horen, dat op het ogenblik nogal opgang maakt. Zij neemt aan de piano plaats, terwijl hij de dikke gele kaarsen op de kandelaars ontsteekt. Het lied is een chanson van Aristide Bruant, „créée par Gilbert à l'Eldorado et par Aristide Bruant au XIXe siècle" zoals op het omslag te lezen staat, en het heet „l'Enterrement". En terwijl Hellinghaus kijkt naar het gouden spindel dat het kaarslicht om heur haar weeft, begeleidt ze zichzelf terwijl ze zingt:

Hier c'était l'enterrement
De ma pauvre belle maman,
Un' femme qu'avait tout's les vertus.
Hélas! nous n'la reverrons plus.
Comme elle avait plus d'soixante ans,
On attendait ça d'puis longtemps.
C'matin on est v'nu la chercher
Et puis en tout' fouette cocher.
Le vent soufflait on ne sait d'où
Trou-la-laïtou, trou-la-laïtou!
Le soleil dorait l'horizon
Et zon! zon! zon!
Nous marchions d'un air décidé
Gai gai gai larira-dondé!
Et nous la suivions comm'ça
Larifla fla fla!

„Merveilleux, madame!" zegt Hellinghaus. „Enchanté!" en hij applaudisseert zachtjes. Dan zoekt hij snel in de muziek naar een hollands nummer, want zijn Frans is maar zwak en zijn uitspraak is niet best. Hij trekt een nummer te voorschijn, dat „De Omnibus Conducteur" blijkt te heten. Op de kaft staat een omnibus met drie paarden ervoor. „Dam-Frederiksplein" staat op de bus. De woorden zijn van Marie Margus en de muziek is van George Hubert. In sierletters met allerlei krullen, die over de bladzijden heen slingeren, worden deze wetenswaardigheden, alsmede de uitgever: Albert Roothaan te Amsterdam, vermeld. „Ja, dat is leuk!" zegt Anna Bremer, met een kleurtje om de emotie van haar voordracht, en ze begint al, terwijl hij het blad nog voor haar plaatst.

Wel tienmaal op een enklen dag,
Wat wêer of 't somtijds wezen mag,
Rijd ik steeds heen en wêer
Langs 't pad
Door onze groote stad.
En schoon dat rijden vaak verveelt
En 't baantje dat mij is bedeed
En dat ik ook vereer
Schoon dat
Toch niet veel vreugd bevat;
Toch is er iets dat m'amuseert,
Want elk wordt door mij bestudeerd.
Zoo ben 'k een goede Conducteur,
Een goede Conducteur.

De coupletten rijen zich aaneen. De conducteur

verhaalt hoe er in zijn wagen allerlei mensen plaats nemen: onder meer „een heer in palfrenierslivrei“, „een koekjesjood“, „een oude bes en een knaapje met een hes (blauwe kiel)“, terwijl „in 't rijden met een sprong Een pikbroek zich daartussen drong“. De palfrenier en de pikbroek krijgen ruzie om een plaats: „Elk kreeg flink slaag en met een ruk Brak een van hen een glasruit stuk“. Het lied vermeldt niet wie die stukken maakte, want een liedjeszanger durft nog geen smet te werpen op een deftig man als een palfrenier, terwijl hij ook graag oppast met zo'n zeilende Jan Boezeroen, omdat deze de democratie-in-opkomst vertegenwoordigt. De conducteur heeft van dit ongelukje „veel gezegd,“ ontving schadevergoeding, en reed de passagiers „weêr goed en met een blij gemoed“ naar 't station. Zoo was hij 'n goede conducteur, een goede conducteur....

Er blijken méér aardige liederen bij de muziek te zijn en Anna Bremer brengt ze onvermoeid ten gehore, terwijl Hellinghaus, die een heel dragelijke tenor heeft, hier en daar zijn aandeel bijdraagt of zelfs een tweede stem zingt. Het zijn meestal simpele ontboezemingen op pretentieloze wijzen. Maar deze „schlaggers“ van het Fin-de-Siècle hebben de verdienste dat ze kinderlijk opgeruimd zijn, en zelfs waar ze droefgeestig worden, vragen ze slechts om een vlug gedroogde kinderlijke traan. De melodieën hebben een voortvarend rhytme van franse inslag, en weeïge traagheid die leidt tot hui-lerig uithalen van de stem, is er vreemd aan. Het is geen wonder, dat ze hun tijd verspelen en verzinnen en dat, als tijdens een pauze van de piano

het geratel van een rijtuig klinkt op de geplaveide oprijweg, ze beiden schrikken van de wijzers der pendule.

Anna Bremer sluit haastig de piano. „Hemell!” zegt ze, „nu hebben we nog niet eens over het costuum gesproken! Maar hoort u eens: als mijn man ernaar mocht vragen — maar dat zal hij wel niet doen — zegt u hem dan, dat u het costuum heel mooi vindt en juist geschikt voor de feeststoet.”

Er is weinig kans, dat Bremer over de Nederlandse Maagd zal beginnen. Anna weet te goed, dat haar man het niet met haar plannetje eens is. Hij heeft gevraagd of ze nu onderhand niet oud genoeg is, om haar jonge-meisjes-grillen te boven te zijn. Het werd lachend gezegd, maar het was ook niet te verwachten dat Willem Bremer zijn afkeuring sterker zou laten blijken. Hij heeft in de loop der jaren al zo een en ander van zijn vrouw meegemaakt, en waarom zal een beschaafd man een scène maken, als hij bij voorbaat weet geen succes te zullen boeken?

Maar natuurlijk is het vervelend dat deze mijnheer Hellinghaus nog niet de deur uit is. Anna Bremer neemt weer plaats op de canapé en Hellinghaus neemt, intuïtief, niet zijn vorige plaats aan de andere zijde van die canapé in, maar gaat op de stoel er tegen over zitten, naast het étagère-tafeltje waarop een rose pronkschelp ligt. „En gelooft u dat er een staking zal komen, mijnheer Hellinghaus?” vraagt ze. „Er gaan van die wilde geruchten! Is het waar dat Park zijn huiswevers allemaal ontslaat?”

„Ik weet het niet zeker, mevrouw," zegt Hellinghaus, „maar ik vermoed wel, dat die geruchten juist zijn. Er werd op ons kantoor ook over gesproken en daar werd de mening geopperd...."

En zo komt Bremer met zijn kinderen binnen onder een zeer zakelijk gesprek over het onderwerp van de dag.

Hellinghaus voelt zich een ogenblik weer erg onzeker. Hij kent dezen heer Bremer niet. Hij heeft de neiging om op te springen en in de houding te gaan staan. Maar na één blik op de fabrikant te hebben geworpen, gelooft hij dat hij maar beter doet bij zijn tot nu toe aangenomen tactiek te volharden. De mannen nemen elkaar een ogenblik op. Hellinghaus vindt Bremer terstond sympathiek. Het oude heertje, dat echter nooit zo oud kan zijn als hij er uit ziet, is een beschaafd man met een gecultiveerde stamboom achter zich — dat zie je zo. Bremer, die een half hoofd kleiner is dan Hellinghaus kijkt dezen gast van zijn vrouw onderzoekend over zijn brilleglazen aan. Als hij hem daarna door de gouden pince-nez aanziet, steekt zijn afgeknotte baard vooruit onder het opgeheven gezicht. Hij geeft nu joviaal een hand. Blijkbaar is het onderzoek hem meegevallen. „Maakt u kennis met mijn dochter en mijn zoon," zegt hij. Hellinghaus buigt en neemt de toegestoken handen even aan. Voor de dochter met het enigszins ouwelijke en veel te ernstige gezichtje, waaruit hem een paar grote blauwe ogen wat onzeker aankijken, heeft hij verder geen belangstelling. En de jongeman, die jonger lijkt dan zijn zus maar ouder moet zijn, vindt hij een halfvolgroeide

slungel. De jongelui zijn goed opgevoed en trekken zich nu terstond terug in de serre, en Hellinghaus gaat weer naar zijn stoel terwijl het echtpaar op de canapé plaats neemt.

Hellinghaus krijgt weer een borrel, nu van Bremer zelf. Hij drinkt maar zelden — nóg zo'n eigenschap van hem, waarover men in Belchum verwonderd staat — en daarom is het een beetje roekeloos, dat hij nu vanavond al drie of vier glaasjes gedronken heeft. Maar het is een feit dat deze oude cognac hem uitstekend smaakt en best schijnt te bekomen. „Had jij het met mijnheer Hellinghaus ook al over een staking bij Park?” vraagt Bremer zijn vrouw met een lachje. Hij kijkt haar schuin uit zijn ooghoeken aan en lijkt nu nog schever van gezicht dan hij gewoonlijk al is.

„Ja,” zegt Anna Bremer. „Ik hoopte dat mijnheer Hellinghaus meer van de toestand zou weten dan wij.”

„Wat is uw mening?” vraagt Bremer. „Zou het tot een staking komen?”

„Och, ik veronderstel het niet,” zegt Hellinghaus. Hij lacht. „Ik kan niet zeggen, dat ik-voormij erg Park-gezind ben, maar één ding moet ik hem nageven: hij kent de arbeiders.”

„Ik begrijp u niet,” zegt Bremer.

„Weet u, hij heeft al lang het plan om de huiswevers gedaan te geven en ik geloof niet dat het toeval is, dat hij hen nú ontslag geeft, nu de benoeming van den nieuwen burgemeester bekend is.”

„Gaat u verder,” zegt Bremer. Hij kijkt Hellinghaus met grote ogen aan, vol verbaasde belang-

stelling. Het is duidelijk dat hem nog steeds geen licht is opgegaan. Het amuseert Hellinghaus buitengewoon, dat hij zulk een aandacht krijgt. „Ziet u,” gaat hij verder, „als deze geschiedenis een week eerder begonnen was, dan had een volslagen opstand er het gevolg van kunnen zijn. Maar nu sinds Zaterdagavond alle gemoederen vol zijn van de installatie die komen gaat, nu iedereen vooruit leeft in het feest en in de tractaties die er wel gegeven zullen worden; nu men versieringen moet ontwerpen en de leden van alle verenigingen in de weer zijn om zo schitterend mogelijk voor de dag te komen, — kijk, nu veronderstelt Park — dat is tenminste mijn mening — dat zijn aanslag op de vrijheid van de thuiswevers niet al te veel belangstelling zal hebben en dat men zich, integendeel, zal verheugen over het hoger loon dat op de fabriek te verdienen is. Want nu vooral kan men geld gebruiken. Feesten kost geld.”

Hij pronkt met andermans veren. Want deze analyse is niet van hem. Vanmiddag op kantoor heeft hij door den ouden procuratiehouder Elderling aldus verband horen leggen tussen de komst van den nieuwen burgemeester en het ontslag der huiswevers. Hij heeft ook op het punt gestaan om dat Anna Bremer heel eerlijk te vertellen. Misschien heeft het nieuwe glaasje cognac er schuld aan dat hij dat nu niet doet.

„Zo,” zegt Bremer geïmponeerd en leunt terug op de canapé. Hellinghaus krijgt het idee dat Bremer nu niet zo zeer opgelucht is als wel teleurgesteld. Dat begrijpt hij nu weer niet. Die Bremer kan zich wel bij voorbaat verheugd hebben op een

rel bij Park, maar het moet hem toch duidelijk zijn, dat, als er ginds een staking uitbreekt, er alle kans is dat die ook naar hier overslaat.

„Het zou een goed ding zijn, als Park op deze wijze de arbeiders in de hand kon houden,” zegt Hellinghaus. „Want als er een staking zou uitbreken, zou het eind van het lied nog niet te zien zijn!”

Hij heeft raak geschoten. „Denkt u,” zegt Bremer een beetje aarzelend, „denkt u, dat de staking dan ook naar onze fabriek over zou slaan?”

„Ja, dat zou heel goed mogelijk zijn,” zegt Hellinghaus. Hij zegt het bedachtzaam en heel ernstig, maar inwendig met een beetje leedvermaak.

„Maar daar zou toch geen reden voor zijn?” zegt Bremer verontwaardigd.

„Natuurlijk niet, mijnheer Bremer. Maar u weet hoe dat in zulke gevallen gaat. Men staakt bij verwante bedrijven uit sympathie.”

„Uit sympathie! Uit sympathie! Maar er moet toch een reden voor zijn. Waarom zou er bij mij gestaakt worden? Ik heb geen huiswevers ontslagen!”

„Nee natuurlijk niet,” zegt Hellinghaus sussend. „Dat is juist altijd het ellendige, dat mensen die volkomen onschuldig zijn aan de oorzaak van een staking, er toch door getroffen worden.”

Bremer is opgestaan. Hij loopt wat op en neer met één hand in zijn broekzak en gesticuleert met de sigaar in zijn andere hand. „Maar er moet een reden zijn, mijnheer Hellinghaus. Men staakt zo maar niet voor de grap!”

„Zeker niet. Maar als het zo ver komt, ko-

men er allerlei grieven naar boven. Van het een komt altijd het ander. En als men nu begonnen is te staken omdat de thuisweverij gaat afgeschaft worden, is het best mogelijk, dat men niet aan het werk zal gaan voor er heel andere dingen ter tafel zijn gebracht."

„Noemt u eens iets," zegt Bremer en staat stil.

„Ik kan u een hele boel dingen noemen," zegt Hellinghaus. „U kent die evengoed als ik, mijnheer Bremer. Er kan beter niet over gepraat worden. Want als er, bij wijze van spreken, een vonkje van overspat in de kringen der arbeiders, is dat morgen misschien uitgegroeid tot een stakingsleuze". Dit is je reinste theater, terwille van de grote ogen van Anna Bremer, die hij echter vermijdt aan te zien.

„Nee nee," zegt Bremer. „Zegt u het maar. Wáárover denkt u, dat de werklui met eisen kunnen komen?"

„Nu, ze zullen misschien verkorting van werktijd verlangen. . . ."

„Belachelijk!" zegt Bremer. „Ik werk even lang als zij."

„Ze kunnen uitbetaling van over-uren vragen, een vrije Zaterdagmiddag, opheffing van gedwongen winkelnering, instelling van een fabrieksraad, sociale voorzorgen. . . ." Het klinkt als een stijgende triomfzang en het is geen wonder, dat Bremer er een belediging of minstens een uitdaging in hoort.

„Dat is waanzin!" valt hij uit. Hij heeft een kleurtje gekregen. „Dat is rode waanzin! U bent

rood, mijnheer! U... u bent een propagandist voor de revolutie!"

Vanuit de achterkamer zijn René en Treesje op hun tenen komen toelopen. Ze staan ieder half achter een gordijn van de doorgang. Blijkbaar willen ze dezen profeet van de rode revolutie wel eens van nabij meemaken.

Hellinghaus weet zijn kalmte te bewaren. „Neemt u me niet kwalijk, mijnheer Bremer,” zegt hij met een klein lachje. „Ik ben in 't geheel geen pleitbezorger van de opstand. Ik noem u enkele dingen, die men opgesomd vindt in allerlei bladen van de arbeidersbeweging, meer niet.”

„Die bladen lezen wij in Belchum niet,” zegt Bremer kort.

„Dat is ook heel goed,” zegt Hellinghaus, „want ze vergiftigen alleen maar de mentaliteit.” Bremer kijkt hem wat verbaasd aan, en kalmeert zichtbaar. „Ik geloof ook,” zegt Hellinghaus, „dat al die dingen in de loop des tijds vanzelf zullen worden ingevoerd. Maar daar gaan misschien nog vele jaren overheen. Het moet allemaal groeien. En een fabrikant die voelt voor zijn arbeiders, zoals u doet — het is algemeen bekend — zal ook aan al hun redelijke eisen tegemoet weten te komen. En daarom zou het goed zijn, als u nu niet afwachtte of er een staking zal uitbreken, maar dat u die voorkomt”.

Bremer gaat weer zitten. Nee, hij heeft zich in dezen Hellinghaus dus toch niet vergist. „Neemt u me niet kwalijk dat ik tegen u uitviel,” zegt hij, en het is Hellinghaus die zich beschaamd voelt. Hij had daar net niet zo'n provocatie in zijn stem

moeten leggen, toen hij die desiderata van de arbeiders opsomde. Hij heeft Bremer alleen maar wat op stang willen jagen, om hem daarna weer bakzeil te laten halen, uit puur triomfgevoel, omdat deze fabrikant naar hem luistert als naar een gelijke, ja zelfs als naar iemand die boven hem staat! Tenslotte staat Hellinghaus helemaal niet aan de zijde der wevers. Hij voelt niet veel voor de „onbeschaafde klasse.“

„Hoe denkt u, dat ik een staking voorkomen kan?“ vraagt Bremer. Het klinkt haast onderdanig.

„Het lijkt me, dat op de eerste plaats een staking bij Park voorkomen moet worden,“ zegt Hellinghaus. Hij heeft zo juist het laatste slokje uit zijn glas genomen en Bremer haast zich hem weer in te schenken. „Want ik ben er van overtuigd, dat als dáár gestaakt wordt, u alle kans maakt dat ook bij u de arbeiders weg blijven. Uw lot lijkt me aan het zijne gebonden — daar is niets aan te doen. Het is dus zaak, dunkt me, om u met Park te verstaan. En dan — u zult het misschien vreemd vinden, en het zal u zeker tegen de borst stuiten, maar ik kan het werkelijk niet anders zien — dan moet u sámen met Park het besluit nemen alle thuisweverij op te heffen“.

„Wat!“ zegt Bremer.

„Juist!“ zegt nu Anna Bremer, die zich al die tijd niet in de discussie gemengd heeft.

„Het ligt toch voor de hand, mijnheer Bremer“, zegt Hellinghaus overredend. „De thuisweverij valt niet langer te handhaven. De machinale weverij is goedkoper, gaat sneller en het product is regelma-

tiger geweven. U kunt toch niet concurreren met thuis geweven stoffen? Eéns zult u er ook toe moeten overgaan de thuiswevers aan de machine te zetten. Het is beter dat u dat dan doet vóór het te laat is en de concurrentie u van de markt verdrongen heeft."

Bremer, die daar net nog als een nijdig haantje door de kamer stapte, lijkt nu weer in elkaar geschrompeld als een zieke kip. Het komt nog meer om het ene woord dat zijn vrouw gezegd heeft, dan door het hele betoog van Hellinghaus. Het is weer zo, dat hij voelt dat de omstandigheden sterker zijn dan hij. Weer drukt hem het besef, dat de wereld onder zijn voeten wegdraait. Hij kan het tempo niet bijhouden. Hij wordt oud.

„Maar tegelijk met dit besluit," vervolgt Hellinghaus, „moet u een ander afkondigen. U moet van de andere kant de arbeiders ook tegemoet komen. Dat kunt u bijvoorbeeld doen, door hen te vragen een fabrieksraad samen te stellen, waarmee in den vervolge alle plannen, die de arbeid betreffen, besproken kunnen worden. Lastig zal die raad het u en Park niet maken. De wevers zullen al heel blij zijn als zij erkend worden. Zij hebben dan tenminste niet het gevoel, dat er over hun vrijheid beslist wordt, zonder dat zij er zelf iets in te vertellen hebben."

„Dat lijkt me helemaal geen gek idee, vader," klinkt nu opeens de stem van René. Hij staat daar nog steeds bij het gordijn. Hij heeft zich door Hellinghaus' zekere en haast autoritaire manier van spreken laten overtuigen.

„Het is precies wat ik óók gezegd heb", valt Anna Bremer bij. „Samenwerking met Park."

Bremer richt zich weer wat op. „Ja, u zult wel gelijk hebben", zegt hij tegen Hellinghaus. „Het zal wel het beste zijn. Maar het zal me erg zwaar vallen. Ziet u, wij, de Bremers, zijn altijd menselijk met onze arbeiders om gegaan. Ik heb hen nooit ergens toe willen dwingen. De mensen hebben ons altijd vertrouwd".

„Maar dat kunnen ze nóg doen," zegt Anna Bremer. „Je doet hun toch nergens in te kort, als je besluit te doen wat mijnheer Hellinghaus daar zegt."

„Goed," zegt Bremer wat ongeduldig, „goed". Het hindert hem toch wel wat, dat zijn vrouw het voorstelt alsof hij zou moeten handelen op instigatie van dezen Hellinghaus, die tenslotte, het valt hem nu in, toch niet meer is dan een correspondent — en nog wel een van Park. Maar Bremer onderdrukt deze gedachten toch weer ogenblikkelijk. Hij is nú niet rechtvaardig. Deze mijnheer Hellinghaus is een beschaafd en ontwikkeld man. Dat hij slechts een ondergeschikte van Park is, heeft niets te betekenen. God weet, dat hij misschien geschikter zou zijn om fabrikant te wezen dan hij, Bremer, zelf.

„Uw voorstellen lijken me heel redelijk," zegt hij nu met opzettelijke nederigheid. „Maar zou Park te vinden zijn voor een samengaan van belangen?"

„Waarom niet?" zegt Hellinghaus. „Het is toch evenzeer in zijn belang als in het uwe?"

Het blijft nu enige ogenblikken stil. Het is duidelijk dat Bremer nu iets zeggen wil, maar dat

hij worstelt met zijn gedachten. „Ik... wij...“ zegt hij tenslotte. „Wij kunnen Park geen voorstellen doen.“ Zijn schouders zakken weer naar voren. „Wij kunnen geen contact met Park zoeken.“ „En Park zal het met ú niet doen!“ zegt René Bremer. „Die kan zijn eigen boontjes wel doppen!“ „René!“ vermaant Anna Bremer. „Toe kinderen, gaan jullie weer naar de serre. Je vader is heus wel in staat om zelf deze kwestie op te lossen.“

„Moeder, mag ik even wat zeggen?“ vraagt Treesje. „Is het erg gek, als u mijnheer Hellinghaus zoudt vragen om zijn bemiddeling te verlenen? Misschien kan hij er over spreken met mijnheer Park.“ Zonder haar moeders antwoord af te wachten volgt zij nu haar broer naar achteren.

„Ja, dat is een idee,“ zegt Anna Bremer enthousiast. Ze is Treesje dankbaar, dat die zo mooi in haar kaart gespeeld heeft op het goede moment. „Zou u dat niet kunnen doen, mijnheer Hellinghaus? En is het werkelijk niet teveel van u gevraagd?“

Bremer glimlacht opeens. Het is ook wel erg naïef van Anna, dat zij in een belangrijke zaak als deze, die alleen de patroons aangaat, zo'n employé als bemiddelaar wil aanstellen. Hij heeft werkelijk niet gedacht dat Anna dat kinderlijk idee van haar ook onder woorden zou durven brengen. Maar nu zit hij toch ineens verbaasd naar Hellinghaus te kijken. Die heeft van avond al zoveel successen geboekt, dat het eigenlijk niet te verwonderen is, dat hij de maat der dingen is kwijt geraakt. En zeker is het ook, dat de goede oude cognac van Bremer, waarvan hij nu toch heus geen nieuw

glaasje meer had mogen accepteren, niet vreemd is aan de zelfoverschatting van dezen Hellinghaus.

„Ja,” zegt hij en aait, kwasi-verlegen, zijn snorretje. „Ik wil natuurlijk met alle plezier met Park over deze kwestie spreken. Het klinkt misschien erg verwaand, maar het is een feit, dat Park nog al eens graag mijn opinie hoort over een en ander. Tenslotte heb ik, als vreemdeling hier in Belchum, vaak een andere kijk op de dingen dan de mensen hier. Niet dat die mening van mij méér waarde zou hebben dan die van iemand uit Belchum. Het is vaak een andere mening, en u weet wat de Fransman zegt...” Hij glimlacht Anna Bremer uitnodigend toe. Maar zij helpt hem niet, en het franse spreekwoord over de botsing der opinies waaruit de waarheid opspringt, dat hij zich maar half herinnert en dus helemaal niet durft te noemen, blijft zoek. Zijn zin hangt daar nu half in de lucht. Maar nu Hellinghaus de klank van zijn woorden nog eens, als een echo, in zijn geest hoort, vindt hij dat ook die halve zin effect heeft. „Daarom,” vervolgt hij met onverminderd zelfvertrouwen, „wil ik het plan met alle genoegten aan Park voorleggen — als u dat zelf tenminste niet liever doet.”

„Doet u dat dan,” dringt Anna Bremer aan. „We zullen u heel dankbaar zijn, als u uw bemiddeling verlenen wilt. Is het niet Willem?”

„Natuurlijk!” schrikt Bremer op uit zijn eigen gedachten. Hij ziet tegen een eventueel onderhoud met dien Park op, als tegen een hoge muur die hij over moet klimmen. „Natuurlijk, als ú over deze

dingen kùnt spreken, dan zal het...." Hij maakt op zijn beurt zijn zin niet af. Als hij gezegd had wat hij zeggen wilde, dan had hij gezegd: „zal het me verbazen." „Dan zijn we u erkentelijk", zegt hij nu.

„Spreekt u niet van dank!" zegt Hellinghaus. „Het is immers in het belang van allemaal, zowel van de werkgevers als van alle werknemers, dat er tussen de fabrikanten overeenstemming heerst. Een staking zou iedereen verlies brengen. En zij die loon trekken zouden er het zwaarst onder lijden".

En nu is het tijd dat hij opstapt. Nog één cognacje, en hij zou Bremer vaderlijk op de schouder gaan kloppen.

Als hij weer buiten loopt, is het of hij de wolken bewandelt. Binnen in hem is het warm. Hij is erg tevreden. Hij vindt vanavond beslist dat hij het goed met zichzelf getroffen heeft. Wie weet wat hem in de toekomst nog wacht, als hij Bremer en Park die dienst bewijst om hen samen te brengen. Park zal dat plan van hem net zo'n reuzenidee vinden, als Bremer het deed.

Hij kijkt omhoog om de sterren te zoeken. Daar straks toen hij op de heenweg was, waren er enkele te zien. Maar nu is alles zwart daarboven. Als het weer maar niet gaat veranderen. Hij zou er erg veel prijs op stellen als de dag van morgen weer zonnig was. Voor een sombere regendag voelt hij niets, als hij Park moet aanklampen.

Wat was die cognac van Bremer lekker! Eigen-

lijk had hij toch nog een glaasje moeten hebben. Als hij er eens ergens eentje ging drinken? Het is een vreemd idee. Hij is nog nooit ergens een café binnen gelopen om zo maar een graantje te pikken. Dat is niets voor hem. Hij houdt anders niet van drank. Maar vanavond smaakt het hem buitengewoon. En daar heb je „De Drie Emmers”. Zou hij daar even aanleggen? Hij moet eigenlijk hoog nodig naar Melchior toe. Ze zullen daar al lang op hem gewacht hebben. Maar dan zullen ze hem weer met z'n allen overvallen met hun moeilijkheden, hun zorgen en hun plannen. Hij voelt er niets voor om de ivoren toren, waarin hij op het ogenblik vertoeft, door al die kleine-burgerhanden weer af te laten breken. Ze moeten het vanavond maar eens zonder hem doen. Hij moet deze avond uitvieren in zijn eentje. Het is toch wel heerlijk zo een paar uur doorgebracht te hebben in goed gezelschap. Bij mensen van beschaving, bij fijne lui die koninklijke sigaren roken en een vorstelijke cognac drinken — en die met open mond naar hem luisteren. Hij stapt de Drie Emmers binnen.

Het is een heel gewone kroeg. Hij is er nog nooit geweest, ofschoon ze slechts een tiental huizen van zijn woning ligt, en hij er elke dag langs komt.

Er hangen vier petroleumampen, maar de dichte vuile rook die door het café walmt, verduistert een groot gedeelte van het licht. Er zitten een stuk of tien arbeiders met petten op en blauwe kielen aan. Ze zijn achter een lange tafel geschaard en zitten op een lange vaste bank tegen

de muur. Zo'n donkere houten bank met een druk patroon van gaatjes in de zitting. Wejtens, de kastelein, hangt op een hoek van die tafel. Het stemmengerumoer, dat de ruimte vulde toen hij binnenkwam, is eensklaps verstomd. Maar dan heeft de waard den nieuwen klant herkend.

„Ha, mijnheer Hellinghaus!" zegt hij. „Hebt u eindelijk gemerkt dat de deur open kan!" Hij lacht. Allen lachen. Ook Hellinghaus lacht. Hij vindt het hier vies en onaangenaam. Hij had toch beter naar Melchior kunnen gaan. Maar nu kan hij moeilijk meer weglopen. Hij vraagt een cognacje. Hij besluit er maar van te maken wat er van te maken is, en laat zich op een stoel neervallen bij de lange tafel, ofschoon er plaats genoeg is bij de kleine tafeltjes waaraan niemand zit. Deze daad neemt voor hem in, en nu steken de stemmen weer op.

„Zeg Hellinghaus," zegt een arbeider. Met „mijnheer" spreken is het volk in Belchum niet gewend. „U komt net van pas. Zegt u ons nu eens eerlijk: wie is de rijkste patroon, Park of Bremer?"

Hellinghaus begrijpt het. Hij moet ineens glimlachen. Ja, het is hier toch niet zo ongezellig als hij meende. Natuurlijk hebben deze mannen zitten bekvechten over het aanzien van hun werkgevers. Ieder van hen stelt er prijs op om bij de rijkste fabrikant te werken. Het is nog een soort van feodale trots. De heerlijkheid van den meester straalt af op zijn dienaar.

„Wel", zegt Hellinghaus, „natuurlijk Bremer!" Hij drinkt en verwenst deze borrel, die naar spiritus smaakt.

Even is men stil verbluft, dan wordt er geroe-

pen: „Zie je wel! Wat zei ik?" Maar de meesten schieten in een luide lach en slaan met hun hand op tafel van plezier. Het is ook al te mal dat deze mijnheer Hellinghaus werkelijk zou menen wat hij zegt. Het feit alleen dat hij zelf bij Park werkt, doet al uitspraak ten gunste van dezen patroon. En nu hij zelf Bremer noemt, wil dat dus niets anders zeggen, dan dat hij voor de grap ook zijn tegenstanders gelijk wil geven!

Maar nu komt de waard, die boven kinderachtigheden als pochen op den werkgever verheven is. Hem interesseert iets anders, mede in verband met de toekomstige financiën van zijn cliënten. „Wat denkt u, mijnheer Hellinghaus," vraagt hij, „zal er een staking komen?"

„Nee," zegt Hellinghaus vlot. „Niet, als iedereen verstandig is tenminste."

Even is het weer stil. Het is niet duidelijk wat de spreker bedoelt. „Is staken dan stom?" vraagt een der arbeiders bot. Hij kijkt Hellinghaus met dikke ogen aan. De man heeft blijkbaar al diep in het glaasje gekeken.

„Staken is helemaal niet stom," zegt Hellinghaus. „Als je door te staken erop vooruit gaat."

„Precies!" „Heb ik ook gezegd!" „Net wat ik meen". Hij krijgt van alle zijden bijval. „Maar we gaan er op vooruit als we nou staken!" zegt een jonge kerel vurig.

„Ik weet het niet," zegt Hellinghaus. „Om te beginnen zitten jullie allemaal zonder centen als je staakt. En op de fabriek verdienen je toch meer? En denk je dat Park zijn huiswevers zo maar voor niets opzegt? Jullie begrijpen allemaal wel, dat zo'n

machine op de fabriek vlugger werkt en het beter kan dan een handwever. Andere fabrieken in het land zetten de huisweverij ook stop. Park moet het ook wel doen, anders kunnen die andere fabrieken mooier goed afleveren dan hij. En dan raakt hij het zijne niet kwijt aan de winkeliers. Die willen natuurlijk het beste en het goedkoopste hebben. En als Park met zijn stukken blijft zitten, moet hij de fabriek sluiten en hebben jullie geen van allen iets meer." Het is heel simpel en bevattelijk uitgelegd, maar de toehoorders moeten er toch even over doen eer ze deze goed begrepen taal hebben verwerkt.

„Ja, als u 't zó zegt," verklaart er dan iemand. „Zó zie ik het," dikt Hellinghaus aan. „Kastelein, een rondje voor mijn rekening." Het kan er best af. Hij zal het wel dik en dubbel terugverdienen als Park en Bremer over zijn diensten tevreden zijn.

„En gaat het spelen voor gemengd publiek nou door of niet?" vraagt de waard als hij met het blad met glazen terugkomt. Hij weet drommels goed, dat het niet door zal gaan, want de pastoor heeft gesproken. Hij wil alleen maar eens weten wat zo'n mijnheer die niet Rooms is, daar nou wel van zegt. Hellinghaus betaalt.

„Ik heb alle hoop dat het wel doorgaat," zegt hij. „We zijn naar de pastorie geweest, en de pastoor zelf is er niet tegen. De bisschop heeft het eigenlijk te zeggen, zie je. En naar dien hebben we nu een brief geschreven. Hij zal het wel goed vinden". En nu staat de kastelein paf.

Hellinghaus zegt: „Gezondheid!" en drinkt zijn

borrel in één teug leeg. Hij rilt van het scherpe, bijtende vocht. Dan zegt hij: „Goeien avond samen!” en verdwijnt weer in de nacht. Hij gaat recht naar huis. Nu hij die twee cognacjes in de Drie Emmers gedronken heeft, is er iets niet met zijn maag in orde.

Midden in het dorp, op het verlaten Marktplein, staan Jan Petoen en Keeke Fourain achter de pomp te vrijen, in de donkere schaduwspelonk van het raadhuis.

Alléén in de huiskamer — zijn vader is al naar bed — zit Constant Peluw een bericht te schrijven voor de Anderdaagsche Courant. „Naar onze correspondent te Belchum meldt, gaan er geruchten als zou de heer Park besloten hebben al zijn thuiswevers te ontslaan. Van dit bericht was evenwel nog geen bevestiging te verkrijgen. Zodra ons omtrent deze zaak méér bekend is, komen wij hier zeker op terug, in verband met het grote belang dat zulk een besluit voor onze nijvere fabrieksplaats zou hebben.” Het zijn in de krant weer tien regels, die samen vijftien cent opbrengen.

V.

Het Belchum dat deze Dinsdagmorgen, nat en verkleumd van de regen, ontwaakt is, is een heel ander Belchum dan dat van gisteren. Grauw en grijs ligt het daar, als een krant op een natte straat. De arbeiders op de fabrieken zijn naar het werk gegaan onder een stromende regen, met een doek om de hals en met hun handen in de zakken, krom en in elkaar gedoken onder de jute zak die over hoofd en schouders is gestulpt. Dat was om zes uur. Nu is het acht en de lucht is eindelijk droog. De lange achthoekige spits van de kerktoeren staat daar met zijn vaalblauwe leien dreigend tegen de egaalgrijze hemel. Eén van zijn natte vlakken glinstert of het van zilver is en maakt dat de wolkenlaag er nog somberder uit ziet dan ze al was.

Bij Melchior, bij het koetshuis van Hendrix den schrijnwerker er tegenover, en bij de woning van dokter Prusing ernaast, gorgelen de regenpijpen en storten hun water door de smalle klinkergootjes, die dwars over de wandelpaden lopen naar de laag gelegen kanten van de rijweg. Die wandelpaden! Het zwarte zand ervan is tot modder geworden. Niemand zal er over lopen. Als men zijn huis verlaten heeft over het klinker- of tegelweggetje, dat van de voordeur of van de poort naar de keiweg voert, blijft men het midden van de straat houden tot men aan zijn bestemming is. Natuurlijk staan er op die straat wel grote plassen — op een hoek

van de Markt en bij het kerkplein hebben zich zelfs kleine meertjes gevormd waar men maar moeilijk langs kan komen — maar meestal kan men die poelen in de ongelijke bestrating ontwijken. En met klompen stapt men door heel wat water heen. Dat geeft natuurlijk wel nat hout en het vocht trekt langzamerhand op in de voeten, als men zo'n hele ochtend voor de machine staat, maar op zulke kleine ongemakken wordt niet gelet. In Belchum is men niet zo bang voor een beetje regen.

Daar is bijvoorbeeld Liesje Kwakman. Zelfs zo'n meisje laat zich niet door wat nattigheid thuis houden. Het is haar gewoonte om op Dinsdag de arbeiderswijk in te gaan — zij is een der ijverigste leden van de Sint Elisabethvereniging — en ook deze Dinsdag kan men haar in het Oude Dorp zien, waar zij sprongetjes neemt om van de ene kant van de straat naar de andere te komen — want hier zijn de wegen helemaal niet geplaveid — terwijl zij soms ook dankbaar gebruik maakt van een steen die voor dit doel klaar is gelegd in een plas.

„Goede morgen vrouw Bax,” zegt zij vrolijk als zij een lage straatdeur openstoot. Zij staat in een laag vertrek. Onder de glimmende koperen petrolielamp die aan een der balken van de zolder hangt, staat een tafel waarop een wat verbrokkeld zeiltje, met blauwe en witte blokken, is vastgepunaisd. Rond die tafel zitten vijf kinderen en vrouw Bax. Een zesde kind, het jongste, zit in een lege tuitenkist op de rood-stenen vloer en zuigt op een spekzwaard. Op de tafel staat een platte pan met uitgebakken spek en de familieleden hebben elk een homp bruin brood, waarvan zij stukken trek-

ken om die in het spekvet te dompelen alvorens ze op te eten.

„Smaakt het jullie?” vraagt Liesje. Ze zou graag dat ene jongetje, Toontje, dat zulke vrolijke, pientere ogen heeft, door het haar strijken, maar daar is ze toch wel een beetje huiverig van. Alle haarbossen zijn ongekamd en ze wekken de verdenking, dat ze niet al te vaak met zeép behandeld zullen worden. Ook heeft de kapper zeker nog heel wat werk van hen te goed. „Dag Bax!” zegt Liesje dan, ineens veel minder opgewekt. Ze heeft nu pas den zwijgenden man opgemerkt, die daar, helemaal opzij in de andere kamer, op een kistje naast zijn weefgetouw zit. Hij zit net voor de deur. De Baxen hebben, zoals vele arbeiders, een huis met twee kamers. De ene kamer is de woonkamer, de andere bevat het weefgetouw. In enkele huisjes van het heel oude type beslaat één kamer de hele ruimte tussen de voor- en de achterdeur. Daarin neemt dan het weefgetouw de grootste plaats in. Hier bij Bax is het heel wat geriefelijker.

„Dag juffrouw Liesje,” zegt Bax mat. Hij zit daar met zijn ellebogen op de knieën en zijn handen hangen voor evenveel tussen zijn benen af. Liesje kijkt maar niet langer naar hem. Ze pakt haar karbiesje uit, waarin zij wat hemdjes en broekjes heeft meegebracht. Een gerookte worst, een stuk ham en een peperkoek komen ook uit de tas. Er gaat een hoerátje op van de kinderen, en vrouw Bax veegt glunderend haar hand af aan de boezem van haar niet al te propere voorschoot, teneinde Liesje dadelijk een hand te kunnen geven. „Wat lekker, juffrouw!” zegt ze.

„En kijk eens wat ik hier nog heb!" zegt Liesje en ze diept een voorwerp op, dat rammelt in haar hand. Het is een ivoorkleurig kopje van een clown met rode wangetjes. Zijn vrolijke snuit staat op een steel bij wijze van hals. Als Liesje hem de familie voorhoudt en hem iedereen op de beurt aan laat kijken, zitten allen daar met een lachje van verwachting naar het onbegrijpelijk ding te staren. „Weten jullie wat dat is?" — „Nee," zeggen de kinderen in koor. „Dat is een rammelaar. Weet je voor wie?" — „O, voor Betje!" roept het oudste meisje van een jaar of acht. „Jij hebt het geraden!" zegt Liesje en het kind krijgt een kleur van plezier. Dan buigt Liesje zich over het kistje, waarin blauwe papieren tuiten voor het inslaggen gezeten hebben, en overhandigt het luxe voorwerp aan de kleine Betsie. De baby bekijkt het cadeau zwijgend en verbaasd. Zij rammelt er eens mee en kijkt nog verbaasder. Maar dan heeft zij het trucje door en nu schudt ze krachtig met de clown van celluloid, zodat de erwt in zijn hoofd wild heen en weer springt. „Dat is nog een ouwe rammelaar van mijzelf," zegt Liesje. „Ik vond hem gisteren in een doos met ouwe lappen".

„Maar juffrouw!" zegt vrouw Bax. Haar hele gezicht straalt. „Wat hebt u toch weer allemaal meegebracht! Allemaal van die fijne dingen! Dat prulletje voor de kleine, zo echt sjiek! En dan al die spullen hier op tafel! Nou, u bent weer bedankt hoor!"

Liesje moet nu toch wel iets tot Bax zelf zeggen. Hij moest altijd van achter zijn getouw komen wanneer zij op bezoek kwam, ofwel hij zat

moe aan tafel. Maar nu zit hij daar zo eenzaam en stil alsof hij er niet bij hoort. „Heb je... heb je geen strengen meer?" vraagt ze.

Bax spuwt op de vloer voor hij antwoordt. „Nee", zegt hij dan verbeterd maar met iets schuws in zijn blik. „Hij is vanmorgen nog naar de fabriek geweest om garen te vragen", verklaart zijn vrouw.

En dan ineens gooit Bax het eruit: „Ik heb vanmorgen gedaan gekregen! Ontslagen bij Park!"

„Wat!" zegt vrouw Bax en ze begint meteen te snotteren en huilt nu heftig met haar boezelaar voor de ogen. Twee of drie kinderen vallen haar bij. Liesje staat versteld van deze snelle reactie. Het gaat haar te vlug en ze weet zo snel geen troostwoorden te vinden. „Maar," vraagt ze Bax, „hoe komt dat zo ineens?"

De man is ook opgewonden, maar hij beheerst zich en antwoordt vrij rustig: „Hij zei dat ik brutaal was en dat ik de anderen opruide."

„Och kom," zegt Liesje ongelovig. „Jij bent toch een kalme man. Jij bent toch geen opruier?"

„Ben ik ook niet juffrouw," zegt Bax in wien nu weer wat vuur en leven komt. „Maar Park wilde dat we meteen de fabriek zouden ingaan. We waren er allemaal, weet u? Alle thuiswevers die gistermiddag zonder garens waren teruggestuurd. Dat hadden we zo afgesproken samen. En nu wilde hij dat we meteen allemaal aan de machine zouden gaan staan. Ik zei: dat kan ik zo ineens niet doen, daar moet ik eerst eens over denken. En toen zei hij: wie niet naar binnen gaat, hoeft nooit meer terug te komen; die komt er niet meer in; die is voor altijd ontslagen. En de

eerste die toen naar binnen ging, juffrouw Liesje, de éérste, verstaat u mij? — dat was Frans Raay. Frans Raay, die gistermiddag bij Park de poort in elkaar heeft getrapt! En toen gingen ze allemaal. Maar ik — ik kon het niet, omdat het Frans Raay was die het eerst binnenging. Het was — het was of het verraad was, begrijpt u wat ik zeggen wil, juffrouw?"

„Ik begrijp het best," zegt Liesje. „Maar hoe is dat mogelijk, dat die Frans Raay zó ineens is omgedraaid?"

„Och juffrouw," zegt Bax en dan spuwt hij weer op de stenen vloer. Zijn stem klinkt niet zo bitter meer en ze krijgt zelfs iets goedigs, meent Liesje. Als Bax nu verder gaat wordt het haar duidelijk, dat hij bij zijn verhaal meer bewondering heeft voor Park — ondanks alles — dan verachting voor den verrader. „Weet u wat ze zeggen? Dat Park gisteravond bij Raay is geweest en dat hij hem bang gemaakt heeft met de politie. En ze zeggen, dat hij toen tien gulden op tafel heeft gelegd en gezegd heeft dat die voor Frans waren, als hij vandaag om zes uur aan 't werk zou gaan in de fabriek." Hij zwijgt. Misschien vindt hij achteraf het verraad toch geen verraad meer maar een verdrag, en is hij een beetje jaloers.

Liesje gelooft het verhaal direct. Het zou echt de politiek van Park zijn om zó te handelen. Als hij de grootste raddraaier omkoopt volgt de rest vanzelf.

„Och Bax," zegt Liesje nu. „Ik weet niet wat ik er allemaal van zeggen moet. Maar jij kunt na-

tuurlijk niet zo maar zonder werk blijven zitten. Wil jij naar de fabriek?"

„Willen!" zegt Bax. Hij wordt ineens boos en zijn lang ingehouden verongelijking breekt zich plotseling los. „Ik wil helemaal niet!" Hij is opgesprongen en nu staat hij daar op de boom van zijn weefgetouw geleund. De lege boom, die geen draden meer zal kennen. „Aan dit getouw, juffrouw Liesje, heb ik mijn vader zien zitten en mijn grootvader. Ik heb met tuiten gespeeld toen ik zo oud was als ons Betje. Ik houd van dit getouw. Ik — ik zou eraan dood willen gaan."

Liesje schrikt van dit laatste. Bax heeft het zonder enige sentimentaliteit gezegd. Hij zei het langzaam en met een plotseling lage stem. Het klonk haar daarom als een dreiging in de oren. Het is werkelijk of Bax gezegd heeft: ik wou dat ik dood was. Of hij dat in alle ernst meende. En misschien is dat ook wel zo.

„Ja," zegt Liesje alleen. „Ja." Maar dan denkt ze weer aan de praktische zijde van de zaak. „Maar als alle huisweverij nu ophoudt, Bax," dringt ze aan, „als er voortaan alleen maar op de fabriek gaat geweven worden, dan wil jij toch ook wel naar de fabriek? Of ben je van plan iets anders te gaan doen?" Die laatste vraag van haar maakt het duidelijk, dat er niets anders te doen is.

„Iets anders doen?" zegt Bax mat. „Ik kan niets anders doen. Wat moet ik gaan doen?"

„Daarom," zegt Liesje. „Dan is het 't beste, dat je ook naar de fabriek gaat. Je zult er ook

heel wat meer verdienen dan thuis. Dat moet je ook niet vergeten!"

„Nou kan ik niet meer naar de fabriek," zegt Bax. Het lijkt nu wel of ook hij zal gaan huilen. Vrouw Bax heeft intussen haar kinderen weten te bedaren en zelf snikt zij alleen nog wat van tijd tot tijd.

„Dan weet ik het goed gemaakt," zegt Liesje. „Ik zal zelf naar Park gaan en hem vertellen hoe de vork aan de steel zit. Ik zal hem duidelijk maken, dat een arbeider die van zijn werk houdt, niet zo maar op stel en sprong aan een machine kan worden gezet. En ik zal vragen of je morgenvroeg kunt beginnen. Is dat goed?"

„Graag juffrouw Liesje!" zegt vrouw Bax in plaats van haar man. En daarmee is wel het besluit bezegeld. Liesje moet nu weer bij een ander op bezoek.

Als ze, over een smal stenen stoepje en onder een druipend pannedak zonder goot, een eind verder een hoek om gaat, ziet ze ineens dat er weer ergens een kind gestorven is. Daar aan de overkant, voor de deur van een scheefgezakt huisje, staat het zegeteken van de Dood. Het is, volgens de gewoonte die in Belchum heerst, een dikke bundel strohalmen van een half el lang, die bijeen gebonden op de grond liggen. In die strobundel steken korenaren, die nog pas half rijp zijn nu, en veldbloemen; terwijl aan ingeprikte stokjes gekleurde papieren linten hangen. Het lijkt een miniatuur katafalkje van exotisch voorkomen. Maar het is nu wel een erg treurig memento mori, want bloe-

men en papierstroken zijn verlept en verregend en bezaaid met modderspatten.

Ach, het is weer een kindje van Janske Sprot. Acht kinderen heeft dat mens gehad en nu zal het het zesde kind zijn, dat daarbinnen in huis — tussen de bedstee, een stapel genopte stukken en het acht-kwarts weefgetouw — op zijn begrafenis ligt te wachten. Liesje is al meer in dat huis geweest als hierbuiten zo'n doodsgarve lag. Ze heeft ineens geen moed om er nu wéér de deur open te doen. Ze krijgt meteen een zó treurig gevoel, dat ze er bijna onpasselijk van wordt. Ze draait zich om en gaat terug naar huis.

Wat een ellende, denkt ze. Ze zal er in de vergadering nog eens over spreken met de dames. Hoe kan zo'n Janske Sprot haar kinderen ook in 't leven houden? Haar man is twee jaar geleden op de fabriek verongelukt. Nu komt zij aan de kost met te gaan wassen. Een buurvrouw heeft altijd op de kinderen moeten letten, en men weet hoe dat gaat. Het vorige kind is in een tobbe verdronken. Hoe zal dit kind gestorven zijn? Misschien van gebrek. Bij Janske heerst altijd en aan van alles gebrek. Dat heerst er bij zoveel anderen. Hoevelen slapen in tuitenkisten, daar zij geen bed hebben en de bedstee niet meer dan vier personen bevatten kan? Vier personen: vader, moeder en twee kinderen in één bedstee! En men dekt zich in zo vele huizen toe met kranten en jute zakken. En men ligt op een leger, een nest, van afvaldraden en flarden jute en katoen.

„Kakmadam!” Het is de vrouw van Pietje de bloker die haar nageroepen heeft. Zeker omdat

Liesje zo in gedachten een weg zoekt tussen de plassen door, dat zij de oude niet gezien en dus niet gegroet heeft. Het is een kwaad wijf, zeggen de mensen. Maar ze is mogelijk niet helemaal bij haar verstand. En och, het is zelf ook zo'n doodarme stakker. Liesje draait zich nog even om en roept: „Dag vrouw Pietjel!" Maar het dikke mens met het kleine rimpelige gezichtje heeft zich al omgedraaid. Ze is met een bezem doende om het water te keren dat zich voor haar deur verzameld heeft. Uit haar grijze, ongedane haren pieken sprieten stro.

Liesje gaat dus naar Park en op haar weg komt ze langs de Kerkstraat. Bij de pastorie is timmerman De Lange bezig met een lange ladder tegen de gevel te zetten. Zo, pastoor Mallens laat zijn huis zeker ook versieren.

Halverwege de Trichterstraat staan twee mannen midden op de weg. Liesje komt hen rakelings voorbij. Het zijn Constant Peluw en een donkere man met een zware zwarte baard, dien zij niet kent. Maar Constant merkt haar vandaag nauwelijks op. Hij is zó druk in gesprek. Hij heeft deze vreemdeling daar straks op het postkantoortje een postzegel verkocht en toen heeft Constant, zo maar in een opwelling, deze man de vraag van de dag gesteld: „Denkt u dat er een staking zal komen bij Park?" En toen is hij in gesprek geraakt met Bauwman en nu is hij een eindje met hem meegelopen in de richting van de Witte Wijk. Daar heeft Bauwman, blijkbaar afkerig van het hotelleven bij Melchior, een kamer gevonden en de kost.

Constant moet wel nodig terug naar zijn kantoor. Maar nu Bauwman zegt: „Die Raay is een lafaard! Hij verdient een gat in zijn kop. Hij moest thuis blijven. Beter thuis creperen van de honger, dan voor een tientje de hielen likken van dien Park!” — nu hij dat zegt, is de gelegenheid te mooi om Bauwman niet iets te vertellen uit de geschiedenis van Belchum.

„Dat zegt u,” zegt Constant en ziet Bauwman recht in de donkere blik. Zijn eigen ogen zijn wijd geopend door de bijzondere geheime spanning, die Constant nu ondergaat. En door de smalle vergroterende brillenglazen gezien, lijken zijn ogen beslist op die van een schelvis. Bauwman kijkt hem een beetje laatdunkend aan. „U kunt dat makkelijk zeggen,” vervolgt Constant. „Maar u weet waarschijnlijk niet wat het betekent om thuis te blijven. Wij hier in Belchum weten het wel. Wij hebben een voorbeeld, al is het al verschillende jaren oud. Vijftien jaren.”

„Zo?” vraagt Bauwman met iets meer belangstelling.

„Ja,” zegt Constant. „Vijftien jaren geleden was hier ook een arbeider. Hij had een gezin; een vrouw en twee kinderen. Een jong gezin nog. Die man was bij Park in dienst. Anton Park was toen nog de zoon. Zijn vader was de fabrikant. Hij had nog maar een klein fabriekje en hij had veel huiswevers, die hij allemaal slecht betaalde. Zij verdienden toen hoogstens vijf gulden in de week. Daar kwam die man, Balthasar heette hij en hij was een broer van Melchior hiertegenover, die man kwam daartegen in opstand, ofschoon hij zelf

geen huiswever was en op de fabriek méér verdiende. Iedereen in het dorp vond hem een dwaas. Waarom bemoeide die man zich niet met zijn eigen zaken? De huiswevers zelf protesteerden immers niet? Hij werd dus ontslagen en men vond dat hij zijn verdiende loon had. Hij probeerde zich te verhuren bij een boer die een knecht nodig had, maar die boer wilde geen ontslagen arbeider. Niemand wilde een ontslagen arbeider.

Maar die Balthasar was een koppig man. Alle In 't Zands zijn koppig geweest, zegt men, en zij wisten altijd door te zetten wat ze wilden. Deze man wilde niet uit Belchum vertrekken. Hij wilde niet als een verslagen man vluchten. Of als een getrapte hond, zoals hij zelf zei. Hij bleef en verdiende van tijd tot tijd een paar centen, door de timmerlui of den smid te helpen. Maar hij vocht voor een verloren zaak. Het werd winter en zijn vrouw werd ziek. Zijn kinderen werden mager. Hij ging terug naar dien boer die eerst een knecht had moeten hebben, en hij vroeg hem om te mogen werken voor wat aardappels en wat mangelwortelen — beestenvoer. Maar die boer joeg zijn hond op hem af. Twee dagen later werd die hond gedood. Gewoon met een mes doodgestoken. De man die het deed moet een dapper man geweest zijn. Men heeft nooit kunnen bewijzen wie het gedaan had. Maar er werden ook aardappels uit de kuil gestolen. Niet veel, misschien een of twee zakken vol. En er was een kip weg. De politie vond een deel van de aardappelen, als het tenminste die aardappelen waren, bij Balthasar. En ze vond de pluimen van de kip die geslacht was. Toen is die

Balthasar opgepakt. Wat er voor den rechter allemaal verteld is weet ik niet. Ik weet alleen dat bekend werd, dat Balthasar niet goed wijs was gebleken. Hij scheen gek te zijn en werd, het is nu vijftien jaar geleden, opgesloten in een gekkenhuis. Het dorp was blij van een gek verlost te zijn. Maar er zijn nog altijd mensen die fluisteren, dat de oude Park er geld voor over heeft gehad. En weet u wat er met zijn vrouw en kinderen gebeurde?"

Bauwman heeft Constant als gefascineerd staan aankijken. „Dat hoef ik niet te weten!" zegt hij nu ineens en hij bijt de woorden haast vijandig af. Dan ontspant zich zijn blik. Hij lacht en spuwt in de modder. „Wat een oud verhaal!" zegt hij vrolijk. Maar zijn ogen lachen niet mee. „Maar de toestanden zijn nu anders dan toen!" voegt hij erbij. Dan wendt hij zich af en loopt verder. Constant kijkt hem nog even na. Om zijn mond is een peinzende trek.

In de verte vóór Bauwman uit, loopt nu Liesje Park. Maar Bauwman ziet de donkere doek die zij, voor een eventuele regenbui, over de schouders van haar mantel heeft geslagen, maar enkele ogenblikken. Liesje gaat de poort naar Park's kantoor in. Zij zal daar echter een poosje moeten wachten, want Park is er niet. Park zit bij Van Someren, den barbier, en laat zich scheren.

Van Someren heeft zijn bedrijf schuin tegenover de villa van Park — Villa Cara. Park is een vaste klant. Elke morgen omstreeks dezelfde tijd zit hij daar in de kamer die aan de straat grenst. Het is een kaal en leeg vertrek. Op de vloer van rode plavuizen staan alleen drie stoelen. Een bij het

raam voor de klant die geholpen wordt, en twee tegen de muur voor mannen die wachten moeten. Verder is er nog een simpele houten tafel, die een beetje naar achteren staat. Daar eten 's middags de barbier en zijn vrouw aan. Ze zijn maar met hun beidjes, ze hebben geen kinderen. De twee stoelen langs de muur zijn maar gewone Wener stoelen met houten zittingen. De scheerstoel is wel zo'n zelfde stoel, maar Sjekke de Lange heeft er destijds een kop aan gemaakt: een paaltje dat met een spijker te verstellen is in hoogte, en op het paaltje een uitgeholde dwarslat die met zeildoek is bekleed. Op die hoofdsteun rust nu de stiernek van Park. De dikke Barbier Van Someren, die zelf een rood hoofd heeft dat helemaal kaal is, is op dit ogenblik bezig Park's wangen te scheren. Hij doet dat handig en grondig en spant daarbij de huid van zijn patiënt, door hem een lepel in de mond te steken tussen wang en tanden.

„De lui spraken gisteren al van staking,” zegt Van Someren. Hij heeft een diep geluid, dat helemaal onder uit zijn buik schijnt te komen. Maar tussen zijn ronde wangen is slechts plaats voor een klein mondje en hij werkt dan ook sterk met zijn kleine lipjes, om de woorden goede vorm te geven en ze niet mager en verminkt naar buiten te laten komen. „Maar ik hoor dat ze vanmorgen al aan 't werk zijn gegaan,” zegt hij. Hij lacht even met gesloten mond, en het bas-achtig lachje komt nu door zijn neus naar buiten. „Wie gaat er nu ook staken!” zegt hij zo maar in het wilde weg.

„Ja, ze zullen wel wijzer zijn,” zegt Park, zodra hij de lepel weer kwijt is. „Als alles maar

rustig blijft en er geen opruiers de hoofden op hol komen brengen, gebeurt er niets."

„Precies zo, mijnheer Park." Van Someren trekt met zijn dikke duim Park's halsspieren opzij terwijl hij hem onder de kin scheert. Hij werkt steeds van boven naar beneden. „Maar hebt u al gehoord, dat er een vreemdeling in het dorp is? Hij woont in bij Terens den metselaar in de Witte Wijk. Hij moet hier gisteren al vroeg aangekomen zijn. En ik hoorde vanochtend, dat hij gisteravond bij Janneke Petoen nog al opruiende taal heeft staan verkondigen."

Park duwt de scherende hand weg. „Zo?" zegt hij. „Een vreemdeling hè? Ik zal hem in de gaten houden. Hoe heet hij?"

„Bauwman, als ik het goed verstaan heb."

„Bauwman. Bauwman hè? Goed, scheer maar door." Hij steekt zijn kin weer in de hoogte.

Als Park nu even later weer teruggaat naar de fabriek, breekt de zon plotseling door. Het is wel een bleke en natte zon, maar ze tovert toch duizenden glimlichtjes op stenen en kozijnen, hangt paarden aan het groene houten fabriekshek en rijgt schitterkraaltjes tussen de bladeren van de notenboom, die achter de loods bij buurman De Lange staat. Park kan denken dat de zon hem een feestelijke intocht in de fabriek bereidt, maar misschien is het alleen maar haar bedoeling om door het raam van de spreekkamer te schijnen en een vrolijk en prettig licht te hangen rond de gestalte van Liesje Kwakman, die daar zo geduldig op Park zit te wachten.

Hij ziet haar door de bovenruit van de deur als

hij de kantoorgang binnenkomt en stapt meteen naar binnen. „Wel, juffrouw Kwakman!” zegt hij met de hem eigen innemende glimlach. Hij reikt haar de hand. „Ik dacht ook al, waarom schijnt ineens de zon? Maar het is omdat ú op bezoek komt!”

„Ja?” zegt Liesje lief. „Ik zou u graag even spreken. Hebt u een ogenblikje tijd voor me?”

„Natuurlijk,” zegt Park. „Gaat u zitten.” Hij zet zich aan de andere zijde van de tafel met het groene kleed. „En vertelt u maar waarmee ik u van dienst kan zijn.”

„Och, mijnheer Park,” zegt Liesje en ze krijgt een kleur, omdat haar boodschap nu toch moeilijker is dan ze dacht. „Ik..... ik kom iets vragen voor een van uw arbeiders. Hij is... U hebt hem vanmorgen ontslagen omdat hij brutaal geweest was.” Ze ziet Park's gezicht betrekken en ratelt nu haar verzoek in één adem af. „Hij heeft het me zoo juist verteld. Ik was bij hem op bezoek vanwege Sint Elisabeth. Maar hij heeft erge spijt dat hij zich heeft laten gaan. Hij wil heel graag aan het werk. Hij kan moeilijk zonder werk blijven. Hij heeft een gezin met zes kinderen. U kunt die mensen toch niet brodeloos maken. Hij zal graag morgenochtend aan het werk gaan en hij zal heel erg zijn best doen.”

Nu glimlacht Park weer. „Ik vind het erg braaf van u, dat u zo voor dien man opkomt,” zegt hij. „Maar ik vrees dat u niet helemaal op de hoogte bent van de toestand. Er hangt een dreiging van staking in de lucht. U weet het. Iedereen in het dorp spreekt erover. Het is nu geen tijd om sentimenteel te worden. Ik moet een voorbeeld stel-

len. Het spijt me wel dat het Bax geworden is. Ik kan het ook niet helpen. Maar ik kan den man nu niet meer aannemen en aan 't werk zetten." Hij staat al weer op. „Ik hoop dat u het begrijpen zult," zegt hij.

Liesje is nog even blijven zitten, maar ze moet nu ook wel recht gaan staan. Ze kijkt ineens bedroefd. Park neemt haar opmerkzaam op. Hij heeft Liesje wel meer van zijn leven gezien, natuurlijk, maar zelden van dichtbij. Hij vindt haar helemaal niet onaardig, al kon ze gemakkelijk een tikje knapper zijn. Het lijkt hem een heel lief kind. Ja, die is in enkele jaren een jonge vrouw geworden. Hij bekijkt haar figuur. Ze is verloofd ook, naar hij meent. Zeker, dat is zo. Met René Bremer. De vaders hebben dat zo al jaren geleden afgesproken. Park voelt zich ineens, hij weet zelf niet waarom, een beetje wrevelig worden. Hij geeft haar nu wat vluchtig en een beetje ruw een hand. Het is natuurlijk zo, dat hij dien Bax niet aan zijn lot zal over laten. Volgende week, als er van staking geen sprake meer kan zijn, zal hij hem met genoegen weer aan het werk zetten. Hij dacht er even over of hij dat vast aan Liesje zou vertellen. Maar nu, in zijn opeens veranderde stemming, besluit hij dat het haar helemaal niet aangaat. „Ik hoop u een volgende keer beter van dienst te kunnen zijn," zegt hij in de gang. Dan haast hij zich weg.

Ja, dat is nu wel een erge tegenslag voor Liesje. Ze loopt met een bedrukt gezicht de fabriekspoort uit. En of de zon werkelijk met haar meeleeft: zodra Liesje het terrein van Park verlaten heeft,

schuift er een wolk voor het daglicht en wordt de al flink gedroogde straat grauw van kleur. De zon is even bedriegelijk als de hoop, vindt Liesje. Vóór ze thuis is regent het alweer.

Men moet ook niet te veel staat maken op zon en regen. De vrouwen der arbeiders, die naar het veld getrokken zijn zodra de kinderen — minstens de oudste dan — naar school waren, hebben zich niet voor de mal laten houden. Ze hebben jute zakken meegenomen voor als er weer eens een buitje mocht komen. Nu staan ze daar buiten achter de molen, of langs de tramlijn achter het Oude Dorp, of bij de Veldweg. Ze staan daar krom over de aardappels of wieden de grond met de langgesteelde hak, en ze hoeven niet om te kijken naar de zuigelingen, die verschillenden van haar hebben meegebracht. De babies slapen, goed verpakt in jute zakken onder omgekeerde kruiwagens, of ze kijken met grote ogen naar het licht in de kieren van het hout en luisteren naar het getrommel van de regen op het veilige dak, dat de kruiwagenbodern is.

Binnenshuis is het somber. Op de kantoren van Park en Bremer liggen de boekhouders met hun neus op het papier. Hellinghaus zit nu vaak voor zich uit te staren. Hij zegt dat hij zijn ogen af en toe rust moet gunnen, maar dat is een verzinsel. Hij heeft vandaag heel weinig energie. Hij is ook zelf somber als het weer. Hij is zelfs een beetje zwaarmoedig. Hij heeft namelijk een kater. Vanochtend zal hij er zeker niet toe komen om Park aan te spreken. Hoe kon hij die Bremers gisteravond zo iets gekks beloven? Het is heel anders

om zo'n plan te maken, verscholen achter vijf of zes borrels, dan om het uit te voeren in de nuchtere en zakelijke omgeving van het kantoor, waar Park af en toe doorheen beent met een gezicht als een donderwolk.

Inderdaad is er niets zo onbestendig als het weer. Als om twaalf uur de fabrieken uitgaan, schijnt er al weer een half uur zon. En deze zon ziet er steviger en standvastiger uit dan die van vanochtend. De straten zijn vrijwel droog en de arbeiders kunnen weer als van ouds met hele groepen tegelijk naar huis toe klossen. Alleen op de Markt staat nog een grote plas. De zonnewarmte doet Hellinghaus deugd en hij kijkt ineens zelfs opgewekt en vrolijk, als hij, niet ver van het hek, Mientje Jaspers ziet staan die hem opwacht. „Ik heb er tóch met vader over gesproken,” zegt ze terwijl ze naast hem voortloopt. „En hij vindt het goed dat ik Nederlandse Maagd word!”

„Zo?” zegt Hellinghaus. Zijn opgewektheid zakt. „Dat had je niet moeten doen, Mientje,” zegt hij verwijtend. „Ik had je toch gevraagd om er nog niet over te spreken?”

„Maar wat geeft dat nou!” zegt Mientje. „Vader zal het heus aan niemand zeggen. Dat heb ik hem gevraagd. En daar ken je hem ook wel voor. Hij praat niet.”

„Jamaar, zie je,” zegt Hellinghaus, „ik weet nog niet zeker....”

„Och, dat weet je well!” lacht Mientje. „Je plaagt me maar wat! Jij hebt dat costuum, dat heb je zelf gezegd, en je kunt het toch laten dragen door wie je wilt!”

„Maar echt! Ik weet heus nog niet of het comité goed zal vinden dat jij de Maagd wordt.”

„Och kom nou,” zegt Mientje vleiënd. „Dacht je dat ik niet weet, dat het feestcomité alles goed vindt wat jij voorstelt? Nee nee, Mathieutje Hellinghaus! Je houdt me voor de gek!”

Als Hellinghaus niet zo verdiept was in zijn eigen problemen, zou hij vandaag heel gelukkig kunnen zijn, omdat Mientje hem zo vlot met jij en jou aanspreekt. Hij schijnt het, met dat vooruitzicht van haar tot feestkoningin te maken, gewonnen te hebben. Maar hij is met dat resultaat nu helemaal niet in zijn schik. Hij vindt, nadat hij Anna Bremer heeft meegemaakt, dit Mientje maar een erg gewoon meisje en helemaal niet interessant. Hij komt opeens tot het besef, dat hij, als hij niet oppast, snel zal verdorpsen. Hij moet zorgen, dat hij haar weer op een afstand houdt. Maar hoe? Als hij haar, bijvoorbeeld, nu botweg zou bekenen, dat hij over het costuum geen zeggenschap heeft, lag zijn prestige natuurlijk helemaal in het water — in net zo'n plas als daar voor het raadhuis....

„Ach, mijnheer Hellinghaus! Prettig dat ik u tref!” Hij was daar bijna tegen Anna Bremer opgelopen. Het lijkt wel of zijn ontmoetingen met die dame steeds iets overrompelends moeten hebben. Het is ook weer op dezelfde hoek dat hij haar ziet. Jaspers heeft haar al langer gezien. Hij heeft voor de ruit van zijn deur gestaan en hij heeft Anna Bremer, net als gisteren, bij de winkel van Pot zien rondscharrelen. Nu hij haar daar samen met Hellinghaus ziet aankomen, wordt het vermoede-

den dat hij had, en om de bevestiging waarvan hij zo lang aan zijn deur gestaan heeft, bewaarheid. En hij ziet dat zijn dochter daar bij Pot blijft staan alsof ze een standbeeld is en het tweetal nastaat.

Het is ook wel erg, wat Mientje gehoord heeft. „Prettig, dat ik u tref,” heeft Anna Bremer gezegd, en ze voegde er bij: „Ik wilde vanavond het costume van de Nederlandse Maagd aanpassen, om u te laten zien hoe het staat. Hebt u gelegenheid om te komen kijken? We zullen weer alleen thuis zijn net als gisteren....”

Ja, wat moet zo'n Mientje daar nu wel van denken? En wat moet ze er van zeggen? Ze zegt niets als ze de winkel binnenkomt, maar gaat rechtstreeks naar haar kamer. „De duvel mag weten wat die meid van me tegenwoordig heeft,” denkt Jaspers, die op zijn groet geen antwoord heeft gekregen en nog verbaasd en een beetje gehinderd naar de deur met het kanten gordijntje staart, waardoor zij verdwenen is.

„Vanavond kan ik tot mijn spijt niet, mevrouw Bremer,” zegt Hellinghaus. „Er is vanavond repetitie. Maar morgenavond zal ik gaarne komen.”

„Goed. Dat is dan afgesproken,” zegt Anna Bremer. „En hebt u al met Park gesproken?” Ze loopt met hem de Marktstraat in; ze moet weer bij haar naaister zijn. Och, erg inventief is Anna Bremer zeker niet. „Nee mevrouw Bremer,” zegt Hellinghaus, „ik had nog geen gelegenheid, maar ik hoop het vanmiddag waar te nemen.” Hij spreekt nu erg stijf en correct. Zo stijf en correct als een palfrenier het zou doen waarvan Anna Bremer gisteravond zong. Nee, zijn man-van-de-wereld-allures

zijn vandaag een beetje verregend en waarschijnlijk is ook de kater met een deel ervan wegge-
lopen. Anna Bremer is een beetje teleurgesteld als ze bij het huis van de naaister weer afscheid neemt. Deze Hellinghaus doet nu toch wel erg als een correspondent „met goede manieren en vrij van drank“, zoals het in deze drankzuchtige tijd steeds in de advertenties staat. En zo is Anna Bremer de zoveelste in de rij van hen, die heden in Belchum met een deceptie rondlopen. Maar er staat haar nog heel wat meer te wachten.

Als zij thuis komt, blijkt, dat ook in haar huis een sfeer van teleurstelling en ontgoocheling is binnen gedrongen. Maar haar zoon René is geen jongeman, die zijn deel ervan draagt zonder in opstand te komen. René is een jongen zonder zelfstandig oordeel en daarom met veel kritiek. Maar hij laat zich graag overtuigen. Alleen is het onprettige, dat men op die overtuiging niet bouwen kan. Het verbaast nu zelfs Anna Bremer, die haar jongen anders toch wel kent, dat hij nu opeens zulk een heel ander standpunt inneemt, dan hij en zij allen gisteravond hadden.

Reeds in de hall hoort zij hoe hij in de huiskamer op zijn luidruchtige manier staat te betogen. „Ik heb er met Venemans over gesproken,“ zegt hij, „en die geeft me groot gelijk.“ Dus zal het wel een idee van Venemans den bedrijfsleider zijn, dat René verkondigt. „We worden allemaal bij de neus genomen. Let op wat ik u zeg. Die Park windt het hele dorp om zijn vingers en ons erbij. Er is geen sprake van dat er een staking zou dreigen. Vanochtend zijn alle huiswevers, die

hij gisteren had opgezegd, bij hem aan 't werk gegaan. Op eentje na. Die ene weigerde. Dat is Bax, u kent hem wel. Hij is definitief ontslagen. Hij zou de enige zijn die de lui nog tot een staking zou kunnen krijgen. Het is een oppassend man, die goed gezien is. Maar wat doet Liesje? Liesje is hem vanmorgen gaan bepraten tot hij ook aan het werk wou. Ze is toen zelf naar Park gegaan en schijnt hem zo ongeveer op haar knieën gesmeekt te hebben dien Bax weer aan te nemen. Begrijpt u nou dat stomme kind?"

Het is op dit ogenblik dat Anna Bremer, na haar mantel, haar hoed, haar bont en haar mof te hebben afgelegd en haar paraplu te hebben weggezet, de kamer inkomt: „Begrijpt u die stommerd?" vraagt René zijn vader nog eens. De oude heer staat daar een beetje negatief. Zijn houding drukt geen positieve instemming maar ook geen positieve afwijzing uit. Hij is het niet met zijn zoon eens, en hij weet niet of die wel ongelijk heeft. De gemoedsstemming die uit Anna Bremer's ogen spreekt, wordt nog een beetje meer gedrukt. Er is, zij erkent het met een zucht, heel veel overeenkomst tussen vader en zoon. Wat zij gemeen hebben is bij den een wat minder beweeglijk geworden met de jaren, en bij den ander toont het zich nog in alle onstuimigheid. Zij hebben beiden een karakter, dat zich gemakkelijk keert tot wie hen met overtuiging aanspreekt.

„Wat heb je René?" vraagt Anna Bremer mat. „Is het nu ineens niet goed meer, dat Park kans ziet de staking te voorkomen? Ik dacht, dat wij

er allemaal op aan zouden sturen een stil leggen van de fabrieken te voorkomen."

„Née moeder," zegt René. „Dat is nu net verkeerd gezien. Wij hebben ons gisteren beet laten nemen door dien Hellinghaus. Natuurlijk was die op Park zijn hand! Als er geen staking komt, dan heeft Park een grote overwinning behaald. Dan kan hij ons nog sterker gaan beconcurreren. Zijn overwinning betekent, hoe je het ook keert, voor ons altijd verlies."

„Jamaar," zegt Anna Bremer en laat zich vermoed op een stoel neer, „ik dacht dat wij samen zouden doen met Park. Dan lijkt het me, dat als hij wint, wij óók winnen. Is dat niet zo?"

„Dacht u, dat Park ons mee zou laten doen?" vraagt René en het klinkt, zó geformuleerd, wel erg schamper. „Dat moet ik eerst nog zien. Ik voor mij geloof er geen steek van, dat die Hellinghaus Park erover aan zal spreken. Dat durft ie niet eens!"

„Nee," zegt Anna Bremer nu, ondanks zichzelf, „misschien durft hij het wel niet. Maar ik geloof anders wel dat hij het vast van plan is." De laatste zin laat toch weer iets van de oude energie en het oude vertrouwen horen.

„Nou, dan gelooft u meer dan ik," zegt René. „Als u mijn zin doet," hij wendt zich weer tot zijn vader, „dan doen we wat we oorspronkelijk wilden doen: de staking bij Park uitlokken. — Nee, moet u horen," voorkomt hij het protest van zijn vader. Het zou ook geen fel protest zijn geweest, alleen maar een objectie pro forma, terwille van zijn vrouw. „Er loopt hier in Belchum een vreemde

kerel rond, die de arbeiders probeert over te halen om bij Park de boel stop te zetten."

„Wat?" zeggen Willem Bremer en zijn vrouw tegelijk.

„Ja, ik dacht wel dat u er van zoudt opkijken. Dat verandert de zaak wel wat, hè?"

„Een vréemde kerel?" vraagt Anna Bremer.

„Ja, iemand niet uit Belchum. Hij schijnt hier gisteren al vroeg te zijn aangekomen. Niemand weet waar hij vandaan komt en wat hij komt doen. Maar hij schijnt als een soort profeet door het Oude Dorp te gaan en door de Witte Wijk, en roept iedereen op om het werk neer te leggen."

„Maar het Oude Dorp," zegt Bremer, een beetje geschrokken. „Daar wonen de meeste arbeiders van óns!"

„Ja," zegt René nu wat zachter en een beetje verlegen, „dáár zit nu net de knoop. Die man, Bauwman heet hij, maakt geen onderscheid tussen Park en ons. Hij schijnt aan te sturen op een algemene staking."

„Dan is het een rooie!" zegt Bremer heftig. „Dat is een provocateur die voor de bond komt."

„Nee, dat is het eigenaardige," zegt René. „Vemans had het er ook over. Deze man maakt voor geen enkele vereniging of bond propaganda. Hij moet een anarchist zijn of zo wat. Maar wat ik zeggen wil is dit. Juist omdat die man niet spreekt namens een partij, lijkt het me niet onmogelijk dat hij voor ons.... nou ja dat wij hem.... ik bedoel, dat hij geen staking bij ons zal uitlokken als we hem dat.... eh.... duidelijk maken. Begrijpt u me?"

„Je bedoelt dat we hem moeten omkopen om alleen tegen Park actie te voeren,” zegt Anna Bremer koud.

„Omkopen, omkopen! Noemt u het liever opkopen. Wij moeten hem niet gaan betalen om de wevers tegen Park op te zetten! Begrijpt u dat goed! Dat dóét hij al! Wij kunnen hem alleen trachten over te halen om onze fabriek met rust te laten — en dat doet hij op het ogenblik niet!”

Anna Bremer moet hier toch even over nadenken. Zo op het eerste gezicht is dit inderdaad een heel ander iets dan René gisteren zo onbezonnen voorstelde. Van ethisch standpunt gezien, maakt het een enorm verschil of men iemand aanzet om iets tegen een concurrent te ondernemen of dat men iemand er van afhoudt iets tegen jezelf te beginnen.

„Het is misschien te doen,” zegt Anna Bremer. „Maar ik kan nog steeds niet inzien, dat het zo'n groot voordeel voor ons zou zijn als er bij Park gestaakt werd. Natuurlijk kunnen wij dan doordraaien en verliest hij orders, maar de eisen die de arbeiders hem zullen stellen zullen ze ons vroeg of laat óók stellen.”

„Natuurlijk, dat is zo moeder,” zegt René met warmte. Hij voorziet dat hij haar zal overhalen. „Maar dan zullen wij hen zonder meer geven wat ze vragen. Wat bij Park gebeuren moet, zal bij ons ook moeten gebeuren, daar hebt u gelijk in. Maar intussen hebben wij niet stil gelegen!”

„Ik weet het niet,” zegt Anna Bremer en staat op. „Je moet maar niet overhaast iets besluiten. Ik moet hier eerst nog eens over nadenken. We

zullen het er dadelijk aan tafel nog wel eens over hebben. En ik zou ook eerst wel eens af willen wachten of die mijnheer Hellinghaus geen resultaat bereikt. Tussen haakjes: hij komt vanavond weer even hier, Willem, om over die optocht te praten."

"Anna," zegt Willem Bremer plotseling ernstig. „Zou je dat nu wel doen? Je weet wel wat ik bedoel? Ik vind dat het geen pas geeft." Hij kucht en draait het hoofd om. Hij heeft eigenlijk veel meer gezegd dan hij van plan was. Maar hij dacht ook aan de arbeiders en de roerige geest die er onder hen heerst. Misschien zou zijn vrouw in feestgewaad juist provocerend kunnen werken op de gemoederen. De mensen in Belchum hebben niet zo'n vooruitstrevende ideeën als zo'n erg wereldse Anna.

„Och, hoe kun jij dat nu beoordelen!" zegt Anna Bremer op haar teentjes getrapt. „Hellinghaus is het er toch ook mee eens en hij heeft daar heel wat meer verstand van, geloof me."

„Hellinghaus schijnt grote plannen te hebben voor het feest," zegt nu René. Hij is nog niet op de hoogte van de grote plannen die zijn moeder zelf heeft. „Ik was vanmorgen bij Jaspers en daar vertelde Mientje me — u weet wel: in vertrouwen, en zeg het tegen geen mens hoor! — Mientje vertelde me, dat Hellinghaus haar beloofd heeft, dat zij Nederlandse Maagd mag zijn in de stoet. Ze komt boven op een praalwagen te staan en ze krijgt een kostuum aan met een gouden borstpantser en een gouden helm en weet ik wat al meer. Ik kan me alleen niet voorstellen dat de kerel

zo'n costume ter beschikking heeft. Het zou me niet verwonderen dat hij van úw carnavalspakje gehoord heeft, en dat hij u dat vandaag of morgen te leen komt vragen!" Hij ziet dat zijn moeder weer is gaan zitten, maar dat zij nu bleek wordt, schrijft hij toe aan verontwaardiging over dit veronderstelde plan met haar costume. „Ik zou het hem ook niet geven moeder," zegt hij, „als die vent er om zou vragen. Het idee op zich is niet zo gek. Uw carnavalsjurk zou het prachtig doen in de stoet. Ik zou alleen niet willen dat die dochter van Jaspers er in kroop. U zelf kunt natuurlijk niet meer voor gek op zo'n kar gaan staan. Maar het was misschien iets voor Liesje! Dan heeft ze tenminste kans dat er eens een andere jongen naar haar kijkt. Er zullen wel jongelui uit de stad overkomen om het schoons te zien. Dan wordt er misschien een ander op haar verliefd en ben ik van haar af!"

„René!" zegt Bremer, geschrokken en verontwaardigd. „Hoe kun je zo...." Maar dan zwijgt hij en kijkt naar zijn vrouw. Ze is opgesprongen en loopt nu snel, met een zakdoek voor haar ogen de kamer uit. „Ja, dat komt er nu van!" zegt Bremer verslagen. Als zijn vrouw huilt verliest hij alle zekerheid. „Je moet niet van die gekke dingen zeggen, jongen. Je schijnt ook te vergeten dat Liesje een flinke bruidsschat meebrengt. Hoe kun je nu van haar af willen zijn? Je weet dat we het geld hard genoeg nodig hebben. Trouwen moet geen lichtvaardige zaak zijn! Jouw huwelijk is rijp en ernstig al jaren geleden overwogen. Je moet weten...." Hij praat een beetje automatisch. Natuur-

lijk is Anna niet zo gauw uit het veld geslagen. Maar wat die jongen daar net over Hellinghaus en Mientje Jaspers en haar costuum zei — wel, dat moet een harde klap voor Anna geweest zijn. En het is niet aardig van Willem Bremer, dat hij nu ineens zegt: „Enfin, ik begrijp best, dat het maar een grapje van je was. Zullen we nog even zo'n lekkere sigaar opsteken? Kan nog wel voor het eten, niet?" En het is helemaal af te keuren dat Bremer nu, ongezien door zijn zoon, voor het gebeeldhouwde kastje in zijn handen staat te wrijven en zijn scheef gezicht in een tevreden lach-grijns trekt.

En nu, omstreeks twee uur, hangt er weer een stralende zon boven Belchum. Al het nat is gedroogd en het dorp ziet er, ontdaan van stof, proper en netjes uit. Alleen op de Markt ligt nog de grote plas, en als de tram binnen rijdt, gillend en piepend, moet de locomotief met zijn karkas het water kabbelend wegstuwen. Enkele kleine kinderen — en natuurlijk het altijd, als de tram komt, aanwezige grote publiek — zijn getuige van dit fantastisch gezicht, dat de locomotief door het water vaart. Ze zitten aan de rand van de plas en laten papieren bootjes drijven. Ze hebben allemaal rokjes aan en op het eerste gezicht valt niet uit te maken of het meisjes of jongetjes zijn. Want het is nog mode, dat kleine jongetjes in meisjeskledij rond-dribbelen.

Er wordt nu weer druk gewerkt aan de toebe-

reidselen voor het feest der installatie. Over heel Belchum waart een vlaag van nervositeit.

Men ziet de vrouw van secretaris Verswaay oversteken naar mevrouw Prusing, de doktersvrouw, en de echtgenote van den hoofdmeester der openbare school, Herremans, loopt naar haar enige vriendin, de eveneens protestantse vrouw van den drogist en fotograaf Balma. Beide dames dragen japonnen en lappen stof over de arm. Er moeten japonnen gemaakt worden voor hun dochters, die met zijn vieren de erewijn zullen aanbieden aan den nieuwen burgemeester. Ook bij de nonnetjes van de zusterschool wordt bedrijvig genaaid. Hier moeten vier en twintig bruidjes gekleed worden, die in de stoet rond de praalwagens zullen lopen. Bovendien zullen twee bruidjes een gedicht opzeggen, dat zuster Francina, die kookles geeft op de huishoudschool — een wel wat wijdse naam voor de éne vervolklas der lagere school, waarin in hoofdzaak stoppen en verstellen wordt onderwezen — zelf zal maken. Zuster Francina is nu eenmaal erg knap in zulke dingen, maar toch heeft zij het nu drukker dan zuster Veronica, die de leidster is van de naaiklas. Want zij wordt telkens uit het gezelschap der muzen gehaald door de grootste tegenstelling die men zich met die godinnen der kunsten denken kan, namelijk door de robuuste en pijnlijk prozaïsche Jana Pot. Die zal bij Melchior mee helpen in de keuken en is van tevoren graag secuur op de hoogte van alle spijzen en toespijzen en hun bereiding, zodat ze zeker kan zijn dat er niets over het hoofd wordt gezien. Wat die bruidstoiletjes aangaat, daarover hoeft men zich

niet zo erg het hoofd te breken als men zou denken. Want de nonnetjes bezitten die reeds een reeks van jaren. Ze worden elk jaar gedragen in de sacramentsprocessie, als die door het dorp trekt. De jurkjes moeten alleen herzien worden en hier en daar hersteld, terwijl op de borst van elk der witte kleedjes een grote oranje letter moet worden genaaid, zodat de vier en twintig bruidjes samen de zin „Lang leve onze burgemeester" kunnen vormen.

Nee, wat dat aangaat heeft mevrouw Palmen, de notarisvrouw, heel wat groter zorgen! Ze moet een heel wit zijden pakje maken voor haar zoontje Jan, die tien jaar is. En ze zal ook helpen met net zo'n zelfde pakje voor Keesje van bakker Van Erven. De jongens zullen samen de sleutel der gemeente dragen in de stoet en deze later aan den burgemeester aanbieden. Natuurlijk is Keesje eigenlijk wel geen partij voor Jantje — de stand, weet u! — maar het is toch een keurig nette jongen en zelfs een knap ventje, en hij is precies geschikt als maat van Jantje. Hij is wel een jaar jonger, maar hij is even groot. De twee witte jonkertjes zullen een rood kussen tussen hen in dragen, waarop de sleutel komt te liggen. Dat kussen zal de pastoor afstaan. Het is vrijwel nieuw en komt van zijn bidstoel. Voor één dag kan hij het wel missen. Mevrouw Bremer zal een rand gereed maken van gouddraad en twee gouden draag-oren. Die kan er dan op het laatste ogenblik nog even worden aangezet. En de sleutel komt zéker tijdig gereed, want meester Herremans is al bezig die van karton en goudpapier te plakken.

Ook andere mensen hebben het, nu de zon weer schijnt, ineens druk gedregen. Daar heb je bijvoorbeeld timmerman De Lange en timmerman Dankers. Ze hebben allebei knechtjes gehuurd om hout te zagen voor erepoorten en vlaggestokken, en voor de betimmering van de praalwagens. Het zijn stevige boerenknapen die heel wat werk verzetten kunnen. Er komen drie praalwagens. Eén die in hoofdzaak bekostigd wordt door Arte Vitam Disco. Op deze zal — maar het is nog niet algemeen bekend — de Nederlandse Maagd worden rondgereden. Van het costuum is het feestcomité zeker. Dat heeft Hellinghaus toegezegd. Over de Maagd zelf bestaat nog geen eenstemmigheid. Er zijn verschillende voorstellen, die allerlei jongedochters in het dorp betreffen. Ook Mientje Jaspers en Liesje Kwakman zijn daarbij. Maar men wil het laatste woord gaarne laten aan den heer Hellinghaus, die immers voor het costuum gezorgd heeft. En hij heeft nog geen candidate gesteld.

Het blijkt, dat de liedertafel „Gaude et Jubila” met een eigen praalwagen zal uitkomen. Dat is dan de tweede. Maar wat die voor zal stellen is nog een geheim. De leden van Jubila doen er erg geheimzinnig over en er is nog niets van hun plannen uitgelekt. En dan is er de derde wagen en die wordt door alle kerkelijke verenigingen samen uitgerust. Het schijnt een idee te zijn van smid Schutjens en bakker Alderijker. Zij schijnen het ook te zijn, die wel voor de grootste kosten zullen opkomen. En hun project is schitterend. Hun wagen zal het oude kasteel Voncken voorstellen, dat, volgens een oude en twijfelachtige kroniek, even ach-

ter de kerk gelegen heeft ter plaatse waar nu de waterpoel het Verdronken Gat is. Volgens de legende is het kasteel daarin verzonken op een onweersnacht, toen de duivels over zijn tinnen reden en Lucifer zelf door de grote schouw naar binnen dook, om den kasteelheer mee te sleuren naar zijn onderaards rijk. Wat daar van aan is — etymologen beweren dat het „Verdronken“ een volkse afleiding is van „Voncken“ — het is een feit dat die waterpoel daar een beetje onverwacht ligt, zo recht en vierkant midden in de omringende hei. En het moet ook waar zijn, dat de oude boer Jaspers, de grootvader van Mientje, er in zijn jonge jaren een aantal zware en in het water goed bewaarde balken uit opgevist heeft. Maar dat doet allemaal minder ter zake. Het voornaamste is, dat de zes en twintig leden van Gaude et Jubila als ridders en schildknepen de praalwagen zullen omgeven, en, als de stoet bij het raadhuis op de Markt zal aangekomen zijn, het meerstemmige „Domine salvam fac Reginam nostram“ zullen uitvoeren, om Hare Majesteit de Regentes te danken voor de benoeming van den heer Van Renen tot burgervader. Smid Schutjens is vanmorgen zelf naar de stad vertrokken, om bij een verhuurkantoor de nodige costuums uit te gaan zoeken.

Park heeft vier jonge wevers aan het werk gezet bij het rijtje bomen langs de weg voor zijn villa. Ze moeten daar een berceau aanbrengen, dat met groen en bloemen zal worden bekleed en waaraan lampions zullen worden gehangen. Knor, de waard uit „De Hemel“, heeft opgemerkt, dat hij zo'n versiering zou kunnen waarderen als ze

aangebracht werd voor het huis van den burgemeester. Hij kan niet inzien dat het nodig is, dat Park zulk een huldeblijk voor zijn eigen deur zet. Maar Knor heeft het alleen maar tegen een goeie vrind gezegd, en voor de rest zal het zijn zorg niet zijn! Maar het is heus niet Park alleen, die werk maakt van de entree van eigen woning. Aan hoeveel gevels en geveltjes wordt er geen latwerk aangebracht, teneinde dennegroen en vetpotjes te kunnen ophangen? Slager Bakhuis wilde zelfs de lantaarnpaal voor zijn deur gaan aankleden en had het plan om er een soort van gekleurde paraplu op te zetten, bij wijze van lampekap. Maar veldwachter Duivelaar heeft hem aan het verstand gebracht dat iemands fantasie ook tē fantastisch kan zijn, en dat de gemeentelijke brandspuit over te weinig water beschikt om hem dit te veel aan sierend vermogen te kunnen toestaan.

Ja, in Belchum is men nu vol van prettige zorg. Huizen moeten worden opgesmukt, zondagse kleren nagezien, vlaggen moeten gemaakt of hersteld worden, er moet confetti worden geknipt, er dienen slingers te worden gevlochten, de kinderen zullen steken moeten dragen van gekleurd papier — Janneke Petoen plakt er vijftien in een uur, ondanks de rheumatiek in haar oude vingers — en er moeten opschriften worden vervaardigd. Dat laatste brengt natuurlijk vooral werk voor schilder Mertens, en als het zo doorgaat is de man op het eind van de week zenuwziek. Hij kan geen helpers krijgen die het vak verstaan, maar gelukkig mag nu de zoon van loodgieter Peters deze dagen uit school blijven om hem hulp te bieden. Het is

wel geen snuggere jongeling, want hij is al tien jaar en zit nog pas in de tweede klas, maar hij kan heel aardig tekenen. Zodra hij twaalf is, komt hij dan ook zeker bij Mertens in de leer.

Het spreekt vanzelf, dat deze versierwoede zich niet alleen uit bij de middenstand en de gezeten burgerij. Zo zullen de buurtbewoners van het Oude Dorp een erepoort oprichten aan de ingang van de straat tegenover de kerk. Die moet wel tijdig getimmerd worden, maar de wevers kunnen dat pas 's-avonds na het werk doen. Gisteravond was men echter te zeer vervuld van het mogelijk conflict bij Park, om veel zin te hebben in het delibereren over de maat van tuin- en panlatten. Maar vanavond zal er toch wel met de ereboog begonnen moeten worden.

Er zijn intussen andere toebereidselen die de aandacht vragen. De meeste leden van de fanfare wonen in de arbeidersbuurt en dus is het zaak, dat de vrouwen der blazers hun azijn en zout voor den dag halen en de koperen instrumenten daarmee een grondige beurt geven, en dat zij vervolgens de schuiftrompetten, pistons, bugels, trombones en bombardons met zeepsop en warm water een Paasbeste reiniging doen ondergaan. Als de diverse hoorns dan nog met een flanellen lap zijn opgepoetst, zullen ze bekleed lijken met de zon.

Andere arbeidersvrouwen hebben een man die bij de schutterij is. Er zijn heel wat schutters in Belchum. Drie gilden telt het dorp — waarvan er natuurlijk maar één het echte oude guld van Sint Sebastiaan is — en dus moeten er heel wat medaljes, platen en kettingen worden opgewreven.

Verder dienen de uniformen der schutters te worden nagezien, die ze alleen bij het jaarfeest en in de jaarlijkse sacramentsprocessie dragen. De witte broeken en vesten worden ontvlekt of gewassen en de broekspijpen in de plooi geperst. De zwarte slipjassen met hun glimmende ellebogen worden af-, en de oude hoge hoeden opgeborsteld.

Die hoge hoeden! De firma Spaanders in de stad maakt goede zaken. Zij is van ouds het adres, dat Belchum bij speciale gelegenheden van „kachelpijpen“ voorziet. Voerman Fick, die reeds weer op weg naar huis is, heeft reeds vijftien hoge-zijdens-in-doos bij zich voor diverse burgers.

Er is méér dat de stad levert. Zo is bijvoorbeeld de winkelier Willemse naar de stad gefietst en zal daar straks van terugkeren met een koffer vol papieren mutsen, goud- en zilverpapier en oranje-sjerpen. Eigenlijk is hij maar kruidenier, en de drogist Balma, die zich tevens specialiseert in feestartikelen, zal het met een kwaad oor horen. Maar Willemse heeft met Kerstmis al het idee gehad om Balma bij gelegenheid concurrentie te gaan aandoen — kerstkaarsjes verkoopt hij immers ook en waarom zou hij er geen engelenhaar, sterren en geblazen glasbollen bij gaan verkopen? — en die gelegenheid is er nu. Voorts komen er twee mannen met een handwagen uit de stad, waarop een dozijn palmen in potten staan. Ze schijnen door boer Braams, de wethouder, besteld te zijn om er de gang van het raadhuis en de burgemeesterskamer mee te versieren. Deze vroegtijdige zorg is natuurlijk alleen bedoeld om wethouder Kwakman een hak te zetten. Die zal wel van plan geweest zijn

zelf de aankleding van het raadhuis te verzorgen met producten uit eigen kwekerij. Och, Belchum is maar klein, maar het is groot genoeg om ook zijn deel van nijd en afgunst te bergen!

Intussen staan in de kleine patronaatszaal, naast het Fratershuis, de zwijgzame tekenen van de eendracht onthuld: de verenigingsvaandels. Ze worden door den witharigen koster Kobus Kaan en door twee dames van de Sint Elisabethsvereniging nagekeken op motgaatjes en op gouddraad en appliqué dat los is geraakt.

Zo lijkt Belchum dus wel een nijvere kolonie van zandkevers of heilige-pillendraaiers, die bezig zijn zich te transformeren tot gouden torren. Maar het is niet alles goud en blink.... Met het gezicht in het kussen, liggen Mientje Jaspers en mevrouw Anna Bremer op hun bed te snikken. En menige vrouw in de arbeiderswijken — die bezig is met het te voorschijn toveren van gouden en zilveren en koperen glansen, en talrijke dwaze lichtjes laat spiegelen tegen de kale witte muren en de donkere zolderbalken — zit een ogenblik met stille vingers en luistert naar een geluid dat er niet is. Want in eigen huis of bij de burens is het vertrouwde tiktak van het weefgetouw verstomd. Park heeft heden weer een andere groep huiswevers zonder garen weggestuurd, toen ze hun stukken kwamen afleveren. Ze zullen morgenochtend om zes uur aanleggen op de fabriek.

Er mag daardoor wrok en ontevredenheid heersen in verschillende gezinnen, er gebeurt echter niets. Op straat lopen zelfs nauwelijks méér mannen, dan er anders onder werktijd lopen. Niemand

schijnt er nog behoefte aan te hebben om met een ander over zijn lot te spreken. Er is de vorige avond reeds alles gezegd wat er te zeggen viel, en de boodschap die men heden op de fabriek gekregen heeft, is geen andere dan men verwachtte. Wat valt er dan verder tegen vrienden en kennissen over het onvermijdelijke te zeggen?

Misschien is het om dit te weten te komen dat er 's avonds, na het uitgaan der fabrieken, een oploop ontstaat bij de kiosk naast het kerkplein. Op de trappen van de muziektent staat Bauwman en hij spreekt de arbeiders toe. Hij vertelt het verhaal van de opstand, waarvoor Janneke Petoen en haar zoon gisteren reeds een voorwoord gesproken hebben. Maar vandaag wordt hij in Belchum nog niet begrepen. Zijn vurig woord preekt in een vreemde taal voor deze in leidzaamheid gegroeide zielen. De mensen staan dien Bauwman nieuwsgierig en een beetje verbaasd over zijn begeestering, te bezien. Velen voelen ook die onwillekeurige afkeer, die men op zo'n dorp nu eenmaal tegen elken vreemdeling heeft. Iemand uit het publiek heeft „baardaap" geschreeuwd tegen den spreker, en het scheldwoord maakt opgang. Als veldwachter Duivelaar voorbijkomt en Bauwman sommeert weg te gaan — onder mededeling dat hij met de arbeiders en met de fabrieken niets te maken heeft — heeft hij, met een enkele uitzondering, iedereen op zijn hand.

Nee, het is in Belchum werkelijk nog heel rustig vanavond. Frater Ferventius zit bloemranken te tekenen op het imitatie-perkament, waarop hij, tijdens de lessen, voor Naatje Helter de oorkonde

calligrafeert, die zij aan den burgemeester zal overhandigen. En zijn overste, Frater Superior Lambertinus, is op zijn eigen kamer bezig met een welkomstwoord op te stellen, waarmee hij den nieuwen burgemeester zal begroeten als die de school komt bezichtigen. Gerda Winters, het naaistertje, zou een derde nijvere tor kunnen zijn — maar ditmaal geen zwarte, maar een blonde — die voor den dag zou komen, als een hemelse geest met een hobby voor kleine Belchummertjes, de kap van haar kleine huisje zou oplichten. Ze laat tot diep in de nacht haar naaimachine ratelen. Ze drijft het pedaal van het vliegwiel met kousevoeten, want haar schoenen doen haar pijn. Haar spitse, rode vingertjes spelen rap om de zoom van een witzijden japon, waarvan de draden feestelijk glanzen in het licht van de laag getrokken petroleumlamp. En zoals deze drie zijn er zovele ijverige exemplaren, verborgen in de kleine celletjes die de huizen vormen. Alleen Constant Peluw zit, onberoerd door de nerveuze bedrijvigheid van zijn medeburgers, in zijn Pilzkunde te studeren. Tegenover hem aan tafel zit zijn vader de Anderdaagse te lezen. Over het bericht van zijn zoon omtrent stakings-geruchten blijft hij lang napeinzen.

En in het achterzaaltje bij Melchior repeteert de toneelvereniging. Natuurlijk zijn de grote deuren naar de gelagkamer dicht. Achter die deuren staat Melchior te luisteren, met zijn oor tegen een kier. Hij heeft een blad, vol met glazen donker bier-met-suiker, op een tafeltje naast zich neergezet. Zodra kleermaker Derksen daarbinnen klaar is met het vers dat hij bezig is op te zeggen, zal

Melchior de drank binnen brengen. Melchior vindt het een zeer aardig vers, maar hij wou dat die vier kerels achter hem — die bij het biljart zo luidruchtig staan te praten en voortdurend hun bal in een der zes zakken stoten, zodat die dan met een klap open valt — niet zo'n leven maakten.

Het vers dat Melchior zo mooi vindt, is het gesproken Lied van de Voddenmand, dat ontleend is aan het drama „De Voddenraper van Parijs” en door Hellinghaus heel handig in het op te voeren toneelstuk „De Weesjongen van Praag” is ingelast. Hellinghaus is werkelijk een heel handig man. Het is niet alleen Melchior die respect heeft voor zijn vondst van „De Voddenmand”. Terwijl Derksen declameert is het doodstil, ofschoon de leden van Disco meestal niet veel égards hebben voor elkaars prestaties. En dan te bedenken, dat deze zelfde handige Hellinghaus nog steeds geen excuus heeft kunnen vinden en geen gelegenheid, om met Park over het „geval Bremer” te spreken.... Maar het is beter aan dit ernstig verzuim niet te veel aandacht te besteden. Wie weet hoeveel ernstige zaken morgen de belangstelling zullen vragen. Laten we luisteren naar het woord van den voddenraper.

Bij nacht, wanneer de meeste menschen slapen,
Ga ik steeds welgemoed mijn woning uit,
'k Ga dan op straat om vodden op te rapen
En vind haast iedren nacht een goeden buit.
Lompen, papieren, stukken oude kleeren,
Komen mij altijd goed en wel te pas.

Maar laat ik nu eens gaan examineeren,
Ook dezen nacht, mijn vangst — al wat er was.

Dit groen papier is wis een minnebriefje,
Dat vind ik toch een allervreemdste pleisir!
Och Hemel, schreef ik eens aan mijn zoet liefje,
'k Nam van het allergrofste kastpapier!
'k Vind laf, aldus zijn liefde te verklaren;
Hoe gek, wanneer men zulk een briefje ziet.
Ik zal 't intusschen in mijn zak bewaren,
Want 't is toch maar een vod en anders niet.

Wat is nu dit? Het lijken waarlijk prenten!
Nee, 't is 't adres van den bankier Blignac.
Hij bedient trouw al zijn correspondenten. —
Dat is een slof, die gaat hier in mijn zak.
Wat heb ik hier? Het is een proclamatie
Aan alle leden van de schutterij. —
En dit papier is eene tremovatie
Van de Belasting. Brrr..... dat er ook bij.

Wat staat er toch op dit papier geschreven?
„Plan tot ontginning van het gansche land.“
Dat zal ik spoedig maar een plaatsje geven
In 't midden van mijn oude voddenmand!
Hier is een Prijscourant van Staatspapieren,
Grieken, Ardoins, Grenada's en zoo voort.
Gij zult mijn mand voorzeker niet ontsieren,
Want gij zijt vodden van de eerste soort.

Wat is nu dit papier met fraaie prenten?
Ik lees: Californische Maatschappij.
Daaraan besteed ik nimmer mijne centen,

Dan speel ik liever in de Loterij.
Daar 'k van de Loterij begin te spreken,
Vind ik hier juist een tiende van een lot.
Daar is gewis de kunst al op verkeken
En 't is dus niets meer dan een simpel vod.

Dit klein papier, met zwarte inkt beschreven,
Is een recept — ik heb daarvan verstand.
Kina, Rhabarber.... 't Is om van te beven!
Spoedig daarmee maar naar de voddemand.
Hier is een pakje oude linnen lappen
En daar een stuk gebroken vensterglas.
Wij vinden somtijds allerhande grappen;
In ons beroep komt alles ook te pas.

Slotvers.

Wilde ik van alles de verklaring geven,
'k Ging dan gewis een dag of acht zo voort.
Want tegenswoordig is het in het leven
Haast alles voden, wat men ziet of hoort!

TWEEDE DEEL

EEN DORP
ONTWAAKT

VI.

Woensdagochtend in alle vroegte wordt het kindje van Janske sprot begraven.

Het mist zwaar. Er hangt een grijs, zilverig licht over het kerkplein, als even vóór half zes de handwagen, waarop het kistje staat, voor de kerkdeur aan komt. Het is alsof de aarde in een dikke laag koude damp is gewikkeld, waarin hier op het plein een holte is uitgespaard, om er het verdriet van de rouwplechtigheid in op te nemen. Uit de grauwe oneindigheid boven de kerkdeuren lekken gestaag droppels, die uiteenspatten op de loodkleurige treden voor het nog gesloten kerkportaal. Links van de groep familie en belangstellenden doemt de kiosk op uit de witte wasem. Zij lijkt een wachthut voor onzichtbare surveillanten, die de huizen, verderop de Kerkstraat in, ervan weerhouden om uit de nevel te voorschijn te treden. Aan de rechterkant, in het klein plantsoentje op de hoek van de kerk bij de ingang naar het kerkhof, staat het levensgrote beeld van Sint Jozef als een andere wachter in de mist. Van de wit gekalkte zijmuur van het huisje van Janneke Petoen — de muur die zo goed kan dienen als aanplakruimte — is thans niets te zien. En op de achtergrond, tegenover de kerk, donkert de schim van café Het Zwarte Trekpaard, waarvan de blinden nog gesloten zijn, op die van de slaapkamer na. Sieske heeft die open gestoten, om te zien hoe de begrafenis er uit ziet en hoe Janske zich houdt.

Het lijkt wel of daar méér mensen nieuwsgierig naar zijn. Het is anders bij de rouwplechtigheid om een klein kind nooit zo druk. Maar dit is dan ook het zesde kind van Janske de weduvrouw dat gestorven is, en men is algemeen begaan met haar verdriet. Maar dat er zoveel mannen aanwezig zijn, die toch pas over een half uur van huis en naar hun werk moeten, heeft een andere oorzaak. Het schijnt dat Bauwman zich gisteravond — tegenoyer wien, daar kan men niet achter komen — er over uitgelaten heeft, dat hij een troostwoord zal spreken tot de weduwe, alvorens de plechtigheid in de kerk begint. Gisteravond, toen hij daar bij de kiosk oreerde, heeft Bauwman slechts onwillige luisteraars gevonden. Vanochtend lijkt het of iedereen hem horen wil. Misschien komt het door één zin die hij gezegd heeft en die eindelijk een snaar heeft getroffen bij de arbeidende bevolking van Belchum.

Het is namelijk zo, dat Bauwman gisteravond zo maar ineens is binnen gelopen bij Janske Sprot. Hij heeft zijn zwarte pet afgetrokken en is zwijgend bij de tafel komen staan, waarop het kleine ongeverfde kistje stond tussen twee kaarsvlammen. Toen zei een buurvrouw: „Wat ligt het kind er mooi bij! Net een engeltje!” En toen heeft Bauwman gezegd met een zachte stem — en de broer van Janske en zijn vrouw en de drie buurvrouwen van Janske en de buurman van tegenover, die allemaal aanwezig waren, hebben getuigd dat hij de tranen uit zijn ogen moest wrijven toen hij het zei — : „Een kind van een rijke is gelukkig van zijn geboorte af en een kind van een arbeider is pas

gelukkig als het dood is." Toen is hij weer weggegaan, en de anderen hebben nog lang gesproken over die éne zin die hij gezegd had. Er is overgepraat met buren en kennissen en op een gegeven moment is er bij gevoegd, dat Bauwman nu vanochtend een woordje zal zeggen. Maar daarover heeft hij niets verteld aan Janske Sprot zelf.

En daar is Bauwman nu werkelijk. Hij staat bij de handwagen. De mensen drommen om hem samen en er is geroezemoes, dat echter weldra verstomt. Onder de koepel van de mist vormt zich daar nu een perk van mannen en vrouwen in het grijs of met blauwe kielen en voorschoten. Het hoge kerkfront staat daar als vergeten en de massieve oude toren verdwijnt met zijn galmgaten afwijzend in het neveldak.

„Het is niet gebruikelijk hier in Belchum," zegt Bauwman kalm en maar juist luid genoeg om verstaan te worden als iedereen stil is, „om bij een begrafenis te spreken. Zeker niet als er een klein kind begraven wordt. Maar daarom is het toch wel eens goed, als er een enkel woord gezegd wordt bij zo'n sterfgeval. Vrouw Sprot heeft weer een kind verloren. Het zesde, heeft men mij verteld. Het is een heel verlies. Maar ik weet zeker dat vrouw Sprot troost vindt in de gedachte: dat haar zes kinderen nu engelen zijn bij den Heer. Die zes kinderen zijn goed af. Ze hebben het beter, dan ze het hier op aarde zouden gehad hebben. Want zulke kinderen van vrouw Sprot en zulke kinderen van jullie allemaal zijn nu eenmaal geen rijkelui's kinderen."

De toehoorders luisteren opmerkzaam. Dit is

klare en duidelijke taal. En ze vertolkt precies wat de arbeiders denken. „En daarom,” vervolgt Bauwman met langzaam luider wordende stem, „daarom zeg ik, dat dit kind en dat alle kinderen van vrouw Sprot goed af zijn. Als hier voor ons niet dit brave kind van Sprot lag maar een kind van Park, dan zou ik zeggen: het is heel erg. Want zo'n kind van Park zou nog een rijk en gelukkig leven voor zich hebben gehad. — Maar dit is een dwaze gedachte, beste mensen. Want als er een kind van Park begraven moest worden, dan stonden we nu niet hier in mist en kou. Als er een kind van Park begraven moest worden, dan zou het begraven worden om negen uur of tien uur. Dan was de mist al weer opgetrokken en scheen misschien de zon. Vrouw Sprot kan er niet aan denken haar kind om negen uur te laten begraven. Dat kost geld! Vrouw Sprot is toch niet zo rijk als Park! Park heeft immers de fabriek. De fabriek waar jullie allemaal dadelijk gaat werken. Behalve natuurlijk de lui die bij Bremer werken. Bremer heeft óók een fabriek en Bremer heeft óók geld. — Weet jullie hoe ze aan dat geld komen? Dat verdienen ze door hun weefsels te verkopen. Van weefsels verkopen wordt een mens erg rijk, dat weten jullie wel. Bremer woont in een villa en Park woont in een villa. Dat doe je niet, in een villa wonen, als je niet rijk wordt van weefsels verkopen.”

Hij zwijgt even en velen onder de luisterenden vragen zich al af of dit nu een vervolg gaat worden op de redevoering die Bauwman gisteravond afstak. Maar nu ineens schalt zijn stem door de vroege morgen over het kerkplein. „Mannen en

vrouwen, arbeiders van Belchum! Zo'n Park en zo'n Bremer worden rijk van het verkopen van weefsels. Maar die weefsels zijn door jullie gemaakt! Jullie zijn het die werken. Zo'n Park en zo'n Bremer werken niet. Heeft God dan niet gezegd, dat de mens in het zweet zijns aanschijns zijn brood moet verdienen? Maar hoe zit dat dan? Jullie werken van den vroegen morgen tot den laten avond, en jullie blijven altijd maar even arm. Arm! Jullie kinderen gaan dood van ellende en gebrek. Van jullie kinderen moeten we zeggen dat het goed is als ze dood gaan. Jullie werken en jullie blijven arm. Park en Bremer werken niet en worden rijk! Is dat goed, mannen? Is dat goed, vrouwen, dat jullie kinderen kreperen van armoede? Is het goed dat jullie nóóit uit de zorgen komen, omdat jullie werkt? En dat de patroons in villa's wonen omdat ze niet werken?"

Bauwman staat daar met bliksemende ogen. Hij heeft zijn pet afgezet en zijn zwarte haren staan op zijn hoofd als vlammen. Men moet naar hem luisteren, nu men zich eenmaal door hem heeft laten boeien. Hij zwaait met zijn pet.

„Mannen en vrouwen! Werkers naar het woord van God! Het is niet goed, dat jullie steeds arm blijven en dat de Parks en de Bremers steeds rijker worden van het niets doen! Waarom kan zo'n rijk kind een mooie gelakte kist krijgen en waarom is het kistje van dit kind van Sprot niet eens geverfd? Waarom kan zo'n rijk kind om negen uur begraven worden, en waarom moet dit kind dat hier staat, in alle vroegte vóór dag en dauw in de grond worden gestopt? Is dit kind niet even

lief als zo'n kind van Park en Bremer? Waarom staan we dan hier om half zes in de ochtend in mist en kilheid?"

Bauwman merkt een beweging die door de arbeiders gaat. Wat hij zegt van dit dode kind grijpt hen toch wel aan. Iedere ouder weet immers dat zijn kind niet minder lief is dan een rijkelui's kind. Hij kijkt snel links en rechts de ongeschoren en vaak ook niet gewassen gezichten aan. „Ik zal jullie zeggen, waarom wij nu hier staan,” schreeuwt hij. „Omdat jullie dadelijk naar de fabriek moeten. Omdat Park het niet goed zou keuren als jullie om negen uur naar de mis gingt. Hij wacht op jullie werk! Van jullie werk wordt hij rijk! Als jullie werken, wordt hij rijk! Want van hetgeen jullie met werken verdienen geven jullie het grootste deel aan Park. Begrijpen jullie dat? Hij betaalt jullie acht of tien of twaalf gulden in de week, en heel de rest van wat jullie door je werk verdiend hebben, heel de rest — en dat is misschien wel twintig of dertig gulden — steekt hij in zijn zak! Begrijpen jullie dat werkelijk?"

„Maar wij hebben geen machines!” roept er iemand. „Wij moeten machines hebben om te werken. Die zijn toch van Park!”

„Ha!” roept Bauwman en hij keert zich naar de stem, alsof hij zich op de drager ervan wil werpen. „Ha! Park heeft de machines! Dáár heb je gelijk in, kameraad. Maar had Park die machines toen hij begon? Of had hij geld om ze te kopen? Nee! Hij is geleidelijk-aan rijk geworden. Toen hij begon was hij net zo arm als jullie. Zijn vader begon met stukken blauw keper te verkópen aan de boeren.

Park, jullie patroon, reed toen hij klein was mee op de hondenkar. Hoe komt hij dan nu aan al dat geld? Het is jullie geld! Jullie hebt het verdiend door je weven, en hij heeft van ieder van jullie zoveel afgehouden, dat hij nu een fabriek heeft en machines en een villa!"

Er klinkt ineens het geluid van ijzeren grendels die verschoven worden. Er piepen zware deuren. De koster, Kobus Kaan, maakt de kerkdeuren open. Boven, vanuit de mist, klinkt gonzend een sonore slag. De klok slaat half zes. En nu kraken meteen de tochtdeuren binnen in het portaal en boven op de trap, die met drie treden naar binnen leidt, verschijnt pastoor Mallens in zijn witte superplie en met zijn vierkante zwarte bonnet met drie horens op. Naast zich heeft hij aan elke kant een misdienaar in een lange zwarte toog. De pastoor wacht, Maar Bauwman heeft zich niet omgedraaid. Hij staat daar met zijn rug naar den witten priester. Hij staat tussen hem en het kistje op de handwagen.

„Mannen!" schreeuwt hij om zich verstaanbaar te maken boven de schuifelende klompen, die zich reeds in de richting van de deuren bewegen. „Mannen en vrouwen! Jullie gaat nu naar de mis. Maar bidt tot God, dat hij jullie laat inzien wat jullie je al die jaren te kort hebt laten doen. En bedenkt dan, dat jullie je eigen kinderen te kort doet als jullie je geld af laat nemen door de patroons. Daar moet een einde aan komen! Jullie zijn eigen baas! Jullie hebt aan God te gehoorzamen, maar niet aan Park en Bremer! Als jullie niet thuis mogen weven, dan zullen jullie naar de fabriek komen. Maar jullie zullen daar alleen komen op jullie eigen

voorwaarden. Jullie hebben te zeggen voor welk loon je wilt werken. Niet Park of Bremer! En als zij niet goedschiks willen, dan zal het kwaadschiks moeten! Dan staken jullie! Als jullie niet komen, kost hun dat handen vol geld. Daar kunnen ze niet tegen. Voor staking zijn ze bang als voor de dood!"

De pastoor heeft eerst met verbazing geluisterd, maar nu wenkt hij kort en bevelend zijn gelovigen. Hij hoeft geen woord te zeggen. Men brengt de handwagen in beweging en Bauwman doet een stap op zij. „Blaast de ketels af!" roept hij nu ineens. Het klinkt een beetje dwaas en misplaatst. En dan zwijgt hij verder en zet zijn pet op. Twee mannen hebben het kistje de hardstenen treden opgedragen. De pastoor draait zich om en gaat met zijn misdienaars de stoet voor, de kerk in. Klompen klepperen naar binnen. Thuis zetten mannen en vrouwen hun houten schoeisel aan de deur voor zij binnen gaan, maar de kerk is hun nog gemeenzamer dan het eigen huis. Als allen het Godsgebouw zijn binnen gegaan, klinkt nog, gedempt door de tochtdeuren, het geklos naar buiten, waarmee men daarbinnen zijn plaats zoekt in de banken met hun houten vloeren.

Bauwman staat daar nu helemaal alleen. Hij ziet er weer uit of hij doodmoe is. Misschien is hij ook niet sterk en vergt dat luide spreken in de open lucht veel van hem. Met zijn handen in zijn zakken en zijn schouders naar voren gebogen, loopt hij het plein af en verdwijnt in de mist. Misschien gelooft deze man, van wien niemand iets weet, zelf niet dat hij met zijn woorden iemand overtuigen kan, ofschoon hij er zich over kan verheugen,

dat deze morgen niemand het scheldwoord van gisteravond gebruikt heeft. Men hecht in Belchum nu eenmaal zo erg aan wat altijd zo geweest is. Maar zeker is, dat geen enkele teleurstelling zo'n Bauwman tot zwijgen zal brengen. Hij vecht immers voor een ideaal. Hij gelooft in de waarde van den arbeid, in de macht van de eenheid, en in de kracht van het wapen: de staking. Daarom transigeert hij niet en is zijn mening voor geen geld te koop.

René Bremer weet dat niet. René Bremer weet anders vele dingen. Zo wist hij, dat Bauwman dezen ochtend spreken zou op het kerkplein. Hij heeft de ochtendmist gezegend, die hem in staat stelde dien te volgen bij zijn betoog, zonder zelf gezien te worden. De eerste woorden heeft hij niet verstaan, maar de latere des te beter. Op de hoek van de Kerkstraat en het Fratersgangetje spreekt hij Bauwman aan. Ze lopen samen het steegje in, naast de hoge muur van het Fratershuis.

„Bauwman,” zegt René, „ik heb je zo juist gehoord. Ik geef je groot gelijk. Maar weet je dat Bremer altijd goed voor zijn mensen gezorgd heeft? Dat hij er nog beter voor zou zorgen, als Park er niet was, die hem door zijn concurrentie dwingt om de lonen laag te houden?”

„Ik weet het,” zegt Bauwman. Hij kijkt dezen vreemden mijnheer met een kleine lichtflikkering in zijn ogen aan. René heeft zich ook een beetje tèn opvallend onopvallend gemaakt. Hij draagt een pet die hij van Jules, de huisknecht, geleend heeft, en die pet ziet er veel te netjes uit. Hij heeft ook een rode sjaal om de hals geslagen, maar die sjaal, die van hemzelf is, ziet er uit of ze zó uit de

winkel komt. Hij heeft geen overjas aangetrokken, en het oude pak dat hij draagt, en waarmee hij op de fabriek wel eens tussen de verfkuipen heeft gelegen en tussen de draden van de sterk-machine heeft gestaan, ziet er werkelijk vuil genoeg uit. Alleen is de snit te goed. En hij moest vooral niet zo staan te rillen in de ochtend-kilte, alsof hij niet gewend is zo vroeg op te staan of zo half gekleed in de mist te lopen. Bauwman verwacht, met heimelijk genoeg, dat deze René Bremer een flinke kou zal vatten. En hoe kan iemand met zo'n gaaf melkmuiltje, zelfs al heeft hij het vanochtend nog niet geschoren, nu voor arbeider willen spelen? „Maar zelfs al heb je gelijk, maat,” — en waarom zou Bauwman hem niet tutoyeren als de ander dat blijkbaar verwacht? Dat is een genoeg op zichzelf! — „zelfs al heb je gelijk, dan doet het aan de zaak niets af, dat de wevers bij Bremer óók niet genoeg verdienen. Van de goede wil van Bremer worden ze niet rijker, weet je?”

„Natuurlijk,” zegt René, die Bauwman vooral niet tegen wil spreken. „Maar ik wil maar zeggen, dat als Park gedwongen zou worden om voor zijn arbeiders iets te doen, Bremer hem vanzelf direct zou volgen. Ik bedoel: die Bremer verdient geen staking. Park wel.”

„Denk je dat?” vraagt Bauwman en hij doet of hij twijfelt.

„Zeker,” zegt René. „En ik weet zeker dat het zo is. Ik ken die Bremers heel goed. Ik werk zelf bij Bremer.”

„Bij de ouwe zeker?” vraagt Bauwman.

„Ja,” laat René zich ontvallen. En als hij nu

gelooft dat Bauwman glimlacht — maar je kunt er met die woeste zwarte baard weinig zeker van zijn — voegt hij er haastig bij: „En natuurlijk ook bij de jonge. Dat is immers één zaak.”

„Zo,” zegt Bauwman. „En wat wil je nu eigenlijk.”

„Ik wou je wat zeggen,” zegt René. „Ik weet, dat de Bremers er heel wat voor over hebben als er bij hen niet gestaakt zou worden.”

„Zo?” vraagt Bauwman en doet verbaasd, alsof hij dit voorstel al niet aan zag komen. „Ze willen me dus omkopen?”

René zou nu in de subtiële casuïstiek kunnen vervallen die hij al eens, tegenover zijn moeder, gebruikt heeft en de term „omkopen” ver van zich af kunnen gooien, om liever van „opkopen” te spreken. Maar hij vindt dat nu zelf een beetje vergezocht. Wie een ander in het water duwt, vraagt zich ook niet af of hij dat wel elegant doet.

„Ja,” zegt hij. „Noem je prijs maar.”

„Jouw kop,” zegt Bauwman en zijn stem klinkt akelig ruw en luid, „afgesneden op een schotel, net als bij Salome in de Bijbel, maar dan gekookt en met een sinaasappel tussen de tanden. Dag meneer Bremer!”

Hij is de hoek om en in de Kerkstraat verdwenen, als René daar nog verbouwereerd alleen staat in de mist.

In die mist, die pas tegen elf uur op zal trekken en dan plaats zal maken voor een vrolijke zon, gebeuren vanmorgen enkele vreemde dingen.

Nadat de Engelenmis tegen kwart voor zes is afgelopen — pastoor Mallens houdt van opschieten — en Janske Sprot het kistje met haar kind op het kerkhof heeft achter gelaten, verspreiden de arbeiders zich voor de kerk naar links en naar rechts, al naar gelang ze naar de ene fabriek moeten of naar de andere. De fabriekssirene's blazen hun waarschuwings-signaal van vijf minuten voor zessen. Klompen stommelen over de straatkeien. Weinige mannen spreken. En dan, als de fabriekstemmen weer zwijgen, klinkt ineens de roep over straat: „Blaast de ketels af!" Het klinkt niet op-ruiend. Het is meer de brooddronken roep van iemand, die hier in de mist de revolutionnaire leuze van Bauwman als grap durft te herhalen. Maar de slagzin wordt, waarschijnlijk in dezelfde geest, overgenomen en klinkt ook ginds, wazig in de nevel, en aan de andere zijde, ergens in een zijstraat.

Vervolgens wordt er om acht uur, als het kwartier schaften begint, ergens in de buurt van Park's fabriek gevochten. Niemand weet waarom en door de mist schijnen er geen getuigen te zijn geweest. Het zal tenminste het beste zijn om dit maar te geloven. In elk geval zijn er messen getrokken en heeft de arbeider Vrouwen, die Maandag nog huiswever was maar nu al voor de tweede dag op de fabriek werkt, een diepe snede gekregen in zijn wang. Hij beweert zelf niet te weten wie hem die heeft toegebracht, maar Tinus Meesters, de magazijnmeester, zegt dat hij ergens in de mist iemand „onderkruiper" heeft horen roepen en hij denkt dat Vrouwen's wond er verband mee houdt. Maar dit raadsel wordt niet opgelost. Er is iemand die

dokter Pruising moet gaan halen en deze komt op zijn fiets en heeft zijn eersten patiënt van deze dag. Dokter Pruising lacht een grijns en zegt dat hij blij is dat het geen bevalling is.

Een derde gebeurtenis, die men wel zal moeten wijten aan de overmoed die de ondoorzichtige lucht aan de jeugd schenkt, is, dat de een of andere opgewonden weverszoon op weg naar school een bovenlicht doorgooit van de fabriek en dan spoorloos verdwijnt. Maar een groepje kinderen loopt een eind verder in de Trichterstraat te zingen: „Bauwman zal gaan zakjes plakken, hi, ha, ho!” als een variant op het schimplied op Domela Nieuwenhuis, dat zelfs tot Belchum wist door te dringen.

Pastoor Mallens heeft, na zijn uitvaart-mis om half zes, een poosje in de sacristie nagebeden voor de weduwe Sprot, die door God zo zwaar beproefd wordt. De Heer heeft gegeven en de Heer heeft genomen. De naam des Heren zij gezegend. En voor Janske Sprot kan het een troost zijn, dat zij zeker is reeds zes kinderen in den hemel te hebben. Menige ouder kan haar daàrom benijden. Zo heeft mijnheer pastoor het ook gisteren nog tegen haar verteld, toen hij haar thuis kwam opzoeken. Hij zal ook straks even naar haar toegaan. Maar eerst hoort hij nog de biecht van een paar vrouwen, die al een half uur voor zijn biechtstoel gezeten hebben. Degenen die het minst in de biechtstoel te zeggen hebben, maken er het vaakst en het hardnekkigst gebruik van. Hij deelt een paar „kruiswegen” uit — een flinke penitentie. Dan hebben ze tenminste nog wat te bidden. Ze doen het graag

en zijn tevreden, in de mening grote zondaressen te zijn. Na het biechthoren gaat pastoor Mallens op ziekenbezoek, brengt een ouden boer die op sterven ligt het Ons Heer en besluit dan eerst maar eens te gaan ontbijten. Het is intussen half negen geworden. Maar pastoor Mallens eet niet met smaak. Er is vandaag „iets” — hij weet zelf niet wat het is. Hij krijgt ook geen hoogte van die mist. Zou het alleen maar dat zijn, dat die mist hem dwars zit? Zal die nu optrekken straks, of zal er een dag met regen en motregen op volgen? Hij heeft al eens uit het raam gekeken, maar de wettige lucht boven de straat blijft maar even dik en grijs. „Ja Jozef,” zegt pastoor Mallens tegen het beeld van Sint Jozef, daar boven tegenover hem aan het Fratershuis, „ik ben vandaag wat pessimistisch. Als ik jou was zou ik aan die dunne lelietak van je maar een scherm laten groeien. Je zult straks misschien heel goed een paraplu kunnen gebruiken boven die gesteven pij van je.” Nee, vanmorgen kan pastoor Mallens helemaal geen vrede vinden met den mooien heilige en diens smeteloze en ongekreukte toga. En dan staat hij ineens roerloos. Hij luistert. Uit de richting van de Markt komen kinderstemmen. Wát zingen ze?

„Op zij! Op zij!
De baas die komt voorbij!
Hij werkt maar niet,
Hij weeft maar niet,
En hij wordt dik van ons verdriet.
Hij eet zijn buikje dik en rond
En hangt nog vóór de avondstond....”

Pastoor Mallens krijgt hartkloppingen en een wee gevoel aan zijn maag. Hij herkent dat spotvers. Het is gezongen — hoe lang is dat al geleden?, twaalf of vijftien jaar — toen er bij Park een staking is geweest. Die duurde een week; toen was het gedaan, omdat de arbeiders niet vol konden houden en Park wèl vol hield. De oude Park, een man zonder hart. Pastoor Mallens was toen juist pastoor geworden in Belchum en hij heeft toen zware dagen gekend. Nee, maar liever niet aan denken nu. Maar hoe komt dit liedje nu weer in de mode? De onrust, die hij een paar dagen geleden gevoelde, komt weer boven, maar nu in veel heviger mate. Hij gaat naar de tafel en trekt aan het bellekoord, dat over een katrolletje loopt en door een gaatje in de muur verdwijnt. Ergens achter in het huis klept een bel, en de zwakke galm ervan echoot door de hoge wijde ruimten van het oude gebouw.

„Trui,” zegt pastoor Mallens gejaagd, als de tanige gediensstige met haar kornetje op verschijnt, „is Jan nog niet thuis?”

„Nee meneer pastoor, kapelaan is nog op ziekenbezoek, denk ik. Boer Brauwiers van de Wilde Hoef is hem komen halen voor zijn vrouw. Die heeft vannacht een kind gekregen en de baker zegt dat het slecht met haar staat. Hij heeft Ons Heer meegenomen.”

„Zo?” zegt de pastoor, ineens vol aandacht voor de parochiaan in nood. „En is Pruising gewaarschuwd?”

„Och, u weet toch hoe dat is met die boeren, mijnheer pastoor.” Trui spreekt of ze haar groten

zoon vermaant, die zijn les vergeten is. „Ze denken dat het met iemand afgelopen is, zodra ze den dokter halen. Kapelaan vroeg ook al naar Pruising, maar Brauwers wilde er niets van weten.”

„Nou — ik kan er ook niets aan doen,” zegt pastoor Mallens of hij zich verdedigt tegen een verwijt. „Is er verder nog iets, Trui? Is er niets bijzonders te doen in het dorp? Ik hoorde daar net de kinderen een opstandig liedje zingen --- het oude stakingsliedje. Er is toch niets aan de hand?”

„Ik heb het liedje ook gehoord,” zegt Trui en ze trekt haar streng gezicht in een zure plooi die verachting uitdrukt. „Maar wat zou er aan de hand zijn? Park ontslaat de huiswevers en het zint hun niet erg om naar de fabriek te gaan. Maar ze gaan toch. Er is niets aan de hand.”

„Goed Trui, ik wil het hopen,” zegt pastoor Mallens. Maar als Trui de deur weer dicht getrokken heeft zucht hij diep. Hij laat zijn ontbijt half staan. Zijn eetlust is over. Hij trekt zijn dunne zwarte jas aan — hij moet een beetje oppassen voor die mist, hij met zijn reumatiek-aanvallen — zet zijn vilten steek op en grijpt de knop van zijn stok beet, alsof hij die gesneden kop van Sint Jozef in wil prenten, dat hij moet zorgen dat in Belchum alles rustig blijft. Dan gaat hij de straat op. Een doel heeft hij nog niet.

Uit de openstaande bovenlichten van de in de nevel vaag zichtbare matglazen ramen der fraterschool klinkt het getik van een stokje, dat op de lessenaar geslagen wordt. „Jongens, opletten!” zegt een sonore stem. „Nu stel ik de burgemeester voor. Ik kom....” Pastoor Mallens loopt haastig

door. Zijn wrevel neemt toe. Het is alsof hij toebereidselen ziet voor een bruiloft, terwijl de bruidegom op sterven ligt. Hij kijkt met een verstoorde blik naar de sigarenwinkel van Jaspers. „Goeien-dag samen!” groet hij, een beetje knorrig. Mientje staat, met een boezelaar voor, op een keukentrapje aan de ene zijde van de gevel en Jaspers zelf op een kist aan de andere zijde. Ze spannen een draad boven de twee vensters en boven de deur daartussen. Nu heeft de mist hen alweer opgeslokt.

Nee, frater Lambertinus in de hoogste klas is niet de enige wiens gedachten zich bezig houden met het feest van aanstaande Zaterdag. Pastoor Mallens doet hardnekkige pogingen om de toebereidselen die getroffen zijn en waarvan de getuigenissen links en rechts door de mist zichtbaar worden, niet te zien. Maar af en toe struikelt hij haast over een stapeltje dennegroen dat voor een woning ligt, of, als hij het midden van de keiweg houdt, treedt opeens de paal van een ereboog uit de witte schemer naast hem naar voren. Het zijn de dorpskinderen die hem daar straks in onrust hebben gebracht, en daarom loopt de pastoor, na eerst de jongensschool gepasseerd te zijn, nu de Klaverstraat in en gaat langs de school van de meisjes. Daar hoort hij het dreunen van de tafels: „Twee keer vijf is tien — drie keer vijf is vijftien — vier keer vijf....” Er klinkt een luide klap en plotseling verstomt de dreun van de gescandeerde zang. Blijkbaar krijgt een kind een terechtwijzing. En dan begint de klas weer even plotseling

als ze ophield: „Een keer vijf is vijf — twee keer vijf....”

Pastoor Mallens glimlacht. Hij heeft nog nooit met zoveel genoegen geluisterd naar de leerstellingen van de tafel van vijf. Deze uit den treure herhaalde eentonige deun, die als uit het niets in de mistige straat valt, lijkt hem vanmorgen het dankbaarste muzikale thema. En dan ziet hij, dat hij niet de enige luisteraar is die hier geboeid staat. Maar nee, die kleine figuur daar kan wel luisteren, maar geboeid zal ze wel niet zijn. Het is Jaantje, een dochtertje van Bax, de wever. Ze staat daar tegen de grote poort geleund en snikt zachtjes. Nu ze iemand aan hoort komen en den pastoor ziet, schrikt ze en veegt haastig met haar polsen langs haar ogen, terwijl ze met een hoofdzwaai haar dunne vlechtjes terugwerpt over haar schoudertjes.

„Maar Jaantje,” zegt pastoor Mallens, en hij tikt speels met zijn stok op de bestrating voor de poort, „wat sta jij hier te huilen? Straf gehad?”

Jaantje trekt weer een grien-gezichtje. Ze kijkt mijnheer pastoor een ogenblik besluiteloos aan, maar dan zegt ze: „Ja, mijnheer pastoor.” Tegen een pastoor mag je nu eenmaal nooit en nimmer jokken.

„Zo?” zegt de pastoor en trekt zijn wenkbrauwen ernstig samen, maar zijn mond staat niet zo boos. „Wat heb je dan gedaan?”

„Geschopt,” zegt Jaantje zacht en een beetje beverig om deze ernstige misdaad.

„Geschopt?” Mijnheer pastoor kijkt verbaasd en ook wel wat gealarmeerd nu. „Heb jij de zuster geschopt?”

„J — ja," stamelt Jaantje en buigt beschaamd het smalle hoofdje.

„Zo," zegt mijnheer pastoor weer. „Dat is ook wel erg lelijk, vind je niet?"

„Ja mijnheer pastoor," geeft Jaantje grif toe.

„En waarom heb je de zuster geschopt?"

„Omdat ze me een klap gaf."

„En waarom kreeg je een klap?"

„Omdat ik bleef lachen."

„En waarom bleef je lachen. Waarover moest je lachen?"

„Over dat liedje dat Nelleke zong."

„Zit Nelleke naast je in de bank?"

„Ja, we zitten met vieren in de bank. Maar ik zit op de hoek en de zuster kan Nelleke niet zo goed slaan en daarom sloeg ze mij."

Mijnheer pastoor kan zich het bezwaar van lange banken indenken. En paedagogiek is een moeilijk vak. Maar dat liedje van Nelleke doet hem denken aan wat hij de jeugd tijdens zijn ontbijt heeft horen zingen. „Wat zong Nelleke?" vraagt hij.

Nu draait Jaantje verlegen heen en weer. „Dat weet ik niet," zegt ze.

„Dat weet je wel," zegt mijnheer pastoor. Hij zegt het niet streng, maar meer aansporenderwijs.

„Ze zong van „Hij eet zijn buikje dik en rond, En hangt nog vóór de avondstond,"" zegt Jaantje en ze moet ineens wéér lachen. „Ik moet dan telkens denken aan mijnheer Park," legt Jaantje uit. „Ik zie hem al aan een lantaarnpaal hangen, net als een harlekijntje! En als je dan aan een touwtje

trekt gaan zijn benen omhoog, net als bij een kikker!"

Maar mijnheer pastoor schijnt het niet leuk te vinden. Hij ziet er wel niet boos uit, maar hij kijkt haast of hij bang is. „Wie zegt dat, van die lantaarnpaal?" vraagt hij zacht en haast vriendelijk.

„O, alle kinderen," zegt Jaantje vaag en generaliserend.

„Je vader ook?"

„Ja, vader ook," verzekert Jaantje.

En nu zegt mijnheer pastoor ineens niets meer, maar loopt zó weg. Fijn! Hij heeft helemaal niet op haar gebromd.

Ja, nu loopt pastoor Mallens daar en zijn stok tikt luidt op de stenen van de weg. Hij loopt peinzend naar de grond te kijken en zijn rug staat een beetje krom. Hij loopt daar als een man in de eeuwigheid. De wereld is door een witte wolkenmuur van hem afgesneden. Hij is helemaal alleen, zoals hij nu ook helemaal alleen is bij wat er in Belchum gebeuren gaat. Er gáát iets gebeuren. Ditmaal bedriegt zijn voorgevoel hem niet. Het heeft hem ook eerst niet bedrogen. Het werd alleen tijdelijk gesust. Nu zal, zo was het ook vijftien jaar geleden, het dorp in tweeën worden gesplitst. Iedereen zal partij kiezen. De kasteleins, de winkeliers, zelfs kleermaker Derksen en Gerda de naaister. Die laatste twee zijn natuurlijk op de hand van Park en Bremer. Waarom denkt hij nu Bremer er bij? Zou het conflict zich uitbreiden tot Bremer? Hij moet Bremer spreken. Hij moet weten wat er aan de hand is en wat de oplossing is van het komende conflict. Met Park staat hij niet op

beste voet. Hij is in de loop der tijden in de kring van Bremer gegroeid. Hij zal nu meteen naar Bremer gaan. Daarna gaat hij naar het Oude Dorp, waar vrijwel alle ontslagen huiswevers wonen. Misschien zal het woord van hun herder de mensen nog tot bezinning brengen.

Maar de heren Bremer zijn op dit ogenblik niet te spreken. Zelfs niet voor den pastoor. De oude Bremer en zijn zoon René zijn alléén op het privé-kantoor. René heeft al lang verteld van zijn mislukking om Bauwman op hun hand te krijgen. Het is wel geen getrouw verslag geweest en hij heeft maar niet gesproken van Bauwman's laatste woord. Maar het gaat dan ook alleen om de feiten. Willem Bremer staat nu voor het lage kruisraam dat uitziet op zijn eigen tuin. Natuurlijk is er nu niets van die tuin te zien. Op één heester na, die vlak bij het raam staat. Het is een Judaspenning. Bremer trommelt met zijn vingers op het raamkozijn. Hij heeft al een poosje naar de zilverig witte hauwtjes van de Judaspenning staan te kijken, maar hij heeft de op munten gelijkende schijfjes, die wel uit de mist geboren lijken, niet bewust opgemerkt. Hij heeft ook niet gehoord wat zijn zoon de laatste minuten tegen hem gezegd heeft over de toestand. Hij heeft daar zo maar staan kijken met een nevel in eigen ziel en hij heeft gedacht aan de gelukkige tijd, toen zijn eigen vader nog rondliep in de fabriek. In die tijd hoefde hij nooit beslissingen te nemen of over moeilijke vraagstukken na te denken. Zijn vader was een man die alles zelf opknapte. Nu wil zijn zóón de zaken zelf opknappen. Hij, Willem Bremer, is een scheefgegroeide plant, die

onvast in het leven staat en die men bij een op-
telling vergeet.

„Maar denken die lui dan,” zegt op dit ogen-
blik René Bremer, „dat wij een boom in de tuin
hebben staan, waarvan we het geld zo maar kun-
nen plukken, of dat het op onze rug groeit?” Een
boompje in de tuin, met geld. Judaspenning. Judas.
De oude Bremer draait zich met een ruk om.

„Nee, dat was geen goed idee van je,” zegt hij,
„je had nooit met die Bauwman moeten gaan pra-
ten. Je moet nooit proberen iemand om te kopen.
Omkoperij brengt altijd moeilijkheden. Iemand die
je om kunt kopen, kan ook door een ander weer
tegen jou worden opgezet. We moeten eerlijk blij-
ven, René. We hebben altijd een eerlijke zaak ge-
dreven. De arbeiders hebben ons altijd kunnen ver-
trouwen. Ze moeten het kunnen blijven doen. Ze
moeten weten, zij en alle Bauwmans, waar ze met
een Bremer aan toe zijn. De Bremers kopen nie-
mand om. Die gaan hun eigen weg, omdat het de
eerlijke en goede weg is. Vooruit!” valt hij ineens
uit tegen zijn zoon, die hem een beetje verwon-
derd en een beetje laatdunkend staat aan te zien.
„Zeg tegen de werkmeesters dat ze alle arbeiders
binnen tien minuten bijeen laten komen in de pak-
kerij. Behalve natuurlijk de ververs aan de lopende
kuipen. Ik ga de mensen toespreken.”

Dit is nog nooit gebeurd. Dit heeft alleen de
oude Bremer ooit gedaan — de „oude”, dat is de
vader van Willem Bremer — zoveel jaar geleden,
in een van zijn laatste levensdagen. Was het niet,
toen er bij Park gestaakt ging worden, nu — eens
kijken, ja, — vijftien jaar geleden? Nu dreigt er

bij Park een nieuwe staking. En nu zal de zoon doen zoals de vader. Ja, de Bremers zijn mensen van traditie.

Het werkvolk staat gemoedelijk met elkaar te praten als Willem Bremer, in tien minuten hevig nerveus geworden, de pakkerij binnenkomt en met behulp van een paar kisten op een der tafels klautert. „Mensen,” zegt hij, en zijn stem klinkt schor van emotie, „mensen! Ik moet even een woordje tot jullie spreken.” Hij heeft, als bezwevend, zijn hand in de hoogte gestoken. „We beleven ernstige dagen. Jullie weet het. Het komt, omdat Park de huiswevers ontslaat en op de fabriek aan 't werk zet. Er wordt over gemopperd en er schijnen wevers geprotesteerd te hebben. Maar gisteren en vandaag zijn ze toch allemaal aan 't werk gegaan. Er is dus eigenlijk nog niets gebeurd. En zover ik weet heeft ook niemand met een staking bedreigd. Maar we weten allemaal dat er iets in de lucht zit. We voelen allemaal aan, dat er niet veel nodig is om de fabriek stil te leggen. Ik bedoel de fabriek van Park. Nu zouden jullie kunnen zeggen: waar maakt die Bremer zich dik over? Die fabriek van Park gaat hem toch niet aan? Natuurlijk gaat de fabriek van Park mij niet aan. Maar het is bij een staking zo, beste mensen, dat je wel weet hoe die begint, maar dat je nog niet weet hoe die eindigt. Er zijn mensen in het dorp, jullie hebt er ook wel van gehoord, die ook aansturen op een staking hier, in onze fabriek. Een sympathie-staking noemt men dat.”

Bremer bezit geen humor genoeg en hij weet niet voldoende hoe hij het instrument, dat zijn toe-

hoorders zijn, bespelen moet. Voor iemand met demagogische gaven zou nu het ogenblik gekomen zijn om uit te wijden over die sympathie-staking, en om in kleuren en geuren te schilderen hoe sympathiek het van de stakers bij Park zou zijn, om ook hun mede-arbeiders bij Bremer zonder werk en zonder brood te laten zitten. Maar Bremer is geen volksman — hij heeft dan nog meer van een schoolmeester. En niet van een onderwijzer met ijzeren hand, maar van een opvoeder die speculeert op de rechtschapenheid en het goed fatsoen en zelfs op het medelijden van zijn pupillen. Hij wist zich met zijn zakdoek het voorhoofd af en drukt en passant het lorgnet, waar hij voortdurend overheen kijkt, een beetje dieper op zijn neus.

„Beste mensen,” gaat hij, nu wat meer op zijn gemak en voller van toon verder, „ik hoef jullie niet te zeggen, wat een staking voor de fabriek betekent. Jullie kunt het jenzelf wel voorstellen. Dan komen de ketels koud te liggen. De riemschijven staan stil. Er is hier niemand meer te zien. Alle ruimten liggen hier dan verlaten als een kerkhof. De stukken die jullie zo bekwaam aan 't weven waart, staan daar dan half afgewerkt op de machines. De verfkuijen staan stil met het doek nog gedeeltelijk in de bakken. Al jullie mooie werk ligt daar dan te vergaan en de machines beginnen te roesten. Dat is een verschrikkelijk idee voor een man die van zijn werk houdt. Het moet voor een eerlijk werkman even erg zijn als voor mij.”

Bremer's stem wordt nu heel zacht en hij krijgt werkelijk tranen in zijn ogen. Maar hij merkt het zelf en gaat nu snel en, van de weeromstuit, een

beetje tē opgewekt verder: „En wat het voor jullie gezinnen betekent als er een staking komt, dat hoef ik helemaal niet te vertellen. Een staking kan dagen maar ook weken duren. Niemand kan het vooruit zeggen, want er is niemand, noch bij de patroons, noch bij de arbeiders, die een staking in de hand kan houden. Het gaat ermee als met een brand die men sticht. Men kan alleen een hooiberg of een schuur in de brand willen zetten, maar wie kan er voor instaan dat er geen vonken op het huis zelf zullen overspringen en de hele bezitting tot de grond zal vernield worden? Daarom: als jullie zoudt gaan staken is het mogelijk, ja bijna zeker, dat jullie in de beroerdigheid komt. Dat het geld schoon op raakt. Dat er geen eten meer gekocht kan worden. Dat jullie kinderen zullen vermageren en dat de vrouw geen tranen genoeg zal hebben voor haar verdriet.”

Bremer recht zijn rug en het is of hij zijn kleine gestalte oplicht. Zijn stem wordt luid en krachtig en nu moet men, als men dat nog niet gedaan zou hebben, zijn woorden toch wel op zich laten inwerken. „Mannen en vrouwen!” roept hij uit. „Gij en ik, wij willen geen staking. Wij willen allen aan het werk blijven, want van het werk komt ons brood. Ik wil van een staking niets weten. Ik wil er zó weinig van weten, dat ik een arbeider die thuis wil blijven, niet eens zal ontslaan. Hij moet het zelf weten als hij wegblijft. Het zal hem schelen in zijn loon — want wie niet werkt wordt niet betaald. Maar hij kan terugkomen zodra hij weer wil. Dat is één. Op de tweede plaats: als er onder jullie zijn, die menen een reden

te hebben om in staking te gaan, dan kunnen zij bij mij komen en ik zal onderzoeken of hun verlangens of hun klachten rechtvaardig zijn. En als dat zo is — als dat zo is, mensen, — als jullie werkelijk en met reden iets van mij verlangt, dan zal ik het jullie géven! Zónder dat je er voor hoeft te staken. Maar het gaat natuurlijk niet aan, dat iedereen die wat te zeggen heeft zo maar bij me komt. Daar zou het werk onder lijden. En daarom, punt drie: ik vraag jullie om onder elkaar er na het werk over te spreken en dan samen vier mannen aan te wijzen, die verstandig zijn en die jullie vertrouwen kunt en die hun woordje kunnen doen. Die vier mannen zijn dan zoveel als jullie gemeenteraad in de fabriek. De fabrieksraad, zullen we ze noemen. Die mannen kunnen bij mij komen praten op alle uren dat er niet gewerkt wordt. Zij zullen mij jullie klachten overbrengen en als er onderhandeld moet worden, zal ik met hen onderhandelen. En dan sluit ik met hen een accord dat voor jullie allemaal geldt."

Bremer zwijgt en kijkt oplettend die gezichten aan, die daar allemaal naar hem zijn opgeheven. Hij voelt zich ineens moe en het vuur waarmee hij het laatste gedeelte van zijn toespraak gehouden heeft, is ineens gedoofd. „Beste mensen," besluit hij mat en klankloos, „ik geloof dat zó alles het beste geregeld is en dat niemand in staking hoeft te gaan." Hij klimt van de tafel.

Dit slot was niet goed, hij had het zichzelf onder het spreken anders voorgesteld. Hij had hen in massa de belofte willen laten afleggen, dat zij niet staken zouden. Nu is het goede ogenblik voorbij.

Hij kan het de mensen nu niet meer vragen. Hij lijkt wel terneergeslagen, zoals hij nu terug loopt naar zijn privé-kantoor. „Straks,” zegt hij tegen bedrijfsleider Venemans die hem aan wil spreken. Hij is werkelijk moe.

Hij gaat in zijn kamer naar het raam en kijkt weer naar de Judaspenning. En zie, hij kan nu ook een stuk van de vijver zien. Het is veel lichter geworden. De mist trekt op.

Ja de mist trekt op en men kan al vermoeden waar de zon moet staan. Het heeft er wel somber uitgezien, maar het loopt nog al los met het weer. Misschien loopt het ook nog wel los met die dreiging die er boven Belchum hangt. Belchum ziet er toch ook veel te stralend uit, nu de eerste, nog flauwe zonneschijn op de straten valt, waarin alleen in de verte nog een nu blauwig gekleurde damp hangt.

Kijk eens aan! Daar op de Markt, boven de deur van de burgemeesterswoning, daar heeft timmerman Dankers met zijn maatje een groot doek opgehangen, gespannen op een stevig houten raam. En het is niet een gewone lap, rechtoe rechtaan. Aan de einden zitten er verlengstukken aan die naar beneden aflopen. Het stelt dan ook een banderolle voor. Schilder Mertens, die van zijn zenuwslopend vele arbeid vijf minuten afgeknepen heeft om zelf te komen kijken, heeft de banderolle met olieverf geschilderd. Op een lichtblauw fond, waarop bloemranken kronkelen van onbestaanbaar fantastisch mooie vormen en waarop echte gouden sterren schitteren, heeft hij met fraaie schrijffletters en een weelde van krullen de vereiste tekst

gezet in witte verf: „Welkom dierbare burgemeester!” Het is een kunststuk, dat waard is daar altijd te blijven hangen. Of dat, beter nog — zoals Dankers nu tegen Mertens zegt — voor weer en wind beschut in de kerk zou moeten worden ondergebracht. Het zou daar tegen de achterwand kunnen prijken, naast dat donkere schilderij van de Doop van Christus, dat immers óók een kunstwerk is, naar ze zeggen. „Maar ik voor mij zie dit liever,” zegt Dankers, „o zo!” En hij gooit zijn pruim van de ene kant van zijn mond naar de andere.

Ook de Fraters zijn begonnen met een gevelversiering. Ze hebben enkele kwekelingen uit de stad laten overkomen om een helpende hand te bieden, en deze jongelui kunnen hun hart ophalen door op lange ladders te klimmen, op buitenkozijnen van vensters te staan, in de bomen op de speelplaats te klauteren en zelfs in de gootranden te zitten. Want overal moeten schroefoogjes worden aangebracht en draden gereed worden gemaakt, waaraan op het laatste ogenblik een spinneweb van papieren slingers omhoog zal worden gehesen en waaraan hele snoeren van lampions en vetpotjes de lucht in zullen gaan. Pastoor Mallens zal van achter zijn raam zijn ogen de kost kunnen geven, als hij straks, heel wat opgeruimder dan vanmorgen, weer naar huis zal komen. Nee, Belchum ziet er niet uit of het onheilen verwacht.

Maar hoe staat het nu bij Park zelf? Diverse mensen die niet of slechts zijdelings bij een eventueel conflict betrokken zullen zijn, hebben er hun gedachten over, hun meningen en hun zorgen. Maar

hoe staat het met de wevers bij Park en met Park zelf?

O, deze twee, werklui en patroon, hebben juist een bespreking — wat men dan een bespreking noemt. Zo iets, als een pendant van wat er bij Bremer heeft plaats gehad, is dit. Maar verder dan „zo iets” gaat de vergelijking niet. De samenkomst is ook niet door Park belegd. Er is alleen maar een deputatie van drie wevers naar het privé-kantoor gestapt en Park heeft die ontmoet in de gang.

„Mijnheer,” groet Jan Petoen, die door de anderen is aangewezen om als hoofd-woordvoerder op te treden, „wij zouden u graag een ogenblik spreken.” Hij zegt het rustig en duidelijk en met iets van een ijzige kalmte over zich. Toch is hij een beetje bleker dan hij er anders uitziet, en de vingers van beide handen, waarmee hij zijn pet vast houdt, gebaren terwijl hij spreekt. Hij is een lange, magere jongeman met blauwe ogen en grote, benige kaken. Zijn brede mond met de dunne lippen heeft iets wreeds en zijn blik is steeds, en nu zeker, ronduit brutaal. Park is hoogstens een paar centimeter kleiner dan deze arbeider. Hij kijkt het drietal — Petoen, Ottermans en Vrouwen — een ogenblik verbaasd aan. Mogelijk verwondert hij er zich nog het meest over, dat hij spreken moet met dezen brutalen rakker, terwijl die twee veel oudere en zeer bezadigde mannen — huisvaders — daar als ondergeschikten staan. Vooral Vrouwen, met een grote pleister op zijn wang, ziet er uit als een in de slag gewonde veteraan die daar mag verschijnen naast zijn jonge kapitein.

„Zo?" zegt Park. „Dan had de werkmeester me eerst wel eens mogen vragen of ik het goed vind, dat jullie hier onder werktijd komen. Dit is werkverzuim, weten jullie dat?" Hij heeft zijn antwoord gericht tot Ottermans en Vrouwen en kijkt den langen Petoen niet aan.

„Misschien omdat het dringend is?" zegt nu Vrouwen een beetje moeilijk. Hij is een gezette, ofschoon geen kleine man. Hij heeft een rozig gezicht dat echter te lijnig is om, onder zijn vrijwel kale hoofd, op dat van een klein kind te lijken. Hij draait zijn pet voortdurend zenuwachtig in het rond. Park heeft zijn halve zin begrepen.

„Goed," zegt hij met dat verraderlijk-prettige lachje van hem, „omdat het dan dringend is. Waarover moeten jullie me spreken?"

„Op de eerste plaats," zegt Jan Petoen, „moet ik namens alle huiswevers aan u vragen, of het waar is, dat u hen allemaal deze week wilt opzeggen en naar de fabriek wilt laten komen."

„Ik denk dat dat mijn zaak is," zegt Park, nu zonder lachje. „Gaat het jou wat aan?"

„Ik spreek namens de arbeiders," zegt Jan Petoen, blijkbaar niet in het minst uit het veld geslagen. „Ik voor mezelf weet dat het zo is."

„Zo?" Park neemt hem nu toch onderzoekend op. Maar Petoen slaat de ogen niet neer. „Nou," zegt Park dan bot, „als jij het zo goed weet, vertel jij hun dan het antwoord maar."

„Dank u," zegt Jan Petoen akelig beleefd, „dan zal ik zeggen dat u zegt dat ze allemaal ontslagen worden. Dat veronderstelden ze trouwens. Verder hebben we de machines geteld. Er zijn nu al meer

weefgetouwen dan er arbeiders zullen zijn, zelfs als u alle huiswevers aan 't werk zet. We hebben ook van Terens de metselaar gehoord, dat het nieuwe magazijn, dat al sinds vorige maand is afgebouwd, geen magazijn zal worden maar een werkplaats."

"Heeft die Terens daar iets in te zeggen?" vraagt Park schamper, maar men kan zien dat hij nu op zijn hoede is en niet uit zal vallen voor hij weet wat de anderen weten.

"Terens had het u horen zeggen, toen u het gebouw op een keer binnenliep met den procuratiehouder Elderling. Hij stond op een steiger en u zag hem niet."

"En wat dan nog?" zegt Park.

"We hebben verder vanmorgen bericht gekregen, dat er gisteren in de stad, met het spoor, nog meer weefgetouwen zijn aangekomen voor hier. Daarom denken we, dat die in de nieuwe werkplaats zullen worden gezet."

"Ja?" Het klinkt als een snauw en het lijkt of Park nauwelijks met zijn definitief antwoord wachten kan, tot de ander alles wat hij te zeggen heeft zal gezegd hebben.

"En we denken ook," gaat Petoen nu verder en hij spreekt wat langzamer om effect te bereiken, "we denken ook, dat u van plan bent om één man aan twee getouwen te zetten. — Ik moet u namens alle arbeiders vragen of dat waar is."

Het gezicht van Park ontspant ineens. Zelfs zijn glimlach keert terug. "Ik kan onmogelijk zeggen of zo iets ooit zal gebeuren," zegt hij. "Ik zal

er in elk geval niet aan beginnen vóór we geprobeerd hebben of het gaat."

„De arbeiders verlangen, dat u een verklaring zult tekenen, dat u nooit één man aan twee machines zult zetten," zegt Jan Petoen.

Maar nu wordt Park toch werkelijk boos. Het bloed stijgt ineens naar zijn hoofd. Maar vóór hij iets zeggen kan, voegt Petoen erbij: „En ze willen ook, dat u Kees Bax morgenochtend direct weer aan het werk laat gaan."

„Wel allemachtig nog toe!" barst Park los. Hij vloekt. „Moet ik voortaan aan jullie komen vragen wat ik in mijn eigen fabriek doen en laten mag?!" Hij staat een beetje voorover gebogen met twee opgehouden handen, die hij krampachtig schudt terwijl al zijn zenuwen gespannen zijn. „Moeten jullie mij hier voor komen schrijven hoeveel machines ik mag plaatsen?!" Zijn stem schalt door de lange gang, maar er is geen enkele deur die nieuwsgierig open gaat om te weten wat er aan de hand is. Men kent den leeuw aan zijn geluid. „Hebben jullie mij te zeggen wie ik mag ontslaan en wie ik weer aan moet nemen? Zijn jullie gek geworden? — En nou terug naar je werk!" Hij staat daar kolossaal met hoog uitgestrekte arm en dreigend wijzende vinger. „En wie dat niet aanstaat, Jan Petoen, die kan meteen gaan en hij hoeft hier nooit meer terug te komen. Heb je dat begrepen?"

Petoen kijkt hem even aan met kleine oogjes. Hij strijkt langs zijn kin. Dan zet hij zijn pet op, maar toch niet vóór hij zich heeft omgedraaid. Zonder meer loopt het drietal, en nu vrij haastig, de gang uit. „Die vent moest op zijn donder hebben,"

zegt Park dan half luid voor zich heen. Maar het is de vraag of Jan Petoen, die de aftocht dekt, het niet meer gehoord heeft. Als Park zijn eigen kantoor is binnen gegaan en men de deur ervan vast en zeker heeft horen dichtslaan, wipt de jongste bediende op het export-kantoor de deur uit en gaat bij den portier, achter het loket aan het begin van de gang, informeren wat er gebeurd is. Even later brengt hij het bericht rond en men kijkt elkaar veel betekenend aan. „Dat gaat er werkelijk op lijken of er herrie komt,” zegt een der facturisten. Hellinghaus hoort het en zit een ogenblik doodstil. „Denk je?” vraagt hij.

„Ik denk het zeker,” zegt nu de oude Elderling. Hij kijkt erg bedrukt. „Ik vrees dat mijnheer Park het deze keer niet houdt.” Hij schudt zijn hoofd. „Vroeger, toen kon een arbeider afgeblaft worden. Dan kreeg ie de schrik te pakken en ging terug naar zijn machine. Maar dat is afgelopen, en ik begrijp niet dat mijnheer Park dat niet inziet. Maar ik zal het hem niet zeggen!” voegt hij er haastig bij en als om bij voorbaat een verzoek in die richting af te slaan.

En op dit ogenblik komt het onzalige idee in Hellinghaus op, om met Park over een contact met Bremer te spreken. Hij heeft lang naar een motief gezocht, maar dit lijkt hem toch wel het moment, nu Park zo juist van de arbeiders zelf vernomen heeft dat er wat gist. Hij zal zich nu toch wel zorgen maken over de naaste toekomst. Nu zal hij toch wel oren hebben, als hem zo onverwacht een ruggesteun wordt geboden in een gelijke houding van Bremer. Hellinghaus staat op,

trekt de morsmouwtjes van zwart satinet van zijn onderarm, voelt eens aan zijn dasje en strijkt over zijn snor. Hij gaat naar de deur van het privé-kantoor en klopt aan.

Achter hem heerst een doodse stilte. De ogen van alle collega's staren naar zijn slanke rug. Iedereen zit roerloos en verstomd van afgrijzen. Wie zal zich nu, nadat Park zo juist zó is te keer gegaan, in het hol wagen? „Ja!” brult de leeuw reeds. Hellinghaus verdwijnt naar binnen. „Da's een zelfmoordenaar,” merkt er iemand op.

De zelfmoordenaar glimlacht beleefd en maakt een buiging als een goochelaar voor het publiek. Hij staat, plotseling zenuwachtig, ook in zijn handen te wrijven zoals een illusionist dat doet. Park zegt geen stom woord, maar zit hem, met een rood hoofd en een nek die wel gezwollen en nog dikker lijkt dan anders, aan te kijken. De man raast inwendig nog na over de brutaliteit waarmee die arbeiders tegenwoordig den patroon durven aankijken. Maar hij zal ze leren! Ze krijgen Park zo gauw niet klein. Een harde hand hebben ze nodig. Met een harde hand heeft hij hen tot heden geleid. Onwilligen zijn meegaand geworden en onbuigzamen hebben gebogen — of zijn geknakt. „Ja?” vraagt hij eindelijk, als Hellinghaus slikt en maar geen begin schijnt te kunnen vinden.

Hij kucht. „Mijnheer Park,” zegt hij dan, „er broeit iets onder de arbeiders.”

„Och nee?” zegt Park met een gezicht of iemand hem een vreselijk vies verhaal doet.

Maar Hellinghaus wordt door deze reactie, die in elk geval geen uitval of een afkeuring is, ineens

aangemoedigd. „Ziet u, mijnheer Park," gaat hij nu vlot verder, „er wordt in het dorp overal gefluisterd over staking. Maar een staking zou funest zijn voor de arbeiders zowel als voor de fabrikanten." Park is een beetje scheef op zijn bureau gaan leunen. Hij heeft zijn mond open hangen met zijn tong zichtbaar, waarvan de punt opzij tussen zijn onder-tanden en zijn wang steekt. Zijn ogen staan wijd open en zo zit hij Hellinghaus aan te kijken, of die een natuurwonder is waar hij niets van begrijpt. Waarschijnlijk zit Park nu toch een ogenblik werkelijk paf van het feit, dat iemand van zijn eigen personeel hem een lezing komt houden over de mérites van een staking. En dat op dit ogenblik, waarop hij al wie over staking praat wel zou willen wurgen. „Voor de arbeiders is een staking ook moreel slecht", doceert Hellinghaus, „want ze ondermijnt de tucht en scheidt een precedent. En economisch brengt ze voor alle partijen nadeel. U hebt ongetwijfeld al alle maatregelen overwogen die er tegen te nemen zijn, en ook mijnheer Bremer heeft dat gedaan. Want ik sprak van fabrikanten. Als hier een staking uitbreekt, kan die ook heel best naar Bremer overslaan. Daarom verzocht mijnheer Bremer me om u te zeggen, dat hij graag contact met u zou hebben, teneinde dezelfde maatregelen te kunnen treffen die u neemt en één lijn te kunnen trekken tegen de arbeiders. Dan zou u beiden sterker staan."

„Ja," zegt Park, alsof hij het vraagstuk dat hem bezig hield opgeeft. — „Er komt geen staking," zegt hij dan kort en nadrukkelijk.

„Maar mijnheer Park," zegt Hellinghaus met een

charmante glimlach. Hij voelt dat hij grond verovert. „Het is toch een mogelijkheid, en om die mogelijkheid zou het toch goed zijn als Bremer en u in zekere zin een combinatie vormden.”

„Ik zeg je, dat er geen staking komt,” zegt Park. Als hij in een normale bui was, had hij Hellinghaus al lang het kantoor af gegoooid. Maar het schijnt dat dit onderhoud hem afleidt en misschien ook op een enigszins wrede wijze amuseert. „Er komt geen staking,” herhaalt hij en kijkt naar zijn vingers. „Er is geen reden om te staken.”

„Maar de arbeiders hebben toch eisen, mijnheer Park,” pleit Hellinghaus. „En het zijn geen grillen. Het zijn toch geen onredelijke eisen, waar ze zo maar van af kunnen stappen. Ze zullen ditmaal volhouden tot ze gelijk krijgen.”

„Gelijk krijgen?” vraagt Park. Hij vraagt het zo'n beetje voor evenveel, terwijl hij plukt aan een velletje van zijn nagel. Het lijkt of hij in zijn huiskamer babbelt met een goeie vriend. Hellinghaus wordt er door misleid. Hij merkt niets verraderlijks in deze opstelling van Park. En Hellinghaus kan wel streven naar hoger in de maatschappij en bij de groten dezer wereld in het gevlug trachten te komen — in zijn hart bewaart hij nog altijd de democratische geest van den Amsterdammer. Als hij er eerlijk voor uit moet komen zal hij bekennen, dat hij in dezen aan de kant van de arbeiders staat. Hij besluit eerlijk te zijn — en er is niets of niemand die hem beschermt.

„Ja,” zegt hij, „ik geloof zeker dat ze door zullen vechten tot hun eisen, minstens tot op zekere hoogte, zijn ingewilligd. En tenslotte zijn die eisen

ook niet zo gek. U zult dat zelf toegeven als u de zaak eerlijk bekijkt. Zij gaan uit van het feit, het duidelijke feit, dat zij van al hun werken niet rijker worden, en dat u dat wel doet. U kunt uw fabriek uitbreiden, u kunt machines aanschaffen, kortom, u gaat er op vooruit en zij niet. Ze vinden die verdeling niet eerlijk."

Hellinghaus ziet opeens hoe de spieren in Park's nek opzetten. Als hij een vacht had, gingen zijn haren nu recht omhoog staan. Er gebeurt ook iets met zijn vingers. Hij knijpt de ene hand met de andere en er knakt iets. En dan ineens springt Park recht. Hij staat daar boven Hellinghaus. Maar hij bukt zich weer om met zijn vuist onmenselijk hard op zijn lessenaar te slaan. Hij vloekt nog erger dan hij daar straks in de gang gedaan heeft. „Denk jij, Amsterdamse rooie indringer met je fijne manieren, dat jij me hier in mijn eigen kantoor zo maar doodrustig kunt staan te beledigen?" Hij komt sluipend een pas dichterbij Hellinghaus toe. „Jij, als intellectueel die je wilt zijn, moest er voor passen om met het onwetende en vals voorgelichte volk samen te spannen!" Als Park woest is, bouwt hij de langste en keurigste zinnen. „Jij bent bovendien in mijn dienst en jij hoorde mijn rechten door dik en dun te verdedigen tegenover iedereen en zeker tegenover de altijd kankerende arbeiders. Verdien ik méér dan zij? Natuurlijk verdien ik meer dan zij." Hij vloekt weer, dat de penhouder op de koperen inktpot rinkelt en het glazen deksel ervan neervalt. Maar dat kan ook komen omdat hij stampvoet en met zijn handen en met heel zijn lichaam schudt. Hellinghaus is zó de kluts kwijt,

dat hij alle verschijnselen die hij ziet niet meer uit elkaar kan houden. Hij is doodsbleek en het zweet staat op zijn voorhoofd. Het prikt ook onder zijn snorretje. „Ik verdien méér, omdat ik al die kerels aan een boterham help. Is dat niet iets dat beloond moet worden? Vijftig jaar geleden verdiende mijn vader niet meer dan al die kaffers, die nu bij mij aan de machine staan. Maar hij had hersens en energie genoeg om er onder uit te willen. Hij begon voor zichzelf te weven en verkocht zijn eigen stukken aan de boeren. Hij en ik, we hebben vroeger harder geploeterd en ons méér ontzegd, dan een van deze kerels het zich óóit gedaan heeft. Wat wij konden, konden zij ook. Maar wij déden het en zij niet! Vertel ze dat, jij rooie hond met je gepommadeerde knevel!” Hij staat nu vlak voor Hellinghaus die zich tegen de deur gedrukt heeft. Hij kan hem nu beet grijpen en tot zwavelstokjes breken.

„Jij staat aan hùn kant, hè?” schreeuwt Park en ieder woord van hem valt in een koud en bleekgeschrokken hart, daar aan de andere zijde van de deur, waar geen pen meer krast. Hellinghaus kan niet anders dan hem in de ogen kijken, die nu met kleine rode adertjes als met een fijn netwerk bedekt zijn. Het lijkt Hellinghaus of hij in die ogen scherp geslepen messen ziet rondwentelen. „Ik zal zorgen dat je aan hun kant kunt blijven staan! Je gaat er uit, op staande voet! Je kunt inpakken. Ik heb geen verraders nodig onder het personeel.” Park hijgt na iedere zin. Hij mag zijn woede nu wel intomen, anders krijgt hij er nog iets van. „En ik wil je nooit meer terug zien, ver-

sta je? Ik wil je nooit meer op kantoor zien. Zo gauw je dreigt te kreperen kun je bij me komen. Dan kun je ook een plaats krijgen — achter de machine. Dáár hoor jij thuis, arbeiders-vrind!" Park heeft de laatste woorden op lage, hese toon gesproken. Daarenboven is hij nòg dichterbij gekomen, alsof hij door Hellinghaus heen wilde lopen. Die is terug geschoven tot naast de deur. En nu rukt Park de deur open en brult: „Als ik niet vies van je was, gaf ik je een trap onder je.....” Dan slaat de deur weer dicht en het personeel hoort met ijselijke schrik hoe Park nu losbarst in een vulkanische lach, die hem uit de keel gutst zó dat de ene golf de andere schijnt te begraven. Maar deze zenuwachtige en overdadige uitbarsting gaat weldra over in een rhythmisch gelach, dat telkens onderbroken wordt door adempauzen. En ook dit geluid ebt weg. Het wordt zwakker en zwakker en al het spontane is er uit verdwenen. Het lijkt automatisch. Het heeft niets uitdagends meer en niets dreigends. Maar het is erger om aan te horen dan het eerste geweldige hoongelach. Dit laatste wegstervende lachen is verwant met het schreien van een kind.

De oude Elderling veegt zijn wachtende penschoon, als de anderen de hunne opnieuw in de ronde glazen inktpotten steken. Hij zit daar nog met een zorgvol gezicht te staren naar zijn pennebakje, terwijl rond hem de ruggen weer gebogen zijn en de handen weer over boeken en papieren schuiven. Misschien zit hij zo wel vijf minuten. Dan staat hij op, zet bedaard zijn stoel onder zijn tafel, en neemt dezelfde weg die Hellinghaus vóór hem

ging. Hij klopt zachtjes aan, luistert even, en opent, als hij geen antwoord hoort, de deur. Hij steekt zijn hoofd naar binnen en verdwijnt dan heelemaal. De deur gaat weer stil en geruisloos dicht.

Ook hem hebben alle ogen gevolgd. Maar nu kijkt men elkaar met een zucht van verlichting aan. Het is alsof men de razernij van een wild dier heeft meegemaakt, in een kooi waaruit het zich gemakkelijk had kunnen bevrijden. Maar nu men den temmer eindelijk naar binnen ziet gaan, gelooft men dat het gevaar voorbij is en men heeft alle hoop, dat het dier weer naar rede zal luisteren.

Elderling heeft inderdaad iets van een dompteur, zoals hij nu, voorzichtig en stil om Park niet te irriteren, naar diens lessenaar loopt en op een stoel er naast plaats neemt. Park zit daar met zijn hoofd in zijn handen. Hij heeft Elderling even aangekeken, maar hij geeft verder taal noch teken. Hij ziet er uit als een man die doodmoe is. Elderling mag wéten dat hij dat is. Voor Elderling heeft Park niet veel geheimen. De oude man kon zijn vader zijn — en dan was hij een hartelijker vader dan de oude Park was. Daarom vertrouwt Park hem soms ook wel iets méér toe dan geheimen — zichzelf. En daarom ook negeert hij zijn oudsten employé soms zó volkomen alsof hij niet bestond, of lacht en spot met zijn oude ideeën en opvattingen. Elderling verdraagt dat omdat hij werkelijk een verstandig man is. En hij kent Park. Hij alleen, naar het schijnt.

Want wat is deze Anton Park eigenlijk voor een man? Hij geldt voor een despoot, een bruto, een man die heel Belchum naar zijn hand wil zet-

ten, een machtswellusteling wien zaken-doen en geld-maken de enige genoegens in het leven zijn. De enige. Want dit is het eigenaardige, wie over Park spreekt, spreekt over den fabrikant. Men spreekt nooit over Park en vrouwen, over Park en drinken, over Park en jagen, of over Park in betrekking tot enig ander genoegens dat een normaal mens op prijs stelt. Toch leeft de man niet alleen op zijn fabriek. Hij heeft toch ook zijn huis, zijn vrije tijd. Wat doet deze Park buiten kantoor-tijd? Wat is hij voor een mens?

Anton Park is weduwnaar. Hij is al twaalf jaar alleen. Kinderen heeft hij niet. Zijn vrouw stierf toen zij nog geen jaar getrouwd waren, bij de geboorte van een zoon. Dien zoon nam zij mee in het graf. In zijn villa — Villa Cara, het dierbare huis, had zijn vrouw die gedoopt — regeert nu een oude dienstbode met behulp van het tweede meisje, Keeke Fourain. Men zou kunnen veronderstellen dat het bij Park thuis een vrijgevochten bende is, een vrijgezellen-huishouden, waar de meiden mooi weer spelen als de baas van honk is, en waar het nog bandelozer toe kan gaan, als de baas zijn vrienden heeft uitgenodigd. Maar Park heeft geen vrienden. En Jans Wijnants regeert met forse hand. Keeke Fourain is misschien nog banger van háár dan van Park zelf. Niet, dat Park haar ooit in verlegenheid brengt door zich vrijheden te veroorloven met haar zigeunerinnen-bekoorlijkheden. Hij is onhandig tegenover al wat vrouw is. Hij kan alleen met de andere sexe omgaan in een zakelijke sfeer. Dan is hij ook heel vriendelijk, maar met een gemaaktheid vaak, die meer pijnlijk dan vleierend is,

en die ineens en verraderlijk om kan slaan in botheid, ruwheid en een vernederende verachting. Zó gaat hij dus thuis met zijn vrouwvolk om. En daarom is zijn huis geen thuis. Park is niet vaak thuis. En als hij er is, wat doet hij dan? Hij drinkt een glas wijn — aan andere drank raakt hij niet. En hij zit en kijkt een beetje voor zich heen. Hij is geen man die van lezen houdt. Soms lost hij in zijn eentje schaak-puzzles op. Hij speelt nooit met een ander.

Maar meestal is Park na kantoortijd nog te vinden op de fabriek. Wel niet op het kantoor, maar wandelend tussen de dode machines, of ronddolend ergens hoog in de gebouwen. Daar staat hij dan voor de ramen en kijkt naar de wolken en de horizon. En ook daarbuiten, in de hei, is hij vaak. Want deze geweldenaar Park heeft een geheime hartstocht voor de natuur. Hij kan urenlang een spin zitten afkijken bij het maken van haar web. Soms, terwijl de werkmeester radeloos door de fabriek naar hem loopt te zoeken, ligt hij ergens op een eenzaam plekje aan een bosrand in het zand. Dan kijkt hij naar de halmen mager trilgras, die wiegen op de zucht van de wind. Die daar maar staan, dag en nacht, bij regen en zon, en die niets anders doen dan zacht wuiven en het spel der jaargetijden langs zich heen laten gaan — jaar in jaar uit, eindeloos. Door de blauwgroene kruinen der grillig om zich heen grijpende dennen spreken de stemmen van alle verten. Ze fluisteren samen en het is of onbegrepen gedachten hoorbaar worden. De donkere pijnbomen overdenken die met bezadigd knikkende hoofden en somtijds schudden zij als van een plotselinge, stille vrolijkheid. Ook Park

luistert. En ook hij glimlacht wel. Maar alleen om de tere melodie van die ongesproken taal. Verstaan doet hij er niets van, en hij doet ook geen poging om te begrijpen. Hij wil niet weten. Hij kent heel veel bloemen en planten, heel veel levends dat vliegt of kruipt. Maar hij kent niets bij naam. Hij weet niets van meeldraden en stampers en hij heeft nog nooit de bloembladen van een boterbloem geteld. Het verlangen van Adam om de dingen namen te geven en ze zich daardoor toe te eigenen, dat niet alleen het hele moderne weten maar ook de moderne waardering van het schone bezielt, is hem vreemd. Tellen en ordenen en een etiket plakken wordt op de fabriek gedaan. Dat hoort bij de zaken. Hier buiten ontvlucht hij dit juist. Hier zoekt hij alleen vrede en schoonheid. En die hebben geen naam en ze zijn niet te meten.

Ja, deze Park, die vriendschap heeft van varens en vliegen, van stenen en sterren, moet wel een eenzaam man zijn. Dit laatste denkt de oude Elderling ook, als hij nu samen met Park een sigaar opsteekt. „Het is jammer dat die Hellinghaus zo onbesuisd is,” zegt hij voorzichtig. „Het was op kantoor een goede kracht.”

„Och wat,” zegt Park, „er zijn meer goede krachten. Je kijkt die oude sollicitatiebrieven maar eens in. Er was toch nog een kerel bij die ons wel beviel? Schrijf dien maar eens aan. Dan hoeven we geen nieuwe oproep in de bladen te plaatsen. Dat zou ik vervelend vinden.”

„Goed, mijnheer Anton,” zegt Elderling die, als hij alleen is met zijn directeur, hem met de titel uit het verleden aanspreekt. „Maar toch, als ik het

zeggen mag, toch moest u de mensen vaker een kans geven. Mij, als oude man, komt het voor, dat het tegenwoordige geslacht meer mens is geworden dan het vorige. U zou de lui dan toch wel een béétje menselijker moeten behandelen, mijnheer Anton!" Hij zegt het goedig en een béétje luchtiger dan hij eigenlijk bedoelt. „Het komt me voor, dat u langzamerhand een beetje vergeten bent hoe de mensen zijn. U ziet zo weinig mensen, mijnheer Anton." En dan voegt hij er bij alsof hij alleen maar voor zichzelf een gedachte uitspreekt: „U moest getrouwd zijn, dat was beter. — Goed, goed!" zegt hij direct daarop al sussend. Maar natuurlijk valt Park nu tegen hem uit. Elderling heeft niet anders verwacht. Maar Park kan schelden en vloeken zoveel hij wil, van tijd tot tijd zal Elderling deze mening, die een wensdroom van hem is, blijven uiten. Gestadig druppelen holt de steen. Hij staat op. Park vloekt weer, en dus heeft Elderling zijn taak volbracht. Een Park die vloekt is een normale Park. Voor een Park die waanzinnig lacht en daarna stilletjes zit te huilen zonder dat iemand het merkt, is hij een beetje bang. Een oom van Anton Park, een onverschrokken man die in Atjeh had gevochten, heeft zich in een aanval van zwaarmoedigheid een kogel door het hoofd gedreven. Daarom is het goed dat Park weer vloekt. Hij is nu weer de oude.

VII.

Hellinghaus is nog lang niet de oude. Hij heeft het privé-kantoor verlaten door de deur naar de gang en is naar buiten gegaan, zonder nog met een van zijn collega's of iemand anders te spreken. Spulletjes van hem die nog op kantoor liggen, zal hij Remmelsma wel vragen eens mee te brengen. Daar staat hij dus. Een schooljongen die de klas is uitgestuurd en die verlegen is met zijn plotselinge vacantie. Hij kan nu naar huis gaan. Maar wat moet hij zeggen tegen zijn hospita? Tegen Jaspers of een der andere bekenden die hij kan tegenkomen? Laten zij van zijn ongeluk eerst maar door overbrieven horen. In Belchum weet binnen ongeloflijk korte tijd iedereen immers alles.

Zonder dat hij er zelf erg in heeft, slaat Hellinghaus het smalle paadje in, halverwege de Trichterstraat. Misschien is hij onbewust van plan om het vrije veld in te gaan en daar zijn tijd tot twaalf uur zoek te brengen. En misschien brengen subtiele verborgen gevoelens hem dan weer van dat voornemen af, in de mening dat hij, nu hij als arbeidersvriend op straat is gezet, bij die vrienden dan ook maar troost moet gaan zoeken. In elk geval: hij loopt langs het kerkhof, maar vervolgt zijn weg niet de hei in langs het Verdronken Gat. Hij neemt het Heipad en komt naast de kerk bij het Oude Dorp terecht. Maar troost vindt hij daar niet. Hij loopt diep in gedachten tussen de tuinen en huisjes en merkt niemand op. Die gedachten vol-

gen geen speciale lijn. Hij weet niet eens wat hij denken moet. Hij is nog meer verbaasd dan verontwaardigd over het lot dat hem getroffen heeft, en in geen geval maakt hij zich nog ongerust.

De hele scene op Park's kantoor voor de zoveelste maal bij zichzelf repeterend, schrikt hij op eens op als hij een vrouw voor zich ziet, die lelijk genoeg is om de heks van Hans en Grietje te zijn. Ze is heel oud, bruin en gerimpeld. Haar lippen zijn niet meer dan een spleet voor haar tandeloze, teruggezonden mond. Haar spitse kin en dito neus steken naar voren. Haar grijze haren hangen in slierten. Ze ziet er uit als een sibylle die met doemenis dreigt, tenzij er boete zij, en die zich uit versterking het vuil van de straat over het hoofd heeft gestort. Katoenen pluizen, jute draden en sprieten stro draagt ze aan haren en kleding mee. Maar aan een boete-predikante denkt Hellinghaus niet. Zij staat daar zo plotseling voor hem terwijl hij hier, geslagen door het Noodlot, rondzwerft, dat zij hem de vlees geworden Megaera lijkt. Hij schijnt het nu bij de wraakgodin verbruid te hebben, maar, wie weet, mag hij haar bijstand binnenkort aanroepen. Daarom groet hij heel beleefd en een beetje krui-perig eerbiedig.

Maar de oude Kee van Pietje de Stoker draait haar hoofd om en gilt met een scheve, tandeloze mond naar vrouw Raay aan de overkant: „Hier heb je een verrader van Park! Die komt een beetje spionneren, de afgelikte mooie meneer!" En Hellinghaus kan nog maar net op zij springen als zij naar hem spuwt. Hij slaat haastig de terugweg in. Arbeidersvriend heeft Park hem genoemd. Het lijkt

er niet veel op. Hij is geen vriend van de arbeiders, al sympathiseren zijn liberale gevoelens met hun streven naar vooruitgang — omdat het verwant is met mijn eigen streven naar maatschappelijke verbetering. Zijn vader was zelf een arbeider: lossen aan het Weesperpoortstation. Hellinghaus houdt niet van de arbeidende klasse. Hij is ze zelf ontvlucht. De arbeiders zijn hem te ruw, te onwetend, te onzinnelijk, te onbeschaafd. Natuurlijk zal dat niet altijd zo blijven. Er wordt reeds door velen voor verbetering geijverd.

Men kan inderdaad voor den arbeider in het krijt treden, zonder dat het nodig is met hem om te gaan. Dit is een inval, die Hellinghaus op zijn terugweg langs het kerkhof bepeinst. Hij krijgt nog andere ideeën — ze brengen elkaar voort. Als hij nu weer in de Trichterstraat loopt, heeft zijn gepieker over wat er gebeurd is, plaats gemaakt voor bespiegelingen omtrent wat er gebeuren zal. En hij beseft nu meteen dat er iets gebeuren moet. Want aanstaande Vrijdag komt Bernardine, en hij kan haar toch niet als een werkloze, zonder iets in het vooruitzicht, ontvangen?

Hellinghaus slaat nu de gewone weg naar huis in. Het is nog geen kwart voor twaalf, maar hij is nu niet bang meer om iemand te ontmoeten. Bij Melchior vindt hij Jaspers. Melchior is de aangewezen contactplaats voor alwie, bij het uitgaan der fabriek, iemand van het personeel van Park wil treffen.

„Je bent vroeg vandaag,” zegt Jaspers, „maar je komt mijn ongeduld te gemoet. Weet je, mevrouw Bremer heeft ons het costuum gestuurd. Ons, dat

wil zeggen het Comité. Kom eens mee kijken. Of heb je 't al bewonderd? Nou, dan zul je wat zien!" Hij pakt Hellinghaus bij een arm en voert hem mee naar het achterzaaltje. Daar staat een grote en hoge kartonnen doos en aan een spijker, boven op een reclamebordje van „Bier van de Schaapskooi," hangt het witte kleed op een van Melchior geleende klerenhaak. Het is werkelijk een feestelijk gezicht. Het lijfje bestaat uit een verguld pantser van over elkaar schuivende schubben, met twee puntige ronde borstplaten in het midden. Daaronder hangt de rok in vele plooiën, en de zoom ervan is opgewerkt met een rood meander-patroon. Je kunt je Pallas-Athene in dit gewaad voorstellen, zeker als je dan kijkt naar de stoel waarop de gouden helm staat: met het opgeslagen vizier, de grote kam en de trotse rood en witte pluim er boven op. Tegen de stoelleuning rust ook een rode lans met gouden punt en tegen de zitting staat een ovaal gouden schild waarop in rood de Nederlandse Leeuw is afgebeeld met zijn pijlenbundel.

„Nou nou!" zegt Hellinghaus. „Ik kan me voorstellen dat mevrouw Bremer zich graag hierin wil laten zien!"

„Ben je wijs!" zegt Jaspers, verwonderd en tegelijk opgetogen. Maar dan zegt hij: „Zo, wou ze dat?" Hij kan nu begrijpen waarom die Anna Bremer hier buiten een paar maal op Hellinghaus heeft staan wachten en waarom deze bij haar op bezoek is geweest. „Zo zo," zegt hij nog eens, „nou dan is ze bekeerd. Hier, lees dit maar. Ze stelt het costuum helemaal tot onze beschikking. We moeten dus zelf uitmaken wie de Maagd zal zijn."

Hellinghaus begrijpt het niet. Waarom wordt hij zelf nu helemaal niet meer hierin gekend? Hij had toch met haar afgesproken dat hij haar vanavond zou opzoeken om het costuum te komen bekijken? — Nou ja, dan niet. Hij kan er zich op het ogenblik niets van aantrekken. Deze dag is te zwaar beladen met gebeurtenissen.

„Dan zullen we stemmen over de kandidaten die er zijn,” zegt hij, en hij geeft Jaspers een knipoog. „Mientje maakt een goeie kans, als je 't mij vraagt.”

Maar Jaspers gaat hier niet op in. De twee mannen vouwen, een beetje onhandig en waarschijnlijk verkeerd, het costuum weer op en bergen het, met schild, helm en de in drie stukken uiteen te schroeven lans, weer in de doos. Deze schuiven ze daarna achter een paneel onder het podium. Buiten blazen de fabriekssirene's twaalf uur.

„Hoor je dat?” vraagt Hellinghaus.

„Ja,” zegt Jaspers, de vraag niet begrijpend. „Waarom?”

„Dat is een signaal, waarop ik voortaan niet meer hoef te letten.”

„Hoezo?”

„Ik ben niet meer in dienst van Park.”

Jaspers kijkt hem aan met knipperende ogen. „Niet?” vraagt hij. „Ik begrijp niet wat je zeggen wilt.”

„Ik lig er uit,” zegt Hellinghaus. „Op staande voet ontslagen. Ik nam het op voor de arbeiders, weet je.” Hij doet een beetje schichtig en het is duidelijk dat hij zenuwachtig is om zijn bekentenis.

„Maar kerel,” zegt Jaspers en legt een grote hand op zijn schouder. Deze keer vindt Hellinghaus

die grote hand een prettige hand. Hij vertelt Jaspers de hele geschiedenis en hij vertelt die ook aan Melchior, maar dat merkt hij pas als hij met zijn verhaal klaar is. Melchior heeft achter hem in de deur staan te leunen en Jaspers heeft er Hellinghaus niet opmerkzaam op gemaakt. Er zullen spoedig genoeg diverse lezingen over dit ontslag in omloop zijn, en dan is het maar beter dat er tenminste nóg iemand is — en nog wel iemand die weer zoveel andere iemands per dag spreekt — die het originele verhaal kent.

Als Hellinghaus zijn verslag beëindigd heeft, komt Melchior op hem toe geslenterd. Hij weet uit Jaspers' houding, dat hij zich als Dritte im Bunde mag voorstellen. „Hellinghaus,” zegt hij, „zo lang je geen andere betrekking hebt, kun je bij mij een pot bier komen drinken wanneer je wilt. En ik zal ze niet aan de balk schrijven.” Het is een hele troostrede voor Melchior. Deze dikke kastelein met zijn trage loop en zijn egoïstisch kleine oogjes is geen sentimenteel man — nee, in 't geheel niet. Zelfs Jaspers kijkt op van het meegevoel dat de hotelhouder toont. Hellinghaus zelf is zó getroffen, dat hij een paar maal met de ogen moet knippen. „Dank je,” zegt hij eenvoudig.

„Wat ga je nu doen?” vraagt Jaspers.

„Park gelijk geven,” zegt Hellinghaus en hij krijgt ineens een lach om zijn mond. „Park heeft me een arbeidersvriend genoemd,” legt hij uit. „Ik zal tonen dat ik het ben.”

De anderen moeten dit even zwijgend verwerken. Melchior knijpt zijn varkensoogjes een beetje verder dicht dan ze gewoonlijk al zijn. Hij steekt

zijn handen onder het witte voorschoot dat hij draagt en vouwt ze ineen voor zijn buik. „Als ik het goed begrijp,” zegt hij langzaam en met voldoening in zijn stem, „dan ga je nu de wevers opzetten om te staken.” Jaspers kijkt hem geschrokken aan en beziet Hellinghaus dan argwanend. Maar deze let niet op Jaspers en staart Melchior met een lachje van verstandhouding aan. En nu richt Melchior zich tot Jaspers. „En als mijnheer het volk op zijn hand heeft,” zegt hij, „dan zal hij het weer over zien te halen het werk te hervatten, maar onder conditie dat al degenen die bij het conflict ontslagen zijn, weer worden aangenomen. Dan heeft mijnheer bovendien de dankbaarheid van de heren fabrikanten verdiend, door de staking te hebben beëindigd. Ha-ha!”

Nu is het Hellinghaus die een beetje onaangenaam verrast is. Het bevalt hem niet erg, dat deze Melchior zijn plannen inderdaad doorzien heeft. En die vette, spottende lach tot slot doet hem zéér onprettig aan.

„Ha-ha,” lacht Melchior nog eens en draait zich om. „Ik zal het aan niemand vertellen hoor,” belooft hij en gaat terug naar zijn café.

Maar Jaspers kijkt stralend. „Dat is werkelijk uitstekend gevonden!” zegt hij. „Het is je enige kans om de zaken ongedaan te maken. En je zult er nog op vooruitgaan ook! Let op mijn woorden!” En dan neemt hij Hellinghaus bij de arm. „Ik moet gaan eten,” zegt hij. „Maar loop even mee, dan zal ik je de sigaren laten zien die ik voor het feest bestellen moest. Het zijn twee kisten van vijfhonderd stuks. Ze zijn vanmorgen aangekomen. Het is

een koninklijk gezicht, zo'n kist! Het zijn kloeke sigaren van twee cent. Ze hebben allemaal grote zwart-goud-rode ringen om en je zult zien, dat je er haast niet naar durft te kijken als je maar je gewone daagse pak aan hebt!"

„En vind jij het niet wreed om een man te vragen daarnaar te gaan kijken?" vraagt Hellinghaus.

„Niet, als die man zo'n sigaar krijgt," zegt Jaspers vrolijk. „Ik heb er ook nog twee kleine kistjes van vijftig stuks van laten komen. Voor eigen rekening."

Hellinghaus kijkt een beetje verlegen rond als hij buiten komt, maar er is geen mens meer te zien op straat. Allerwege zit men reeds aan tafel. Wel verbeeldt hij zich, dat hij voortdurend blikken op zich voelt gericht vanachter gordijnen en mystères.

Jaspers heeft de glorie van zijn feestsigaren niet overdreven. Zo'n geopende luxe doos — met rood fluwelen bekleding en zulk een rist kloeke en rijk geklede rokers in een wolk van rijpe tabaksgeur — is een aanblik, waarbij je je hoge hoed op zou willen zetten, alleen om die weer af te kunnen nemen. En als Hellinghaus het beloofde monster gekregen heeft, en er voorzichtig het bandje weer heeft afgeschoven om het Jaspers te overhandigen — die er in zijn vrije tijd asbakjes mee beplakt — roept de winkelier zijn dochter uit de achterkamer.

„Mientje," vraagt hij, „heb je al gehoord wat er met mijnheer Hellinghaus is gebeurd?" Mientje kijkt den gewezen correspondent van Park even met een koude blik aan en dan zegt ze: „Nee vader." Ze kijkt of het haar niet in het minst kan

schelen wat er met Hellinghaus gebeurd is. Wat haar betreft mag hij in het water gevallen zijn of van de trap geduikeld. „Hij is ontslagen door Park,” zegt haar vader. Hij zegt het ernstig, maar niet zo dramatisch als hij het doen zou, als hij niet wist dat het hier eigenlijk een blijspel betreft. Maar Mientje schrikt er erg van. Ze wordt zelfs bleek. „Nee!” roept ze met grote ogen en dan komt ze naar Hellinghaus toe en legt een handje op zijn arm. Dit is nu niet precies de reactie die haar vader bedoelde met het vertellen van zijn nieuwtje. „Maak je niet ongerust,” zegt hij, „het zal wel weer goed komen, daar ben ik zeker van.” Hij wilde er nog vermanend bijvoegen: „kom, kom,” maar dat vindt hij toch wel een beetje stuitend voor Hellinghaus.

„Nee, het is helemaal niet zo erg,” zegt deze nu. „Ik vind heus wel weer iets anders — en iets beters.”

„Maar waarom ben je ontslagen?” vraagt Mientje. En Jaspers ergert zich nu omdat ze „je” zegt. „Hij nam het op voor de arbeiders,” verklaart hij kort. „Misschien niet erg verstandig — neem me niet kwalijk dat ik het zeg, Hellinghaus — maar in elk geval goed bedoeld.” En dan pakt hij zijn dochter bij de schouders en zegt: „Allez! Ik zal je er straks wel meer van vertellen. We moeten nu hoog nodig aan tafel. En mijnheer Hellinghaus ook.” Hij gaat met zijn tegenstribbelende dochter naar de deur met de grappige ruitjes en het leuke gordijntje en knikt Hellinghaus een afscheid toe. „Smakelijk eten!” wenst hij.

„Insgelijks,” zegt Hellinghaus en laat de deurbel

klingelen. Als hij de Marktstraat inloopt bedenkt hij, dat hij nu voor de derde maal vandaag door iemand aan de deur wordt gezet. Park deed het met geweld, Anna Bremer onder vernederend zwijgen, en Jaspers amicaal. Voor hij thuis is, is hij tot de conclusie gekomen dat Belchum een klein snertgat is, en dat je er alleen maar zult kunnen leven als je je met niemand bemoeit. En het wordt nu toch werkelijk tijd dat hij van dat Mientje ziet af te komen. Die klit is in staat hem om de hals te vallen ten aanschouwe van Bernardine. Hij vraagt zich af, of hij niet beter zou doen met vanmiddag terstond naar de stad te gaan, de pas uitgekomen nieuwsbladen na te kijken, en dadelijk op een vacature elders af te stappen.

Met de tram van twee uur komen drie kisten met kostuums voor de optocht. Ze worden op de markt gelost en dragen het adres van smid Schutjens. Het zullen de ridder-uitrustingen zijn die hij in de stad heeft besteld. Maar deze zending trekt niet de aandacht die ze verdient. Want met deze tram zijn ook twee marechaussées gekomen. Wie die besteld heeft, is niet bekend. Waarschijnlijk Park. Ze bemoeien zich met niets en spreken tot niemand een woord. Maar ze schijnen hun opdracht te kennen. Ze lopen met rinkelende sporen over de keien naar Melchior en nemen daar hun intrek. Voorlopig schijnen ze niets anders te doen te hebben dan op de veranda te zitten en te kijken naar de dorpelingen, die aan de overzijde van de straat een telkens wisselende groep vormen van

nieuwsgierigen. Als een kwartier later veldwachter Duivelaar verschijnt en kordaat het terras opstapt, verdwijnen ze met hem naar binnen. Maar kort daarna nemen ze hun plaatsen op de rieten stoelen weer in, en gaat Duivelaar naar de overkant om het publiek tot doorlopen te manen. En na een uur, waarin het erg druk van voorbijgangers is geworden in de Trichterstraat, gaan de twee militaire politiemannen opnieuw naar binnen en blijven er. Ze kunnen er nu wel zeker van zijn, dat het hele dorp van hun komst op de hoogte is.

Even na drie uur komt de vrachtrijder Fick het dorp in gereden met zijn halve wagen vol vaten bier. Hij lost die bij het Zwarte Trekpaard. Sieske van Erven schijnt gedacht te hebben: zeker is zeker, en hij heeft de wagen van de bierbrouwerij, die alle café's vóór Zaterdag nog zal komen voorzien, niet afgewacht om zich te bevoorraden.

Ongeveer op hetzelfde uur bevalt in het Witte Dorp de vrouw van Knor, de waard uit De Hemel, van een zoon. Ze zal hem, naar den nieuwen burgemeester, Karel noemen. Knor vindt het een veel te deftige naam, maar hij heeft nu eenmaal niets te zeggen. Hij mag overigens de hemel danken, dat hij in zijn Hemel vandaag geen bier ontvangen heeft, zoals Sieske. Want nu kan hij zich op gebrek aan voorraad beroepen, teneinde aan een onafzienbare reeks gratis verstrekte heildronken te ontkomen.

Het is maar goed, dat dokter Prusing bij de meeste bevallingen niets te maken heeft. Vrouw Ottermans die hier als baker fungeert, kan het zon-

der de dokter wel af. En zo is Pruising bij de hand, als een jongen hijgend aan zijn deur belt met de klompen in zijn hand. Frater Josias is, bij het maken van de feestversiering in de grote recreatiezaal, van een ladder gevallen en heeft een been gebroken. Pruising neemt zijn tas en steekt spalken bij zich en rijdt weg zo snel als zijn fiets hem dragen wil. De jongen, met de klompen in de hand, zweeft als een tamme kraai achter hem aan en kan den eeuwig vermoeiden dokter gemakkelijk op zijn snelle en geruisloze kousevoeten bijhouden.

En dan komt met de tram van kwart voor zes een wagon met garens, bestemd voor Park. Ze wordt op de wissel gezet bij de Driesprong en een zestal jonge wevers wordt door den werkmeester gestuurd om haar op te duwen naar de weverij. Maar het geval wil — en of het toeval is zal nooit worden uitgemaakt — dat daar bij die wissel, in café de Gouden Posthoorn, Bauwman zit. Hij praat met de weduwe De Wilde, de waardin, en ziet de wagon afgehaakt worden. Hij zegt dat het een goed aardappeljaar is, en kijkt hoe de conducteur de wisselarm met de ronde witgeverfde kop omgooit. En als de tram wegrolt en over het houten spoorbruggetje boven de Kleine A dondert, spreekt hij over het planten van uien en kijkt naar de kisten katoen, die door de bespilde raampjes van de blauw-grijs gekleurde tramwagen zichtbaar zijn. Maar zodra hij de zes arbeiders van Park over de blekerij ziet aankomen, rekent hij het bier af dat hij gedronken heeft, groet beleefd en gaat naar buiten.

„Zo jongens!” zegt hij tegen Jan Petoen — die,

pas van het stalen-knippen verlost, voor het eerst dit buitenwerkje mee mag opknappen — en tegen diens vijf kameraden. „Is Bax weer aan 't werk?”

„Die?” zegt Petoen. „Die zal van Park geen kans meer krijgen!” Hij plaatst zijn schouder reeds tegen een hoek van de wagon. „En vanmorgen is een van de klerken ontslagen — de nieuwe correspondent — en het scheelde vanmiddag niet veel of zelfs Harrie van Erven was op straat gezet, omdat hij zei dat Park niet rechtvaardig was. Vooruit jongens, duwen!”

„Wacht even,” zegt Bauwman. Hij spreekt niet luid, maar er klinkt gezag in zijn stem en ze staan nu allen recht en kijken hem aan. „Vinden jullie dat goed, dat arbeiders die goed werk leveren zo maar ontslagen worden, of tenminste kunnen ontslagen worden, alleen omdat die mijnheer Park hen niet langer wil zien?”

„Hoor hem!” roept iemand. „Wat wil je daar dan aan doen?” vraagt Petoen.

„Ik zou het vertikken om nog langer voor dien mijnheer Park te werken,” zegt Bauwman, nu een beetje feller. „En als jullie dat allemáál doen, gebeurt er niks-niemendal. Als jullie nu naar de fabriek terug gaan en die wagon hier laten staan, en als de volgende ploeg die gestuurd wordt óók van die wagon afblijft, enzovoorts, dan komen er geen nieuwe garens op de fabriek. En dan staat Park machteloos. Dan zeggen jullie: we zullen ze gaan halen, als jij eerst de mannen die je ontslagen hebt weer aanneemt. En dan moet hij wel toegeven. En dan eis je trouwens nog veel meer din-

gen. Als jullie staken zijn jullie machtiger dan hij!"

Janneke de Wilde is in haar deur komen staan. „Wat Bauwman zegt is zeker waar!" roept ze nu met een hoge stem. „Hij is een verstandig man. Hij weet veel meer van uien dan ik."

Het lijkt wel of zij zowel Bauwman als de jongelui voor de gek houdt en zeker is haar argument om te lachen. Maar niet voor dorpsmensen, voor wie de dingen des dagelijken levens, voor wie land- en tuinbouw, naast weven en verven, de belangrijkste zaken in het leven zijn. Wie van de dorpse tuinbouw méér weet dan Janneke de Wilde moet inderdaad een wijs man zijn.

Jan Petoen kijkt Janneke aan. Ze is zeker geen knappe vrouw, want ze is scheel en heeft één hoge schouder. Maar het is een ernstig mens. En deze korte overweging schijnt bij hem de doorslag te geven. „Ik verdoem het!" zegt hij en steekt zijn handen in zijn zakken. „Ik wil het met Park uitlechten. Maar dan allemaal méé doen, jongens! Wat kan het ons schelen?!"

Die laatste vraag, vaag en onzeker van inhoud, schijnt de kwaliteit van een leuze te hebben. Er zit ook iets van een uitdaging in, en ze speculeert op de roekeloosheid van het avontuur. „Ja, wat kan het ons schelen!" zeggen deze jonge wevers, de een na de ander. En ze gaan terug over de blekerij met de handen in de zakken.

Bauwman blijft een half uur de wacht houden bij Janneke de Wilde. Maar er komt niemand meer van de fabriek. Hij begrijpt het zelf niet goed. Maar men zou toch zeggen dat er iets broeit op de fa-

briek en dat de werkmeester niet durft door te drijven.

Tegen half zeven gaat hij weg. In de Molenstraat ontmoet hij Hellinghaus. Hellinghaus loopt nu met zijn ziel onder zijn arm. Hij was op weg om bij Schelkens den molenaar een praatje te gaan maken. Waarover weet hij eigenlijk niet. Maar Schelkens is een medebestuurslid van Disco en hij kan altijd beginnen over het toneel, om daarna te komen op zijn eigen positie en op de staking. Nu hij besloten is om achter de stakers te gaan staan en die staking zelfs te bevorderen, weet hij niet wat hij beginnen moet. En Schelkens is een verstandig man.

Natuurlijk heeft Hellinghaus van Bauwman gehoord en heeft Bauwman van hem gehoord. Wie zal er in Belchum niet op de hoogte zijn van de belangrijke gebeurtenissen in het dorp? Beide mannen zien elkaar aan, of ze een ontdekking doen. En of ze er geen idee van hebben welke waarde die ontdekking heeft en of ze er iets mee beginnen kunnen.

„Dag Bauwman,” zegt Hellinghaus dan. Hij glimlacht opeens.

„Dag mijnheer Hellinghaus,” zegt Bauwman gereserveerd.

Hellinghaus denkt bliksemsnel. „Kameraad Bauwman,” zegt hij, „hier denk je, dat je me met mijnheer moet aanspreken. Als we in Amsterdam waren zou je óók kameraad tegen me zeggen.”

Wat Bauwman daarvan denkt wordt Hellinghaus niet gewaar. De man zit te zeer verborgen in al zijn baardhaar. Maar zijn donkere ogen blij-

ven hem oplettend aankijken. „Je zult wel gehoord hebben, dat ik ontslagen ben,” zegt Hellinghaus, „en je zult ook wel weten waarom. Ik geloof dat we allebei hetzelfde willen. Is er nog nieuws?”

„De arbeiders hebben geweigerd een wagon met katoen te lossen,” zegt Bauwman. Het klinkt niet enthousiast en het klinkt niet eens of hij die mededeling graag doet.

„En wat heeft Park gedaan?” vraagt Hellinghaus gretig.

„Ik denk niets,” zegt Bauwman. „Als hij die kerels ontslagen had, had ik ze wel bij mij terug gezien.”

Zo. Daaruit valt dus op te maken dat Bauwman hen tot die opstandigheid heeft aangezet. „Dat is jammer,” zegt Hellinghaus en men hoort aan de intonatie dat hij het meent. Nu staan ze weer beiden zwijgend.

„Bauwman,” zegt Hellinghaus dan en hij komt een stap dichterbij, zodat hij den ander bij de schouders zou kunnen pakken. Hij bukt zich iets, want Bauwman is kleiner dan hij en hij kan hem nauwelijks in de ogen zien, door de glimmende zwarte pet-klep die laag over het voorhoofd is getrokken. „Bauwman, geloof je niet, dat er hier in Belchum niets gebeuren zal, als het niet geforceerd wordt? Als jij en ik het niet forceren? Belchum heeft zo lang geslapen, dat de mensen niet wakker kunnen worden. Bauwman, we moeten wat doen. We moeten het direct doen!” Hij heeft niet luid, maar indringend gesproken.

Bauwman schuift zijn pet naar achteren, zodat

Hellinghaus nu duidelijk het vuur kan zien dat brandt achter zijn blik. Hellinghaus draait zich eensklaps om en kijkt naar de torenklok. Die wijst twintig voor zeven. De late zon blinkt in de wijzers en op de letters en het is of de oude toren daar aan het andere eind van het dorp een feestelijk uur verkondigt. „We hebben nog een kwartier,” zegt Hellinghaus nu gejaagd. „Bauwman, we gaan door het dorp en vertellen tegen iedereen die we zien, dat om zeven uur de ketels worden afgeblazen. Dan staat het om zeven uur zwart bij de fabrieken. Het zal de wevers op de fabriek duidelijk maken, dat er iets verwacht wordt van hen. Ik zelf ga naar Park. Ik zal de gebouwen binnenlopen en iedereen het wachtwoord geven: om zeven uur blazen we de ketels af. Ga jij naar Bremer en probeer er hetzelfde te doen. Zeg maar, dat het zo besloten is. Door wie komt er niet op aan. Zeg dat er bij Park ook gestaakt wordt. Zeg verder wat je wilt — jij weet beter dan ik wat je zeggen moet. En we vergaderen direct na zeven uur bij de kiosk naast de kerk.”

Hellinghaus zou zelf niet kunnen zeggen welk vuur, dat op inspiratie gelijkt, hem thans bezielt. Hij, de correcte man, die altijd en onder alle omstandigheden een heer tracht te zijn, staat hier een arbeider, die zelf een geboren agitator schijnt, over te halen om de opstand uit te roepen. Misschien wordt hij bezielt door die blik van Bauwman. Misschien is het Bauwman zelf die hem dit allemaal laat zeggen. Maar op Bauwman's gezicht komt nu een lach. Men kan er zeker van zijn, ondanks zijn zwarte maskering. Deze twee mannen

hebben elkaar dronken gemaakt. Ze zien het vaandel en horen de trom al langs zich heen trekken, en als een vredelievend burger, die de militaire stap en krijgsgesang hoort, al wordt opgezweept, hoe moet het dan twee generaals wel te moede zijn?

Ze geven elkaar een hand. En nu gaat Bauwman snel over de Markt en door de Kerkstraat naar het Oude Dorp en vandaar naar de fabriek van Bremer. Hellinghaus slaat de Klaverstraat in en zal nog de Witte Wijk doorlopen alvorens hij bij Park door het magazijn naar binnen zal gaan.

De tijd is krap gemeten, maar het gerucht gaat snel en Belchum is niet groot. Binnen tien minuten loopt het hele dorp uit. Door de straten trekken groepen volwassenen. Ze lopen haastig en met grote passen. Moeders ijlen langs de huizen met een zuigeling op de arm en kinderen aan de hand. De wegen weerkaatsen van het droge geklak der vele houten klompen, die een klieppermars lijken te lopen. Opgeschoten meisjes, met wapperende lange rokken en met de jute voorschoot nog voor gebonden, rennen over de onregelmatige stoepen langs de huizen. Hele klassen kleine kinderen sjokken midden over de rijwegen. Ze fluiten en schreeuwen en joelen dooreen of zingen het lied dat hier en daar ook door een zenuwachtige vrouwestem of door een bars en zwaar mannengeluid wordt overgenomen:

„Op zij! Op zij!
De baas die komt voorbij!
Hij werkt maar niet,
Hij weeft maar niet,

En hij wordt dik van ons verdriet.
Hij eet zijn buikje dik en rond
En hangt 'nog vóór de avondstond!'"

Door de drukte heen lavéren fietsers die zich met aanhoudend geklingel vrij baan trachten te maken. Iemand heeft een vlag — zo maar een doodgewone rood-wit-blauwe vlag — en heft die boven de hoofden. Driek Pot, die zo juist van de stad is gekomen en het nieuws heeft gehoord, geeft zijn kittig paardje de zweep, zodat de wagen links en rechts slingerend door de straten ratelt, tot waar de mensenmenigte te dicht wordt om sneller dan stapvoets verder te gaan.

Constant Peluw staat midden op de Markt, vanwaar hij zowel de Trichterstraat als de Marktstraat en de Bosserd erachter kan overzien. Aan het einde zijn beide wegen dicht verstoppt met donkere kluwens mannen en vrouwen. Hij staat daar met de hand aan zijn bril — die hij veel beter af kon zetten — om de glazen weg te lichten van zijn ver-ziende ogen. Hij weet eerst niet of hij nu ook zal gaan kijken of niet. Hij zou wel naar Park willen, waarheen het grootste aantal nieuwsgierigen trekt. Zijn vader is ook die kant uitgegaan. Maar dan haalt hij, met een gevoel van fatalisme dat hem overweldigt, de schouders op en gaat terug naar zijn kantoortje. Daar blijft hij in de deur staan kijken, in de richting van Bremer. En daar ziet hij den pastoor voorbij snellen met een openhangende, wapperende toog. Zijn stok, met de kop van Sint Jozef, tikt harder dan anders in de nu stille straat, waaraan vele deuren

zijn blijven openstaan. De pastoor groet Constant niet.

Het is Constant of hij nu alleen over is in een uitgestorven wereld. Hij voelt, dat alle huizen hier in het centrum leeg staan. Nu gaat Belchum verzinken, denkt hij, en ik ben de enige die op het schip achter blijft. En hoor! Daar snort en hijgt een machtig geluid door de lucht. Het is de alledaagse schorre aanzet van de sirene's, die het einde van de dag gaan blazen. Er is aan dit geluid niets bijzonders, maar Constant luistert er naar of hij het voor het eerst in zijn leven hoort. Sonoor en zinderend trilt het machtige hoorngeluid door de stilte. Maar het blijft aanmerkelijk langer dan anders loeien en er gaat een snerpend en sissend geluid mee gepaard. „Staking....” zegt Constant ineens bij zich zelf. „Staking!” Nu is er in Belchum de revolutie, de opstand. Nu zal er iets — misschien niet véél — veranderen in de arbeidsvoorwaarden, in de levensomstandigheden der mensen. Nu begint er voor Belchum weer een nieuw tijdperk van zijn geschiedenis. „Blaast de ketels af!” gilt Constant opeens in de leegte van de straat. Dan begint hij te hollen in de richting van Park's fabriek. Terwijl hij over de Markt rent, haast struikelend over de ongelijke keien als kinderhoofdjes, daalt de sirene-toon en zakt het geluid weg. „Nu geeft de fabriek de geest,” zegt Constant al rennend. Maar dat is theatraal en overdreven. Want er blijft een schrill, hees fluitend gesuis over Belchum hangen. Het stoom-afblazen is begonnen.

In de Trichterstraat is deze gebeurtenis als volgt verlopen. De mensenmenigte, rond de fabriekshekken, heeft met angstige spanning geluisterd naar het sluitsein der fabrieksfluit. Zou dit het gewone stopteken zijn van elke dag, of zou het het einde betekenen van een verleden tijd? Men wacht vooral op een ander geluid, het bekende gesis, waarmee de machinist elke Zaterdagmiddag om vier uur de stoom laat schieten, zodra de getouwen stil staan en de arbeiders beginnen met het poetsen van de machines. „Blaast de ketels af!" wordt er hier en daar uit het publiek geroepen, maar alleen de naasten buurman van den schreeuwer kan het horen. Het geloei der sirene dooft elk ander geluid. En dan ineens.... is het waar?.... door het machtig hoorn-geschal heen, komt een eerst nog sputterende en dan zacht ademende stoot van spuitende stoom. „Hoera!" zet iemand in, en dan neemt de hele mensenmassa de juichroep over. Men lacht, men stoot elkaar aan en klopt elkaar op de schouder. Petten vliegen in de lucht en vrouwen huilen. Ze huilen van de emotie waarmee elk massaal gebeuren gevoelige naturen aangrijpt. Maar sommigen schreien ook, omdat zij vrezen dat hun nu het ergste te wachten staat en dat de komende dagen, en misschien wel weken, nog veel ellende en verdriet zullen brengen.

Het duurt vandaag even langer vóór de arbeiders de fabriek verlaten. Park heeft hen daarbinnen tegen gehouden. „Jullie zijn gek!" schreeuwt hij, paars van woede. „Laat je toch niks wijsmaken door zo'n raddraaier als die Hellinghaus! De man wil jullie allemaal in ellende storten, omdat hij zelf

van het kantoor gesmeten is! Wat er met jullie zal gebeuren interesseert hem niet, als hij zijn wraak maar koelen kan op mij, op het bedrijf! Jullie kunt het werk toch zo maar niet in de steek laten! Wie zal jullie nu betalen? Durven jullie met lege handen voor je vrouw en je kinderen te gaan staan, als ze huilen zullen van de honger? Laat je niet opzweepen door de oproerige taal van zo'n Bauwman. Wat weten jullie van die man? Misschien wordt hij er goed voor betaald om jullie het brood uit je mond te stoten! Jullie zijn toch fatsoenlijke christenmensen? Jullie zijn toch niet rood, geen revolutionairen? Jullie moest je schamen!" Maar dan moet hij zich bukken, want van ergens tussen die mannen, die daar met verbeterde gezichten voor hem staan, vliegt een houten garentuit naar zijn hoofd, die achter hem tegen de deur van het magazijn slaat.

„Ga opzij!" roepen er niet thuis te brengen stemmen, „en laat ons eruit! — Als je niet gauw verdwijnt, zullen we je zelf even opzij zetten!"

„Meesters!" brult Park tot den magazijnmeester, „loop naar Elderling en laat hem een paar mensen van het kantoor sturen om het ketelhuis te bewaken. En houdt die stoom vast!" Hij schreeuwt het haast hysterisch, want ook hij hoort nu hoe het afblazen van de ketels begint. Maar Meester staat daar, opzij van de anderen, en verzet geen voet. „Lammelingen!" brult Park. Het zweet staat op zijn gezicht. Hij balt de vuisten in machteloze woede naast zijn hoofd. En dan valt er ineens een bepaalde stilte. Het is wel zo, dat de weefgetouwen reeds stil liggen en dat er geen

poelies meer draaien in de weverij, waarvan de verbindingsdeuren met het magazijn wijd open staan. Maar de grond dreunde nog steeds zacht van het lopen van enkele verfbakken in de ververij, waar, zoals steeds 's avonds, nog enkele stukken moeten worden afgewerkt of nagespoeld. Dit geluid valt nu ook stom. Park schiet langs de witgekalkte muur naar de deur van de ververij, maar nu zijn de arbeiders het werkeloos toezien moe. Van alle kanten grijpen handen naar den zich wringenden fabrikant. De deuren van de verf-afdeling blijven gesloten en, zowel aan die andere zijde als hier, stromen nu de werklui de fabriek uit.

Het gejuich van de menigte buiten het hek verstomt, als daar die rij mannen en opgeschoten jongens, zonder bijzondere haast en met strakke en ernstige gezichten, de fabriekspoort verlaat. Het lijkt een ogenblik of er een fabrieksramp is gebeurd. Vrouwen jammeren en klampen zich vast aan hun man, zodra hij op straat verschijnt. Men duwt elkaar weg en worstelt om bij den echtgenoot of den zoon te komen zodra hij het hek doorgaat. Maar dan zet iemand weer het stakingsliedje in, en de opgeschoten jongen met de vlag plaatst zich aan het hoofd van de massa, die nu de Trichterstraat in gaat. Slechts enkelen keren, alleen of met hun familie, naar hun woning terug in de Witte Wijk. De meesten blijven in de groep. Het lijkt of de mensen zich hun lotsverbondenheid bewust zijn, en nu bij elkaar willen blijven. Men begint weer te lachen, men roept en juicht weer. Wat er verder gebeuren zal, zal men later wel zien! Nu is er de plotselinge overmoed van zelf zijn lot in handen

te hebben genomen. Nu is er de verwachting van het avontuur dat goeds of slechts kan brengen, maar dat in elk geval de moed staalt.

Nu host en danst men klompenklakkend over straat.

„Op zij! Op zij!
Nu komen wij voorbij!
Wij werken niet,
Wij weven niet,
En Park die stikt in zijn verdriet.
Wij eten onze buiken rond
En Park hangt vóór de avondstond!”

Er is iemand die in alle haast thuis zijn trompet heeft gehaald. Hij valt plotseling in met zijn begeleiding. Hij blaast stuntelig en de stem van de hoorn slaat vaak over, maar het klinkt vrolijk, en de schetterende klanken hebben een spottende ondertoon, als van een duivel die lacht.

Nu is de mensenstroom een optocht geworden en ze trekt de Markt over, naar Bremer. Bij Bremer staan de werklui nog te hoop, men ziet het uit de verte. Er schijnt daar bij de wevers grote tegenzin geweest te zijn om het werk neer te leggen. Maar toen enkele mannen op de fiets zijn komen zeggen, dat het bij Park zo ver is, toen er aan de andere zijde van het dorp gejubel en gezang is gehoord, toen een naderende trompet onbehouwen het stakingsliedje begon te blazen, toen heeft men gehoor gegeven aan de bezwerende woorden van Bauwman en deze is zelf naar het ketelhuis gerend. Nu wordt er ook bij Bremer stoom afgeblazen. Voor het raam in zijn kantoor staat

Bremer te huilen. „Ja, waaraan hebben we dat nu verdiend?” vraagt Anna Bremer en legt een hand op de schouder van haar man.

In het kantoor daarnaast zit de pastoor met René Bremer te praten. Hij is net even te laat gekomen. De enkele arbeiders die hij nog toegesproken heeft hebben hun schouders opgehaald. Maar niemand heeft Bauwman tegen gehouden.

„Hellinghaus hè?” zegt pastoor Mallens tegen een transpirerenden werkman, die zo juist op de fiets is gekomen en nu, na verslag te hebben gedaan van de gebeurtenissen bij Park, zijn heet en vuil gezicht met zijn pet staat af te zemen. „Natuurlijk! Hellinghaus! Ik wist wel dat onze eigen mensen zo iets niet zouden doen, als ze niet door onverantwoordelijke vreemdelingen werden opgestoot. We zullen ons moeten beraden, René. We zullen ons moeten beraden over wat ons nu te doen staat.” Dan gaat hij naar de andere kamer om Bremer te troosten met de in zich toch goede aard van zijn werkvolk. Hij hoort hoe daar buiten de mensen reeds af trekken. Er is gejoel en geschreeuw. De een of andere waanzinnige bootst op een trompet het kraaien van een haan na. God geve dat het niet de rode haan is, die ontwaakt.

Een half uur later spreekt Bauwman vanaf de kiosk de bijeen gestroomde wevers toe. Ze zullen niet meer aan het werk gaan, zegt hij, tenzij de lonen verhoogd worden; de huiswevers boven de zestig jaar, die niet naar de fabriek willen, pensioen krijgen; een fabrieksraad wordt ingesteld om te beraadslagen over het weven aan meer dan één getouw; en alle bij de staking ontslagenen weer

worden aangenomen met compensatie voor het gederfde loon.

De meeting heeft een zeer rustig en ordelijk verloop en veldwachter Duivelaar, die toezicht houdt, hoeft de twee marechaussées die bij de villa van Park op wacht staan, niet om hulp te gaan vragen. De arbeiders keren opgeruimd en vol goede hoop op de toekomst huiswaarts. Ze weten nu tenminste waarom ze gestaakt hebben.

Van Hellinghaus heeft niemand deze avond meer iets gezien. Hij is ook thuis gebleven. Na om zeven uur zijn zending bij Park volbracht te hebben is hij, misselijk van de ondergane opwindings, naar bed gegaan.

Er zijn vanavond ook geen vergaderingen bij Melchior en geen andere bijeenkomsten. Niemand kan zijn hoofd nu bij het feest van aanstaande Zaterdag houden. Op Frater Ferventius na, die nog steeds zijn document calligrafeert. Maar het wordt dan ook iets wondermoois. Frater Superior heeft hem verzocht om er ook een kopie van te maken voor het archief van het Fratershuis. Maar hoe de goede man dáár ooit mee klaar zal moeten komen....

Om tien uur, juist als hij uit de Drie Emmers komt, wordt Jan Petoen door den veldwachter, die de marechaussées heeft meegebracht, gearresteerd. Hij wordt ervan verdacht de wagon met katoen op de Driesprong in brand te hebben willen steken. Het vuurtje is tijdig geblust en er zijn alleen een paar planken van de wagen verbrand. Niemand der omwonenden schijnt iets gezien te hebben, dat wil zeggen dat niemand iets wil gezien

hebben. Maar molenaar Schelkens beweert, dat hij tegen donker Jan Petoen van achter de Gouden Posthoorn heeft zien komen met een petroleumkan, — en er is bij de wagon met petroleum geknoeid. Als het waar is, zal Janneke de Wilde nog een zware pijp te roken krijgen, en de beeldspraak is niet gek, als men zegt dat haar dat, als zwakke alleenstaande vrouw, niet mee zal vallen.

VIII.

Donderdagochtend in alle vroegte zijn er nog zes marechaussées op de fiets in het dorp gekomen. Men zegt dat zij al om half vijf post hebben gehad bij de stil gelegde fabrieken. Het is een vreemde ochtend: windloos, zonloos, wolkenloos — de lucht lijkt een grijs plat vlak —, maar gelukkig ook regenloos. Er blazen geen sirenes — de ketels liggen leeg en koud, met de uitgehaalde kolen nog op de vuurplaat. Maar het is tegen zessen drukker op straat dan ooit. Wel niemand van de arbeiders schijnt van zijn eerste vacantiedag geprofiteerd te hebben om uit te slapen. Men trekt naar de fabriekspoorten als van ouds. Maar ditmaal lopen vrouwen en kinderen mee. Het is natuurlijk dwaas. Want er is bij de fabrieken niets te zien. De hekken zijn gesloten, en de toegangen worden door de militaire politie bewaakt. Die rijkspolitie mannen staan daar stram en stijf in hun indrukwekkend uniform, met de handen aan hun gordel. Ze spreken niet en reageren niet, zelfs niet op een scheldwoord dat hun soms wordt toegeworpen. Als ze een enkele maal op en neer lopen rinkelen hun sporen.

Om acht uur komt ook het kantoorpersoneel. De leden ervan zijn niet bij de staking betrokken. Ze komen gelopen, een beetje schuw vanwege die donkere menigte die hen zwijgend bekijkt, of, zoals de meesten vandaag doen, ze zijn op de fiets om sneller door de wel verwachte mensenmassa

heen te komen. Veldwachter Duivelaar is ter controle aanwezig en laat de klerken een voor een binnen door de poort. Het is nu doodstil onder de toeschouwers. Het is natuurlijk zo, dat de arbeiders deze mannen niet graag naar binnen zien gaan. Maar zij voelen toch ook aan, dat de kantoor-
men niets met de arbeiders te maken hebben. Toch is het niet zo, dat men bewust een onverschillige houding aanneemt. Men weet eigenlijk niet welke houding aan te nemen en daarom doet men niets. Sympathiek zijn deze employés echter in geen geval. Daarvoor spreekt ook het standsverschil tussen de boezeroenen-dragers en de mannen met boordjes te sterk.

Anders staat het met het magazijn-personeel. Tegen half negen, als het schijnt dat iedereen rustig zal blijven, ontstaat er plotseling een relletje op de Veldweg, bij de ingang naast de fabrieksschoorsteen. Het blijkt dat de magazijnmeester Meesters zijn houding herzien heeft en toch maar weer aan het werk is gegaan met zijn staf. „Het magazijn hoort niet bij de werkplaatsen,” moet hij tegen de posters gezegd hebben. „Wij horen niet bij de wevers of bij de ververs. Wij horen bij de administratie. Wij hebben met het kantoor te maken.” Maar Bauwman is ook naar binnen gedrongen gevolgd door een hand'evol aanhangers. Ze hebben het ordelijk gedaan en de wachtgebende marchaussee schijnt in de mening te hebben verkeerd, dat ook zij bedienden van het magazijn waren. Maar hij heeft zijn vergissing gauw bemerkt. Er is daarbinnen een kloppartij aan de gang gegaan en hij heeft niet kunnen verhinderen, dat de groep

Bauwman de werkwilligen naar buiten heeft gesleept. Buiten op de landweg worden nog enkele neuzen stuk geslagen en blauwe ogen uitgedeeld. Maar dan oordeelt de politieman dat er nu gelegenheid genoeg is gegeven om de opgekropte gemoe-deren te luchten. Met behulp van een collega drijft hij de vechtenden uit elkaar. Het gevolg is in elk geval, dat het personeel van het magazijn voorlopig geen zin meer heeft om naar zijn werk terug te keren.

Het schijnt wel of de afstraffing aan de Veldweg de laatste drang tot activiteit, waarvan men gisteravond zo bezeten was, heeft opgebruikt. Apathisch staan daar — tegenover de muren van de fabriek en merendeels in de buurt van de fabriekspoort, naast de houtloods van timmerman De Lange — mannen en vrouwen en kinderen. Ze kijken en zwijgen. Soms wordt er een enkel woord gewisseld, maar dan is het een schrale opmerking over iets wat iedereen al weet. Men wacht. Waarop valt niet te zeggen. Men verwacht toch iets. Misschien een zet, een gebaar, een woord van de kant van Park. Misschien ook hoopt een enkele optimist — of een kleinmoedige — dat Park op een gegeven ogenblik zelf de poorten zal komen openen en zal zeggen: gaat allemaal maar weer aan het werk, jullie verlangens zijn ingewilligd. Maar hij die wacht op Park, wordt voor zijn moeite beloond. Tegen half acht komt hij. Hij loopt zo maar gewoon over straat, helemaal alleen. Er is geen mar-chaussée die hem begeleidt. Hij wordt met een ijsig stilzwijgen ontvangen en niemand groet, ofschoon menigeeen met een schuldgevoel de andere

kant uitkijkt, terwijl de pet hem op het hoofd gloeit. Maar zodra Park aan het groene poorthek komt, en veldwachter Duivelaar dit gediensig voor hem open maakt, dringt de mensenmassa op. Er is gemompel en een vrouwestem schreeuwt hoog: „Moordenaar!” Meteen wordt er van een andere zijde een steen geworpen, die bijna de berenmuts raakt van een der beide postende marechaussées, maar die zonder iemand letsel toe te brengen tegen de spijlen van het hek vliegt. Park kijkt even om. Hij glimlacht. Bang is hij niet. Met kwieke stap loopt hij over de klinkers, in de brede gang die naar de binnenplaats leidt.

Nu dunnen toch lanzamerhand de rijen van de wachtenden. Moeders moeten naar huis om voor hun schoolgaande kinderen pap te koken. De mannen beginnen zich te vervelen met het werkeloos staan. Sommigen lopen een stukje op, anderen gaan de vrouw na en op de pap af, en een enkeling die het zich veroorloven kan, wipt de Hemel binnen en slaat er tegen de langwijligheid een borrel naar binnen. Nee, staken is niet leuk, wordt er nu reeds bij Knor in alle toonaarden gezongen. „Het zal nog wel erger worden,” troost Knor.

Toch is het luwen van de drukte rond de fabriek niet blijvend. Zodra de kinderen naar school toe trekken, komen de ouderen weer tezamen bij het hek. Wat moet men anders gaan doen? En dan gebeurt er even na negen uur iets zonderlings. De fabrieksschoorsteen rookt! Er vaart een plotselinge opwinding door de menigte. Men wijst elkaar op de dunne rooksiert die nu snel donkerder en zwaarder wordt. „Onderkruipers!” roept

iemand. Maar op een ander punt is er „Hoera!“ geschreeuwd — een zegekreet die echter ogenblikkelijk door een gil werd gevolgd. Een van de marechaussées gaat op onderzoek uit, en als hij door de dikke onwillige haag is heengedrongen, vindt hij een jongen van een jaar of vijftien midden op de keiweg liggen. De knaap bloedt uit neus en mond en heeft een tand uitgespuwd. Hij ligt daar te grienen van de pijn. Rondom hem is een lege ruimte. Niemand weet wat er met dezen jongen is gebeurd. Hijzelf vertelt ook niets. „Is dat nou zó erg, dat dat joch hoera heeft geroepen?“ vraagt de marechaussée. Maar hij kijkt tegen botte, strakke gezichten aan, die hem met koude vijandigheid bezien. „Vooruit, ga naar huis!“ zegt de politiemans en spoort den jongeman met zijn voet tot opstaan aan. „Spoel je mond eens goed met koud water,“ adviseert hij, „en laat er dan door je meisie een zoen op geven.“ Hij is een Hollander die niet voor een stootie vervaard is, maar het feit alleen al, dat hij uit het Noorden komt, waarborgt hem gezag. De jongen verdwijnt.

In het centrum van het dorp is het vanmorgen ook niet rustig. In kleine groepjes staan de mensen met elkaar te praten; menigeen is op uitkijk aan zijn deur; en in alle winkels lijkt het wel vergadering. Misschien is Constant Peluw de enige persoon in Belchum, die precies doet wat hij anders doet. Hij brengt brieven rond. Een der eersten die een brief van hem krijgt is pastoor Mallens. Het is een brief van den bisschop. Pastoor Mallens glimlacht als zijn huishoudster hem de brief overreikt en hij kijkt nog vrolijker als hij hem ge-

lezen heeft. Dan wrijft hij in zijn handen en kijkt liefkozend naar de kist van zijn cello, die in de hoek achter de piano staat. Maar het is nog te vroeg in de morgen. Bovendien is Jan Schouten, de kapelaan, uit voor een bediening. Daarom loopt de pastoor maar een beetje op en neer in de kamer, teneinde de bijzondere energie, die hij voelt, wat te doen te geven. Bij een der ramen aan de straat staat hij stil en knikt tegen het beeld van Sint Jozef, na eerst de lucht te hebben afgetuurd. „We houden het droog vandaag, Jozef,” zegt hij. „Het wordt een goeie dag!” Maar dan zakt zijn stemming opeens, want hij denkt meteen weer aan de staking, die hij door het lezen van de brief voor vijf minuten vergeten was. Ik moet naar Bremer, denkt hij, en ik moet zien dat ik de werklui vanmiddag allemaal bij elkaar getrommeld krijg in Melchior.

Constant Peluw heeft nóg een brief van den bisschop. Die moet hij naar Hellinghaus brengen. Maar Hellinghaus is niet thuis. Dan steekt hij de brief maar weer bij zich. Hij zal dezen, thans in het wild loslopenden correspondent, mogelijk nog wel ergens tegenkomen. Hellinghaus zal de brief wel graag zo gauw mogelijk zien. Constant weet immers wel wat die in moet houden. Hij is er zelf nieuwsgierig naar. Maar dan valt hem in, dat hij dit antwoord van Monseigneur ook naar Jaspers kan brengen. Tenslotte luidt het adres: Aan het Bestuur van de Toneelvereniging Arte Vitam Disco. En Hellinghaus heeft de brief wel geschreven en hij is wel de voorzitter, maar Jaspers heeft het epistel gepost en hij is de secretaris.

Als hij het kleine sigarenwinkeltje op de Markt binnengaat, vindt hij Jaspers echter niet thuis. Mientje staat achter de toonbank en ze ziet er bleek en slecht uit, met ogen die diep naar binnen lijken te liggen. Ze heeft een poos geleden gehuild, maar dat ziet Constant niet. Hij is wel een wijze vogel, maar zo enkele dingen uit het dagelijks leven zijn hem nog onbekend.

„Zo, is je vader er niet,” zegt hij. „Weet je ook waar ik hem vinden kan?” Nee, dat weet Mientje niet. Ze is kort van antwoord maar niet onvriendelijk.

„Je ziet er niet best uit,” zegt Constant, in een onhandige poging om ook iets vriendelijks te zeggen, want hij veronderstelt dat ze geveleid moet zijn als hij aandacht besteed aan haar uiterlijk. „Je bent toch niet ziek?”

„Ik ben bèst,” zegt Mientje en nu is ze niet vriendelijk meer.

Constant kleurt ervan. „Gelukkig dan maar,” stamelt hij. Hij maakt aanstalten om weer te gaan. „Kun je dan misschien ook zeggen waar Hellinghaus is? Ik dacht, hij zal misschien...” Maar nu zwijgt hij, want Mientje barst zo maar ineens in snikken uit. Dit is naar. Constant zou nu het liefst maar hard weglopen, maar hij kan het kind toch niet zo maar in haar verdriet alleen laten staan. Hij heft de riem van zijn tas over zijn hoofd en zet die op de toonbank. Dan gaat hij naar haar toe. „Kom nu,” pleit hij, „kom nu. Huil niet zo. Wat is er aan de hand? Ben je echt niet ziek?”

Hij heeft troostend een hand op haar schouder gelegd. Ze staat met haar zakdoek in haar twee

handen voor haar ogen gedrukt. En nu ineens keert ze zich naar hem toe en laat haar snikkend hoofd tegen zijn borst rusten. Constant wordt er bleek van. „Wat is er toch,” houdt hij aan. Maar hij is toch niet zó onnozel als hij eerst leek. Want nu vraagt hij: „Is het om Hellinghaus? Omdat ik zijn naam noemde?”

Ze knikt en nu strijkt Constant op een ingeving der natuur haar over het haar. Liefdesverdriet is een erg verdriet. Het is hem bekend. Het kan zelfs zeer ernstige vormen aannemen. „Mientje, toe,” zegt hij en slaat zijn andere arm om haar heen, „huil niet zo en vertel me maar eens wat er aan scheelt. Ik ken Hellinghaus heel goed. Misschien kan ik iets voor je doen.” Dit is heel verstandig gezegd en inderdaad houdt zij op met snikken. Constant voelt een vreemde en warme emotie in zijn borst. Het is voor het eerst van zijn leven dat hij een meisje zo in zijn armen houdt. Het is helemaal zijn eigen meisje niet, maar het is in elk geval een meisje. Hij wist niet dat het zo prettig en tegelijk verbijsterend was een meisje vast te houden. Het spijt hem een beetje, dat Mientje zich nu van hem losmaakt en haar tranen weer meester is.

„O Constant,” zegt ze met een na-snik, „die Hellinghaus is zo'n gemene kerel. Ik haat hem!”

Constant zet er grote ogen van op. „Zo!” zegt hij verbluft. „Ja!” zegt Mientje. Haar ogen schieten nu bliksems. „Eerst brengt hij me het hoofd op hol. Ik zal en ik moet op een praalwagen staan in de stoet, als de burgemeester wordt ingehaald. En hij doet lief en aardig en probeert me verliefd

op hem te maken. Nou, dat is geen grote kunst bij een meisje zoals ik, dat helemaal geen andere jongen heeft waar zij eens een keertje tegen praten kan. Zeg nou zelf. En als ik dan eindelijk toestem om op die praalwagen rond te rijden, dan zegt hij dat hij het kostuum lekker aan een ander geeft — nog wel aan mevrouw Bremer! Nou vraag ik je! Anna Bremer! Een oude getrouwde vrouw. Nog wel de vrouw van een fabrikant. En hij gaat maar bij haar op bezoek en zit er hele avonden en maakt er muziek en drinkt er cognac — helemaal met haar alleen! Nu brengt hij dat mens natuurlijk het hoofd op hol en ben ik niet goed genoeg meer. Hij heeft zich bij Park laten ontslaan, natuurlijk om naar Bremer over te lopen. Maar tegenover mij hangt hij nu ineens de brave Hendrik uit en hij zegt dat hij me nooit dingen had mogen voorspiegelen die toch nooit waar kunnen worden. Ik kwam hem daar straks op straat tegen en ik vroeg hem hoe het met hem ging. En toen deed hij erg klagelijk en alsof hij erg in zit met zijn ontslag en toen zei hij net zo terloops: „Het is vooral erg, omdat mijn meisje Zaterdagmiddag uit Amsterdam overkomt en ik dan zonder betrekking sta.” Net alsof hij een meisje in Amsterdam heeft en alsof hij het niet met opzet gezegd heeft om mij kwijt te raken! En nu is het toppunt, dat Anna Bremer tenslotte niet eens de Nederlandse Maagd wil zijn in de stoet, en dat Hellinghaus het bestuur van Disco zelf iemand laat kiezen. En nu kan ik het weer wèl worden en nu mag ik van vader niet, omdat.... hij.... Hellinghaus.... niet.... sympa-

thiek.... vindt." De laatste woorden heeft ze weer uitgejammerd en nu huilt ze alweer.

Het is een woordenstroom zonder hiaat geweest, en Constant voelt zich helemaal plat gepraat. Hij haalt een paar maal diep adem en dan ligt Mientje weer tegen hem aan. Constant troost haar al weer. Het gaat hem nu al beter af. „Ja," zegt hij tenslotte en aait zelfs over haar natte wang. „Dat is héél erg. Maar ik ben bang dat het nóg erger is dan je denkt."

„Hoezo?" vraagt Mientje en ze heft ineens haar betraande ogen naar hem op. Constant krijgt een schok van die blik op zó korte afstand. Het is of er ineens een revolver-paar op hem gericht wordt. „Je moet me niet zo aankijken," smeekt hij, „dan vergeet ik wat ik zeggen wil." Ze buigt het hoofd weer, hij streelt haar haar en dan zegt hij, met zijn hoofd naar de hemel geheven en over zijn bril heen kijkend, als om de machten daarboven nóg rechtstreeks om bijstand te smeeken: „Het is de waarachtige waarheid, Mientje, dat Mathieu Hellinghaus in Amsterdam een meisje heeft. Ik heb eergisteren nog een telegram voor haar verstuurd. Ze komt Zaterdag om twaalf uur aan met de trein, en hij heeft bij Hendrix al een rijtuig gehuurd om haar af te gaan halen. Als ik er iets aan doen kon voor je, zou ik het doen. Maar ik weet niets. Ik geloof ook dat Hellinghaus niet de geschikte man voor je zou zijn, als ik het zeggen mag. Ik denk dat je het beste doet met hem maar aan zijn lot over te laten. Ik denk dat hij het beste past bij een luchthartig grote-stads dametje, en dat jij het beste zou passen bij

een degelijk man uit Belchum of uit de omgeving. Dat denk ik. Je moet het me maar niet kwalijk nemen dat ik het zeg."

Mientje blijft tegen Constant aangeleund. Haar wang ligt tegen zijn opgezwollen nieuwmodische das met de grote stippen. Het is een cadeau geweest van zijn peettante op zijn verjaardag. Constant is zelf niet zo bij, wat zijn uiterlijk betreft. Er is met Mientje iets vreemds aan de hand en toch is het ook weer niet zo vreemd als het schijnt. Ze is een ogenblik vreselijk kwaad geweest op Constant, omdat hij dat vertelde van dat meisje van Hellinghaus. Daarna zag ze in, dat Constant de waarheid toch ook niet kon verhelpen. Vervolgens vond ze het prettig hier zo bij hem te staan. Ze zou dat bij Hellinghaus niet hebben gekund. Bij hem moest ze zich altijd een houding geven. Natuurlijk is dat wel een leuk tijdverdrijf. Maar als je echt verdriet hebt, is het toch veel prettiger dat je gewoon kunt doen, en dat de ander het dan óók goed vindt. En de laatste gedachte geeft haar neerslachtige stemming weer nieuw leven. Hier is een nieuwe kandidaat waaraan ze haar belangstelling wijden kan.

Mientje gaat recht staan. Ze huilt niet meer en ze ziet er veel beter uit dan daar straks. Ze heeft zelfs weer een klein kleurtje. „Dat zeg je nu," zegt ze. „Een degelijke man uit Belchum of uit de buurt. Maar kèn jij degelijke jongens die naar me willen kijken?"

Constant kleurt weer onder haar doordringende blik. „Och," zegt hij, „zo in een-twee-drie...."

„Juist," zegt Mientje en ze draait een paar krul-

letjes rond haar vinger van het haar, dat nu werkelijk een klein beetje verschoven is. „Jij weet ook niemand. Neem nu je eigen eens. Jij bent een heel nette en degelijke jongen. Maar zou jij er aan denken om met mij te gaan wandelen?”

Constant vindt deze uitdagend persoonlijke vraag zeer pijnlijk. Inderdaad heeft hij zich nooit aan Mientje's zijde gedacht. Om eerlijk te zijn, heeft hij het daarnet wel bedacht. Maar dat was een bevestiging van enkele ogenblikken. Als hij zich naast een meisje ziet lopen, is dat een meisje dat verdacht veel op Liesje Kwakman lijkt. En ook nu prefereert hij dit droombeeld voor de werkelijkheid daar tegenover hem. „Nee,” zegt hij eerlijk. En dan schrikt hij.

„Vooruit,” zegt Mientje en jaagt hem weg. „Ga jij je brieven maar rondbrengen. Ik weet niet of er nog veel mensen op je wachten, maar je staat hier in elk geval je tijd te verdoen. En de mijne erbij. — Misschien vind je vader bij Melchior,” voegt ze er dan met toch een beetje clementie aan toe.

En zo gaat Constant, een beetje uit zijn lood geslagen, naar Melchior. Hij vindt er Jaspers en hij vindt er Hellinghaus. Ze zijn blij met zijn brief en ze rukken hem die haast uit zijn vingers. Ze lezen hem samen en dan worden ze alle twee rood in hun gezicht. „Maar dat is...” zegt Jaspers en slaat op het papier. „Verzoek afgewezen,” herhaalt Hellinghaus de belangrijkste zinsnede. Hij staat daar peinzend, met een somber gezicht. Ook hij ziet er slecht uit, vindt Constant. Hij zal wel zorg hebben en heeft misschien van nacht niet veel ge-

slapen. Maar Constant voelt er niets voor om wéér iemand over zijn uiterlijk aan te spreken. Hij gaat de rest van zijn route volbrengen en loopt de Trichterstraat in naar Park.

Bij Park is het nog druk en bij Park rookt de schoorsteen. Constant staat er even naar te kijken vóór hij zijn post aan den veldwachter toevertrouwt. Duivelaar biedt aan die weg te brengen en Constant vindt het best. Onder de ogen van de menigte zet hij bij Park liever niet een voet over de drempel. Reeds wil hij weer verder gaan, het Witte Dorp in — hij heeft onder andere twee prentbriefkaarten met bloemenmanden erop bij zich, voor de jonge Karel Knor — als er beweging komt onder de arbeiders en de weinige vrouwen die er zijn. Er schijnt iets te doen te zijn om de hoek van de fabriek op de Veldweg. Alles trekt er heen en Constant loopt mee. Het is tóch zijn richting uit.

Op het platte dak boven het magazijn, daar waar geen glazen kap is, staat Park. Hij staat daar een beetje komisch op zijn eigen dak, als een kermisgast die een wonderlijke toer gaat verrichten. Misschien is het ook wel een wonderlijke toer, die Park nu doet.

„Mannen,” zegt hij en zijn luide stem draagt ver op deze windloze grijze dag. „Arbeiders! Ik zie jullie daar staan rond de fabriek. De fabriek die nu voor jullie gesloten is. Jullie hebt dat zelf gewild. Maar als ik jullie zo aankijk, dan wéét ik, dat jullie liever binnen deze muren zoudt zijn, dan daarbuiten te staan als lamgeslagen kerels, die niet weten wat werken is. Ja, jullie staat je nú

al te vervelen! Jullie wilt aan het werk, ik weet het. Maar jullie hebben voorwaarden te stellen. Dat heb ik tenminste gehoord, al is het vreemd dat jullie de stoom afgeblazen hebt zonder mij eerst over jullie voorwaarden te spreken! Ik geloof daarom, dat die voorwaarden jullie door anderen zijn voorgepraat, maar dat ze jullie zelf niet veel kunnen schelen. Wat jullie dwars zit, en waardoor er ontevredenheid ontstaan is, is, dat ik de huiswevers op de fabriek wil laten weven. Jullie wilt dat niet. Jullie, de huiswevers onder jullie, jullie hebt van vader op zoon thuis geweven en jullie wilt dat blijven doen. Dat de huiswevers daarom zouden staken, kan ik begrijpen. Maar waarom staken dan al die anderen? Jullie, mannen, die toch al jaren op de fabriek werkt? Waarom staan jullie daar niets te doen? Jullie kunt toch gerust naar binnen gaan? Er is met jullie niets aan de hand! Komaan kerels, weest verstandig! Jullie wilt op het eind van de week toch geld in je handen voelen? Jullie kunt toch niet gaan rentenieren? Kijkt naar boven. De schoorsteen rookt. Er is stoom op de ketels. Vooruit, laat ons niet hier onze tijd staan te verpraten! Vooruit Raay, en jij daar, en jij daar Van Erven! Kom naar binnen en ga aan het werk! En alle wevers, ook de huiswevers die thuis nog goed op het getouw hebben staan: gaat naar binnen als jullie op het eind van de week met een extra cent naar huis willen gaan. Ik betaal Zaterdag een daalder extra aan iedereen die weer aan zijn getouw gaat staan!"

Er heerst opwinding onder de luisteraars. Kijk, bijvoorbeeld, die Raay die daar schichtig rond kijkt.

Hij zou naar binnen willen gaan, maar hij wil weten wat de anderen doen. Zo zijn er meerderen. Maar er zijn er ook als Van Erven, de man op wien ook een beroep is gedaan. Hij staat daar stram naar Park op te zien en verroert zich niet. Er is gemompel, er komt beweging. En dan stappen Raay, en nog enkelen en nog meerderen naar het hek toe. Het stevige hek, nog wit en ongeschilderd, dat timmerman De Lange gisteren heeft geplaatst. „Halt!” roept iemand.

Het is Bauwman. Hij springt naar voren uit de menigte en staat daar nu bij de marechaussées die de poort bewaken. „Kameraden!” roept hij. „Laat jullie je niet bepraten! Weet wat je doet! Wie nu naar binnen gaat, verkoopt zich voor een daalder. Zijn jullie niet méér waard?”

Park heeft zich over de rand van het dak gebogen en iets gezegd tegen een der bewakers. De marechaussée pakt Bauwman nu bij een arm. „Opgedonderd!” zegt hij. „Je maakt er een rel van en aanstonds moeten we de sabel trekken.” Maar hij zegt het een beetje of hij een les opzegt en hij blijft zelf op zijn plaats staan.

„Ik maak geen rel!” roept Bauwman nu. „Ik wil geen opstand. Ik zal niemand tot geweld aanzetten. Maar we mogen toch wel onze mening zeggen? Ik mag hier toch even goed spreken als Park het doet? Wij hebben toch gelijke rechten?”

„Wij?” zegt Park van boven. „Wij? Wie ben jij dat je van „wij” kunt spreken? Ik ken je niet, man! Jij hebt niets met de fabriek te maken!”

„Meer dan je denkt!” roept Bauwman terug. „Maar daar zullen we het nu niet over hebben.

Ik spreek hier in naam van de Belchumse arbeiders. Ik spreek niet voor me zelf, Ik doe voor hen het woord. Voor al die wevers en ververs en nopsters en spinsters, die jaren en jaren voor je gewerkt hebben tot ze er bij neervielen, en die dat zullen blijven doen. Maar die dat voortaan alléén zullen doen als mensen en niet als slaven."

"Zo?" zegt Park. Het lijkt nu of hij de menigte daar op de Veldweg vergeten is. Hij praat alleen met Bauwman. Het is een zonderling gesprek zo van hoog naar omlaag. Park glimlacht zijn bekende glimlach. „Ze willen dus als mensen werken en niet als slaven. Het klinkt heel goed, maar ik ben bang dat het niets dan woorden zijn. Wat wil je daarmee zeggen?"

Maar Bauwman laat zich niet vangen. Hij begrijpt dat Park een praatje wil maken, tot het vuur, dat nu even angeblazen is in al die gezapige gemoederen, weer gelegenheid heeft gekregen om uit te gaan. Hij keert zich om. „Kameraden!" schreeuwt hij. „Wij zijn deze staking niet begonnen om ons te laten verkopen door een handjevol verraders, die, om één gulden vijftig te krijgen, zich verder weer levenslang willen laten uitbuiten. Niemand zal aan het werk gaan! We eisen eerst een contract van Park!"

Een contract! Men kent het woord, maar begrijpt er in dit verband niet zo direct de betekenis van. De werklui van Belchum hebben nooit iets met contracten te maken. Ze weten alleen dat de notaris zich daarmee bemoeit en als die er bij wordt gehaald zal het allemaal zeker goed komen. Contract heeft met geld te doen, en als er geld

in het vooruitzicht is, is het maar het beste om nog even de kat uit de boom te kijken en niet zo direct den patroon gelijk te geven. Die Bauwman schijnt een geleerde kerel te zijn.

Maar Raay, en de andere werkwilligen onder zijn aanvoering, laten zich niets door Bauwman zeggen. Ze nemen een besluit en willen hem voorbij stappen. En dan lijkt alles tegelijk te gebeuren. Bauwman slaat Raay tegen de grond en legt er nog een kerel naast. Dan vallen anderen op hem aan, de marechaussées rukken aan armen, benen en kleren van de vechtenden. „Onderkruipers!” wordt er geroepen. Er wordt met bakstenen naar Park geworpen. Er kletteren glasscherven in de fabriek, van kap-ruiten die worden geraakt. Een der marechaussées krijgt een goed gemikte doos met pruimtabak tegen zijn oog. Aardappelen, uit een veldje in de buurt getrokken, vliegen als projectielen door de lucht. De groep Raay, die onder de vleugels van de politie dekking heeft gezocht, heeft het daar bij de poort hard te verantwoorden. Iedereen schreeuwt: Park op zijn dak, de beide marechaussées, die wel dreigen met hun revolvers maar niet schieten durven, en de bekogelden zowel als de aanvallers. De twee wachters in uniform zijn ook met te weinigen om een uitval te doen en de menigte te verspreiden. En als zij hun beschermelingen alleen achterlaten worden die — er is bij zo'n massale opwinding alles mogelijk — misschien op de plek vermoord.

Maar er komt hulp. Om de hoek langs de fabrieksmuur komen vier andere politiemannen gelopen. Ze hebben de blanke sabel getrokken en

gesticuleren de mensen opzij. Nu gaat er een gegil op en vrouwen krijsen hysterisch. Ook de marechaussées bij de poort van het magazijn grijpen nu in, nadat ze de groep werkwilligen eerst achter het hek hebben gewerkt. Misschien hadden ze beter gedaan dit direct te verzinnen. In elk geval zegeviert nu snel de gewapende macht. De mensen vluchten over het aardappelveld en door de korenvelden. De opstand is gedempt.

Als de straat is schoongeveegd ligt er bloed op de stenen. Griezellig détail: er ligt aan de rand van de weg zo maar een vinger. Net op de hoek van de Trichterweg is juffrouw Nikkels, de vrouw van den schoenmaker, flauw gevallen. Ze is in positie. Twee marechaussées gaan haar opnemen en dragen haar naar Knor, die eerst na luid bonzen en sterke dreigementen de deur van de Hemel opent. Als Driek Pot een kwartier later met zijn karretje voorbijkomt, wordt hij door de politie aangehouden en gesommeerd om juffrouw Nikkels naar huis te rijden. „Blaf je honden af!” zegt Driek Pot vrolijk. „Als je het fatsoenlijk gevraagd had, had ik het óók wel gedaan. Hup met de juffer!” en hij helpt haar op de bok. Juffrouw Nikkels lacht hem vriendelijk maar wat flauwtjes toe.

Park heeft de hele scène rustig vanaf zijn tribune gade geslagen, zoals Nero de brand van Rome. Alleen heeft hij er geen muziek bij gemaakt. Hij stond met zijn handen in zijn zij. Nu klimt hij door het dakluik naar beneden. Daar wachten hem de vijftien werkwilligen. Als zij een juist gevoel hadden voor de situatie konden zij zeggen: „Ave Caesar, zij die nog net niet gestorven zijn groe-

ten u." Maar nu zwijgen ze en gaan de fabriek binnen. Daar, aan enkele weefgetouwen, staat het kantoorpersoneel. Ze weven waarachtig. Maar het is geen onverdeeld succes dat er behaald wordt, al bestaat het resultaat bij Remmelsma zelfs uit twee goed gescheiden delen. Op zijn machine is de baan graslinnen dwars doormidden gescheurd. Hij staat er met een rood hoofd naar te kijken en transpireert heftig.

In het dorp blijft het nu verder rustig. Hellinghaus heeft de fiets van Jaspers geleend en is naar de stad vertrokken, om bij Monseigneur te vragen „of er nu niets aan te doen is." Het gaat toch niet aan, dat de bisschop hardnekkig de bokken van de schapen gescheiden houdt, als zelfs hun onmiddellijke herder bereid is er één kudde van te vormen. Jaspers heeft hem een beetje twijfelachtig het beste gewenst met zijn excursie. Hij begrijpt óók niets van het besluit van Zijne Eminentie, maar die zal wel weten wat hij doet, en Hellinghaus zal waarschijnlijk niet eens zijn secretaris te spreken krijgen. Jaspers heeft dat gezegd ook. En zo trapt Hellinghaus, met een hoofd vol zorg, over het zwaar te berijden, met sintels bestrooide fietspad. Maar hij zal geen Hellinghaus zijn, als hij niet een plan bedenkt dat zijn eer en die van het vooruitstrevende Disco redden kan.

Intussen vergadert, onder leiding van pastoor Mallens, het armbestuur in de patronaatszaal. Bremer zit ook in dat bestuur, maar de pastoor heeft hem verzocht om, gezien het delicate onderwerp: de staking, niet te verschijnen. Pastoor Mallens

vindt voor zich zelf alle stakingen uit den boze. Ze zijn immoreel. Ze benadelen den patroon en ze benadelen de stakers zelf. Vooral zulke wilde stakingen, als de huidige er een is. Als men staakt uit uiterste noodzaak, valt er over te praten. Hier is die uiterste noodzaak niet. Er is bij de arbeiders ontevredenheid ontstaan over het afschaffen van de huisweverij, en door onverantwoordelijke elementen — een Bauwman en een Hellinghaus, beiden vreemdelingen in Belchum — is die stemming uitgebuit. Pas toen het werk stil gelegd was, zijn er eisen naar voren gekomen en zijn er voorwaarden geformuleerd. Zo staan de zaken. Maar nu de zaken eenmaal zo staan, zijn die voorwaarden niet zo gek. Wat is de mening van het bestuur?

Notaris Palmen staat op. Hij is een schrale lange man met stijve gewrichten en hij lijkt te mager voor de kleren die hij draagt. Hij ziet er deftig uit met zijn hoge boord met omgeslagen punten, maar het is jammer dat zijn hoofd wat te klein en te weinig markant is om imponerend te zijn. De indruk die hij maakt wint echter sterk, zodra hij spreekt. Hij heeft een aangenaam, fors geluid en hij gebaart levendig met zijn gouden knijpbril, terwijl hij vlot en tamelijk snel zijn woord doet. Dat dit woord een beetje onverzorgd is, is niet zo erg.

Kijk eens, zoals hij het ziet, zit er in dat hele arbeidsvraagstuk een logische lijn. „We hebben in 1813 Napoleon gehad,” zegt hij, „dat was het decreet waarbij mijnarbeid verboden werd voor kinderen beneden tien jaar. Ik ken alle jaartallen niet zo uit mijn hoofd. Maar in 1874, we weten het allen, komt van Houten met het verbod van

arbeid voor kinderen. Beneden twaalf jaar. U voelt me. Thans staan we voor een volgende stap. De wantoestand van de kinderen is van de baan. Nu moet de toestand van de arbeiders zelf verbeterd. Valt daar iets te verbeteren? En dan zeg ik ja. De pastoor zegt: staken is niet sympathiek, niet in orde. Best, best. Ben ik met hem eens. Maar er is gestaakt. Is er nú reden om sympathie voor de eisen te hebben? Daar gaat het om. Mijns inziens ja — maar het blijft onder ons — zolang de sociale zorgen, toestanden moet ik zeggen, niet ten volle bevredigen. Tenslotte hangt de arbeider van het bedrijf af. Zal altijd zo blijven — zelfs al werden de wevers baas. Daarom moeten de productiekosten omlaag. Zuiniger arbeidsmethoden, meer productie per arbeider, en zo. U begrijpt me. Máár: daarvoor moet hem ook meer betaald worden. Er moet gedeeld. Voelt u? Daarom is loonsverhoging redelijk, mits de arbeiders achter de machine gaan staan en hun getouw thuis in de steek laten. Het staat thuis trouwens in de weg. Als je de dames hoort van Sint Elisabeth...."

Ook de Sint Elisabethsvereniging komt bijeen. Dat haar man is opgeroepen voor een vergadering van het Burgerlijk Armbestuur, heeft mevrouw Palmen haar plicht duidelijk gemaakt om ook de Elisabethsvereniging in het geweer te brengen. En dus laat zij, als voorzitter, Nolleke rondgaan met de convocaties voor de vijf bestuursleden en de zes gewone lidmaten. De vergadering zal ten huize van den notaris gehouden worden. En mevrouw Palmen neemt zich voor om spijkers met koppen te slaan. Ze is, ondanks haar zwaarlijvigheid die haar drie

kinnen heeft bezorgd, een energieke vrouw. Het staat natuurlijk wel vast, dat de huisweverij een einde neemt. Dat zal voor de leden van Elisabeth aanleiding moeten zijn, om bij de gewezen huiswevers een grondige reorganisatie van het huishouden in te voeren. De mensen willen zelf graag anders, als zij maar gewezen worden op het verkeerde van hun levensgewoonten. De dames zullen erop moeten hameren, dat er geregeld in huis gelucht wordt, dat men de vloeren schoon houdt, dat, nu de man niet langer thuis werkt, hij ook geen behoefte meer mag gevoelen om op de grond te spuwen. Hij kan dat nu op de fabriek doen. Men zal ook de jute zakken, waaronder geslapen wordt, vaker moeten wassen. Men zal aan de kleine kinderen geen bier meer mogen voeren om ze te doen inslapen. En als ze dan toch over drank spreekt, zal ze het meteen eens hebben over dat vele jenever drinken van de vrouwen, vooral van zogenoemde moeders. Ja, er is in Belchum nog veel te doen voor de dames van Elisabeth. Maar er gaat nu een nieuwe tijd aanbreken, die betere sociale zorgen zal mogelijk maken.

Natuurlijk komt deze oproep de dames niet erg gelegen. Er is nog zoveel te naaien voor het feest! Maar waar een wil is, is een weg. Er moet maar tijd gemaakt worden. Moet mevrouw Palmen zelf niet een witzijden pakje maken voor haar zoon-tje Jan? En wat het maken van die japonnen voor de dochters van de dames Pruising en Verswaay betreft, die mede uitverkoren zijn om de erewijn aan te bieden, — wel, laten die meisjes zelf maar eens wat doen! Vooral die Eveline Verswaay, dat

is tòch zo'n nuf. Nee, de vergadering zal voltallig zijn, al moet mevrouw Palmen enkele leden er zelf met de haren bij gaan halen.

Och, dat feest van den burgemeester! Alleen enkele energieke mensen houden er zich nog mee bezig. Maar op vele plaatsen staat het versieren stop. Zo'n Constant Peluw, die vanmorgen met de schrik door een korenveld is vrijgekomen, ja die klimt wel op een laddertje en slaat spijkers in de muren, om draden voor lampions te kunnen bevestigen. Hij doet het niet uit eigen lust. Zijn vader heeft het bevolen. En hij kan wel een eigen en eigenaardige mening hebben over een en ander, hij weet tenslotte toch, dat hij een zoon is die te gehoorzamen heeft.

Maar bij Park, bijvoorbeeld, staan alle toebeheerselen stop. Er zijn geen arbeiders meer, die in de bomen voor zijn villa kunnen klimmen, in elk geval zijn er geen die het willen doen. De timmerlui De Lange en Dankers zullen nu nog meer op te knappen krijgen, en ze weten nu al niet hoe ze met alles klaar moeten komen. En, staking of geen staking, Park wil de kantoren versierd hebben. De burgemeester moet zijn bedrijf, het grootste van Belchum en een der modernste uit de hele omtrek, zeker komen bezichtigen. Daarom stapt hij zelf tegen de middag naar Kwakman toe. Mogelijk heeft die een paar mensen beschikbaar om het groen en de bloemen, die Park bij hem bestellen zal, te komen opstellen.

Park loopt het hele dorp door. Hij komt niet vaak in het dorp. Hij vindt het er merkwaardig stil. Maar hij komt dan ook niet door de arbeiderswij-

ken. Hij loopt hier bovendien op een uur waarop de vrouwen in de keuken staan. Ook bij Kwakman zal nu wel gekookt worden. Zou Liesje in de keuken zijn? Hij veronderstelt van wel. Zo'n Liesje ziet er uit als een heel serieuze huisvrouw. Ze zal een heel geschikte vrouw worden. Voor René Bremer. Park trekt een beetje boos gezicht. Hij is kwaad op zich zelf. Waarom denkt hij de laatste paar dagen telkens aan dat Liesje, zoals ze daar, omstraalt van de zon, bij hem in de spreekkamer zat? Gekkgheid! Hij heeft nooit iets om vrouwen gegeven en hij moet er, nu hij ouder wordt, zeker niets meer van hebben. Natuurlijk is hij niet werkelijk zo oud. Hij zou nog best kunnen trouwen als hij zin had. Daarom zeurt zo'n ouwe koppelaar als die Eldering er ook voortdurend over. En met wie zou die oude sok hem eigenlijk op willen knappen? Daar heeft hij nog nooit een woord over los gelaten. Bij een volgende gelegenheid moet Park hem toch eens laten zeggen, wie die uitverkorene van hem is. Dat kan een amusante onthulling zijn! Toch is het allemaal gekheid. Het jammere is alleen, dat er nu geen opvolger is die later.... Och wat! — Het loopt in het leven nu eenmaal niet allemaal zoals het lopen moest. Als Clara was blijven leven, ja dan! Een stomme boel, zoals dat gelopen is. Hij had nooit moeten trouwen. Welk man, die zijn zelfstandigheid lief heeft, trouwt er ooit?

Park ontmoet maar enkele mensen. Middenstanders, bewoners van het centrum. Ze groeten hem allemaal, ofschoon sommigen wat onverschillig. Bij de Drie Emmers staan wat werklui, maar die

glippen tijdig het café in, vóór hij hun gezichten kan onderscheiden. Als hij passeert, zitten ze hem natuurlijk van achter de gekleurde boerse glas-inlood ruiten na te kijken. Maar er wordt niets gezegd en hij wordt niet eens nageroepen. Bij de Ezelenhoek slaat hij het pad in dat naar de kwekerij voert. „Zandstraat” heet die weg. Nu, zand is er genoeg. Maar er staat geen enkel huis aan. Waarom heet het dan straat? Zo gaan zijn gedachten over onbelangrijkheden, maar intussen vraagt hij zich af, waarom bij Bremer alles zo rustig is. Er wandelen een paar mensen op de weg. Maar men zou werkelijk kunnen denken dat ze op de wandel zijn. Er was zo, van een afstand, ook geen marechaussée te zien. Nu ja, Bremer hoeft ook niets te laten bewaken. Er is bij hem alleen maar een sympathie-staking. Niemand heeft iets tegen den ouwen heer zelf. Die man gaat altijd onder zijn arbeiders door. Nou, hij heeft het er dan ook ver mee gebracht! Op een goede dag zullen Bremer's gebouwen te koop staan, en zal hij, Park, ze opkopen om er een katoendrukkerij in te beginnen. Jammer, dat Anna Bremer nog geen weduwe is. Dan zou hij waarachtig nog over trouwplannen gaan denken....

En nu staat Park ineens stil en kijkt stom-verwonderd naar de tuin achter de villa van Kwakman. Daar loopt een fee. Nee maar, waarachtig, daar loopt een fee. Of is het een Griekse godin? Park wrijft over zijn ogen. Dat is toch te gek, zo'n visioen op klaarlichte dag. Maar het is geen visioen. Het is een godin die daar loopt, met een gouden helm op. En het is geen godin, het is Liesje. Liesje!

Ze heeft hem nu zelf ook gezien. Kijk, ze kleurt. Het staat haar lief. En nu komt ze naar Park toe. Heeft hij ooit gedacht dat Liesje geen knappe jonge vrouw was? Moet je haar daar statig naar hem toe zien komen. Ze draagt een gouden borstpantser met een haast indecent reliëf, dat schittert in de grauwe dag. De rood-en-witte veer op haar gouden luxe oorlogshelm wuift links en rechts.

„Dag juffrouw Kwakman,” zegt Park. Hij lacht. Een zeldzame, echte lach. Hij vindt ook woorden die hij niet eens dacht te hebben. „U lijkt de Nederlandse Maagd wel,” zegt hij, „die rondwandelt in de Hof van Holland. Moet ik buigen of knielen en u de hand kussen?”

„Dag mijnheer Park,” zegt Liesje met een vrolijk lachje. „U ziet het goed. Ik ben werkelijk de Nederlandse Maagd. En u moet maar niet knielen, want dan verdwijnt u achter de liguster en de Nederlandse Maagd kan toch geen verstopperij gaan spelen!”

„Gaat u naar een bal?” vraagt Park en komt op de haag hangen, „of is het misschien voor het feest? Doet u mee aan de optocht?”

„U kunt goed raden,” zegt Liesje en neemt haar helm af. „Ziet u, het feestcomité heeft me gevraagd om op een praalwagen te willen staan. Ik voel er niet veel voor, maar moeder vindt het prachtig en dus doe ik het maar. Vind u me er werkelijk niet te gek uitzien?”

„Er gek uitzien?” vraagt Park enthousiast. „U ziet er goddelijk uit. Dat mag ik toch wel van een godin zeggen?”

„Ja,” lacht Liesje en schudt haar blonde krul-

len, die mama Kwakman voor deze gelegenheid uit haar kapsel heeft los gemaakt. Het zijn twee krullen aan elke kant van haar hoofd. Ze lijken erg frivol. Park moet er zó voortdurend naar kijken, dat het Liesje verlegen maakt. „Toch lijkt het raar als u het zegt,” vervolgt ze.

„Als ik het zeg?” vraagt Park een beetje uitdagend.

„Ja,” knikt Liesje. „Het is helemaal niets voor u om zo'n aardige man te zijn, want u gedraagt u tegen de arbeiders allesbehalve netjes.”

Park trekt zich ineens terug van de heg. Hij wordt een beetje rood, en zijn ogen worden hard.

„Dat is niet aardig meer,” zegt hij. „En als u geen vrouw was....”

„Dan zou u me uitvloeken,” zegt Liesje. „Maar daar ben ik toch niet bang van.” Ze kijkt hem ondeugend aan en Park is niet bestand tegen het kinderlijke in haar. Maar hij vindt zijn, zo plotse-ling en helaas zo kort bezeten, complimenteuzen vorm niet terug. Hij voelt weer zijn oude beklemming tegenover het grillige dat een vrouw voor hem heeft. Om zijn figuur te redden straft hij zichzelf. „Ik geloof dat u een beetje zo'n vrijgevochten jongedame bent,” zegt hij en hij glimlacht weer op zijn gewone maar innemende manier. „Het zal goed voor u zijn als u getrouwd bent.” En dan licht hij zijn hoed en draait zich om.

„Ik trouw toch nooit!” lacht Liesje achter zijn rug. En dan gaat ze terug naar het huis. De proef-tocht in het costuum is in elk geval bevredigend verlopen. Ze durft nu met een gerust hart op de praalwagen te staan. Dat ze een beetje gezet is,

schijnt in deze godinnenjurk geen bezwaar te zijn.
„Toch geloof ik niet dat hij zo'n onaardige man is
als men denkt,” besluit ze.

Park loopt langs een heel kerkhof van in bedden gepote dennetjes en sparretjes. Er schijnen heel wat soorten van naaldbomen op de wereld te zijn. Hij ziet bordjes, geel geverfde plankjes op staken, als visitekaartjes bij elk bed geplant. *Picea alba*, *picea excelsa*, *abies alba*, *abies concolor*, *picea orientalis*, *pinus strobus*, *pinus cembra* — allemaal pijnboomsoorten. En dan breekt hij zijn tong: *pseudotsuga taxifolia*. Hoe krijgt een mens al dat potjeslatijn in zijn geheugen. Enfin, er staan dan ook naambordjes langs de perken.

Ergens bij een bed met bloemen is Kwakman bezig. Hij ziet er een beetje potsierlijk uit, en toch lacht een mens niet om hem, want men voelt dat het costuum bij de persoon en de omgeving past. Het is een soort van uniform. Hij draagt een oude pandjesjas, waarvan hij de mouwen opgeslagen heeft. Op zijn hoofd staat een zwart kalotje, in zijn mond hangt een moffenpijp met een dop aan een kettinkje, en voor zijn buik schommelt, nu hij zo gebogen staat, een lange horlogeketting, die uit gouden tonnetjes bestaat, als een guirlande. Als hij zich naar Park wendt, kan men uit de ene binnenzak van zijn openhangende slipjas een rode zakdoek zien hangen en uit de andere steekt een rol eigenhandig beschreven papier. Er staan grote stijve hanepoten op en men kan van drie meter afstand lezen: „Edelachtb.... Burgemeer....”

Kwakman kijkt verrast op als hij Park ziet. De ronde bolle schijfjes wang, boven zijn lange grijze snor, krijgen een rose tint. Hij zet zijn lorgnet wat rechter op zijn rode neus, teneinde er gemakkelijker overheen te kunnen kijken, en zegt: „Wel wel, mijnheer Park zelf! U komt over de dinges... eh... de versiering praten!" Ze wandelen samen op en neer tussen de kassen, en nadat Park, tot ergernis van Kwakman, vijf maal stil gestaan heeft bij één hele paardebloem, die Kwakman heus niet gekweekt heeft en waarvoor Joris straks ongenadig op zijn ziel zal krijgen, worden ze het eens. Zelfs zal Joris met zijn maatje, morgen zonder mankeren, de palmen en bloemenmanden komen opstellen. En dan gaat Park weer heen, en als hij om de hoek van het perk met *Pseudotsuga taxifolia* komt, loopt hij Willem Bremer tegen het lijf.

De heren staan stokstijf stil en zien elkaar aan. Bremer, klein, grijs en scheef, ziet er maar treurig uit. De blik waarmee hij naar Park opziet, schijnt een verwijt te bevatten. En de kleur van dat verwijt is niet rood en heftig, maar grijs en ontmoedigd, zoals de man er zelf uitziet.

„Neemt u me niet kwalijk," zegt Park dan en maakt een gebaar dat blijkbaar de nauw ontweken botsing moet symboliseren. „Neen," zegt Bremer langzaam en schudt het hoofd terwijl hij den ander blijft aankijken, „dit neem ik u niet kwalijk."

Park glimlacht zijn diplomaten-lach. „Is er iets anders dat u me wèl kwalijk neemt, mijnheer Bremer?"

Bremer zwijgt even en komt dan tot een besluit. „Vind u niet, dat het nodig is...." begint hij.

Maar hij kan zijn tegenzin niet overwinnen om Park een bespreking voor te stellen. Maar deze heeft hem begrepen. „Dat we eens confereren over de toestand?” vult hij aan. „Mij best. Ik had al gehoord dat u contact met mij zocht.” Zo, Bremer zal er toch onderdoor moeten. Hij moet maar leren de minste te zijn.

Bremer kijkt even verwonderd. „O ja,” zegt hij dan, zich herinnerend. „Heeft Hellinghaus het idee waarover hij mij sprak aan u voorgelegd? En leek het u...”

„Zijn ideeën leken me helemaal niet,” valt Park hem ruw in de rede, „en daarom heb ik hem er ook uit gegoooid.”

Bremer ziet zijn mooie tegenaanval afgeweerd. Hij voelt eensklaps ook een beetje wroeging. Hij wist dat Hellinghaus ontslagen was, maar hij wist niet waarvoor. Het is dus zo, dat die man gesneuveld is bij het volbrengen van een taak, die hij ten voordele van hem, Bremer, op zich genomen had. Een taak die hij, Bremer, had goedgekeurd en waartoe hij Hellinghaus door zijn houding zelfs aangespoord had.

„Laten we geen kwestie maken van een punt van ondergeschikt belang,” zegt hij mat. Hij vindt een middenvorm: „We hebben elkaar nu toevallig ontmoet, en laten we daarom van de gelegenheid gebruik maken.” Hij wandelt met Park mee het poorthek van de kwekerij uit. En nu slaan ze de Zandstraat in, waarlangs geen enkel huis staat. Het is wel het meest neutrale gebied om samen te komen en ze zullen er wel vrij blijven van nieuwsgierige belangstelling.

„Mijnheer Park," zegt hij, „u hebt ons beiden in een beroerde positie gebracht."

„Ik?" zegt Park. „U".

„Ik? Omdat de mensen bij u gestaakt hebben? Omdat ze geen enkele reden hadden om bij mij te staken? Ik zou de schuld zijn van deze situatie?"

„Jawel," zegt Park kalm. „Als u met uw tijd was mee gegaan, zoals iedereen dat moet doen, dan was er niets gebeurd. U handhaaft de huiswevers. Uit sentimentaliteit of God mag weten om welke andere reden. Maar het gaat ten nadele van uw bedrijf. Dat huisweefsel is niet langer verkoopbaar."

„O jawel," zegt Bremer heftig, „ik verkoop het!"

„Zeker," zegt Park. „Bij een ouderwets debiet. Op het platteland kunt u het nog wel slijten. Was het niet zo, dan hoefden we er helemaal niet over te praten. Dan was de hele zaak krankzinnig. Maar u kunt niet concurreren. Ik noem alleen Zuid-Amerika maar."

„Ik verkoop het," herhaalt Bremer koppig. Park maakt er geen woorden meer over vuil.

„De arbeiders hebben geen economisch inzicht, zegt hij. „Ze zien alleen dat mijnheer Park de huiswevers ontslaat en dat mijnheer Bremer ze handhaaft. Als ik hun zeg dat ik hun arbeid niet meer verkopen kan, wijzen ze naar u. En daarom staken ze nu."

„Ik geloof het niet," zegt Bremer. „Zo simpel is het niet. De oorzaak is, dat u de mensen onder dwang houdt. U overlegt niets met hen. U commandeert. Dat is jarenlang goed gegaan, maar nu

is er plotseling iemand in het dorp gekomen — ik doel op die Bauwman, maar ik weet verder niets van den man — een agitator, die hen de ogen heeft geopend. De wevers verlangen erkenning. Als u uw mensen in het verleden menselijker had behandeld, was dit niet gebeurd."

"U kunt geloven wat u wilt," zegt Park bot. "Maar het is een feit dat ik een bedrijf heb, dat groeit en steeds sterker wordt. U gaat onder het werkvolk door. U schippert met de lonen. En u bedriegt daar uzelf mee en tevens uw arbeiders. Op een goede dag moet u stoppen. En dan stoppen de arbeiders, die u altijd zo ontzien hebt, met u. Is het niet ook in hun belang, dat uw bedrijf een gezonde basis heeft?"

Bremer moet zich voelen als een schooljongen die een uitbrander krijgt en een onvoldoende voor zijn werk. Hij is de hele zaak moe. Hij heeft altijd naar beste weten gehandeld en is getrouw de weg gegaan die zijn goede en wijze vader hem is vóór gegaan. Als alles scheef gaat ligt het niet aan hem. Hij heeft dat niet verdiend. Hij voelt zich eigenlijk een beetje buiten de gebeurtenissen staan. De dingen schijnen te geschieden buiten hem om. „Ik doe wat ik kan," zegt hij, en het klinkt nogal kinderachtig.

„Dan zult u zich moeten laten raden," zegt Park. Hij had er bij willen voegen: door mensen die er méér van kunnen. Maar hij kan er niet toe komen om dit oude heertje zo'n draai om zijn oren te geven. Het zou op kindermishandeling lijken. „Kijk eens," zegt hij en besluit zijn best te doen, „ik ben geen uitzuiger, al vertelt men dat.

Ik betaal wat ik betalen kan. Ik streef er niet naar om millionair te worden. Ik breng voortdurend verbeteringen aan in het bedrijf. In de machines, in de gebouwen. Mijn fabrieksruimten zijn ruimer en luchtiger dan de uwe. Wat ik verdien komt aan de fabriek ten goede. Ik heb zelf weinig nodig. Ik heb niet eens een rijtuig en paarden."

Bremer voelt de steek. Park heeft hem die nu toch zijns ondanks gegeven. „Och," zegt hij en hij denkt aan zijn vrouw, die houdt van kleren en uitgaan en reizen. „Wat geeft het tenslotte allemaal. Het gaat er alleen maar over wat we nú moeten doen."

Dat is betere taal. Park begint opgeruimd te spreken. „Op de eerste plaats," decreteert hij, „moeten we deze staking omzetten in een gezamenlijk lock-out. U houdt de fabriek gesloten, tot men ook weer bij mij aan 't werk wil gaan — en omgekeerd. We moeten laten zien dat wij de baas zijn! Op de tweede plaats neemt u nu ook het besluit alle huisweverij af te schaffen."

„Dat kan ik niet," zegt Bremer geschrokken.

„Dat kunt u wèl! Er is bij u gestaakt en niemand zal er u op aan kijken, als u nu van uw kant ook met een onvriendelijkheid aankomt. Zeker niet als die onvriendelijkheid een noodzaak is. Op de derde plaats wijzen we alle loonsverhogingen af. Maar...." zegt hij snel als hij ziet dat Bremer ook tegen dit punt protesteren wil, „ik ben bereid, om aan de huiswevers boven vijftig jaar een matig pensioentje uit te betalen, als zij het niet over zich kunnen verkrijgen om op de fabriek dubbel zoveel te gaan verdienen. Dit is een punt van het

arbeidersprogram dat ik aanvaarden kan. Ik heb er ook geen bezwaar tegen allen die deze week ontslagen zijn weer aan 't werk te zetten. Dat is óók een eis die naar voren is gebracht. Maar ik kom er niet van in, dat de arbeiders een raad oprichten, die zal hebben te beslissen of door mij te nemen maatregelen zullen mogen worden ingevoerd of niet. En tenslotte, als compensatie voor de eis tot hogere lonen, wil ik die arbeiders, die bereid zijn om twee getouwen te bedienen, een opslag geven van vijf en twintig percent. En daarmee kent u mijn hele program. Dát zult u moeten onderschrijven, of we komen nooit tot een vergelijk."

Bremer kan wel huilen. Hij wilde, dat hij Park mee genomen had naar zijn huis. Hij zou willen, dat zijn zoon en zijn vrouw hierover mee konden praten. Hij weet niet of hij de dingen doen mag die Park hem voorschrijft. Het feit alleen al dat Park hem iets voorschrijft lijkt hem verkeerd. Hij kan op dit ogenblik geen besluit nemen. Hij zal wel nooit in de voorgestelde zin kunnen handelen. Hij mag toch niet eisen dat een arbeider twee getouwen zal bedienen. Dat is immoreel ten opzichte van de werklui. Natuurlijk zullen er zijn, die geen bezwaar tegen het dubbele werk hebben omdat hun loon stijgt. En zeker zullen op den duur alle wevers naar het twee-getouwen-stelsel over gaan. Maar in deze zijdelingse dwang zit juist het immorele.

„Ik weet niet. Ik kan niet. Ik moet er over nadenken," zegt Bremer.

Zwijgend lopen de beide mannen de weg terug.

En dan opeens is Bremer tot een beslissing gekomen. „Nee,” zegt hij, „ik kan niet met u meegaan in de punten die u voorschrijft. Ik zal de poorten weer openzetten, zodra er iemand aan het werk wil gaan. Ik.... ik ben van een ander geslacht dan u, mijnheer Park. Ik leef mee met mijn arbeiders.”

„En zij zullen mét u sterven,” zegt Park nijdig. Dan versnelt hij zijn pas en laat Bremer achter in het stof, dat hij met zijn wilde stappen opwerpt.

De torenklok slaat één heldere slag in de stille lucht. Het is half een. Dat wil zeggen: vijf minuten later volgens fabriekstijd. Mijnheer pastoor zou, als hij wilde, trots kunnen gaan op het feit dat nu de kerk, zoals wel vaker in tijden van maatschappelijke verwarring, weer de vaste rots blijkt waarop men zich oriënteren kan. Dat er een kleine rectificatie nodig is op de koers die zij aangeeft, is een ondeugendheid die bij een verdere uitspinning van de allegorie naar boven zou kunnen komen. Daarom is het maar beter zich bij de werkelijkheid te bepalen.

Maar hoe is deze werkelijkheid? De werkelijkheid is, dat nu heel Belchum — men kan het gerust zo algemeen zeggen — aan tafel zit. Op Park dan na. Mijnheer pastoor eet vandaag zeer eenvoudig. Er is niemand die hem van wild of gevogelte of zelfs maar van een karbonaasje heeft voorzien. Zijn menu bestaat uit boerenkool met worst. Overigens een maaltijd, waar de grootste fijnproever niet zijn neus voor op hoeft te trekken. Men eet trouwens in Belchum in het algemeen zeer eenvoudig. Al-

leen als de Bremers of secretaris Verswaay — of vroeger, maar dat is al jaren geleden, de oude burgemeester zaliger — of de een of andere boer op jacht zijn geweest, staat er bij hen en vaak ook bij den pastoor een extra lekker boutje op tafel. Neem bijvoorbeeld de arbeiders in het Oude Dorp of die in de Witte Wijk. Hun middagmaal bestaat uit aardappelen met vet en een snee roggebread erbij en een kom met pap toe. Het is heus een stevig menu en menigeen kijkt heden met een liefkozende blik naar de gemeenschappelijke schotel, die zonder borden midden op tafel staat. Hoe lang nog zal men het zo goed hebben, als die staking blijft duren?

Als het aan Park ligt, duurt de staking niet lang. Hij is met grote wilde passen door het nu wel volkomen lege dorp gelopen, en als hij op de Markt gekomen is, staat hij stil. Wat drommels! Als die Bremer niet mee wil doen is het ook goed. Dan zal hij zijn eigen weg gaan. En dan zal zijn allereerste poging zijn om de staking te breken. Hij slaat niet de weg naar huis in, maar gaat door de Kerkstraat naar het Oude Dorp. Hij komt er aan als de aardappel-eters al weer van tafel zijn opgestaan. Er zijn nog al mensen op straat. En als Park het huis van Harrie van Erven binnengaat, dromt een grote menigte voor de deur.

De mensen zijn niet vijandig. Dit bezoek van Park, zonder begeleiding van de gewapende macht, toont dat hij moed heeft, en de arbeiders voelen er zelfs vaag en onbewust een beroep in op hun goede trouw. Park wint erdoor aan sympathie, zoals iedere waaghals voor zijn prestatie waardering

vindt bij de massa. Natuurlijk is de baas hier niet verschenen om „wel bekome het” te wensen, maar wil hij trachten om met de stakers tot een vergelijk te geraken. Nou, dan zullen ze eerst eens zien wat hij aan te bieden heeft. En vooral dient te worden afgewacht, wat de kopstukken onder de arbeiders doen, wat bijvoorbeeld zo'n Harrie van Erven doet, dien men kent als een verstandig man.

Park heeft Van Erven van de straat mee genomen naar zijn eigen huis. Hij zit nu met hem en met de vrouw te praten aan de tafel. Toontje Bax, die door zijn vader op de schouders is genomen, kan het van de weg af zien, over het blauwe horregaas heen, dat de benedenhelft van het raam afsluit. Men zou natuurlijk van dichterbij kunnen gaan kijken, maar het respect voor elkaars erf en particulier leven, en tevens de nog steeds aanwezige eerbied voor den patroon, houden iedereen er van terug om de voortuin in te lopen en brutaalweg voor het raam te gaan staan.

Na een half uur komt Park weer naar buiten, en achter hem aan komt Harrie van Erven. Van Erven is een grote, wat trage man. Hij lijkt op zijn broer, den kastelein uit het Zwarte Trekpaard. Ook hij heeft boven zijn brede vierkante schouders een hoofd met magere kaken. Maar deze Van Erven is een prettiger mens om te zien. Hij heeft heldere en rustige blauwe ogen, en de blonde kortgeknipte haren zijn netjes tot een kuifje gekamd en groeien niet zo bandeloos op zijn hoofd als bij zijn broer. Hij lijkt een eenvoudige en eerlijke ziel.

„Mensen,” zegt Park vriendelijk als hij op straat staat, „Van Erven gaat even met mij mee en jul-

lie moogt gerust weten wat hij gaat doen. Hij zal op de fabriek een proef nemen met het werken aan twee getouwen. Jan Petoen en een paar anderen hebben er gisteren tegen geprotesteerd, dat we met een twee-getouwen-stelsel zouden beginnen. Maar ik heb hem gezegd, dat ik niet eens wéét of één man twee getouwen kan bedienen op de duur. Voor we er nu nog meer ruzie over maken, wil ik eerst eens weten of het te doen is. Daarom gaat Van Erven mee. Jullie kunt hem vertrouwen, en ik vertrouw hem ook. Als hij straks zegt dat het niet mogelijk is, dan is het hele idee al uit en van de baan. We moeten tenslotte weten waar we over praten. — Kom maar Harrie!" ~

En zo stappen Park en Harrie van Erven daar door de volle straat mensen. De arbeiders begrijpen niet precies of dit nu een slimmigheidje van Park is of niet, en er is helaas geen Bauwman aanwezig die hun kan inlichten. Als Park en zijn arbeider denken eindelijk alleen te lopen, komt de hele stoet wevers achter hen aan.

Maar Bauwman zit in het Zwarte Trekpaard. Hij ziet de processie in de verte komen en hij verbaast er zich over, dat Park voorop gaat met een werkman naast zich, als was deze zijn arrestant. Hij roept den waard.

Als Park en Van Erven het café willen passeren, stormt Sieske ineens naar buiten. „Maar Harrie," zegt hij, „ga je werken?"

„Alleen maar proberen of het mogelijk is twee getouwen tegelijk te bedienen," zegt Van Erven geruststellend. „Mijnheer Park weet niet of het gaat, en de wevers weten het ook niet."

Sieske werpt een blik achter zich door de openstaande deur. Hij lijkt werkelijk een toneelspeler die van zijn souffleur zijn claus moet krijgen. „Och Harrie,” zegt hij, „Harrie, doe het toch niet! Mijnheer Park zal het wel goed bedoelen en jij ook, maar de mensen zullen het niet begrijpen. Ik heb Bauwman daar net nog gesproken, en hij zei dat hij overal zal rondvertellen, dat jij weer aan 't werk bent gegaan. Hij zegt — mijnheer Park, u moet het me niet kwalijk nemen, ik zeg alleen maar wat Bauwman zegt — Bauwman zegt, dat mijnheer Park jou met een smoesje naar de fabriek wil krijgen. Hij zegt dat hij denkt, dat mijnheer Park denkt, dat de anderen ook wel aan 't werk zullen gaan, als ze zien dat jij naar de fabriek gaat. En hij zegt ook, dat de Van Ervens er uit zullen liggen in Belchum, als jij een voet in de fabriek zet.”

„Maar daar is allemaal niets van aan Sies,” zegt Harrie. „Vraag het maar aan mijnheer Park.”

Park's gezicht is donkerder geworden naarmate Sieske sprak, maar nu glimlacht hij opeens. „Och kom, Sieske,” zegt hij. „Harrie gaat toch alleen maar een proef nemen? Daar steekt toch niets in!”

„Natuurlijk niet, mijnheer Park. Maar Bauwman zegt....”

„Och jij met je Bauwman,” doet Park verveeld. Hij geeft Harrie een duwtje om hem tot doorlopen te manen.

„Nee,” zegt Sieske en houdt zijn broer vast. „Je weet dat de mensen naar Bauwman luisteren. En Bauwman zegt, dat die proef helemaal niet

nodig is." Sieske zuigt dit natuurlijk uit zijn eigen duim. „Hij zegt dat het van te voren al vast staat dat die proef zal lukken — dat mijnheer Park daar wel voor zorgen zal. En als de proef lukt, is er voor jou geen reden om niet aan 't werk te blijven. En dan zal dus iedereen, door jouw voorbeeld overgehaald, weer aan 't werk gaan. En dan wordt er met de hele staking niets bereikt. Dan kan mijnheer Park....”

„Vooruit Harrie" zegt Park bevelend. „We hebben met die praatjes niets te maken.”

Maar Sieske is nu helemaal in zijn rol. Hij loopt een paar snelle stappen voor Park en zijn broer uit en valt op een knie voor zijn broer neer. „Och Harrie, Harrie dan toch!" zegt hij en heft zijn gevouwen handen. Hij huilt bijna echt. Er is beslist een Bouwmeester in hem verloren gegaan. Het is een fout van Disco, dat dit talent niet ontdekt is — al is het de vraag of Sieske ooit een voet zou willen zetten op het toneel in Melchior's zaal. „Harrie!" jammert hij, „denk toch aan mijn vrouw en kinderen! Denk aan mijn zaak! Denk aan je eigen vrouw en kinderen! Moet jij ons allen meeslepen naar de ondergang? Als jij nu met mijnheer Park mee gaat, kan ik het café wel sluiten. Dan zet geen enkele wever nog een voet bij mij binnen. Dan is er voor onze Piet ook geen werk meer in Belchum. Niemand zal nog brood bij hem kopen. Denk ook aan zijn vrouw en kinderen! Wil jij je hele familie ongelukkig maken? Je bent altijd een fatsoenlijk mens geweest, Harrie. Hoe kun je nu dit zo ineens gaan doen? Heb jij dan geen medelijden?"

Harrie van Erven staat daar diep getroffen. Hij richt zich tot Park, die deze vreselijke vertoning met klimmende verbijstering en woede staat te bekijken. „Mijnheer Park,” zegt Harrie en zijn stem is onzeker van aandoening. „Ik kàn het niet doen. Ik kàn het niet. Ik had zo aan al die dingen niet gedacht. Maar ik kan onze Sies niet de klanten uit zijn café halen. Vraagt u maar iemand anders. Ik wens u het beste met de staking, maar ik kan niet met u meegaan!”

Sies is met een stralend gezicht opgerezen en hij neemt zijn broer bij den arm. „Dank je, Harrie!” zegt hij. „Daar gaan we er eentje op nemen.”

Park is te verbluft en te plotseling en te oneerlijk verslagen, om uit zijn woorden te kunnen komen. Hij kijkt die twee haast eendere ruggen na, en begint van woeste onmacht zo hard te vloeken, dat Sies er zijn schouders van optrekt, alsof zijn rug er pijnlijk door geraakt wordt. „Schoften!” brult Park. „Tuig! Je bent voor eeuwig ontslagen, Harrie van Erven!” Dan draait hij zich grommende om en beent weg, als een man die vlucht, maar niet weten wil dat hij vlucht.

Binnen in het Zwarte Trekpaard zit Bauwman eveneens met tranen in de ogen. Maar die zijn van het lachen. Als de twee broers binnenkomen begint hij opnieuw, en Sieske valt hem bij. Harrie kijkt een beetje als de boer die lachen moet ondanks een kaak-abces. Hij is nog onder de indruk van de woorden van zijn broer en hij begrijpt al die vrolijkheid niet best. Die wordt hem ook niet opgehelderd. Maar hij krijgt een borrel. En dan stroomt Sieske's café langzamerhand vol met ar-

beiders, die gehoord hebben dat Harrie van Erven er gestrand is. Sieske is met de staking heel best tevreden, te meer waar Bauwman hem verzekerd heeft, dat het met de lonen der wevers allemaal in orde zal komen, zodat hij niet het kind van de rekening hoeft te worden.

IX

Pastoor Mallens is op zoek geweest naar Nolleke Oliemans, en hij heeft gehoord dat die bezig is met convocaties rond te brengen voor mevrouw Palmen. Bij Verswaay in de Kerkstraat, een paar huizen van hem af, blijkt Nolleke nog niet geweest te zijn, en dus laat de pastoor bij den secretaris de boodschap achter, dat Nolleke zo spoedig mogelijk bij hem moet komen. Zo komt het, dat de Paus een half uur later al weer de rondgang door het dorp doet, thans met een opdracht van den pastoor. Hij staat in de arbeiderswijken op elke straathoek stil en hamert dan geruime tijd op een grote koperen gong, die de vader van loodgieter Peters veertig jaar geleden speciaal voor dit doel vervaardigd heeft. „Hedenmiddag om drie uur,” roept hij met zijn hoge maar heldere en ver klinkende stem, „is er een vergadering bij Melchior voor alle thuiswevers en fabrieksarbeiders. Ze moeten a l l e m a a l komen, zegt de pastoor. Het gaat over de staking. — En de pastoor moet van Park niets hebben.” Dit laatste is een eigen postscriptum van Nolleke, het hoort niet bij de tekst die hij op kreeg en drie maal heeft moeten na zeggen. Het lijkt of hij een kanttekening maakt bij het officiële stuk dat hij voordraagt, maar hij voegt er zijn opmerking slechts bij, omdat hij — evenals iedereen — weet dat ze juist is en omdat hij terecht veronderstelt, dat ze een aanbeveling is om de vergadering bij te wonen. Nolleke heeft begre-

pen dat de pastoor graag alle wevers bijeen zou zien, en hij doet zijn best om zijn herder te steunen. Is hij, volgens zijn bijnaam, geen geestelijke familie van den pastoor? Ja, moet hij hem, afgaand op dat spraakgebruik, niet als een vader bijstaan?

Hoe het zij, om drie uur is het café van Melchior stampvol. Al om kwart voor drie heeft Melchior In 't Zand ingezien, dat hij beter doet met de vouwdeuren naar het toneelzaaltje open te slaan. Dan kan meteen het toneel tot spreekgestoelte dienen, in plaats van de oude lessenaar die reeds stond opgesteld. En nu zijn alle stoelen tot aan het podium bezet, staan er nog verschillende belangstellenden langs de muren, en heeft men zich zelfs voor de open deuren op het terras geplaatst.

Als mijnheer pastoor om vijf minuten over drieën het doek laat halen, zodat men een kijk krijgt op de eeuwig in alle stukken te gebruiken bruin-grijs geschilderde kamer — met het witte raam, waarvoor in de verte een molen staat met rechts- in plaats van linksom draaiende wieken, en met de nog altijd niet gerepareerde winkelhaak in het midden van de gele deur — kan hij, kijkend door die winkelhaak, tevreden zijn over wat hij ziet. Hij opent de deur en treedt op. De arbeiders in de zaal roepen vermaakt: „Ho — ho — ho” en klappen in hun handen. Die stemming is best. Mijnheer pastoor heeft een lach op zijn gezicht gekregen en steekt zijn handen uit. Het wordt stil.

„Beminde,” begint pastoor Mallens, en dan vangt hij het verwachte „gelovigen” door „Man-

nen". Het klinkt een beetje vreemd en er wordt gegrinnikt. De pastoor raakt er eventjes door in verwarring en hij wil nu zijn gekromde handen op de rand van de preekstoel leggen, die er niet is. Hij trekt ze haastig terug alsof hij ze gebrand heeft, wrijft ze tegen elkaar en begint opnieuw: „Mannen!" En dan heeft hij zijn houding gevonden. Hij haakt de vingers van zijn linkerhand tussen de knoopjes van zijn vest en gesticuleert met de andere.

„Ik heb u allen verzocht om hier hedenmiddag bijeen te komen, omdat het nodig is dat we ons beraden over hetgeen ons te doen staat, in deze ernstige dagen die Belchum beleeft. Er is een staking. Het werk is neergelegd, zowel op de fabriek van Park als op die van Bremer. Dit is een ernstige toestand. Ik hoef u dat niet te zeggen: gij weet het allen, dat een staking een vorm is van het recht in eigen handen nemen, iets, wat alleen maar in uiterste noodzaak mag gebeuren. Ik wil hier niet nagaan of deze uiterste noodzaak aanwezig was, ik wil u niet vervelen met na te kaarten over wat gebeurd is. Ik wil alleen, samen met u, nagaan wat er nu gebeuren móét.

Vrienden! Ik begrijp u. Gij zijt in staking gegaan, en ge wilt het werk niet hervatten vóór er door de patroons is toegestemd in zekere eisen die gij gesteld hebt. Ik begrijp dat gij die eisen van u gráág zoudt zien ingewilligd. Ik begrijp u. Ik, uw pastoor, zie zeer goed in, dat die eisen u redelijk voorkomen. Misschien zijn ze het ook wel. Natuurlijk, gij denkt dat die eisen redelijk zijn; ik begrijp dat, heb ik u reeds gezegd. Als die eisen

u niet redelijk voorkwamen, had gij ze niet gesteld. Een christen mag geen onredelijke eisen stellen, en hij mag er zeker niet een staking voor wagen om ze af te dwingen. Maar, zo zou ik u willen vragen, hebt gij ook zekerheid, dat die eisen redelijk en geoorloofd zijn?"

Pastoor Mallens heeft zijn draai. Hij wipt op de tenen en laat de dunne gouden ketting op zijn vest schitteren. Met zijn groot rozig hoofd en zijn grijze haren, zijn kniebroek, zijn jaquet, zijn lange kousen, is hij werkelijk een figuur die het doet op het toneel. Zijn indrukwekkende verschijning beheerst de scene en beheerst de zaal. Hij merkt dat er enige onrust onder zijn gehoor is ontstaan en het is juist zijn bedoeling die te verwekken. Als een spreker geen emoties oproept kan hij wel inpakken, meent pastoor Mallens, want dan zullen zijn woorden niet doordringen. Aan overtuiging door inzicht gelooft hij niet, met het goed recht van een man die ervaring en traditie achter zich heeft. Hij bespeelt het gemoed, niet het verstand.

„Vrienden," vervolgt hij en komt een stap nader tot zijn hoorders, „hoe kunt gij voldoende zekerheid hebben, dat de voorwaarden, door u gesteld, eerlijk en redelijk zijn? Ik zal het u zeggen. En gij weet het. Gij kunt ervan overtuigd zijn, dat uw condities christelijk en goed zijn, als gij weet dat ze door een goed en christelijk mens zijn opgesteld. Zijn ze dat?" De laatste drie woordjes slingert de pastoor met plotselinge stemverheffing de zaal in, en het is of er een donderslag valt.

Het wordt ineens rumoerig. Er gonzen stem-

men en men zit niet zo rustig meer op zijn plaats.

„Zijn ze dat?” herhaalt pastoor Mallens. „Ik heb van uw voorwaarden gehoord. Maar ik hoorde niet, wie van u, Belchumse arbeiders, ze heeft opgesteld. Hoe komt gij aan die eisen, die ge Park hebt gesteld? Wie gaf ze u?”

„Bauwman,” wordt er gezegd. Het wordt luid herhaald en tenslotte noemt de halve zaal die naam.

„Bauwman,” zegt pastoor Mallens met een ernstig gezicht. „Bauwman! Ik heb zijn naam horen noemen. Het is een man, die sinds een paar dagen hier onder ons vertoeft. Kent gij hem? Wat weet gij van hem? Is hij een goed mens? Is hij een christen?”

Nu is het doodstil. „Ik hoor niets,” zegt pastoor Mallens met een sarcastisch lachje. „Is er niemand van u die mij méér van dien Bauwman vertellen kan dan alleen zijn naam, zijn uiterlijk? Hebt gij u dan blindelings laten leiden door iemand waarvan gij niets weet, helemaal niets? Gij kent zijn geloof niet? Zijn zedelijk leven? Gij weet niet, of hij het werkelijk goed met u meent? Of hij met u geen spel speelt, of hij u niet gebruikt voor zijn eigen doeleinden of voor die van anderen, die hem misschien gezonden hebben?”

„Hij bedoelt het goed,” roept iemand. „Hij is een vriend van de arbeiders,” komt een andere stem. „Hij is tegen de kapitalisten,” weet nog een ander.

„Ha,” vat pastoor Mallens vlam. „Hij is tegen de kapitalisten, hoor ik daar. Is dat geen bekend geluid? Kent gij dat niet? Zijn het niet de roden,

de socialisten, de ongelovigen, de anarchisten, die tegen het kapitaal zijn? Vrienden, gelovigen, hoe heb ik het met u? Gij weet toch, dat God de standen gewild heeft! Hij heeft de wereld ingericht, zoals ze is. Er zijn altijd rijken geweest en er zijn altijd armen geweest. En ze zullen er altijd zijn. Vooral armen. Want zij zijn de lievelingen van God. Christus zegt in het Evangelie: „Armen zullen er altijd zijn”, en Hij zegt bij Sint Lucas: „Zalig de armen, want hunner is het rijk der hemelen!” En Hij zegt ook: „Het is gemakkelijker voor een kameel om door het oog van een naald te kruipen dan voor een rijke om het rijk Gods binnen te gaan.” Waarom zouden we de rijken dan benijden? Waarom zouden we tegen de kapitalisten zijn? Er zijn in de wereld kapitalisten nodig. Er zijn mensen nodig met kapitaal, die het mogelijk maken dat de werkmán verdient. Wat zoudt gij willen beginnen, als er geen mijnheer Park was die het geld had om een fabriek te zetten en om machines aan te schaffen? De wereld kan zonder geld, zonder mensen die het hebben, toch niet bestaan?”

Pastoor Mallens pauseert, om zijn woorden even te laten doorwerken en om zelf een ogenblik het effect er van te savoureren. En dan wendt hij het oratorisch stuur.

„Vrienden!” zegt hij. „Dat alles neemt niet weg, dat de eisen die gij gesteld hebt, toch zeer goed kunnen zijn!” Beweging, verrassing in de zaal. „Zeker. Ik méén het. Ze kunnen toch zeer rechtvaardig en christelijk zijn. Maar om daar zéker van te zijn — en we moeten er zeker van zijn,

vóór wij deze voorwaarden van de patroons afdwingen — om er zeker van te zijn, is het nodig dat deskundigen, mensen die het weten kunnen, die eisen onderzoeken. Het is nodig, dat die eisen onderzocht worden door mannen, die, evenals gij, arbeiders zijn. We mogen die eisen niet laten onderzoeken door de patroons of door vrienden van de patroons, want die hebben er alle belang bij om ze voor onrechtmatig te verklaren. Het zullen dus arbeiders moeten zijn, die ze nagaan. En het zullen christelijke arbeiders moeten zijn. Het zullen ook deskundigen moeten zijn: christelijke arbeiders, die op de hoogte zijn van alles wat de arbeid betreft. Die weten hoe het met de lonen hier in Belchum staat en hoe het er elders mee gesteld is. Die weten, wat de patroons betalen moeten en wat ze betalen kunnen. Die, kortom, alles afweten van de weverij en van den werkmán. Wilt gij uw eisen door zulke mannen laten onderzoeken? Door zulke mannen, die gij ten volle vertrouwen kunt?"

Het enthousiasme is waarschijnlijk niet zo groot als pastoor Mallens het verwacht heeft. Maar er gaan toch stemmen op die „Ja, ja," roepen.

Pastoor Mallens spreidt beide armen uit. „Ik wist het wel, vrienden!" doet hij enthousiast. „Ik wist wel, dat mijn arbeiders-parochianen verstandige mensen zouden zijn! Welaan dan, vrienden, laat mij u allen — allen zoals gij hier zit — opgeven als lid van onze mooie Roomse Weversbond, die in andere delen van het land reeds zulk nuttig en goed werk verricht. Ik ben van plan er in ons bisdom een diocesane afdeling van op te laten

richten. Als gij u nu op wilt geven, zal ik den bisschop terstond om toestemming vragen. Onze kapelaan wordt hier geestelijk leider en Belchum zal de eerste plaatselijke afdeling zijn in ons bisdom. Denk eens aan, welk een eer voor u! Ik, uw pastoor, zal een belangrijke invloed in die bond hebben en uw belangen zullen aan geen beter man kunnen worden toevertrouwd, dat verzeker ik u! Want wie zal méér voor u voelen dan uw eigen pastoor? Ik zal uw eisen dan direct aan het hoofdbestuur voorleggen. De leden daarvan zijn de kundige, christelijke mannen, waarvan ik sprak. De bond zal uw zaak behartigen. Gij hoeft er geen zorg meer over te hebben. Ik zal maken dat alles in orde komt. Gij kunt weer rustig aan het werk gaan. Gij kunt deze staking ogenblikkelijk beëindigen. De bond staat achter u en zal alles voor u regelen, terwijl gij achter het getouw staat en weer uw plicht vervult voor uw huisgezin, voor onze gemeente, voor God!"

Pastoor Mallens spreekt met warmte en gloed. Al sprekend daalt hij het zijtrapje af, dat van het toneel de zaal invoert. „Mannen, vrienden," roept hij, staande bij de eerste rij stoelen, één geworden met zijn kudde, „wordt allen lid van de bond, laat alles over aan mij, uw pastoor, en gaat aan het werk. Laten we weer een rustig en werkzaam Belchum zijn. Gaat morgen terug naar uw getouwen, gaat naar de fabriek, allen, ook de huiswevers, in afwachting van de beslissing die de bond nemen zal. Doet dat mannen, en laat de burgemeester, als hij Zaterdag wordt ingehaald, een nij-

vere en welvarende gemeente vinden die afkerig is van staking en geweld. Vrienden, is dit niet de beste oplossing van dit conflict? Gij, die het nietsdoen reeds moe zijt, gij kunt weer aan de arbeid; uw belangen worden intussen door mij behartigd; en we slaan een schitterend figuur overmorgen, tegenover Zijn Edelachtbare." Hij klapt in de handen, om de vonk van het heilig vuur over te doen springen in al die gemoederen, die daar, blijkbaar weinig onder de bekoring van zijn preek, zo akeelig rustig blijven. „Komaan vrienden...."

De zaal komt plotseling in actie. Maar tegelijkertijd is de pastoor vergeten. Niemand kijkt nog naar hem. Iedereen ziet naar het toneel. Zo maar ineens is daar boven Bauwman verschenen. Men ademt verlicht op. Men lacht, men roept hem toe, men applaudisseert. Hij kan zich niet eens verstaanbaar maken. Maar als het lawaai mindert, en terwijl pastoor Mallens daar beneden nog veronachtzaamd en besluiteloos staat, treedt Bauwman tot aan de rand van het toneel. Hij schuift de pet met de glimmende zwarte klep naar achteren, zodat allen zijn ogen kunnen zien.

„Kameraden!" zegt hij, „de pastoor heeft gelijk! Jullie moet je organiseren. Jullie moet lid worden van een bond. Van welke, kan me op dit ogenblik niet schelen. Daar praten we later nog wel over. Eén man kan niets. Een heel dorp kan veel. Alle arbeiders over het hele land samen, kunnen alles! Organiseert jullie dus. Maar het eerste wat je nu doen moet is: het besluit nemen niet zomaar weer naar de fabriek te gaan! Jullie bent als mannen de staking begonnen. Maakt er niet

als lamledige slaven een einde aan. Verkoopt je niet aan de patroons! Geen enkele timmerman toch zal een tafel maken en maar afwachten wat hij er voor betaald zal krijgen? Geen enkele winkelier toch verkoopt een zak erwten voor de prijs, die een klant er zelf voor wil geven? Zo moeten jullie ook doen! Eerst weten waarvoor je werkt, en dan pas beginnen! Als jullie je nu weer als tam vee naar de fabriek laten drijven, zullen jullie ook als vee behandeld...."

„Stop! Stop!" dondert pastoor Mallens, die het trapje eindelijk is opgerend en nu boos en majestueus op Bauwman toekomt. „Stop dat gebrall! Wie heeft u gevraagd om hier te komen? Ik heb deze vergadering belegd. U hebt hier niet alleen te zwijgen, — u mag hier zelfs niet binnen zijn!"

Bauwman wendt zich even tot den pastoor, maar dan zegt hij luid de zaal in: „Ik mag overal spreken. Ik mag hier ook spreken. Want ik spreek namens het recht, en het recht heerst overal." Hij draait zich weer naar de pastoor: „Of hier misschien niet?"

Pastoor Mallens negeert de vraag, die in de zaal enige vrolijkheid verwekt. „Ik veronderstel dat u de geheimzinnige Bauwman bent," zegt hij. „De stakingsleider. De oproerkraaiër. De man die met het recht en met het gelijk in zijn zak loopt. Wat voert u hier in Belchum uit? Waarom komt u onze goede mensen tot opstand aanzetten? Wie betaalt u? Wie heeft u gestuurd? Als u ons dat vertellen wilt, dan geef ik u verlof te spreken. En anders verdwijnt u ogenblikkelijk!"

Pastoor Mallens maakt zich reeds weer ge-

reed om het woord te richten tot zijn schapen, die een ogenblik door het huilen van de wolf werden opgeschrikt en misschien misleid. Hij veronderstelt blijkbaar, dat Bauwman nu zonder meer de aftocht zal blazen, maar tot zijn grote verbazing zegt de man: „Goed, mijnheer pastoor. Op die voorwaarde zal ik spreken! Ik ben door niemand gestuurd en ik word door niemand betaald. Ik word gedreven, door wat ik zelf in mijn leven heb meegemaakt. Ik heb dat nog niemand verteld, omdat ik geen reclame wil maken met mijn ongeluk. Ik wilde niet de sympathie van het volk winnen door middelen, die niets met deze staking en haar rechtvaardigheid hebben uit te staan. Maar nu eist u van mij, dat ik zeg wie ik ben. U zult het horen! U roept het verleden op, niet ik!”

En dan schalt zijn klare agitator-stem door de zaal. „Kameraden! jullie hebt me reeds vaak gehoord. Jullie hebt naar me geluisterd, je hebt gedaan waartoe ik jullie opwekte: jullie hebt gestaakt. Jullie hebt dat gedaan, inderdaad zonder dat iemand wist wie ik was. Jullie hebt gevoeld, dat ik het goed met jullie meende. Jullie hebt me blindelings vertrouwd — de pastoor heeft het straks gezegd, — en ik dank jullie voor dat vertrouwen.”

Zijn stem krijgt een matte klank. Het is duidelijk dat deze ruwe en woest uitzierende kerel aangedaan is. „Kameraden, jullie hebt me vertrouwd, omdat jullie aanvoelden, zonder dat je het kon verklaren, dat ik een van jullie was. De „geheimzinnige,” noemde de pastoor mij. Ik heb niemand hier ooit gesproken over mijn verleden. Ik

heb niemand gezegd waar ik vandaan kwam. Maar er is waarachtig niets geheimzinnigs of vreemds aan mij. Ik ben een der uwen. Ik ben geen vreemdeling. Ik kom hier uit Belchum. Ik heb net als jullie, ja nog met velen van jullie, gewerkt als wever op de fabriek van Park." Langzamerhand herwint zijn stem weer kracht en nu schalt het luid door de ruimte: „Vijftien jaren geleden was het. Vijftien jaren! Toen noemde ik mij nog geen Bauwman. Toen droeg ik de naam van den eigenaar van dit café."

„Balthasar!" wordt er eerst aarzelend en bijna tegelijk reeds duidelijk geroepen. „Balthasar! Balthasar!" De arbeiders staan plotseling recht. Het is als een saluut aan den teruggekeerden dorpsgenoot. Misschien zijn enkelen opgerezen in de voorste rijen, om beter dezen plotseling bekenden man op te nemen, om te zien of zij hem ondanks zijn baard herkennen. En mogelijk zijn toen de anderen gevolgd. Maar het kan ook een werkelijk spontane drang zijn geweest om sympathie te tonen. Want nu klinkt een overweldigend donderend handengeklap op tegen de wanden. Iemand roept, bij gebrek aan een beter woord, het steeds eendere maar toch ook steeds van enthousiasme getuigende „Hoera!" En nu herhalen het allen. Petten vliegen door de lucht, stoelen vallen om, men dringt op naar het toneel. Maar Balthasar In 't Zand, die de naam Bauwman opeens verloren heeft, steekt zijn handen op en vraagt om stilte. Hij wist snel langs zijn ogen.

„Kameraden," zegt hij schor. „Ik dank jullie." Hij kijkt naar den pastoor, die daar verbaasd staat,

afwachtend en overlegend. Pastoor Mallens weet voldoende van de zaak Balthasar, welke hem, toen hij pas in Belchum kwam, zo zeer heeft bezig gehouden, om verheugd te zijn over het feit dat deze Balthasar niet helemaal ten onder ging en tot het land der levenden is teruggekeerd. Maar wat moet hij doen? Het was tenslotte een gerechtelijke veroordeling, en hij mag toch niet enthousiast doen, alsof ook hij, evenals de arbeiders, ervan overtuigd is dat Bauwman onrecht werd aangedaan. Als pastoor heeft hij bovendien rekening te houden met de gevoelens der notabelen en van de burgerij, die zeker niet pro-Balthasar waren. En dan staat de man hier verder als een fel tegenstander — misschien zelfs als een godsdienstig of zelfs als een politiek tegenstander. Nee, de situatie is voor pastoor Mallens allesbehalve gemakkelijk. Maar dan doet hij ineens wat zijn hart hem ingeeft. Hij komt op Balthasar toe en geeft hem een hand.

En nu lijkt het of de zaal afgebroken wordt. Men bonst van louter vreugde met de stoelen op de grond en klimt op alle meubels. Men zou kunnen denken, dat Melchior nu wel iets doen moet. Dat hij het toneel op zal lopen om zijn broer welkom te heten in Belchum, of dat hij, ontevreden en allesbehalve in zijn schik met den verrezen broeder, het publiek tot clementie met de inventaris van zijn zaak zal manen. Er is zelfs een pet boven op de kap van een gaslamp terecht gekomen, en het hoofddekseel blijft er op liggen. Maar Melchior is niet te zien. Hij staat voor ongeveer dezelfde problemen als de pastoor, maar zijn hart is te klein of zijn koopmansinstinct te groot. Hij

is door de deur achter de tapkast verdwenen en laat zich niet meer zien.

Maar nu Balthasar en de pastoor beiden tot bedaren manen, komt er toch rust. Het gestommel houdt nog wel even aan, want niet iedereen, die eerst een stoel bezat, vindt deze terug en anderen hebben een stoel, waarvoor niet zo terstond een plaats is te vinden. Maar tenslotte kan men zich toch weer verstaanbaar maken.

„Vrienden!” zegt de pastoor. „Ik voel me gedrongen mijn oud-parochiaan Balthasar In 't Zand namens u allen hartelijk welkom te heten in Belchum. Het verleden is voorbij en, ofschoon er wellicht nog veel over te zeggen valt, is het nu niet de tijd en is dit niet de plaats om dat te doen. We moeten niet vergeten waarvoor we hier tezamen zijn gekomen. We moeten ons bezinnen op het heden en daar een oplossing voor zien te vinden. Het schijnt dus, dat onze goede vriend Balthasar en ik het eens zijn over de noodzakelijkheid, dat gij u allen verenigt in onze Bond, omdat eendracht macht maakt. En het verheugt me bijzonder, dat Balthasar hier niet staat als woordvoerder van de rode organisatie. Hij heeft immers verklaard, dat het hem niet schelen kan, bij welke Bond gij u aansluit. Dat is ongetwijfeld voor ons allen een prettig idee. Want natuurlijk zoudt gij u toch nooit anders dan Rooms organiseren, nietwaar vrienden?, en het zou me gespeten hebben, als dat voor onzen teruggekeerden dorpsgenoot een teleurstelling zou betekend hebben. Ik neem aan, dat onze vriend hier zich in de voorbije jaren heel wat met het arbeidsvraag-

stuk heeft bezig gehouden, is 't niet?" De pastoor wendt zich amicaal tot Balthasar. Deze knikt slechts even. „Dan zal hij het wel met mij eens zijn, dat dit geen eenvoudig vraagstuk is, en dat met name de staking een onderwerp is, dat veel doorzicht en kennis van zaken vereist. Onze vriend Balthasar is het zeker met mij eens als ik zeg, dat een gewoon mens maar moeilijk een juist inzicht in het wezen van een staking kan hebben. Men moet om de staking te begrijpen veel gestudeerd hebben. Want met staken of weer aan 't werk gaan, is de kous niet af. Er zit een hele morele kant aan het vraagstuk. Men moet ook goed thuis zijn in de wetenschap van wat mag en niet mag, in de kennis van goed en kwaad, om uit te kunnen maken of een staking geoorloofd is of niet, niet waar? Een staking is het uiterste middel waartoe de arbeiders kunnen overgaan, om in een bepaald geval hun wil aan den patroon op te leggen. Men mag alleen staken in uiterste noodzaak. Anders begaat men een grote zonde van onrechtvaardigheid. En gij weet allen wát iemand doen moet, die een onrechtvaardigheid bedreven heeft. Hij moet het gedane kwaad zo snel en goed mogelijk herstellen en....“

„Mijnheer pastoor," onderbreekt Balthasar met luide stem, „ik dacht dat ik u in het begin had horen zeggen, dat u niet over de reden van deze staking zoudt spreken? U zei, dat u niet wilde na-kaarten over wat gebeurd was. Zouden we dan dat onderwerp maar niet laten rusten?" Balthasar is waarschijnlijk de enige in de zaal, die begrijpt waar deze pastoor, als geraffineerd spreker en betogter, op aan stuurt. Hij heeft voor het eerst in

Belchum een tegenstander gevonden tegen wien hij het zal moeten afleggen als het er op aan komt.

Maar pastoor Mallens geeft geen antwoord. Hij ziet hoe in de zaal plotseling de halzen gerekt worden naar het toneel en hoe men grote ogen en zelfs monden opzet. Hij hoort ook de deur, de krakende deur van latten en jute, achter zich open gaan in het decor. Hij draait zich om. Rustig en kalm, of het nu zijn beurt is om in dit toneelstuk op te treden, stapt Park binnen. Hij groet den pastoor, een beetje stijf, door zijn hoed af te nemen en zwaait die dan met een brede armbeweging naar de zaal. Dan zet hij zijn hoed wat frivool achter op zijn hoofd, zet de handen in zijn zij en zegt: „Nu het toch over de staking gaat, leek het me niet gek als ik er ook eens bij kwam.” Hij glimlacht. Er wordt ook in de zaal gelachen. Dit is ook wel een zeldzaam en tevens grappig moment. De drie grootste volksleiders van Belchum staan daar nu samen op het toneel. Het is meer, dan zelfs Disco ooit bieden kan!

„Ik heb namelijk ook zo'n beetje belang bij de kwestie,” zegt Park heel beminnelijk, en weer is er gelach. „Ik heb een poosje achter de coulissen staan luisteren, want ik wilde wel eens weten wat jullie allemaal zo van me dachten. Nou, 't is me meegevallen. Veel kwaad hebben jullie niet gesproken!” Weer lacht men. „Ik heb ook gehoord wie onze vriend Bauwman is.” Nu kijkt Park ineens ernstig. „Ik ken zijn geschiedenis, dat kunnen jullie geloven. En ik hier,” hij spreekt plotseling met stemverheffing, „ik zeg wat niemand van u allen gezegd heeft.” Hij kijkt den pastoor

aan. „Er is aan Balthasar in het verleden véél onrecht geschied. Niemand hier dorst het te zeggen. Ik zeg het. Er is aan Balthasar véel onrecht gedaan. En ik zal naar best vermogen herstellen, wat in het verleden door anderen is misdreven. Ben ik duidelijk?”

Het blijft een ogenblik stil. Maar dan is er ook voor Park applaus, al is het niet zó luidruchtig. En ook wordt er weer „Hoera!” geroepen door enkele wevers. Als het weer stil is, wendt Park zich tot pastoor Mallens. „Mijnheer Pastoor,” zegt hij met zijn innemende glimlach, „U hebt de mensen uw mening gezegd, Balthasar de zijne. Mag ik nu even vertellen wat ik van een en ander denk?”

„U hebt het woord, mijnheer Park,” zegt de pastoor koel. En Park steekt van wal.

„Arbeiders,” zegt hij, „er is van Balthasar gezegd, dat hij tegen de kapitalisten was. De pastoor heeft jullie duidelijk gemaakt, dat er in de wereld ook kapitalisten moeten zijn. En iedereen heeft begrepen, dat het over mij ging. Maar dat is een vergissing. Ik ben geen kapitalist.” Gelach in de zaal en geroep: „Hoort hem!”

„Nee,” zegt Park bedaard, „ik ben geen kapitalist. Ik ben een doodgewone arbeidersjongen. Mijn vader liep de boeren af om zijn zelf-geweven laken te verkopen, en ik heb hem daarbij geholpen, toen ik zes of zeven jaar was. Mijn vader was een wever die voor zich zelf begon te weven. Was daar iets in dat kapitalistisch was? Dat niet goed was? Hij werkte hard en was zuinig. Van wat hij overspaarde, breidde hij zijn zaken

uit. Hij begon met andere huiswevers voor zich te laten weven. Deed hij dáár verkeerd aan? Neen? Maar wanneer deden hij of ik dan wèl verkeerd? Wij zijn steeds hetzelfde blijven doen. Wij hebben steeds méér afzet gezocht voor de weefsels die wij lieten maken, wij zijn overgegaan tot machinaal weven, ik doe nog steeds wat mijn vader deed: ik laat weven en betaal ervoor en ik breid mijn zaken uit. Ik verdien nu meer dan jullie. Maar heb ik dat niet verdiend? Wie van jullie komt op het idee om óók zelf te beginnen? Wie wil zich vrijwel alles ontzeggen om óók fabrikant te worden? Wat mijn vader en ik konden, dat kunnen jullie toch ook? Wij zijn toch óók met niets begonnen? Maar jullie hebt daar geen moed voor. Jullie verteert het weinige wat je verdient. Jullie drinken het op. Jullie verdrinken méér elke week dan jullie lonen het toelaten. Mijn vader dronk niet. Ik drink niet. Hebben wij een misdaad begaan door het na te laten, door zuinig te zijn, door al wat wij verdienden in het bedrijf te steken. Zeg op! Waar zit de misdaad in, dat wij ons van wever tot fabrikant hebben opgewerkt?"

„Dat zal ik u zeggen," komt Balthasar.

„Nee, dat zul je me niet zeggen!" dondert Park. „Ik heb nu het woord. Als ik uitgesproken ben, kun jij of een ander het krijgen. Ik zal éérst zeggen wat ik te zeggen heb. Recht en gelijkheid voor allen! Ik wens ongehinderd te spreken!" Balthasar haalt de schouders op en maakt een gebaar alsof hij zeggen wil: zoals u belooft. Dan gaat hij naar het trapje opzij van het toneel en neemt er op plaats.

„Bauwman, zoals ik hem noemen blijf," vervolgt

Park, „omdat hij ook als Bauwman de leiding van deze staking op zich heeft genomen, Bauwman zal jullie straks wel vertellen, dat ik jullie uitzuig en dat ik te weinig betaal. Een van jullie eisen, door hem opgesteld, is immers dat de lonen omhoog moeten. Maar ik heb er niets tégen, dat het loon verhoogd wordt! Er moet echter iets tegenover staan. De thuis geweven linnens zijn uit de tijd. Ik kan die bijna niet meer verkopen. Daarom kan ik een huiswever, ook al werkt hij van de vroege ochtend tot de late avond, geen cent méér betalen dan ik nu doe. Het is eigenlijk al te véél. Een wever op de fabriek, die kan ik méér geven. Hij krijgt het dan ook. En een wever, die niet één maar twee getouwen bedient, kan wéér meer krijgen. Natuurlijk niet het dubbele, want de machines hebben duizenden guldens gekost, en die moeten óók betaald worden. Maar wie aan twee getouwen werkt, zal toch een vierde van zijn loon méér ontvangen. Het is helemaal niet moeilijk aan twee getouwen te werken. Ik heb het zelf geprobeerd. Waarom proberen jullie het niet? Waarom komen jullie niet direct terug naar de fabriek? Staat het je niet aan om meer loon te krijgen? Nou dan, dat invoeren van het twee-getouwen-stelsel is toch helemaal in jullie voordeel?"

„In het uwe óók niet weinig," interrumpeert pastoor Mallens luid en lacht sarcastisch.

„Natuurlijk," zegt Park en kijkt verbaasd. „De machines moeten toch betaald worden?" Maar de pastoor blijft spottend lachen en de zaal lacht mee. Ook Park lacht opeens. „Och," zegt hij, „het is ermee als met de kerk. Als de mensen bij u

veel offeren, is het goed voor hun ziel — maar niet minder goed voor uw beurs!" Het gelach in de zaal wordt luider. De pastoor wordt rood maar hij bewaart zijn kalmte.

„Mannen, parochianen," zegt hij. „Het zal wel niet volgens uw bedoeling zijn, dat ik mijnheer Park nog langer aan het woord laat. Ik geloof ook niet, dat het nut heeft. Hij spreekt natuurlijk uit eigenbelang. Als er in dit conflict bemiddeld moet worden, zal het dienen te geschieden door iemand die er geen enkel belang bij heeft. Ik heb geen enkel belang." Hij zegt de laatste zin nadrukkelijk.

„Ik ook niet," zegt Balthasar vanaf zijn trap. Het klinkt duidelijk door de zaal, in de pauze die pastoor Mallens na zijn laatste woorden indrukwekkend dacht te zullen zijn. De pastoor opende zijn mond reeds om verder te gaan, maar nu kijkt hij naar Balthasar, die daar achteraf zit. Het is of hij nu zelf Balthasar's woorden even overdenkt. Ook Park maakte aanstalten iets te zeggen, maar zwijgt en kijkt nu eveneens naar Balthasar. Maar Balthasar kijkt de zaal in. Hij ziet de zijdeur naar de gang open gaan en hij ziet enkele mannen binnenkomen. Voorop gaat Hellinghaus. Na hem volgen Jaspers en molenaar Schelkens en Nijkerk, de winkelier. Daar vlak bij die deur staat de afgedankte hoge lessenaar. Hellinghaus kijkt enige ogenblikken de zaal rond en beklimt dan de oude lezeaar, die kraakt onder zijn gewicht. Hellinghaus ziet er deftig uit, met zijn jacquet aan en zijn gestreepte broek. Iedereen kijkt naar zijn klimpartij en de hele zaal schijnt nog uitsluitend aandacht te hebben voor dit nieuwe en onverwachte

nummer van het program. En nu staat Hellinghaus reeds boven op het vlak van de lessenaar. Hij transpireert een beetje en veegt zich met zijn zakdoek langs voorhoofd en snor.

„Geachte aanwezigen,” zegt hij met een hoge maar duidelijke stem. „Ik ben zo juist uit de stad gekomen. Ik wist niet dat hier een vergadering plaats vond, maar Melchior heeft mij ingelicht. Ook over de plannen die mijnheer pastoor met u heeft. Ik voel mij daarom gedrongen u iets mede te delen, dat mij wel van gewicht lijkt voor het besluit dat gij zult nemen. Als ik het goed begrepen heb, zijn zowel de pastoor als mijnheer Park ervóór om het conflict terstond te beëindigen en vragen zij u weer aan het werk te gaan. Maar mijnheer pastoor verzoekt u niet naar Park te luisteren, omdat die spreekt in zijn eigen belang. De pastoor zelf, ik hoorde het hem zelf zeggen, zegt geen belang bij de oplossing van de kwestie te hebben.

Geachte aanwezigen, gij weet hoe de toneelvereniging Disco van plan was, op het feest van Zaterdag aanstaande een uitvoering te geven voor gemengd publiek. Gij weet dat mijnheer pastoor zich ertegen verzette. Misschien weet gij ook, dat het bestuur van Disco daarop een bezoek heeft gebracht aan de pastorie, om te trachten den pastoor tot een andere zienswijze over te halen. Hij stond ons toe naar den bisschop te schrijven en verlof te vragen om voortaan gemengde uitvoeringen te geven, en hij beloofde zelf buiten de kwestie te blijven en zich neer te zullen leggen bij het besluit van den bisschop. Maar, geachte aanwezigen, het is ons bekend dat de pastoor tegelijk met ons een

brief naar den bisschop stuurde. En het resultaat van ons verzoek was, dat wij van Zijne Eminentie een afwijzend antwoord mochten ontvangen. Ik ben daarop vanmiddag naar Monseigneur toe geweest."

Pastoor Mallens heeft met argwanende blik naar de komst van dezen nieuwen spreker gekeken en hij heeft hem aan 't woord gelaten, in afwachting of deze interruptie mogelijk nog een bijdrage zou opleveren om zijn eigen standpunt te verstevigen. Maar nu heft pastoor Mallens de handen en roept: „Mannen, luistert u niet verder naar dien man. Hij is het, die al lang bezig is onrust in ons goede dorp...." Maar uit talloze monden wordt: „Ssst!" geroepen en de hoofden, die zich een ogenblik gestoord naar het toneel gewend hebben, worden weer zijwaarts gedraaid naar het privé-spreekgestoelte van den nieuwen correspondent.

„Ik ben naar Monseigneur geweest," herhaalt Hellinghaus.

„Dat is niet waar!" roept pastoor Mallens verwijfeld. „Monseigneur ontvangt vandaag niet. Hij verleent op Donderdag geen audiëntie!"

„Goed!" roept Hellinghaus terug. „Ik heb den bisschop inderdaad niet zelf gesproken, maar ik heb een veel verrassender resultaat bereikt. Ik ben ontvangen door den secretaris van Zijne Eminentie en ik verklaarde hem, dat ik kwam namens den pastoor van Belchum."

Het is een ogenblik doodstil. Zelfs pastoor Mallens zwijgt in de verrassing over zulk een brutale leugen, die zo brutaal wordt bekend.

„Ik zei hem, dat mijnheer pastoor de brief, die hij van Monssigneur gekregen had, graag aan mijn-

heer den deken wilde laten lezen, maar dat het schrijven per ongeluk was vernietigd. Daarop heb ik een kopie meegekregen. Hier is ze." Hellinghaus houdt een papier omhoog. „De tekst ervan is kort." Hij slaat het papier open. Dan leest hij voor: „Volgens Uw verlangen heb ik aan de toneelvereniging Disco de toestemming geweigerd." Hij gesticuleert wild. „Geachte aanwezigen!" schreeuwt hij: „De pastoor heeft ons verraden! In ons gezicht zegt hij neutraal te zullen blijven, en nauwelijks zijn we de deur uit, of hij schrijft den bisschop, om hen aan te sporen ons verzoek af te wijzen. Wilt gij U aan zulk een leider toevertrouwen? Durft gij u...."

Er ontstaat een geweldig tumult. Nu zijn er niet alleen vier sprekers opgestaan in deze vergadering, die naast en tegen elkaar in adviezen geven aan het publiek, maar nu komt er bij alle onzekerheid en twijfel nog een inwendige scheuring. Velen vinden dat dit optreden van Hellinghaus alle perken te buiten gaat — de pastoor moge dan gedaan hebben wat hij wil. Anderen daarentegen komen in opstand tegen hun geestelijk hoofd. Pastoor Mallens en Park — die in zekere zin verenigde vijanden zijn — doen al hun best om het lawaai van schreeuwende en twistende mensen, van het klompengedof op de houten vloer, van het schuiven van stoelen en tafels en van het breken van glaswerk te overstemmen, maar hun geroep om gehoor wordt niet verstaan en in elk geval genegeerd. Hellinghaus is van zijn lessenaar gesprongen, vóór die door een tegenstander werd omgetrokken, en staat nu heftig te betogen tegen Jaspers en Nijkerk, die de

handelwijze van hun voorzitter desavoueren. Er wordt gebruld en gescholden, sommige arbeiders raken handgemeen en rollen met hun stoelen over de grond. Velen dringen ook naar de uitgang.

En nu de pastoor en de fabrikant hun gehoor kwijt zijn, beginnen zij elkaar aan te vallen. „U bent nog al iemand om een ander verwijten te doen!” zegt pastoor Mallens. Hij staat met Park in een hoek van het toneel. Hij trilt van kwaadheid over de vernedering die hem deze middag is aangedaan door dien Hellinghaus. „U geeft zelf om God noch gebod,” zegt hij. „U komt nooit in de kerk. U trekt u niets aan van uw arbeiders en zet hen om de onbenulligste redenen op straat. U....”

Park legt Mallens het zwijgen op met zijn blik, waarin werkelijk moordlust schijnt te dreigen. Hij staat vlak voor den pastoor. Met zijn naar voren stekend hoofd en zijn gebogen gespierde nek, ziet hij er uit als een kwade stier, die tot stoten gereed staat. „Nee u,” zegt hij „ú moet de mensen leren wat eerlijk en recht is! Hoe noemt u dat gekonkel tegen Disco?”

„Hoe noemt u die misleiding van Harrie van Erven om hem naar de fabriek te lokken?”

„Hoe noemt u uw handelwijze?”

„Nee, hoe noemt u de uwe?”

„Nee, u eerst!”

....

Ze staan daar als twee schooljongens, die elkaar uitdagen en geen van beiden merkt hoe belachelijk zij zich aanstellen.

„Ik noem mijn handelwijze diplomatie,” zegt dan de pastoor. „En als die beroerde Hellinghaus,

die u in het dorp hebt gehaald, niet dat malle bezoek aan...."

„Dan was de bedrieger niet bedrogen," snijdt Park de rest af.

„Mijnheer Park," zegt pastoor Mallens waardig en zijn ogen fonkelen. „Als we hier niet stonden ten aanschouwe van de hele gemeente, dan was ik in staat u eigenhandig een pak slaag toe te dienen."

Park kijkt den vechtlustigen parochieherder een ogenblik onderzoekend en verbaasd aan. Dan komt er een lichtje in zijn ogen. „Gaat u mee naar buiten," zegt hij kort.

Niemand in de zaal merkt op, dat de pastoor en Park verdwenen zijn. Zelfs Bathasar weet het niet. Hij zit daar rustig op zijn trapje — de enige kalme mens tussen deze muren — met de handen om zijn knieën. Hij zit daar klein en onopvallend en niemand let op hem. Hij ziet het spektakel aan. Hij schijnt het wel een boeiend schouwspel te vinden. Maar dan ineens springt hij op en snelt het toneel op, waar hij plaats neemt achter de deur en door de winkelhaak erin de zaal bekijkt.

Melchior heeft namelijk niet lijdelijk en werkloos staan toezien bij wat er in zijn lokalen plaats grijpt. Hij is naar buiten gelopen, heeft uit de gang de fiets van Jaspers genomen, die Hellinghaus daar neer heeft gezet, en is de marechaussées gaan zoeken. Vier man sterk komen die nu over het terras de zaal in. Het tumult verstomt ogenblikkelijk. Even later stromen de arbeiders door de deuren naar buiten en verdwijnen haastig naar links en naar rechts.

Na deze, door den pastoor zo goed bedoelde maar buiten zijn schuld in een Poolse landdag verlopen vergadering, is men in Belchum verder van de vrede dan ooit. Het blijft de hele dag onrustig in het Oude Dorp. Marechaussées op de fiets patrouilleren onophoudelijk door de straten, en waar zij groepjes mensen bij elkaar zien staan, dwingen zij hen — overigens zonder veel moeite — tot doorlopen. Werkelijk iets gebeuren doet er niet, en het is een raadsel hoe pastoor Mallens aan een gescheurde boord en een gebroken horlogeketting en een grote schram op zijn wang komt, en hoe Park gezien kan zijn met een kruispleister op zijn neus en een bloedend oorlelletje. Er hangt echter wel een gevaarlijke spanning boven de vele verdeelde hoofden.

Constant Peluw heeft het druk. Hij maakt uitgebreide verslagen over „Het Verloop der Staking in Belchum.” Hij kan zich verbeelden dat hij nu een vaste rubriek in de Anderdaagse redigeert, al schrijft hij er nu pas het derde vervolg van. Hij zal deze week een rijke bijverdienste hebben. Hij heeft vandaag ook twee extra verslagen gekregen. Een van het Armbestuur, van welks vergadering de secretaris, de drogist Balma, persoonlijk een verslag heeft opgemaakt, gezien het belang van het gesprokene. Het andere verslag is van de Sint Elisabeths-vereniging en door Liesje Kwakman zelf geschreven. Constant bekijkt verliefd het kleine, regelmatige schrift, terwijl hij het overschrijft. Hij kopieert steeds alles wat hij toegezonden krijgt. Ten eerste moet men op de redactie van de Anderdaagse niet de indruk krijgen, dat hij gemakkelijk aan zijn kopij

komt, want dat zou aanleiding kunnen geven om hem geringer te belonen. Ten tweede houdt hij op deze manier altijd de originele stukken tot zijn beschikking, wat gemakkelijk en veilig is, als soms een heetgebakerd spreker-op-een-vergadering bij hem komt protesteren tegen het verminken van zijn woorden of tegen het volkomen negeren ervan. En ten derde stelt het Constant in staat om autografieën te verzamelen en een collectie handschriften aan te leggen van personen die hij kent. Zoo leert hij veel wonderlijks en interessants uit 's mensen schrift. Wat speciaal dat handschrift van Liesje betreft, is er natuurlijk nog een vierde reden te noemen. Maar het schrift van Liesje krijgt vandaag niet de aandacht die het anders maandelijks geniet. Want Constant gaat zwaar gebukt onder het feit, dat niemand een verslag voor hem wil maken van hetgeen er hedenmiddag in café Melchior is voorgevallen. De arbeider Bax, die hem anders steeds het verslag bezorgt der schietwedstrijden van de handboogschutterij „Sport ons Genoegen“, weigert om iets op papier te zetten. Evenzoo doet Ottermans, de secretaris van de hengelaarsvereniging „De Snelle Snoeken“, die hem anders toch wel ter wille is. Dito dito staat het met Balthasar zelf, die principiële bezwaren schijnt te hebben. En Hellinghaus is slechts bij de slotacte aanwezig geweest, waar geen verslag van te geven is. En zo moet Constant uit de verwarde verhalen, die hij gehoord heeft, een logisch en leesbaar geheel zien samen te rijgen, dat bovendien nog een objectieve lezing geeft en niemand voor het hoofd mag stoten.

Nee, de taak van een dorpsverslaggever is geen

sinecure. En als Constant aan het einde van de maand een postwissel krijgt voor een bedrag dat hem zal doen duizelen — het kolommenlange verslag van de inhuldiging van den nieuwen burgemeester komt er ook nog bij! — zal hij die eerlijk verdiend hebben ten koste van menig zweetdruppeltje. De grote som zal hem in staat stellen om, in de stad bij jood Salomon, een Volledige Leercursus te kopen om „Zonder Onderwijzer uitsluitend door eigen oefening gemakkelijk en spoedig de Fransche Taal volgens de regelen der spraak-kunst en de beschaafde omgangstoon te leren schrijven en spreken." Deze volledige Leercursus bestaat uit vier en twintig lessen à 30 cent elk, compleet in twaalf brieven, die elk voorzien zijn van een fraai omslag, bedrukt met gestyleerde bloemknoppen en bladeren en linten en guirlandes en banden en ranken en viskoppen, die uit een bloemkelk spruiten, en een wereldbol in wolken, met een lijst van krullen er om — het geheel gemonteerd op en om en tegen een bouwsel van fantastisch mooie zuilen en panelen. Een kunstkenner mag erom lachen, maar de uitgevers hebben het verstaan om de romantiek en de rijkdom en het avontuur, die een talenstudie bezit, vorm te geven. Constant haakt naar dat avontuur.

Hij droomt erover, terwijl, niet ver van hem af, in het stille nachtelijk uur een aanslag gepleegd wordt op het cachot achter het huis van den veldwachter. Bij alle nerveuze aandacht voor verdachte verschijnselen in het dorp, zijn veldwachter Duiveelaar en de marechaussées hun arrestant vergeten. Jan Petoen wordt, zonder veel gerucht, door on-

bekenden verlost uit zijn gevang en eerst de volgende morgen wordt de ontsnapping bekend. Maar dan vragen er weer zoveel andere dingen de aandacht, dat niemand van de mannen der wet hem eigenlijk mist.

X.

Vrijdagochtend om vier uur is de fabrieksschoorsteen bij Park, die in de loop van Donderdagmiddag levenloos en koud werd, weer gaan roken. Het is opgemerkt door een arbeidersvrouw in de Witte Wijk en een half uur later weet iedereen het, zowel hier als in het Oude Dorp. In het grijze vroege morgenuur ziet men wevers haastig over straat lopen. Hier en daar gaat iemand, op deze ongewone tijd, reeds bij een ander de woning binnen. Waar het verhaal vandaan komt weet niemand, maar algemeen wordt er rondverteld, dat bij Park de ketel gestookt wordt door Doriske Nieuwenhuis, de Pad, die als bleker niet bij de staking betrokken is, naar zijn eigen overtuiging, en door Frans Raay, die wederom door Park schijnt te zijn omgekocht. Ze moeten vannacht zelfs op de fabriek geslapen hebben, om tegen molestering gevrijwaard te zijn, en men zegt dat ze er zullen blijven kamperen tot de staking voorbij is.

Hoe dit ook zij, het is duidelijk dat de ketel niet voor niets gestookt wordt. Het is de algemene overtuiging, dat Park in alle vroegte al rond zal gaan om werkwilligen te krijgen. En men is even algemeen van gevoelen, dat die onderkruiperij met alle middelen voorkomen moet worden. Al vóór vijf uur staan er daarom reeds posters bij alle toegangen tot de fabriek. Ook bij Bremer wordt gepost, maar dat is meer als een algemene controle bedoeld, om op de hoogte te kunnen blij-

ven van al wat er omgaat bij de fabrieken en de fabrikanten. Bremer zelf doet geen enkele moeite om zijn fabriek weer op gang te brengen. Het is echt in zijn geest, om hetgeen gebeurd is lijdzaam te aanvaarden en maar af te wachten hoe de toestand zich ontwikkelen zal. Hij is immers niet begonnen maar de wevers zelf, en daarom is het aan hen, om de eerste stappen te doen teneinde de getouwen weer aan het draaien te brengen.

Zo is er dus voor dag en dauw al beweging in de straten van Belchum. De mensen zouden zelf niet kunnen zeggen wat hen het huis uitdrijft. Het is of iedereen voelt dat er iets buitengewoons in de lucht zit en of allen gereed willen zijn om het op te vangen zodra het komt. Het is deze matineuze activiteit van de arbeiders, die verhindert dat om half zes een extra tram met werkwilligen Belchum onvoorbereid binnenrolt, zoals eens het turfschip met Hollanders Breda bij verrassing binnenkwam. Arbeiders die, tezamen met te vroeg uit hun bed geklopte en gemelijke marechaussées, over de keien slenteren van de Veldweg en de Klinkerstraat — want het hele terrein en alle toegangen ertoe moeten in het oog worden gehouden, — zien tegen half zes een rookpluim tegen de rozige Noord-Ooster hemel en horen even later het zachte puffen van de stoomtram, die voorzichtig en stapvoets het dorp nadert. Het nieuws is vlug verspreid, en het staat zwart aan de Driesprong, als de tram, met nu niet meer hinderend lawaai, over het bruggetje van de Kleine A stuift en in volle vaart de Klinkerstraat inrent. De machinist is van voorzichtigheid tot bravour overgeslagen en laat de fluit

van zijn vierkant stoompaard, dat lijkt te steigeren bij zijn geslinger tussen de smalle rails, ooverdovend gillen. Hij had opdracht om bij de Driesprong te stoppen, maar het lijkt hem veiliger om nu met volle stoom door te sporen naar de Markt. Hij weet wat er bij een relletje zoal gebeuren kan, en hij heeft — nu er geen conducteur meerijdt — de verantwoording voor zijn trein.

Maar het baat hem niet. Het lijkt wel of heel Belchum op de been is om hem op te vangen. Een grote groep mannen die door de Trichterstraat is gerend — en het zó plotseling is gaan doen, dat de bewakers van recht en orde niet snel genoeg maatregelen kunnen treffen — staat nu op de Markt als „het” locomotief daar blazend en puffend en rookbrakend stilhoudt onder een zenuwslopend gepiep van de remschoenen. Niemand, die deze onverwachte tram hoort en ziet, twijfelt er aan dat al die werklui, arbeiders zoals die van Belchum, gekomen zijn om het werk der stakers over te nemen. En het is inderdaad zo, zoals spoedig genoeg bekend wordt, dat Park van bevriende fabrikanten in de stad arbeiders heeft „geleend”. Maar deze zijn nog niet op hun plaats van bestemming!

Zodra de eerste vreemdelingen van de balkons der wagens afspringen, vliegen er al bakstenen en keien door de lucht en valt er al een nieuweling op zijn knieën, met een bloedend gat in zijn hoofd. Dit is het aanvalssein tot een waarachtig gevecht. Het lijkt het meest op een belegering. Een der eerste daden van de aanvallers is, om de locomotief en de beestenwagen, die er achter hangt, van de personen-wagons los te haken, opdat de ma-

chinist niet eensklaps met het hele ongelukkige stelletje onderkruipers weg zal tuffen. Inderdaad rijdt hij kort daarop heen en verdwijnt over het Tuinpad. Maar intussen woedt er een bloedige veldslag op de kinderhoofdjes van de Markt, op de trambalkons en zelfs binnen in een der beide wagens, waarin een groep van de dappersten is doorgedrongen. Men scheurt elkaar de kleren van het lijf, slaat elkander met vuisten in het gezicht en hanteert als wapen vooral de klomp. Sommigen van de stadse arbeiders, op straat en op een enkel balkon waar ze de ruimte hebben, slingeren hun blikken drinkflessen, die ze aan een touw over de schouder droegen en die zwaar zijn van melk of koffie, om zich heen. Waar ze iemand raken slaat hun wapen flink door. Verschillende Belchummers lopen reeds rond, met bloed en melk en koffie stromend uit hun haren en over hun gezicht. Vanaf de straat, waar in hoofdzaak nog vrouwen staan, draagt men het zijne bij om het vuur van de strijd op te doen laaien. Krakend vliegen stenen tegen de ruiten van de wagons en kletterend stroomt er telkens een waterval van scherven naar beneden. Het gebroken glas richt daarbinnen misschien nog groter onheil aan dan klompen en vuisten. Maar ook de vrienden, die daarbinnen moedig strijd voeren, worden door deze ondoordachte hulp bedreigd. Hier en daar naast de voertuigen liggen of zitten arbeiders, die bloeden uit allerlei wonden aan handen, benen of gezicht, en die pogingen doen om het bloed te stelpen of de wonden te verbinden met hun rode smerige zakdoeken. Stadse gewonden wagen zich niet buiten. Een en-

keling van hen is tussen de wielen onder de wagen gekropen en wordt daar nu door de woedende Belchumse vrouwen met stenen bekogeld. Steeds door komen er, hard rennend met de klompen in de hand, nieuwe Belchumse strijders opzetten. Uit de Molenstraat vooral. En daar komt zowaar van de andere zijde Janneke Petoen aan, zo snel haar oude benen haar dragen kunnen. Zij houdt met haar eene hand haar rokken van voren op, om sneller te kunnen lopen en men ziet vuurrode, witte, grijze en zwarte onderrokken. Maar zij ziet er eerder verschrikkelijk dan lachwekkend uit, want in haar andere hand houdt zij een riek, waarvan de glimmend gesleten punten gevaarlijk schitteren.

Het is werkelijk maar goed, dat zij geen gelegenheid meer krijgt om aan het bloedbad deel te nemen. Vóór zij goed en wel de Markt bereikt heeft, schieten er nu van alle zijden marechausées naar voren. Ze hebben de sabel getrokken, en de blanke kling is een argument waartegen niemand iets wenst in te brengen. Het stenengooien houdt op. Naar alle zijden vluchten vrouwen en kinderen weg in gezelschap van de mannen die het geüniformde gevaar zagen aankomen. Ook uit de tramwagens neemt men de vlucht. Er zijn jonge mannen die zo maar uit de ramen springen, niet lettend op de puntige glasstukken die nog in de sponningen steken. Een paar mannen zien zich plotseling tegenover een rijkspolitieman, die geen pardon kent. Dan klinkt er een rauw gebrul of een akelige mannenschreeuw. Klompen rollen de balkons af en blijven vergeten op straat liggen.

Gescheurde of met bloed bevlekte petten liggen vertrapt op de keiën. Overal glinsteren scherven tussen plasjes melk en koffie en dikke droppels bloed.

De markt ligt nu leeg en verlaten. De tramwagens staan daar gehavend en verminkt, en stil en traag stappen nu de vreemde mannen uit, onder toezicht van de marechaussées. Ze staan daar verformfaaid, bloederig en met gescheurde kleren. Enkelen wringen zich van pijn en kreunen zacht, terwijl anderen vloekend op straat spuwen. Een der politiemannen gaat dokter Pruising halen, die juist bezig is een Belchums arbeider te verbinden, wiens wang door een sabelhauw bijna is afgehakt. Ondertussen heeft een andere politiedienaar een paar bezems gerequireerd van Jana Pot en hij en een paar ongedeerde arbeiders vegen de banken leeg en de vloeren der wagens schoon.

En dan komt de locomotief terug. De beestewagen, die twee koeien bevatte voor slager Bakhuis, is door den machinist op de zijlijn van de blekerij van Bremer gezet. Het leek hem de beste plaats om ze kwijt te worden. Als de gewonden onder de stadse arbeiders voorlopig verbonden zijn, moeten zij weer allen instappen. De bevelvoerende wachtmeester acht het niet verantwoord de mannen nu in Belchum los te laten en naar Park te sturen. De locomotief duwt de twee als geplunderd uitziende wagens op naar de wissel op de Driesprong, waar de machinist zich weer aan de kop van de terugkerende expeditie rangeert. En daarmee is ook dit incident in de stakingsgeschiedenis van Belchum afgesloten. Op het kale

verlaten Marktplein blijven wat Belchumse klompen en petten achter en twee hopen glasscherven. Er zal weer iets méér te doen vallen vóór morgen de burgemeester kan arriveren.

Maar denkt er dan nog iemand aan den nieuwen burgemeester? O, zeker wel! Op de eerste plaats allen die nu nog één dag hebben om de nieuwe kleren voor zich zelf of voor anderen te maken. Over hen valt een zenuwachtige ijver, die aan examenkoorts doet denken. En verder is er bijvoorbeeld slager Bakhuis, die allerlei heerlijks voor de feesttafel bedacht heeft en nu zijn pas gearriveerde koeien niet kan vinden. Het is een raar geval. De beesten waren er. Velen hebben hun bruin gevlekte koppen gezien door de tralies van de wagen, waarin ze door Belchum zijn gereden. Janneke de Wilde kan zweren dat zij ze dof heeft horen loeien, toen de menigte op de Driesprong begon te jouwen en te joelen tegen de stadse onderkruipers achter hun tram-ramen. Maar in elk geval zijn er nu geen koeien meer in de wagon, die daar op de blekerij van Bremer staat. Slager Bakhuis gaat zijn beklag doen bij veldwachter Duivelaar en deze legt het geheim van de verdwijning ter oplossing voor aan zijn zoveel kraniger — althans alsof-doende — collega's van de rijkspolitie. De marechaussées doorzoeken het hele dorp. Zij speuren twee uur zonder resultaat en dan is het Kobus Kaan, de koster, die het mysterie opklaart.

Onder in een donkere hoek van de kerktoren liggen, op de twee lijkbaren die daar bewaard worden, de resten van de kadavers. De dieren

zijn er klandestien en niet erg deskundig geslacht, en de beste stukken ervan zijn verdwenen. Slager Bakhuis onteert de sombere torenruimte door godslasterlijk te vloeken en de grote, forse kerel heeft er tranen bij in zijn ogen. Hij zal nu direct naar de stad moeten fietsen om een nieuwe zending te laten komen met de volgende tram. En wie betaalt hem, bij de dit en dat!, zijn onkosten en schade?

Boer Braams, de wethouder die door Bakhuis ten raadhuize wordt bezocht, belooft, teneinde van den duivels te keer gaanden man af te komen, dat de gemeente de zo schandelijk gemassacreerde koeien voor haar rekening zal nemen, mits Bakhuis het vlees ervan morgen ponds-pondsgewijs zal verdelen tussen alle arbeidersgezinnen van Belchum die erom zullen komen vragen. Nolleke zal er straks een bekendmaking over op gaan hangen in de Witte Wijk en in het Oude Dorp. Zo zal er tenminste uit dit onheil iets goeds te voorschijn komen. En Braams adviseert de marechaussee, om maar niet al te hard te zoeken naar de daders van de koeienroof. Er is in Belchum al herrie genoeg en de gemeente, die nu eigenares is van het vlees, wenst de diefstal niet als een misdaad te zien, maar als de ietwat voorbarige beurt van een of meer Belchummers, bij de bedeling van morgen. En zo blijven de geheimzinnige slachters officiëel onbekend, al weet die middag het halve dorp te vertellen dat Jan Petoen, en enkelen van zijn vrienden en vele buurtgenoten, om twaalf uur zo heerlijk gegeten hebben.

„Het is je reinste anarchie,” zegt pastoor Mal-

lens als hij er van hoort. „Waar gaan we in 's hemelsnaam in Belchum naar toe?” En hij kijkt mistroostig uit zijn raam naar den Sint Jozef aan het Fratershuis, die slecht op de hoogte schijnt van de toestand en nog steeds even tevreden en vergenoegd midden in Belchum staat, met een kinderlijk plezier over zijn mooie jurk.

Om negen uur breekt de zon door de hoge grijze wolkenbank. Het wordt een interessante hemel met zeilende gele wolken, zonlicht dat nerveus schijnt en telkens even verdwijnt, en een beetje wind dat speels naar beneden schiet als iemand een lampion of een stukje dennengroen wil ophangen, zodat de draad met het haakje vlak voor het lusje van het versiersel danst. Ja, men is weer aan de versiering begonnen, want, staking of geen staking, de burgemeester zal toch moeten worden ingehaald. En velen, die geen oplossing meer zien voor het conflict, hopen dat de nieuwe burger-vader er met wijsheid en beleid in een handomdraaien een eind aan zal weten te maken. Waar dient anders een burgemeester voor, als hij in een hoge nood als deze geen redding weet te brengen? Van den nieuwen vertegenwoordiger der Kroon moet het heil komen, laten we hem daarom zo feestelijk mogelijk ontvangen! Voor wat, hoort wat.

Nolleke de Paus gaat met geschreven biljetten rond, die hij overal aanplakt door het hele dorp. Het zijn nog niet de aankondigingen betreffende het vlees. Het is noodzakelijker, dat er eerst een verbod wordt bekend gemaakt tot samenscholen. Men zal zich met geen grotere groepen dan

van vier personen op straat mogen bevinden. Zo wil het de wachtmeester der marechaussées.

Men zegt, dat om half negen, toen Park goed en wel op de fabriek was gearriveerd, een deputatie van wevers om een onderhoud heeft gevraagd, teneinde over de gestelde voorwaarden tot werkherleving te discussiëren. Balthasar had er de leiding van. Maar het schijnt dat Park hem eerst alleen ontvangen heeft, en hem heeft aangeboden werkmeester te worden, mits hij de arbeiders er toe over haalde om aan 't werk te gaan met twee getouwen. Park schijnt ook toegezegd te hebben, dat hij de ontslagenen weer allemaal zou aannemen, dat hij de oude huiswevers zou pensionneren, en dat, als het twee-getouwen-stelsel wordt aanvaard de lonen met vijf en twintig percent verhoogd zullen worden. Van een fabrieksraad wil hij echter niet horen. Daarop moet Balthasar gezegd hebben, dat de arbeiders vasthouden aan de instelling van die raad, dat zij het werken aan twee machines afwijzen, en dat hij zelf geen betrekking bij Park wenst — zelfs al kon hij mede-directeur worden. Hij is, in de vele jaren van afzondering die achter hem liggen, tot het inzicht gekomen dat hij in de maatschappij een taak heeft te vervullen, en dat het zijn roeping is de arbeiders overal tot bewustzijn te brengen. Hij moet nog andere dingen hebben willen zeggen, maar Park heeft hem toen zonder meer aan de deur gezet. De deputatie, die zo lang in de gang gewacht had, kreeg daarop van Park te horen, dat zij terug konden keren zodra zij verstandig genoeg was geworden om zijn voorwaarden te aanvaarden, maar dat hij

alleen zou onderhandelen met arbeiders die in zijn dienst waren. Hij had Balthasar een uitstekende baan gepresenteerd, om zijn belofte die hij gisteren bij Melchior gedaan had te houden, maar Balthasar wenste niet in zijn dienst te treden. Dat betekende dus, dat Balthasar volkomen uitgeschakeld was. Als zij weer kwamen, moesten zij een anderen woordvoerder meebrengen. En daarmee zijn de gezanten onverrichterzake weer vertrokken, en de marechaussées hebben het hek degelijk achter hen gesloten.

Het schijnt toen zo te zijn geweest, dat Balthasar zelf voorgesteld heeft om Hellinghaus op te zoeken. Tenslotte is die in betrekking bij Park, want als alle ontslagenen weer worden aangenomen, zal Hellinghaus dat ook worden. Men kan hem dus met enige goede wil reeds weer voor een employé van Park aanzien. Misschien kan die de besprekingen voortzetten. En zo wordt er thans gezocht naar den nieuwen correspondent.

Maar Hellinghaus is niet te vinden. Hij heeft een boodschap gekregen van Bremer, door Jules de huisknecht gebracht, om in de loop van de morgen op Villa Mimosa te komen, en hij is er maar terstond heen gegaan. Hij is door den ouden Bremer, die er afgetobd en moe uitzag, in de salon ontvangen. Dezelfde salon waar hij nog zo kort geleden — maar het lijkt wel een jaar — met Anna Bremer muziek heeft gemaakt en met zijn gastheer cognac heeft gedronken. Maar ditmaal laat Anna Bremer zich niet zien. Hellinghaus heeft het idee, dat hij het op de een of andere manier bij haar verkorven heeft, nu zij dat costuum van de

Nederlandse Maagd zonder meer ter beschikking van het feestcomité heeft gesteld, maar hij kan niet begrijpen waarom. Er is deze keer ook geen cognac. Wel krijgt hij een sigaar. En hij krijgt de aanbieding om na de staking bij Bremer in betrekking te komen. Hij heeft een heel gesprek met Bremer over export en het schijnt de bedoeling te zijn, dat hij min of meer de leiding van het export-kantoor zal krijgen. Welke zijn positie zal zijn wordt hem niet zo direct duidelijk, en waarschijnlijk weet Bremer zelf dat nog niet precies. Maar een en ander schijnt ook af te hangen van hetgeen René Bremer zal gaan doen. Die jongeman staat er erg op naar Zuid-Amerika te gaan om daar nieuwe afzetgebieden te gaan ontsluiten. Hij wenst er zich blijvend te vestigen. Zijn vader laat er niet veel van los tegenover Hellinghaus, en het is duidelijk dat de oude man het met die verhuisplannen niet eens is. Uit enkele gezegden maakt Hellinghaus op, dat René bezig is de familie-politiek in de war te schoppen. Bremer laat tenminste iets horen over zijn teleurstelling, dat zijn zoon nu niet zal trouwen met het meisje dat al zo lang voor hem bestemd was, en Hellinghaus vermoedt, dat dit financieel een strop betekent. Wie de aanstaande van René was, weet hij niet, maar daar valt bij informatie gauw genoeg achter te komen.

Als Hellinghaus de deur uitstapt is hij weer een positie rijk. Hij ademt verlichter dan hij een paar dagen lang gedaan heeft, al vertelt hij zich zelf dat hij voor de toekomst nooit beangst is geweest. Hij zou heus wel weer door Park in genade zijn aangenomen, zodra de staking beëindigd is.

In elk geval kan hij Bernardine morgen met ongeveerveinsde opgeruimtheid van de trein gaan halen.

Liesje Kwakman is, als van ouds op deze dag, de arbeiderswijk ingegaan als dame van Elisabeth. Vandaag was de Witte Wijk aan de beurt, en zo is ze langs de fabriek van Park gekomen, juist op het ogenblik dat Bauwman in gesprek is met twee wevers, die hem zijn komen vertellen dat Hellinghaus niet te vinden is, omdat hij, volgens getuigen, de villa van Bremer is binnen gegaan. „Zo?” zegt Balthasar. „Dan zou het me niet verwonderen als hij door Bremer wordt aangenomen.” En op dat ogenblik spreekt Liesje hen aan.

„Dag mannen,” zegt ze met een vriendelijk lachje en op haar open, kinderlijke manier, „hoe is het vandaag? Denken jullie dat ik Tinus Meesters thuis vindt?” En op de bevreemde blik van Balthasar voegt ze er bij: „Ik heb een verklaring bij me die hij moet tekenen, zie je, over dat jongetje van hem, dat naar een sanatorium mag. Als hij op de fabriek is, kan ik beter meteen even naar hem toegaan.” Ja, die gevallen van T. B. C. in Belchum! Die zijn er maar al te veel. Een gruwelijk groot percentage volwassenen en kinderen bezwijkt er jaarlijks aan. Het is haast even gewoon dat iemand die verwoestende ziekte heeft, als dat een ander verkouden is. Men schrikt in Belchum niet van het woord „tering”, evenmin als men schrikt als men een kind ziet met een klompvoet, een mank beentje, een hazenlip of een bult. Zo'n lichamelijke afwijking betekent alleen een bijnaam

in het leven, dat is alles. Met T. B. C. is het natuurlijk wèl anders, en daarom is de Sint Elisabeths-vereniging op dit gebied ook actief, ofschoon een dergelijke gezondheidszorg buiten haar liefdadige sfeer van werkzaamheid valt. Maar de ijverige dames van Elisabeth hebben zich onderling de vraag gesteld of er dan een grens is aan de charitas, en, omdat er geen enkele andere vereniging is die zich met deze gevallen — welke toch vaak ook weer met ondervoeding te maken hebben — bemoeit, lag het antwoord voor de hand.

„Meesters is thuis, juffrouw,” zegt Balthasar. Hij neemt Liesje aandachtig op. Ze is niet knap, al ziet ze er uit als een plaatje, met haar kinderlijk gaaf gezichtje. Om knap te zijn moet men op de een of andere manier een markant mooi accent hebben, en dat mist Liesje. Ze ziet er ook niet zo erg snugger uit, en misschien is ze dat ook wel niet. Maar Balthasar heeft dáár, waar hij zo lang geweest is, wel geleerd achter welke maskers een ziel schuil kan gaan, en hij heeft het idee dat dit Liesje in elk geval wel weet wat ze wil en dat die wil geleid wordt door een goed en opofferend hart — zoals bij elke ware vrouw het hart haar wezen bepaalt. Hij denkt dat Liesje een soort van kasplant is, die door de ware Jacob ontdekt zal moeten worden — en dan heeft die Jacob een zeldzame vondst gedaan. Zodra de liefde haar gevonden heeft, zal zij pas opbloeien in al haar volle rijkdom, maar de man die haar tot vrouw maakt zal er niet aan ontkomen, dat zij hem dwingt zijn doen en laten min of meer in te richten naar haar wensen.

„Meesters is alleen gisteren nog op de fabriek geweest,” legt Balthasar uit. „Vandaag is er, voor zover wij weten, niemand van de arbeiders de fabriek binnen gegaan — alleen Raay en Nieuwenhuis zijn er, die de vuren onderhouden. Het kantoorpersoneel staat hier en daar achter de getouwen of bij de verkuipen — maar wat die lui uitvoeren telt niet mee.”

Liesje ziet ineens de fabrieksruimten voor zich met de vele zo mooie en kunstig uitgedachte machines. Ze denkt ook aan al die mannen die nu thuis of op straat rondhangen. En op de achtergrond van die beelden staat nog altijd de schrik die ze gevoeld heeft, toen ze vanochtend hoorde van het bloedbad dat bij de tram op de Markt is aangericht. Natuurlijk loopt het met dat bloedbad nog al los. Als het vuil is afgewassen en de kleerscheuren gedicht zijn, blijft er meestal niet meer over dan wat blauwe plekken en bulten. En die zijn na enkele dagen ook verdwenen. Maar het is vooral de gedachte aan het ruwe en gewelddadige die haar ellendig stemt. Dit alles is toch waanzinnig en volkomen onnodig? Mensen en machines kunnen samen zulk een heerlijke harmonie vormen — als de harmonie tussen de mensen onderling maar niet zo ontbrak.

„Wat verschrikkelijk, die staking,” laat ze zich ontvallen. „Is er nu niemand die met mijnheer Park kan praten en die hem en de werklui tot overeenstemming kan brengen?”

De drie mannen zwijgen. „Probeert ú het eens,” zegt Balthasar dan een beetje grappig-uitdagend en met een wending van zijn zwaar gebaard ge-

zicht en een snelle blik in zijn ernstige ogen, die zelfs bij hem komisch aandoen. De twee wevers lachen dan ook, maar Balthasar wacht gespannen op Liesje's antwoord, zonder haar aan te zien. Hij weet dat Liesje ook Dinsdag bij Park is gaan pleiten, ten gunste van den ontslagen Bax. Ze is zeker in staat om wéér naar hem toe te gaan. Het is zeker, dat alle mogelijkheden die er kunnen zijn, moeten worden uitgebuit. En er zijn geruchten, afkomstig van het personeel van Kwakman, dat Liesje gisteren, toen Park bij Kwakman bloemen is gaan bestellen, in de tuin met hem heeft staan flirten — iets wat men niet van haar gewend is. En dat zij daarna door het huis heeft gezongen — iets wat haar, na een der zeldzame gesprekken met haar verloofde René, nooit gebeurd is.

„Goed,” zegt Liesje opeens en ze stapt meteen al naar de poort toe. De arbeiders kijken haar verbluft na en Balthasar heeft een warme gloed in zijn ogen. „Dat zal een kordaat vrouwmens worden,” is het commentaar van een der wevers.

Misschien zouden de wachtdoende marechausées nog bezwaar hebben gemaakt om haar door te laten — in de vrees een soort van tweede Charlotte Corday op Park los te laten — maar veldwachter Duivelaar die mede aanwezig is, lacht haar vriendelijk toe terwijl hij gracieus langs zijn formidabele knevel strijkt en een buiging maakt met zijn indrukwekkend lichaam, — een buiging die een beetje stijf uitvalt en te meer komisch aandoet, daar zijn sabel er als een staart bij omhoog wipt en achteruit steekt onder zijn lange oudmodische tuniek.

De kantoren lijken uitgestorven en er is geen personeel dat Liesje bij Park kan aandienen. En daarom klopt ze zelf op de deur van het privé-kantoor en steekt op zijn donderend „Ja!” het hoofd om de hoek.

„Juffrouw Kwakman!” zegt Park, opkijkend van zijn bureau, waaraan hij nu werk zit te verrichten dat beter door de klerken gedaan kon worden. Het is niet direct duidelijk of hij de storing aangenaam vindt of niet. Maar dan komt zijn gewone glimlach boven. Hij staat op. „Kwam u om mij te spreken?” vraagt hij en sleept reeds een stoel aan.

„Ja,” zegt Liesje. „Ik dacht: er is nu toch niemand in de fabriek, het is misschien een mooie gelegenheid om ze eens te bezichtigen. Of hebt u daar bezwaar tegen? Ik ben misschien wel erg brutaal?” Ze kijkt hem lief aan en Park vindt haar ook lief. Hij vindt haar liever, elke keer dat hij haar ziet. Ze ziet er ook schattig uit, al heeft ze, wat hij niet weet, zich werkelijk niet gekleed voor dit bezoek. Ze draagt een vrolijke gebloemde japon en een hoed met grote rand, die van voren opstaat en van achteren nauw om het hoofd sluit, waar linten zitten die met een grote strik onder de kin zijn vastgemaakt. Zo'n hoed heeft iets weg van een slanke omgekeerde bloemenmand en flatteert op een geraffineerde wijze. Liesje's Madonnakopje met de blonde krullen doet het buitengewoon goed onder het strooien deksel met de grote luifel.

„Nee, natuurlijk niet,” zegt Park. „Ik vind het buitengewoon aardig dat u gekomen bent en dat

u zo'n belangstelling toont voor het bedrijf. Zullen we dan meteen maar gaan?" Hij is blij, dat hij zich zal kunnen bewegen. Hij vindt het opeens benauwend om hier stil te zitten tegenover haar. Hij houdt de deur al open.

Ze lopen de gang door, steken de binnenplaats over — waarbij ze begluurd worden door twee paar ogen in het donkere ketelhuis — en gaan binnen door de deur van de pakkerij. „Dit is de pakkerij," zegt Park. De grote ruimte ligt leeg en verlaten. Op de lange tafels zijn hele stapels stukken opgestast, maar er is geen mens die er blauwe wikkels omdraait en er etiketten op plakt. Ze lopen tussen twee lange tafels door en dan opeens staat Liesje stil en gaat op een van die tafels zitten.

„Nee," zegt ze, „ik wil liever toch niet verder kijken nu. Ik vind die leegte een beetje deprimeerend. Is er nu niets te doen aan die staking?"

Park voelt zich een beetje onprettig. Hij kijkt Liesje onderzoekend aan, want hij vermoedt een list. Zal ze hem nu weer komen zeuren over ontslagen arbeiders? „Jawel," zegt hij, „aan 't werk gaan!"

„Vertelt u mij er eens iets van," nodigt Liesje uit, en ze maakt een gebaar met haar hand om Park uit te nodigen tegenover haar op de andere tafel plaats te nemen. Hij doet het, maar hij zit er, breed en vierkant, als een jongen op een strafbankje. Hij slaat zijn ogen neer en wordt waarachtig verlegen. Liesje zit daar met haar benen te schommelen als een speels kind. Onder haar lange gebloemde rok komt telkens de spitse punt van een klein schoentje wippen. Dit is geen ge-

zicht voor een ernstig man op een serieuze plaats, zoals een pakkerij is.

„Is het waar dat de arbeiders enkele voorwaarden hebben gesteld, waar u bereid bent om op in te gaan, maar dat het accoord afgesprongen is op uw weigering om een fabrieksraad te erkennen en op hun weigering om een twee-getouwen-stelsel goed te keuren?”

„Ja,” zegt Park onwillig, „dat zijn de twee voornaamste punten van geschil.”

„En is daar nu geen oplossing voor te vinden?” vraagt Liesje. „Als u nu eens de fabrieksraad toestond, geven zij misschien toe inzake de twee getouwen.”

Park recht plotseling zijn rug. „Juffrouw Kwakman,” zegt hij, „ik kan hierover niet met u praten.”

„Waarom niet?” zegt Liesje. „Zo ingewikkeld is het niet, dat ik het niet begrijp.”

Park ziet er een beetje gepiqueerd uit. „Ik ga met een vrouw niet over zaken praten,” zegt hij. „Bovendien geloof ik, dat uw verzoek om de fabriek te zien een wassen neus is. U hebt een voorwendsel gezocht om over de staking te beginnen. En u bent natuurlijk weer van plan om partij te trekken voor de stakers.”

„En wat dan nog?” vraagt Liesje met een overredend lachje. „Bewijst het niet dat ik, die slim genoeg ben om de grote mijnheer Park te misleiden, ook wel slim genoeg zal zijn om de arbeiders te vangen? Als ik u van beide kanten tot toegeven kan brengen, wel, dan is de hele zaak opgelost!”

„Dit is belachelijk,” zegt Park en gaat staan. Hij voelt zich aangetast in zijn waardigheid. Hij wordt rood en steekt zijn handen botweg in zijn broekszakken. Hij krijgt een aanvechting om deze eigenwijze juffrouw een draai om haar oren te geven. „Ik kan u niet langer toestaan om over de staking te spreken,” zegt hij ijzig, maar een beetje gemaakt. „U moet de behandeling van dit conflict aan de mannen overlaten, juffrouw Kwakman.” Hij windt zich al sprekende op. „Dit zijn geen zaken waar u zich mee bemoeien moet. Ik bemoei me ook niet met úw zaken! Stel je voor! Hoe zou u het vinden als ik naar uw huis kwam en een onderhoud met u aanvroeg — met welk smoesje dan ook — alleen om u te zeggen dat ik het, bijvoorbeeld, niet goed vindt dat u in de optocht van morgen op een praalwagen wilt gaan staan met zo'n carnavalsjapon aan? Wat zoudt u daarvan zeggen?”

Liesje kijkt hem aandachtig aan en het lachje is van haar gezicht verdwenen. „Vindt u het niet goed dat ik dat costuum draag?” vraagt ze, met de gevoeligheid die vrouwen op het punt van kleding eigen is.

„Wat?” Park schrikt op uit zijn eigen gedachtegang. „O, nee, zo bedoel ik het natuurlijk niet.” Hij glimlacht opeens weer.

„Nee, ik ben serieus,” zegt Liesje een beetje streng. „Ik verlang dat u me eerlijk en oprecht zegt of u me werkelijk liever niet in dat costuum door het dorp ziet rijden.”

Park trekt een gezicht en steekt een vinger tussen zijn hals en zijn boord. Hij aarzelt. „Nou, als

u het met alle geweld wilt weten," zegt hij dan, moed vattend, „als ik uw verloofde was, verbood ik u om u zo als een clown aan te stellen. Ik zou niet willen dat u zo voor het hele dorp, en voor alle vreemdelingen die er zullen komen, te kijk zoudt staan. En ik begrijp niet dat René Bremer het toestaat."

„René Bremer heeft niets te zeggen," zegt Liesje kort en kijkt naar de vloer. „Het is definitief uit tussen ons. Hij gaat volgende maand naar Amerika en dat is de beste oplossing wat hem en mij betreft."

Park staat daar roerloos en zegt geen woord. Zijn ogen worden groter en hij staart Liesje aan alsof hij haar verslinden wil. Hij is ook ineens bleek geworden. Hij neemt zijn handen uit zijn zakken. Zijn handpalmen zijn plotseling begonnen te transpireren. En ook zijn voorhoofd begint. Wat er voor wonderlijke gedachten in hem omgaan, die elkaar allemaal even snel verdringen, zou hij zelf niet kunnen zeggen. En dan kijkt Liesje ineens op en lacht zo maar tegen hem. Nee, niet zo maar. Het is geen gewone glimlach, het is iets heel bijzonders. Het is een stille, tere glimlach, die niet alleen vriendelijk is, maar ook iets verlegens en tegelijk iets haast droevigs heeft. Park weet onmogelijk hoe die glimlach is. Want daarbij kijken haar ogen hem aan met evenveel wonderlijke uitdrukkingen tegelijk, waarvan de voornaamste hem als een smeking aandoet. Dan vloekt hij van onmacht en kleinheid tegenover de situatie die hem overwelddigt. En meteen doet hij een stap voorwaarts en

laat zich op één knie bij haar neervallen. Hij neemt haar zachte kleine hand en kust die.

Ja, dit kan men theatraal vinden. Een houding, een gebaar, afgekeken van het toneel of nagespeeld uit een sentimentele roman. Maar het is helemaal niet theatraal. Het is de waarachtige en zuivere impuls van een ongecompliceerd man, die overrompeld is door het lieflijke van een vrouw, en die in eerbied neerzinkt voor haar, van wie het grote wonder is uitgegaan, dat hem aan zichzelf ontstolen heeft. Och, in Belchum zijn nog zoveel onbedorven en primitieve naturen. Men is er nog niet gevangen in het complex van zelfkritiek, dat de moderne beschaving meebrengt. En zo'n geweldenaar als deze Park, deze dorpspotentiaat, is tenslotte toch maar een doodgewone, onontwikkelde man van het platteland. En Liesje is, ondanks haar vorming op een pensionaat van Franse nonnen, een heel gewoon meisje. Ja, misschien heeft de ietwat precieuse en ouderwetse opvoeding der nonnetjes haar juist wel heel erg geschikt gemaakt voor een galante liefdesverklaring als deze.

En nu breekt Park's voortvarendheid en wilskracht zich door alle gevoelens heen baan. „Wil je met me trouwen?” vraagt hij. „Ja,” zegt Liesje simpel. En dan geven ze elkaar een kleine onwennige zoen, en springt Liesje van haar tafel af. Ze legt een hand op Park's arm en drukt zich tegen hem aan, terwijl ze samen de pakkerij doorlopen. Maar ze gaan nog niet naar buiten.

Als ze correct, op een afstand van elkaar, over

de binnenplaats gaan, ziet Park een beetje bleek, wat iets heel ongewoons is voor hem. En Liesje heeft een kleurtje. Ze is de staking vergeten, en ze vergeet Balthasar en zijn mannen.

Maar het kleurtje heeft ze nog, als ze even later Constant tegen komt. Hij heeft een groot aantal bruine envelopjes, monsters zonder waarde, een hele tas vol, naar Park te brengen. Hij vindt dat Liesje er buitengewoon knap uitziet vandaag, en ze lijkt erg vrolijk. „Dag Constant!” groet ze opgeruimd, maar ze wil al weer doortrippelen als hij stil staat. Dan blijft ze zelf ook staan.

„Juffrouw,” zegt Constant verlegen — maar een kleur krijgt hij nu eenmaal nooit, deze zonderlinge jongen — „ik heb het recept voor u overgeschreven.” Hij staat met zijn ogen dicht.

„Het recept?” lacht Liesje. „Wat voor een recept?”

„Dat van die hanekammen,” zegt Constant en waagt het weer te kijken.

„Een recept voor hanekammen?” zegt Liesje en lacht nog luider. „Heb jij daar een speciaal recept voor?”

„U weet wel,” zegt Constant, „ik vertelde het u laatst. Uit een Duits boek. U vroeg het me.”

„Och ja,” zegt Liesje, „nu herinner ik me zo iets. Ik was het helemaal weer vergeten. Zie je, ik ben zó gelukkig vandaag!” En dan loopt ze verder en bloost in haar eentje om wat ze daar zo maar tegen dien Constant er uit geflapt heeft.

Constant staat daar met het recept, dat hij uit zijn zak had opgediept. „Nou vergeet ze het nog,” denkt hij. „Maar nou ja, als ze haar hoofd vol

heeft van iets anders dat prettig is...." Hij steekt het briefje weer bij zich en gaat aan Duivelaar zijn post overreiken.

„Heeft juffer Kwakman nog iets tegen je gezegd?" vraagt deze. Hij heeft, terwijl Liesje binnen was, met een der metgezellen van Bauwman gesproken, en weet wat ze bij Park doen ging.

„Nee," zegt Constant verbaasd.

„O," zegt de veldwachter teleurgesteld. „Ze is binnen geweest om over de staking te spreken, zie je. Maar ik dacht al dat dat geen vrouwenwerk was."

„Ze zei alleen dat ze heel erg gelukkig was," zegt Constant, in de hoop dat hij Duivelaar met die mededeling tenminste een dienst bewijst. „Misschien betekent dat, dat ze een goed resultaat heeft bereikt."

„Ik weet het niet," zegt de veldwachter twijfelachtig. „Dan geloof ik nog eerder dat ze met Park aan 't vrijen is geweest. Het schijnt met die twee tegenwoordig erg dik aan te zijn. Nou, het is geen lelijk wijfje." Duivelaar draait zijn martiale snor op. „En als je 't mij vraagt, ik heb nooit gemerkt dat die René en zij zoveel...."

En dan zwijgt hij, want Constant heeft zich plotseling omgedraaid en loopt haastig weg. „Nou, beleefd is anders," zegt Duivelaar tegen zijn collega's van de rijkspolitie. „Maar die Constant Peluw is nou eenmaal een beetje rare kerel. Laatst zag ik hem...." En hij begint een opgesmukt verhaal over een ontmoeting met Constant op de hei, waarbij hij den jongeman aantrof in een droge sloot,

bezig met als een hond aan een paddestoel te ruiken. Nou vraag ik je! Zeg nou zelf....

Maar Liesje gaat naar huis alsof ze danst. Het lijkt wel of heel Belchum haar toelacht en voor haar vlagt. Er zijn nog wel geen echte grote vlaggen te zien — hoogstens hier en daar een vlaggetje dat op een gevel is gespijkerd — maar het dorp ziet er toch vrolijk en feestelijk uit met zijn erebogen, zijn groen, zijn vetpotjes en zijn op proef opgehangen lampions. Ze loopt door het dorp als in een sprookje, en eerst als ze bij huis is gekomen herinnert ze zich, dat ze naar de Witte Wijk moest gaan, en dat ze haar mand met levensmiddelen en kleertjes in de gang van Park's kantoor heeft laten staan.

Maar ze durft die mand nu niet meer op te gaan halen en die mannen bij de fabriek onder de ogen te komen. Ze laat Joris die boodschap doen. Duivelaar kijkt Joris eens aan, maar zegt niets voor deze hem niet meer horen kan. En wat hij dan zegt is natuurlijk van geen belang. Men zegt in Belchum zoveel en iedereen zegt wat hij hoort weer aan een ander. Daarom is het misschien maar goed dat deze marechaussées verder geen aanspraak in Belchum hebben, en dat noch Park noch Liesje hun iets kunnen schelen.

Er klinkt nu plotseling muziek in de lucht. Ergens speelt iemand vlugge loopjes op een trompet, een ander valt hem bij en wandelt met zijn klanken door hem heen. Er klinken brommende holle hoempa's en er roffelt een trom. En dan begint men gezamenlijk het Wien Neerlands Bloed te blazen. De fanfare oefent in de tuin van Mel-

chior. Het is een nuttige bezigheid nu toch niemand iets bijzonders te doen heeft en het brengt een blij geluid over het onrustige dorp. In de stille lucht is de muziek nog ver duidelijk te horen, behalve een ogenblik, als Driek Pot met onbehoorlijk geratel zijn karretje door de straat laat daveren. De blazers spelen heel aandachtig en goed. Het is werkelijk mooi.

Ook aan de Dorpsstraat is het druk. Wel niet op de weg, want dat is verboden, maar op de gildewei. De schutters schieten hun bogen in voor de wedstrijden die morgen zullen gehouden worden. En bovendien kunnen ze hier ongestoord van gedachten wisselen, want zó streng zijn de marechaussées niet, dat ze repetities in verband met het feest verbieden.

Dezelfde attractie hebben de schietbanen achter café De Barrier — waar het echte oude gilde van Sint Sebastiaan thuis is — en achter De Gouden Posthoorn, alwaar de handboogschutterij „Wij schieten onversaagd” haar doelen heeft. Het gilde „Wij schieten onversaagd” doet vandaag zijn naam echter niet veel eer aan. Want bij Janneke de Wilde brengen de schutters het grootste deel van hun tijd zoek met te twisten over de vraag, of zij Park nog langer als beschermheer zullen erkennen of niet.

Er heerst nu een geweldige bedrijvigheid in Belchum. Iedereen heeft er behoefte aan om iets te doen, iets uit te voeren. En men kan het werkelijk heel gelukkig noemen, dat zo iets onschuldigs als de installatie van den nieuwen burgemeester, zo iets, waarop men al zijn krachten en

fantasie kan loslaten, alle gelegenheid biedt tot activiteit. Wie weet waar het anders in Belchum op uit zou draaien! De strijd lust is ontwaakt, er is al bloed gevloeid, en, met die drang tot daden in zich, zou men tot vreemde en afkeurenswaardige dingen kunnen komen! Maar nu wordt er geoefend met instrument en vreedzaam schietwapen. Er wordt gezaagd en getimmerd, genaaid en geschilderd, gepast en gemeten, geprobeerd en geoefend. Aan de grens van het dorp, halverwege de rijksweg, is men nu bezig tussen de bomen 'n groot knalgeel spandoek aan te brengen, waarop in rode, wit-omlijnde letters staat: „Welkom in Belchum!” Molenaar Schelkens is zelf boven op de kap van zijn molen geklommen, om de vlaggestok aan de achterzijde van zijn bovenkruier te vernieuwen en de nieuwe stok meteen wit te verven, met een gouden knop. Bij de kiosk naast de kerk oefenen de vendelzwaaiers, en zij laten hun dundoeken door de lucht zwieren en rakelings scheren langs de grond, terwijl ze de stok achter hun rug omhalen of er, al manipulerende, snel en handig overheen stappen. Op de Markt staan nu aan de ene zijde de meisjes van de Zusterschool opgesteld, onder leiding van alle nonnetjes die maar kans hebben gezien een taak bij de kinderen te bedenken, en aan de andere zijde de jongens van de Fraterschool met enkele van hun onderwijzers. Helemaal achteraan staat ook meester Herremans van de Openbare School met zijn handjevol leerlingen. Onder leiding van frater Superior Lambertinus houden zij een generale repetitie van den Jubelzang.

„Welkom thans in deez gemeente,
Smaak er jaren zoet genot!
Juichend vragen wij het biddend
Aan de milde hand van God.
Onze vreugd verbergt zich niet,
Uit zich door dit jubellied.”

Zelfs de oude zuster Nathalia van de kleuterschool heeft het vandaag niet tussen de muren van haar klasje kunnen uithouden en is met haar kindertjes naar buiten gevlucht. Ze heeft aan alle jongetjes en meisjes een rood-wit-blauw vlaggetje uitgedeeld — behalve aan de grootste jongen: die loopt met een wit-geel vaantje aan zijn stok, ter ere van den Paus, die er toch ook wel bij mag vertegenwoordigd zijn — en laat de kleuters nu twee aan twee marcheren op het paadje achter het kerkhof. Een-twee, een-twee, telt ze met haar brommerige stem en dan zet ze met een zuur gezicht het liedje in, waarvan ze woorden en wijs zelf gemaakt heeft, en dat de kleuters morgen zullen moeten zingen bij het défilé voor het gemeentehuis.

„Wij zijn zo blij, wij zijn zo blij,
En lopen netjes in de rij.

Wij zingen nu dit versje fijn
En zullen brave kinderen zijn.

Wij vragen God dat hij u geeft,
Dat u lang en gelukkig leeft.”

De kleintjes zingen het werkelijk heel liefjes

en ze zwaaien zo keurig in de maat met hun vlaggetjes! De moeders zullen er morgen met tranen in de ogen naar luisteren, als ze hun hummels daar zo klein en popperig over het grote marktplein zullen zien stappen. „Kijk ze eens parmantig doen!” zullen ze tegen elkaar zeggen. „Zie je die kleine meid van mij? En niets verlegen hè? Wat doen ze het toch aardig! De schatjes, de honneponnekes, de lekkere dierkes!”

Bij Melchior echter klinkt er een wanklank op in deze symphonie van hamers, zagen, naaimachines, weke kinderstemmen en suizende pijlen. Op het terras en gedeeltelijk op straat, staat een groep van twaalf of meer heren. De kantoormensen hebben er vandaag ook maar het bijtje bij neergelegd, met goedvinden van de patroons. Het verbod van samenscholing geldt blijkbaar niet voor deze leden der burgerij. Want op de hoek bij Driek Pot staat een marechaussée toe te zien zonder dat hij ingrijpt.

De heren hebben ruzie. En het middelpunt en de oorzaak van die woordentwist is Hellinghaus. In meerdere opzichten. Het zijn de leden van Disco die hier in de buitenlucht staan te vergaderen, en waarom ze niet naar binnen gaan, zouden ze zelf niet kunnen zeggen. Misschien is het óók een vorm van de vreemde Belchumse activiteit van vandaag, om op de treden van een terras te staan gesticuleren. Het blijkt dat het merendeel van de leden niet ingenomen is met het gedrag van Hellinghaus. Hij is gisteren in de vergadering beslist te ver gegaan ten opzichte van den pastoor. Men kan het best begrijpen, dat Mal-

lens geen andere uitweg heeft gezien tegen het opdringerig bestuur van Disco, en daarom deze lijn van de minste weerstand heeft gevolgd. Het is wel zeker, dat de herder zijn brief aan den bisschop heus niet heeft geschreven om zijn schapen dwars te zitten, maar alleen omdat hij er werkelijk van overtuigd is, dat een uitvoering voor gemengd publiek uit den boze is.

„Maar is ze dat?” vraagt Hellinghaus. En dat is werkelijk een andere vraag. Want de leden van Disco zijn het er allen toch over eens — met uitzondering dan van den ouden schoenmaker Petersen, die nu eenmaal ouderwetse ideeën heeft — dat men zo spoedig mogelijk ook in Belchum naar de comédie moet kunnen gaan, in gezelschap van zijn vrouw of van zijn aanstaande. Maar wéér iets anders is het, om deze mening nu door te drijven en werkelijk een uitvoering voor gemengd publiek te houden, als de pastoor er vierkant tegen is. Dat zou beslist uitlopen op een onverkwikkelijk conflict en het is tenslotte zo, dat de pastoor in zijn preek iedereen bepraten kan, zonder dat een der beschuldigten ook maar één woord tot zijn verdediging kan zeggen.

„Conflict?” vraagt Hellinghaus. „Zijn jullie bang voor een conflict? Maar je hebt gisteren toch kunnen zien, dat de pastoor met zijn mensen waerachtig niet doet wat hij wil!”

„Maar wij zijn geen arbeiders!” zegt iemand.

„Moet je daarom stommer zijn?” vraagt Hellinghaus bot maar raak. En daarop komt hij zelf met een bemiddelend voorstel. „Als we nu zó eens deden, jongens!” zegt hij, eensklaps opgewekt.

„We zullen niet direct een uitvoering geven voor gemengd publiek. We zeggen tenslotte net wat Park tegen de arbeiders zegt: proberen jullie het eerst eens. We zullen eerst een generale repetitie houden voor dames en heren samen. Lukt dat tot tevredenheid van den pastoor, dan geven we ook de uitvoering zelf gemengd. En heeft hij klachten, dan gaat de uitvoering voor gemengd publiek niet door, en zullen we de repetitie ogenblikkelijk staken. Wat zeggen jullie dáárvan?”

„Net of een repetitie en een uitvoering niet hetzelfde zijn!” schampert Remmelsma.

„Nee, een uitvoering en een repetitie zijn zeker niet hetzelfde. Dat blijkt uit de gemeentewet. Er zijn voorschriften voor een uitvoering en niet voor een repetitie.”

„Maar een repetitie voor een volle zaal is een uitvoering.”

„Niet waar. Om te beginnen vragen we geen entree-geld!”

Ja, dat verandert de zaak toch wel, lijkt het. Het is anders een vreemd iets: een openbare repetitie die gratis toegankelijk is. Het is wel te vrezen, dat de pastoor er niet meer heil in zal zien dan in een officiële uitvoering!

„En ik vrees, dat wie op die repetitie zal geweest zijn, niet meer op de avond zelf zal komen,” zegt Jaspers, „wanneer er bovendien nog betaald moet worden.”

„Al moesten we alles voor niets doen,” zegt Hellinghaus, „dan kunnen we het er nóg voor over hebben, als we in het vervolg voor gemengd publiek mogen spelen!”

En nu kan er nog wel een en ander over gezegd en verondersteld worden, het eind van het lied is toch, dat Hellinghaus weer gelijk krijgt. Belchum leeft nu eenmaal in dagen van opstand, waarin de een probeert wat hij van de ander gedaan kan krijgen, en Disco zal zijn kans niet voorbij mogen laten gaan. Die wordt daarom hedenavond uitgeprobeerd. Er zal van deze proef-repetitie geen officiële aankondiging gedaan worden, maar de leden nemen op zich om rond te vertellen aan alwie het horen wil, dat men vanavond gratis een toneelvoorstelling kan bijwonen.

Melchior heeft er geen bezwaar tegen zijn zaal te verhuren. Niemand kan hem verplichten van de plannen van Disco op de hoogte te zijn, als er geen officiële aankondiging geschiedt. Hij verhuurt zijn zaal voor een repetitie waarbij enkele genodigden aanwezig zullen zijn, en daarmee uit. Waarschijnlijk zou hij hier een paar dagen geleden anders over gedacht hebben, maar ook in hem schijnt een nieuwe geest gevaren te zijn, die overhelt naar de kant van het avontuur en de begeerte heeft naar verandering, naar nieuwe dingen.

Terwijl Hellinghaus en Jaspers en nog enkele anderen bij Melchior wat nakaarten en een biertje drinken op kosten van den nieuwen correspondent, die trakteert omdat hij nu een nieuwe nieuwe is geworden „onder ander beheer“, zoals hij zelf zegt, wordt er een groot pak gebracht door Joris, de knecht van Kwakman. Hellinghaus en Jaspers kijken elkaar aan. Ze herkennen die doos maar al te goed. Liesje laat zich beleefd verontschuldigen,

maar ze kan er niet toe besluiten het costume in de optocht te dragen. Het past haar ook niet zo goed, en als het ingekort wordt, zal het effect er door lijden. Ja, ook Liesje heeft haar deel in opstand en conflict gekregen, maar zij heeft de oplossing ervan al achter de rug. Die heeft het eerste meningsverschil met haar moeder veroorzaakt in haar nieuw engagement, en ze heeft er de eerste traantjes bij geschreid in haar jong geluk. Maar ze heeft voet bij stuk gehouden.

Nu krijgt mevrouw Bremer in de loop van de middag een brief van het feestcomité. Deze luidt aldus:

„Het Feestcomité terzake de Installatie en de Feesten ter viering van de komst van onzen nieuwen Burgemeester, den Edelachtbaren Heer van Renen, UEd. verlot vragende voor de vrijheid waarmede het UEd. hiermede nogmaals dank zegt voor UEds. minzaamheid om het costume van de Nederlandsche Maagd aan haar comité te willen uitleenen, meent na rijp beraad geen betere en schoonere candidate te kunnen aanwijzen om dit voornoemd costume in den Feeststoet te dragen, dan de lieve Eigenaresse zelve. Het is daarom, Zeer Geachte Mevrouw, dat wij UEd. het dringende verzoek doen om in dezen geest UEds zeer gewaardeerde medewerking aan het Feest te willen geven, en op onzen Praalwagen de Nederlandsche Maagd te willen voorstellen. Wij beloven UEd., Zeer Geachte Mevrouw, dat geheel Belchum UEd. ten zeerste erkentelijk zal zijn voor deze bienveillance en voor het opregte genot UEd. in de Feeststoet te mogen aanschouwen. Met ver-

trouwen UEds. beminlijk antwoord in bevestigenden zin tegemoet ziende, waarna wij oogenblikkelijk het costuum aan UEd, zullen remitteren, verzoeken wij UEd. Zeer Geachte Mevrouw, onze gevoelens van Erkentelijkheid en Hoogachting wel te willen aanvaarden."

En daarmede is Anna Bremer weer verzoend met het leven, dat haar plotseling voor zulke decepties had geplaatst. Zij is nog niet te oud, haar ideeën zijn heus niet zo mal, en haar gezin zal er zich nu wel bij neer moeten leggen, dat zij de koningin van het feest wordt. En zij heeft ook wel geweten dat die Hellinghaus niet zo'n nare en ordinaire man was. Zij is blij, dat hij bij haar man in betrekking zal komen, en ze ziet nog heel wat prettige muziekkavondjes in het verschiet.

Maar pastoor Mallens is helemaal niet te spreken. Als hij, even vóór de voorstelling zal beginnen, bij Melchior komt, heeft hij den wachtmeester der marechaussées meegebracht. Hij spreekt de mensen van achter uit de volle zaal toe, hij eist van Melchior oogenblikkelijk sluiting van het café, en hij belooft het bestuur van Disco er bij den bisschop werk van te zullen maken, en tenslotte verzoekt hij, in machteloze boosheid, de marechaussées de zaal te ontruimen.

Maar de wachtmeester, die met belangstelling een en ander gevolgd heeft, is van mening dat het het verstandigst is, om de mensen rustig hun plezier te gunnen. „Het lijkt me, gezien de sfeer in Belchum," zegt hij bedaard, „niet gewenst om de lui een nieuwe reden tot ontevredenheid te geven.

En u moet maar zo denken pastoor, dat zolang de stakers kalmpjes naar de comédie gaan, het met de revolutionaire gezindheid van hen nog al los loopt. Misschien is deze nieuwigheid, van een gemengd gezelschap, ook wel heel goed gevonden op dit oogenblik. Het gezellig samenzijn en het zien van een leuk blijspel zal de gemoederen afleiden en kalmeren, lijkt me zo."

En dan komt Jaspers, verlegen en een beetje transpirerend, naar Mallens toe, en vertelt hem hoe het bestuur van Disco had gedacht, heeft gemeend, van plan is, in elk geval er toe is overgegaan om niet een uitvoering te geven maar een publieke repetitie. Het is alleen maar een proef. Mijnheer pastoor zou het bestuur en alle aanwezigen geen groter genoegen kunnen doen, dan zelf aanwezig te blijven in de zaal en te zien of er iets afkeurenswaardigs gebeurt. Indien mijnheer pastoor ook maar één klacht heeft over de houding van het publiek, wordt hij verzocht om deze terstond kenbaar te maken. Dan zal oogenblikkelijk de voorstelling onderbroken worden, en zal men het „gemengd“-experiment als mislukt beschouwen, en is elk streven om mannen en vrouwen samen te brengen voor goed van de baan.

En daarop neemt pastoor Mallens met een boos gezicht plaats achter in de zaal, met de wachtmeester naast zich. Hij vindt het hier allesbehalve behaaglijk. Het is benauwd van mensenlucht en klerenwasem. Het is dan ook zo, dat hier vrijwel uitsluitend arbeiders zitten. Velen van hen, in de wandeling Jan Rap en zijn maat genoemd, zijn voor het eerst in de comédie, daar

zij nog nooit geld genoeg bezeten hebben om een plaats te kopen. De burgerij ziet er tegen op om tussen dit publiek te zitten en bovendien zou zij zich generen om gratis onthaald te worden.

De atmosfeer lijkt elke minuut dikker te worden, ofschoon alle drie de deuren naar het terras al wijd open staan. Als nu tenminste maar het doek gehaald werd, dan kon men zijn aandacht bij het spel bepalen. En daar bonzen zowaar reeds drie doffe klappen op de planken van het toneel, teneinde attentie voor het komende spel te vragen. Het lawaai der stemmen luwt snel. Als alles rustig is, klinkt het geklepel van een licht tafelbelletje, tot driemaal toe.

Maar het doek schuift niet vaneen. Want op dit ogenblik dringt door de openstaande deuren het luide, sombere gegons van de torenklok.

„Brand!” roept tegelijkertijd een vrouwestem op straat.

XI.

Natuurlijk is ook Constant Peluw thuis gebleven. Dat wil zeggen: niet in zijn huis, hij dwaalt buiten. Waarom zou hij naar Melchior gaan? Hij hoort in het gezelschap daar niet thuis en hij hoeft er ook niet te zijn voor de krant. Hij kan toch geen verslag gaan maken van een repetitie? Hoogstens zal hij het resultaat vermelden van deze avond: het verlof of het veto van pastoor Malens, dat voor de komende jaren wet in Belchum zal zijn. Constant heeft nu trouwens geen hoofd dat staat naar toneelstukken. Zijn ziel is een beetje ziek. Hij dwaalt nu, in het avondlijk donker, buiten aan de rand van Belchum. Het is daar, naast de kerk, zo goed wandelen, als men zwaar van hoofd is en leeg van hart. Aan de ene hand heeft men het stoere, massale kerkgebouw, waaraan men een stevige achtergrond kan ontleen, zelfs voor de droevigste gedachten. En aan de andere kant strekt zich de wijde, open hei uit, die daar verloren ligt in de diepte van de opkomende nacht. Ook die grote rust van de hei brengt kalmte en haar sombere dorre uitgestrektheid lijkt een land, waarvan de ziel de taal verstaat.

Constant is het Heipad dus ingeslagen, daar, waar het begint naast het witgekalkte zijgeveltje van Janneke Petoen's winkeltje. Hij loopt diep in gepeinzen, die van een triest en af en toe ook van een weinig edel gehalte zijn. Op de hoek bij Janneke brandt een gaslantaarn. Nolleke Oliemans

heeft die zo juist met zijn lange „teper” — de stok met pit, die zelfs hier in een uithoek als Belchum zijn engelse naam, taper, heeft gehouden — achter de rug van Constant ontstoken. Voor Constant uit wandelt nu een lange schaduw. Hij ziet hoe die schaduw langs twee kleine geschubde inktzwammetjes glijdt, die zo pas uit de grond moeten zijn gekomen en daar nu als eigenwijze witte denneboompjes staan. Zijn keel stoot een onbepaalbare klank uit. Als hij de twee kersverse paddestoeltjes genaderd is, geeft hij er een vervaarlijke schop tegen, dat ze over de geschoren haag rond het kerkhof verdwijnen en op de dodenakker hun laatste rust moeten zoeken.

Nolleke Oliemans heeft intussen zijn waspiti gedooft en tegen de muur gezet. Hij moet nog meer lantarens in de brand zetten, maar hij slaat twee vliegen in één klap. Hij heeft n.l. ook een emmertje met stijf sel bij zich en een bundeltje aanplakbiljetten. Daarop staat het program der feestelijkheden van morgen vermeld. Hij gaat die vanavond nog ophangen en zal er ook een op Janneke's witte muur plakken. Dan kunnen de mensen morgenvroeg vóór dag en dauw al in de stemming komen, door te lezen welke vreugden hen allemaal wachten — en dan is hij zelf morgen tenminste van dit karwei af. Hij zal het toch druk genoeg hebben, want de straten moeten ook nog worden geveegd voor het middag is.

Constant is intussen, weinig bekoeld door zijn moord op de paddestoelen, het eerste rechte stuk van het paadje ten einde gelopen, en nu slaat hij het donkere gedeelte in, dat loodrecht op het eerste

staat. Daar is een man bezig. Hij staat gebukt over ondefinieerbare schaduwen. Maar Constant ruikt ineens petroleum. En de man staat plotse-ling recht en kijkt naar den laten wandelaar. In het licht, dat nog van de lantaarn over de lage struiken aan de kant valt, ziet Constant nu het gezicht van Jan Petoen. Het ziet er in dit schijn-sel bleek en akelig uit. Jan Petoen en petroleum!

„Zo,” zegt Constant niet onvriendelijk maar op zijn hoede, „wat doe jij hier nog zo laat op de avond?”

„Gaat het jou wat aan?” vraagt Petoen en zijn magere lange kaak glimt in het donker. „Draai je maar om en ga maar naar huis, daar doe je beter aan dan met hier in het donker rond te neuzen.”

„Ik neus niet rond,” zegt Constant, „en ik mag hier even goed wandelen als een ander.”

„Vanavond niet,” zegt Petoen dreigend.

„Zo?” zegt Constant, nu toch werkelijk nieuwsgierig en met het gevoel dat hij een interessante ontdekking zal gaan doen. „Wat ben jij hier dan van plan, Jan Petoen?” Hij komt dichterbij. Maar de eerste ontdekking die hij doet is, dat hij een hevige klap tegen zijn oor krijgt, zodat zijn bril afvliegt. Maar dan komt al zijn opgekropte woede en verdriet van deze dag naar boven en hij vliegt den ander aan. Petoen heeft echter gemakkelijk werk met den zwakken Constant. Hij geeft hem nog een paar flinke stompen en slingert hem dan van zich af, zodat Constant struikelt en neervalt en blijft liggen kreunen.

„Dát zal je leren!” zegt Petoen. „Stinkend

eigenwijze bliksem! En nou zal ik je zeggen wat ik ga doen. Ik ga Park's fabriek in brand steken en er is geen mènes die me dat beletten zal! Iedereen zit bij Melchior naar dat stomme stuk te kijken. Het zal branden als een lier." Hij klopt op de blikken bussen, die daar in het kreupelhout hebben staan wachten op de avond. „Als je nog een poosje blijven wilt, kun je van hieruit prachtig het vuurwerk zien!“ En dan gaat hij heen, in elke hand twee kannen dragende, en met zijn schouders heen en weer schokkend onder het gewicht.

Constant luistert naar de verdwijnende voetstappen. En hij tracht op te staan. Maar hij moet zich met een kreet van pijn weer laten vallen. Hij schijnt een enkel verstuikt te hebben.

Maar hij moet opstaan! Hij moet lopen! Hij kan toch dien Petoen zo maar geen brand laten stichten? Wat een situatie! Hij weet wat die kerel van plan is. Hij, de enige in heel het dorp. En hij kan niet van zijn plaats! En dan vloekt hij, voor het eerst van zijn leven. En het doet hem goed. Hij trekt zich op aan een wilgetak en begint, tandenknarsend van pijn, de tocht terug langs het pad. Als hij weer op het rechte stuk is, krijgt hij nieuwe moed. Daar ginds onder de lantaarn is Nolleke de Paus nog bezig, bij het huis van Janneke Petoen. Als hij Nolleke maar kan waarschuwen, voor die met zijn plakkerij klaar is!

Constant sleept zich vooruit, vloekend en biddend, en de hemel en de hel tegelijk vragend om hem niet te laat te laten komen. Als hij halfweg het pad is roept hij Nolleke, maar hij moet nog

verder strompelen eer deze hem hoort en naar hem toekomt.

„Nolleke, luister goed!" zegt Constant, en als hij het oude ventje aankijkt merkt hij pas, dat zijn bril nog ginds op het pad ligt. „Ik ben door Jan Petoen daar bij het kerkhof neergeslagen. Ik heb mijn voet verstuikt. Maar Jan Petoen is met kannen vol petroleum naar de fabriek van Park toe. Die wil hij in brand steken." Nolleke zet grote ogen op en trekt zelfs zijn mond in een O. „Loop jij zo hard als je kunt naar de Markt en vraag of Jaspers — de sigarenwinkel, je weet wel — de spuit vast te voorschijn haalt. Maar verlies geen tijd en ga jij zelf door naar Melchior en waarschuw de mensen, zodat ze direct naar de fabriek gaan om te blussen. Gauw nu, loop hard!"

Nolleke heeft geen woord gezegd. Hij bukt zich, pakt zijn klompen bij de riempjes op, — en nu begint dat ventje te lopen, dat Constant er ondanks alle andere emotie verbaasd van staat. Het spijt hem dat hij zonder bril niet duidelijk ziet. Maar het is zó toch al de moeite waard, die kleine ouwe schim op zijn magere snelle beentjes te zien wegfladderen.

Maar nu valt het Constant in, dat hij, misschien nóg sneller dan Nolleke, het brand-alarm kan geven. Hij wankelt naar het hek rond het perkje van het Sint Jozef-beeld en trekt er zich aan vooruit. Nu hij even stil gestaan heeft, lijkt het lopen nog pijnlijker en onmogelijker dan straks. Maar hij zet door. Hij weet bij de deur van de toren te komen, die altijd open is, en even later dreunt de klok boven zijn hoofd. Het zweet gutst Constant van

inspanning en pijn over het gezicht. Hij hangt en zwaait aan het touw — hoe lang weet hij zelf niet. Hij heeft alle begrip van tijd verloren, evenals elk gevoel, naar het lijkt. Hij zou zo in alle eeuwigheid kunnen luiden, als een verdoemde ziel. En zo vindt Mientje Jaspers hem.

„Constant!” roept ze klagend en tegelijk gerustgesteld in het donker. „Schei er toch uit jongen!” En dan voelt hij haar armen om zich heen en verzinkt meteen in het niemendal der bewusteloosheid.

Jaspers heeft intussen met Nolleke de spuit te voorschijn getrokken uit het oude spuithuis naast het raadhuis. Driek Pot is met zijn paardje gekomen, en Hendrix, de schrijnwerker, tegelijkertijd met zijn knol van de huurkoets. Even dreigt er nog ruzie tussen de twee paarden-bezitters, maar dan wint Driek het. Hij was het eerst op de plek. Voort ratelt de oude handspuit reeds, de mensenmenigte achterna, die door Mientje gewaarschuwd is alvorens zij zelf op zoek is gegaan naar Constant.

Er is gelukkig nog geen vuur te zien als men Melchior verlaat, maar als de roepende en schreeuwende menigte, die daar in massa langs de spaarzaam verlichte straat holt, bij de villa van Park is gekomen, springt er plotseling een vuurtong naar de hemel ergens van achter het kantoorgebouw. En bijna op hetzelfde ogenblik hoort men een ruit breken van Villa Cara en flitst er daar een vlam in de voorkamer.

In de menigte gaan kreten op en er ontstaat een gedrang dat tot een opstopping leidt. De een

wil naar de fabriek toe en de ander meent eerst de villa te moeten redden. Maar daar dondert de stem van Park zelf al door het duister. „Naar de fabriek! Naar de fabriek-mannen! Ik klaar het hier zelf wel!" En dus stroomt het mensen-kluwen verder en komt ook de spuit, die een ogenblik vast gelopen was, weer aan het rollen.

De marechaussées hebben de poort al open gegoooid toen zij Driek zagen aankomen en hij rijdt nu meteen, trots om de bediening die hij krijgt, in ongetemde vaart de bocht door en de toegang tot de binnenplaats binnen. Ja, Driek kan een paard mennen, en hij en zijn hit kennen elkaar!

Het is het dak van de nieuwbouw achter bij de blekerij, dat in lichterlaaie staat en knettert en knapt, terwijl telkens nieuwe spijlen van de glazen kap sissend in brand schieten en donkerrode vonken van hout en asfalt door de lucht zeilen.

„Zand!" roept een stem. Het is die van een der marechaussées. Verschillende manschappen zitten reeds boven op het dak. Zij hebben al een ladder uitgezet, die door Duivelaar van ergens te voorschijn is gesleept, en er liggen al jute zakken klaar om met zand gevuld te worden. De wacht heeft de brand niet kunnen voorkomen — en wie er niet waakzaam genoeg is geweest of zijn plicht heeft verzuimd, dat zal Park heus nog wel vinden! — maar ze heeft tenminste op voorbeeldig snelle wijze maatregelen genomen, om die te keer te gaan zodra de spuitgasten, waarnaar een

der politiemannen reeds in draf op weg was, zouden zijn gearriveerd.

Die spuit is er nu veel eerder en er zijn handen genoeg aanwezig. Maar ze moeten geleid worden. Het is de wachtmeester, die het commando op zich neemt, en die ploegen aan het graven zet, andere aan het vullen, en een hele serie ladders uit de buurt bij elkaar laat zoeken en tegen het nog niet brandende gedeelte van de nieuwe loods laat zetten. En nu haasten zich overal mannen met zakken op de rug langs de sporten omhoog. Het zand wordt daarboven zonder onderbreking op de met petroleum overstroomde kap gestort, en beetje voor beetje dringt men het vuur terug.

Intussen is ook het stel brandslangen uitgerold en één ervan neergelaten in de Kleine A. Vier mannen hangen nu op de pomp en het eerste water bereikt reeds het dak, waar bakker Alderijker, het onverschrokken hoofd der vrijwillige brandweer, zijn aanwijzingen geeft en zijn best doet, om het brandend hout aan te tasten zonder de brandende petroleum naar de verkeerde kant te drijven.

Zwarte wolken van stinkende smook hangen rond de onheilspellende donkerrode vlammen. Het zijn niet de lichtrode tongen van een dronken, overmoedig vuur, maar de sluipende, fanatiek vretende vlammen van vloeibare brandstof, smeltend asfalt en teer.

Maar het blussen is niet zo moeilijk als het zich in het begin liet aanzien. Het vuur is gelocaliseerd. Men heeft het kunnen beperken tot het

ene uiteinde van de fabriekskap. De brandende petroleum is merendeels gewoon het dak af gespoten en heeft beneden geen onheil meer gesticht. Binnen in de fabriekshal zelf is weinig directe schade aangericht. Er is een weinig petroleum tussen twee der nieuwe machines gedropen en ze heeft daarin verder gebrand. Hopelijk is het van weinig betekenis.

Maar erger is het, dat er nogal wat water naar beneden is geplenst, dat vloer en getouwen bezaaid liggen met stukken glas, en dat er veel zand omhoog is gekomen. Zodra de brand, een half uur later, geblust is, blijkt dat de gasleiding ongeschonden is. Park zelf steekt de gasvlinders aan. En dan staan de wevers verslagen te kijken. Het is om te huilen, zoals die mooie, gloednieuwe machines eruit zien! Even kijken de arbeiders elkaar aan. Er loopt een vraag van man tot man de aanwezigen langs. En dan komt men spontaan naar binnen en begint glas en zand op te ruimen en het water op te nemen.

Overal zitten mannen en jongens op en tussen de getouwen, en het is wonderlijk hoe ze in haast onbereikbare hoekjes weten te dringen met hun poetslappen, om waterdruppels op te nemen of korrels zand weg te wissen. Enkele ervaren wevers gaan rond, en schroeven en draaien hier en daar gedeelten weg of lichten met vereende krachten een zwaarder onderdeel uit de machines. Zelfs vrouwen en kinderen — die hier in Belchum altijd even laat naar bed gaan — helpen mee, en het is of er een wedstrijd in schoonmaken wordt gehouden.

Park zelf is niet meer te zien. Het lijkt wel of hij, die eerst de fabriek voor allen gesloten heeft, haar nu aan iedereen heeft prijs gegeven. Maar wat dan te zeggen van de arbeiders, die nu met zo'n liefdevolle zorg de machines staan te poetsen waaraan ze, naar ze gezworen hebben, nooit zullen werken?

En was er ook niet iets met de villa van Park? Er was toch ook vuur gezien in Villa Cara? Ja zeker. Maar dat begin van brand is door Park eigenhandig met een snelblusser gedoofd. Hij atrapeerde Keeke Fourain bijna op hetzelfde ogenblik, waarop zij een kannetje petroleum over het tapijt in de salon uitgoot en er een brandende lucifer bij wierp. Park heeft er met grote tegenwoordigheid van geest het pluche tafelkleed bovenop gegooid en is erop gaan dansen. En het blusapparaat deed de rest.

Zo zijn deze beide laffe aanslagen dus bedwongen. Jan Petoen en Keeke Fourain zijn nog niet gepakt, maar het zal niet lang meer duren voor men hen vinden zal. Ze kunnen natuurlijk de grens over vluchten, maar ze hebben geen geld en vandaag of morgen lopen ze toch in de val.

Ja, Park kan tevreden zijn over deze gunstige afloop. Het had heel wat erger kunnen worden! Maar hij ziet er niet erg tevreden uit. Nu werkt zijn uiterlijk daar ook niet toe mee. Er is een zijpand van zijn jas verschroeid en in zijn broekspijpen zijn brandgaten. Zijn handen zijn zwart en vettig van de petroleum en zijn gezicht zit vol donkere smeren. Zelfs in zijn blonde haar zit roet.

Hij staat in een eenzaam hoekje van zijn bin-

nenplaats, met Liesje Kwakman aan zijn arm. Hij kijkt van een afstand naar zijn werkvolk, dat daar bezig is als nijvere mieren. Hij is verlegen met hun ijver. Hij begrijpt die kerels niet. Toch is hun houding niet zo'n moeilijk raadsel. Ze zijn over een hoogtepunt heen, en beginnen weer met vaart in de andere richting te rollen, tegengesteld aan die van de opstand. Het vuur dat, anders dan een onwillige patroon, een ogenblik wèrkelijk hun bestaan bedreigt heeft, heeft alle instincten tot werken en behouden weer wakker geroepen....

En daar is pastoor Mallens. Hij komt over de binnenplaats naar Park en Liesje toe. „Ik geloof dat ik u feliciteren kan,” zegt hij. Hij rookt zijn lange kromme pijp met de doorgerookte kop van Sint Jozef. „Ja ja — en dan doel ik nog niet zo zeer op het gelukkig bedwingen van de brand, als wel op het schouwspel daar in de nieuwe hal.”

„Dank u,” zegt Park brommerig. „Als u maar begrijpt, dat dit niets met de staking heeft uit te staan, en dat de kerels het evengoed zullen blijven vertikken om aan 't weven te gaan.”

„Ik weet het niet, Anton,” zegt Liesje. „Ik geloof dat de mensen ernaar hunkeren om weer achter de getouwen te staan.”

„Dat mogen ze,” zegt Park, „als ze mijn voorwaarden maar accepteren.”

„Kom kom,” zegt pastoor Mallens en blaast een paar geurige wolken omhoog. Het doet goed de tabak te ruiken in deze sfeer die doortrokken is van petroleumwalm en brandlucht. „Eist u niet te veel? Waarom geeft u niet wat toe? U moet

niet altijd gelijk willen hebben voor het volle pond. Staat u hen toe een fabrieksraad op te richten en zet een man, sámen met een jongen, aan twee getouwen. Dan hebt u anderhalve man, en het verschil gedeeld!"

„Toe ja," zegt Liesje.

„Nee," zegt Park, „ik denk er niet aan."

„U bent een stijfkop," zegt de pastoor misprijzend.

Park lacht opeens. „Bent u dat zelf niet?" vraagt hij. „Door, tegen het hele dorp in, vast te houden aan dat verbod van gemengd publiek?"

„Ik geloof dat u elkaar een hand kunt geven," zegt Liesje, „en elkaar met dezelfde eigenschap kunt feliciteren. Maar toe," bedelt ze, „zoudt u nu werkelijk niet van uw eis af kunnen stappen, pastoor? En jij, Anton, zou je het nu niet over je hart kunnen krijgen om toegevender te zijn? Toe, reik elkaar werkelijk de hand, en steek met die vervallen eisen gelijk over! Als jij toegeeft Anton, zal het voor mij het mooiste verlovingscadeautje zijn dat je me geven kunt."

„Zo zo," zegt Pastoor Mallens, „verlovingscadeautje? Mag ik u dan misschien als eerste buitenstaander feliciteren?"

„Als u me óók uw cadeautje geeft," zegt Liesje. Ze komt zichzelf vanavond erg brutaal voor, maar in het donker durft een mens nu eenmaal meer dan in het licht, en het is ook zo'n gekke avond heden!

„Pastoor Mallens en ik hebben elkaar gisteren al een hand gegeven," zegt Park dan. „Je had

al lang moeten merken dat we niet meer de oude vijanden zijn."

„Nou, vijanden.... Tut tut," zegt Mallens vergoelijkend.

„In elk geval wil ik het nog wel eens over doen," zegt Park dan. Hij vind zichzelf eigenlijk veel te toeschietelijk, maar dat zal óók wel van de vreemde avond komen. „Zullen we Liesje maar een plezier doen en gelijk oversteken?"

„Goed Park," zegt de pastoor. Heeft hij ook al de invloed van deze ongewone brand-nacht ondergaan?

En dan zegt Park iets heel gek, terwijl hij den pastoor een hand geeft, iets wat Liesje niet begrijpt. „Hoe is het met de wang?"

„Over," zegt pastoor Mallens. En die voegt er ook al zo iets raars bij: „Hoe staat het met de neus?"

„Ook over."

En dan lachen ze beiden.

En nu stappen ze met zijn drieën naar de nieuwe machinehal toe.

„Arbeiders — en ook de vrouwen!" roept Park. „De pastoor en juffrouw Kwakman en ik, hebben elk een mededeling te doen." Hij wacht even tot iedereen met zijn werk ophoudt en hem aanziet. „Ik zal maar beginnen. Ik ben bereid al jullie voorwaarden te accepteren, mits jullie er in toestemt om aan twee getouwen te gaan staan met behulp van een jongen. Dat is dan zoveel als met anderhalve man. De arbeider krijgt vijf en twintig percent opslag en de jongen kan twee vijftig per week verdienen."

„Hoeral" schreeuwt er iemand al direct. Maar Ottermans en Vrouwen en Harrie van Erven steken de koppen een ogenblik bij elkaar. Er is geen Balthasar aanwezig. Balthasar poetst geen machines. „Doen" zeggen ze dan tegen elkaar, en Vrouwen, die nog steeds een pleister op zijn ongeschoren wang draagt, zegt: „Aangenomen, mijnheer Park!"

En dan gaat er een gejubel op en is er een hoerageroep, dat de ruiten er van rinkelen.

„En nu ik!" zegt dan de pastoor. „Ik geef mijn toestemming om morgen, op het feest van de burgemeester, een uitvoering te houden voor gemengd publiek. En als deze voorstelling ordelijk verloopt en ik over het gedrag der aanwezigen geen klachten krijg, sta ik toe...." Maar de rest van zijn woorden verdrinkt al in het gejubel, dat nu opnieuw, zij het een beetje meer gematigd, losbreekt.

„En nu vraag ik het woord voor juffrouw Kwakman," zegt Park dan. Het wordt doodstil. Liesje heeft een kleur gekregen en stribbelt tegen. „Nee toe," smeekt ze Park, „dat kan ik toch niet zeggen!" Er wordt gelachen.

„Ik geloof," zegt pastoor Mallens, „dat juffrouw Kwakman, door haar gedrag alleen al, duidelijk genoeg gesproken heeft. Wie kan raden wat er aan de hand is?"

„Ik weet het!" roept vrouw Bax, terwijl ze reeds weer haar doek steekt in de gaten van een kamwiel en die er, met haar vinger, in ronddraait of ze het oor van een van haar kinderen schoonmaakt, „de patroon en de juffer zijn vrijer en meid!"

Maar dat is toch te veel voor Liesje, en onder gelach en hoerageroep en het inzetten van „Lang

zullen ze leven!" holt ze het gebouw uit. En Park
volgt haar.

De pastoor wandelt eenzaam naar huis.

XII.

Zaterdagochtend, — het is een stralende, zonnige dag, de wind speelt een beetje met de vlaggen die alom in Belchum uithangen — zijn de marechaussées op hun fietsen vertrokken. Het tweetal dat per tram in Belchum is gekomen, zal vanmiddag nog blijven om, samen met veldwachter Duivelaar, de orde te bewaren bij de feestelijkheden en voor de wegafzetting te zorgen.

Met de tram van acht uur is Balthasar heen gegaan. Hij schijnt niet helemaal tevreden over hetgeen de arbeiders in Belchum bereikt hebben, maar voorlopig is zijn taak hier toch geëindigd.

Frater Ferventius legt om tien uur de laatste hand aan zijn met ornament en sierletters bedekt perkament. Het is het duplicaat. Hoe hij het klaar heeft gekregen, begrijpt hij nòg niet. Maar zijn ogen staan dan ook moe en zijn ingezonken.

Gerda Winters zit met de handen in haar schoot voor haar lege machine. Ze heeft tot laat in de nacht gewerkt en is vanmorgen al weer vroeg opgestaan, maar nu is ze klaar, en ze kan niet aan het idee wennen, dat ze nu verder vandaag niets meer te doen heeft.

Bremer staat voor het raam van zijn kantoor en kijkt, over de Judaspenning heen, naar het chinese bruggetje boven de vijver. Bij hem in de fabriek, evenals bij Park, zijn de wevers nu de machines aan 't poetsen, het werk dat zij anders op Zaterdagmiddag doen. Maandag zullen ze weer be-

ginnen. Bremer moet dadelijk zijn huiswevers te woord staan. Op aandrang van zijn vrouw en zijn kinderen, zal hij dezelfde weg bewandelen als Park en hen ontslaan. Het schijnt, dat ze op die maatregel wel voorbereid zijn, en dat ze er zich al bij voorbaat bij neergelegd hebben, want ze hebben al het garen dat nog in hun bezit was op de kruiwagens meegebracht, evenals de gereedgekomen stukken. Maar Bremer staat nu ook voor het probleem, dat hij ruimte zal moeten vinden in zijn gebouwen, om voortaan de nopsters onder te brengen. Hij ziet tegen al dat nieuwe op als tegen een berg. „Ik word oud, Anna,” zegt hij triestig tegen zijn vrouw, die achter hem staat.

„Maar Willem,” zegt ze stralend, „wat zijn dat nu voor gedachten, op een feestdag als deze! Ik zie helemaal niet in dat je oud wordt. Je bent maar een paar jaar ouder dan ik. Schiet nu op en ga naar de fabriek. En vergeet niet iemand te sturen die dat haakje aan mijn helm vast kan zetten!”

De scholen zullen om elf uur uit gaan, evenals de fabrieken heden. Iedereen zal wat vroeger dan anders moeten eten, òf hij moet zich te voren wassen en in feesttenue steken. Vooral de moeders die kinderen in de teil te baden hebben, hebben vanmorgen hun handen vol. Om twee uur zal de nieuwe burgemeester aan de grens der gemeente aankomen.

Wethouder Kwakman heeft zijn geklede jas al aan. Hij is, op zijn snor na, glad geschoren door Van Someren en zijn tonnetjes-ketting is door Liesje zelf blinkend gepoetst als de zon. In zijn knoops-

gat draagt hij zijn lintje Pro Ecclesia et Pontifice. Hij heeft indertijd de Fraterschool mede gesticht.

Hij wandelt op en neer door zijn druivenkas en kijkt spiedend rond of hij Joris niet ziet, terwijl hij, zonder papier en uit het hoofd, declameert: „Edelachtbare Heer Burgemeester! Ik mag wel zeggen, en ik ben er trots op het te zeggen, dat u het hoofd geworden bent van een der meest rustige gemeenten van het land. Nergens heerst zulk een tevredenheid en zulk een arbeidszin als hier in Belchum, Nergens werkt men zó graag en zó goed. Nergens zult u zo'n nijvere bevolking vinden, die van nature....”

De oude kerktoren, die tevreden rondziet over de bont gekleurde versieringen aan de huisjes en in de straten om haar heen, slaat half elf.

HONDERD NAMEN
 uit het register van de Burgerlijke Stand
 van Belchum

*met opgave van de bladzijde, waarop de personen voor het eerst
 in dit boek optreden.*

	blz.
A lderijker, Janus — bakker	190
B akhuis, Piet — slager	192
Balma, Theo — drogist	194
„ , Grada — echtgenote van voorgaande	188
Bax, Kees — huiswever	113
„ , Jana — echtgenote van voorgaande	160
Braams, Piet — wethouder, landbouwer	194
Brauwens, Bart — landbouwer	120
Bremer, Willem — fabrikant	72
„ , Anna — echtgenote van voorgaande	51
„ , John — zoon van voorgaanden	79
„ , René — zoon van idem	73
„ , Treesje — dochter van idem	73
Buurtmans, Petronella — huishoudster	124
D ankers, Sjaak — timmerman	190
Donker, Clazina — weduwe	71
„ , Dientje — dochter van voorgaande	71
Duivelaar, Jan — veldwachter	192
E lderling, Frans — procuratiehouder	38
Erven van, Harrie — huiswever	128
„ „ , Piet — bakker	33
„ „ , Sieske — kastelein van Het Zwarte Trekpaard	18
„ „ , Drikske — dochter van voorgaande	24
„ „ , Jana — dochter van idem	24
F erventius — frater	98
Fick, Martijn — vrachtrijder	15
Fourain, Keeke — dienstbode	43
Francina — kloosterzuster	188
H ellinghaus, Mathieu — correspondent	23
Helter, Willem — onderwijzer	98
Herremans, Toon — hoofd der openbare school	189
„ , Gons — echtgenote van voorgaande	188
Hendrix, Piet — schrijnwerker	11
I n 't Zand, Melchior — kastelein van De Gouden Ster	34
„Jantjes van“, Mie (Marie Botard) — echtgenote v. d. schutterskoning	11
Jaspers, Bert — winkelier	25
„ , Geertrui — echtgenote van voorgaande	71
„ , Mientje — dochter van voorgaanden	57
„ , Piet — landbouwer	191
„Joris“ (Meelmans) — tuinman	10
„Jules“ (Spärrendaal) — huisknecht	60
K aan, Kobus — koster	195
Knor, Louw — kastelein van De Hemel	191
„ , Jana — echtgenote van voorgaande	257
Kwakman, Hein — kweker, wethouder	9
„ , Liesje — dochter van voorgaande	19

L ambertinus — frater superior	197
Lange de, Sjefke — timmerman	35
M allens, Jacob — pastoor	21
Meesters, Tinus — magazijnmeester	37
Mertens, Pierre — schilder	192
Morke, Jan — smid	90
N ieuwenhuis, Doriske („De Pad") — bleker	108
Nijkerk, Stef — winkelier	56
Nikkels, Dré — schoenmaker	123
„ „ , Fien — echtgenote van voorgaande	123
O liemans, Nolleke („De Paus") — dorpsfactorum	10
Ooms, Door — weduwe	51
Ootermans, Jan — huiswever	114
„ „ , Kee — echtgenote van voorgaande	96
P almen, Petrus — notaris	27
„ „ , Adèle — echtgenote van voorgaande	189
„ „ , Jantje — zoon van voorgaanden	189
„ „ , Jeannette — dochter v. idem	20
Park, Anton — fabrikant	37
Peluw, Pierre — hulppostkantoorhouder	12
„ „ , Constant — zoon van voorg.	12
Peters, Hendrik — loodgieter	11
„ „ , Hendrik — schildersknecht, zoon van voorg.	192
Petersen, Willem — klompenmaker	51
Petoen, Janneke — winkelierster	18
„ „ , Jan — fabrieksarbeider, zoon van voorg.	43
P ot, Driek — winkelier	51
„ „ , Jana — echtgenote van voorg.	100
Pruising, André — arts	87
R aay, Frans — huiswever	114
Remmelsma, Sjef — facturist	54
S chelkens, Huub — molenaar	56
Schouten, Jan — kapelaan	61
Schutjens, Bernard — smid	190
Someren van, Sjef — barbier	14
Sprot, Janske — weduwe	167
„Stoker de", Pietje (Vriends) — stoker	35
„ „ „ , Tonia — echtgenote van voorg.	167
T erens, Tinus — metselaar	14
„ „ „ , Tinus — timmermansknecht, zoon van voorg. ...	93
„Trui" (Van Helfteren) — huishoudster	63
V enemans, Jan — bedrijfsleider	180
Veronica — kloosterzuster	188
Verswaay, Nella — echtgenote van den secretaris	188
Vroumen, Ger — huiswever	114
„ „ „ , Jans — echtgenote van voorg.	91
„ „ „ , Jansje — dochter van voorg.	92
W edstra, Willem — tuinman	41
Weytens, Nor — kastelein van De Drie Emmers	155
Wilde de, Janneke — waardin van De Gouden Posthoorn	25
Willemse, Jules — winkelier	194
„ „ „ , Pieta — echtgenote van voorg.	122
Winters, Gerda — naaister	57
Wijnants, Jans — huishoudster	243